

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

CEZA MUHALEMESİNDE UZLAŞMA

Hazırlayan
Adnan KÜÇÜKYUMUK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. M. Onursal CİN

Konya – 2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Adnan KÜÇÜKYUMUK		
	Numarası	044234001001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku/ Kamu Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tezin Adı	Ceza Muhakemesinde Uzlaşma		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM- KAVRAM, HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ YERİ, HUKUKİ NİTELİĞİ	4
1.1. KAVRAM	4
1.1.1. Uzlaşma	4
1.1.2. Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi	6
1.1.3. Uzlaşmanın Amacı	10
1.1.4. Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Alternative Dispute Resolution) ve Türleri	11
1.1.4.1. Arabuluculuk	13
1.1.4.2. Müzakere	14
1.1.4.3. Tahkim	15
1.1.4.4. Kısa Duruşma	16
1.1.5. Onarıcı Adalet ve Uygulama Modelleri	17
1.1.5.1. Tazminata Yönelik Müzakere Programları	23
1.1.5.2. Aile Grup Konferansı	23
1.1.5.3. Cezalandırıcı Halka Programı	24
1.1.5.4. Küçük Suçlu Projeleri	24
1.2. UZLAŞMA KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE SEBEPLERİ	25
1.2.1. Ceza Muhakemesinde Ortaya Çıkan Yeni Anlayışlar	25
1.2.2. Yargısal Faaliyetlerin Uzun Sürmesi ve Ağır İş Yükü	28
1.2.3. Usul Ekonomisi	30
1.3. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA UZLAŞMA	33
1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri	34
1.3.2. Almanya	36
1.3.3. Avusturya	39
1.3.4. İngiltere	41
1.3.5. Fransa	42
1.4. ULUSLAR ARASI BELGELERDE UZLAŞMA	44
1.4.1. Avrupa Konseyi	44
1.4.2. Avrupa Birliği	53
1.4.3. Birleşmiş Milletler	55
1.5. UZLAŞMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ	57

İKİNCİ BÖLÜM- TÜRK CEZA MUHAKEMESİNDE UZLAŞMA	59
2.1. 5560 SAYILI KANUN DEĞİŞİKLİĞİ ÖNCESİ	60
2.2. 5560 SAYILI KANUN DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI	63
2.3. UZLAŞMANIN TARAFLARI	68
2.3.1. Şüpheli veya Sanık	68
2.3.2. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören	70
2.3.3. Tarafların Hakları	71
2.3.3.1. Bilgilenme ve Aydınlanma Hakkı	72
2.3.3.2. Müdafii ve Avukat İsteme Hakkı	75
2.3.3.3. Tercüman İsteme Hakkı	76
2.4. UZLAŞMANIN KOŞULLARI	77
2.4.1. Suçun Uzlaşma Kapsamında Olması	78
2.4.1.1. Şikâyete Bağlı Suçlar	78
2.4.1.2. Yasa Koyucu Tarafından Kanunda Özel Olarak Belirtilen Suçlar ...	84
2.4.2. Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı	86
2.4.3. Mağdurun Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması	90
2.4.4. Şikâyete Bağlı Suçlarda Usulüne Uygun Bir Şikâyetin Varlığı	90
2.4.5. Tarafların Özgür İradeleriyle Uzlaşmayı Kabul Etmeleri	93
2.4.5.1. Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Zararının Tespiti	95
2.4.5.2. Zararın Giderilmesi Şeklinin yani Edimin Tespiti	96
2.4.6. Cumhuriyet Savcısı veya Hakimin Uzlaşmanın ve Kararlaştırılan Edimin Hukuka Uygun Olduğunu Tespit Etmesi	98
2.4.7. Tespit Edilen Edimin Yerine Getirilmesi ve Takibi	100
2.5. UZLAŞMA USULÜ	101
2.5.1. Soruşturma Aşamasında Uzlaşma	101
2.5.1.1. Cumhuriyet Savcısı Tarafından Delillerin ve Suçun Vasfının Tespiti	101
2.5.1.2. Tarafların Uzlaşma Hususunda İradelerinin Tespiti	103
2.5.1.3. Uzlaştırmacı Atanmaksızın Uzlaştırmanın Yapılması	113
2.5.1.4. Uzlaştırmacı Aracılığıyla Uzlaştırmanın Yapılması	114
2.5.1.5. Cumhuriyet Savcısının Uzlaşmanın Gerçekleşip Gerçekleşmediğini Tespiti	124
2.5.2. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşma	125
2.5.2.1. Kovuşturma Aşamasında Uzlaştırma Yapılabilmesinin Şartları	126
2.5.2.1.1. Soruşturma Aşamasında Uzlaştırma Yaptırılmamış Olması ..	126
2.5.2.1.2. Uzlaşmaya Tabi Bir Suç Olduğunun Mahkemece Anlaşılması	126
2.5.2.1.3. Suçun Kovuşturma Aşamasında Vasfının Değişerek Uzlaşmaya Tabi Suç Haline Gelmesi	126
2.5.2.1.4. Kovuşturmaya Konu Suçun, Yasa Koyucu Tarafından Uzlaşmaya Tabi Kılınması	127
2.5.2.2. Mahkeme Tarafından Uzlaşmanın Gerçekleşip Gerçekleşmediğinin Tespiti	127
2.5.3. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören ya da Şüphelinin Birden Fazla Olması Durumu	128
2.5.4. Uzlaşma Müzakerelerinin Gizliliği ve Delil Yasağı.....	130
2.5.5. Uzlaştırmacının Ücreti, Yapılan Masraflar ve Yargılama Gideri	131

2.6. UZLAŞMANIN SONUÇLARI	134
2.6.1. Soruşturma Aşamasındaki Sonuçları	134
2.6.1.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilmesi	135
2.6.1.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı Verilmesi	135
2.6.1.3. Soruşturma Konusu Suçtan Doğan Zarara İlişkin Şahsi Hakların Sona Ermesi	137
2.6.2. Kovuşturma Aşamasındaki Sonuçları	140
2.6.2.1. Uzlaşmanın Gerçekleşmesinin Sonuçları	140
2.6.2.2. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesinin Sonuçları	141
2.7. UZLAŞMANIN FAYDALARI	142
2.7.1. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören Bakımından	144
2.7.2. Şüpheli veya Sanık Bakımından	145
2.7.3. Toplum Bakımından	146
2.7.4. Yargı Organlarının İş Yüğü Bakımından	147
2.7.5. Kamu Harcamaları Bakımından	148
SONUÇ	150
KAYNAKÇA	155
Ekler	164

ÖZET

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, onarıcı adalet kavramının ortaya çıkmasıyla uygulanmaya başlamıştır. Bunlardan biri uzlaşma kurumudur. Günümüzdeki anlamıyla ilk olarak Kanada'da 28 Mayıs 1974 tarihinde meydana gelen bir olayda uygulanmıştır.

Uzlaşma kurumunun ortaya çıkmasının çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan en önemlisi klasik ceza adalet sistemlerinin uyuşmazlığın taraflarını, özellikle de mağduru tatmin etmemesidir. Uzlaşma kurumu ülkemizde ilk olarak 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan düzenlemeler ile uygulanmaya başlanmıştır.

Uyuşmazlığın taraflarının özgür iradelerine dayanan uzlaşma kurumunun mağdur veya suçtan zarar gören bakımından, şüpheli veya sanık bakımından, toplum bakımından, yargı organlarının iş yükü bakımından ve kamu harcamaları bakımından birçok faydası bulunmaktadır.

Tezimiz iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, uzlaşma kavramı, uzlaşma kavramının hukuki niteliği, alternatif çözüm yöntemleri ve onarıcı adalet kavramlarını ve bunların ortaya çıkış sebepleri, uzlaşmanın karşılaştırmalı hukuktaki ve uluslar arası belgelerdeki yeri inceleme konusu yapılmıştır. İkinci bölümde ise, uzlaşmanın koşullarını, Yüksek Yargı içtihatları doğrultusunda soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki uygulanma sürecini, olumlu ve olumsuz sonuçlarını, faydalarını incelemeye çalıştık. Çalışmamızı, uzlaşma kurumu konusunda genel bir değerlendirme yaparak sonlandırdık.

SUMMARY

THE MEDIATION IN THE CRIMINAL PROCEDURE LAW

Alternative dispute resolution methods, with the emergence of the concept of restorative justice, began to be implemented. One of these is mediation institution. Meaning today as the first in Canada on May 28, 1974 was implemented in an event occurring.

There are the various reasons for the emergence of mediation institutions. Most importantly, classic criminal justice system does not satisfy the parties to the dispute, particularly the victims. Mediation institution in our country was introduced by the regulations of the No. 5237 Turkish Penal Code and No. 5271 the Criminal Procedure Code which came into force on 1 June 2005.

Mediation institution which based on the free will of the parties to the dispute has many benefits in terms of the person who has suffered damages from the crime, in terms of the suspect or the accused, in terms of the society, in terms of courts' workloads and in terms of public expenditure.

Our study is composed of two main sections. At the first chapter, the concept of mediation, legal character of mediation, alternative dispute resolution methods and restorative justice concepts and their emergence causes, its places in the comparative law and on international documents had been expressed. And at the second chapter, the rules of the mediation, in accordance with high judicial case law, the implementation process of the mediation at the investigation stage and prosecution stage, positive and negative results of mediation, the benefits of mediation had been expressed. At the final section, We had terminated our study making an overall assessment about the the concept of mediation with examples of decisions which we made at the practice.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADR	: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü- Alternative Dispute Resolution
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Konseyi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BM	: Birleşmiş Milletler
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CBS	: Cumhuriyet Başsavcılığı
CD.	: Ceza Dairesi
CGK.	: Ceza Genel Kurulu
ÇHDS.	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇK	: 5941 Sayılı Çek Kanunu
ÇKK	: 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu
CMK.	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK.	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ÇMK.	: 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HSYK	: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemesi Kanunu
İBD.	: İstanbul Barosu Dergisi
K.	: Karar
m.	: Madde
MÜHFD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
MÖ	: Milattan Önce

s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK.	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	: Ve benzeri
YCBS	: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

İnsanlığın ortaya çıkışından sonra, insan sayısının giderek artması ve insanların bir arada yaşamaya başlaması ile birlikte, insanlar arasında değişik anlaşmazlıklar ve menfaat çatışmaları görülmeye başlamıştır. Önceleri insanlar, anlaşmazlıklarını kendi aralarında çözmeye çalışmışlar ve genellikle güçlü olanlar anlaşmazlığın diğer tarafına baskı yaparak anlaşmazlığın kendi lehlerine çözülmesini sağlamışlardır. Fakat toplum kavramının ortaya çıkmasıyla anlaşmazlıkların çözümünde öncelikle değişik özellikleriyle toplumun önde geleni olmayı başarmış kişilerin etkisi görülmeye başlamış, nihayet devlet kurumunun ortaya çıkması ve yaygınlaşmasıyla çözüm merci ilgili organları aracılığıyla devlet olmuştur.

Kişiler arasındaki anlaşmazlıklar ve bunların sonucunda işlenen suçlar, toplumun huzurunu ve devletin istikrarını olumsuz yönde etkilediğinden, insanları suç işlemeye yönelten sebepler, siyasiler, hukukçular, kanun koyucular, eğitimciler, sosyologlar ve psikologlar tarafından araştırılmış ve bu sebeplerin ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmıştır. Anlaşmazlıkların çözümünde en yaygın yöntem, devlet organı olan mahkemelerde dava açılması, anlaşmazlığın da bu organlarda görev yapan kişiler tarafından mevcut hukuk kurallarının somut olaya uygulanarak çözülmesi olmuştur. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nun 1. maddesinde, ceza kanununun amacının, kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak ve suç işlenmesini önlemek olduğu belirtilmiştir.

Yıllar geçtikçe ve hayatın tüm alanlarında yaşanan gelişmelerin etkisiyle, insanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve dolayısıyla işlenen suçlar hızla artmış, yargı organları bu iş artışı nedeniyle zorlanmaya başlamıştır. Yargı organları tarafından yürütülen sürecin uzun sürmesi ve süreç sonunda verilen kararların tarafları tatmin etmemesi, süreç sonunda suç işleyen kimselere verilen cezalara rağmen yeniden suç işlemeleri sıkça karşılaşılan bir durum olmuştur. Sayılan bu olumsuz nedenlerin etkisiyle, anlaşmazlığın tüm taraflarını memnun edebilecek alternatif çözüm şekilleri arayışları başlamış ve sonuçta onarıcı adalet kavramı ortaya çıkmıştır. Onarıcı adaletin, toplumun ihtiyaçlarıyla mağdurların ve failerin ihtiyaçları arasında denge

kurmak suretiyle toplum menfaatleri üzerinde yoğunlaşan bir anlayış olduğu belirtilmektedir¹.

Söz konusu alternatif çözüm yöntemlerinden biri olan uzlaşmanın hedefinin, suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, bir arabulucunun girişimini sağlayarak çözmek ve adaleti sağlamak olduğu, failin neden olduğu zararın giderilmesi ile fail-mağdur arasındaki barışın, uzlaşmanın asıl unsurunu oluşturduğu, uzlaşma kurumunda, zararın giderilmesi ve onarım yanında moral unsurunun da olduğu, uzlaşmanın suçun faili bakımından cezanın ‘özel önleme’ fonksiyonuna yardım ettiği gibi mağdurun ve genel olarak kamunun da yararlarının korunmasını sağladığı, failin, uzlaşma ile, işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek ve sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olacağı, uzlaşma ile mağdur bakımından da adaletin yerine getirilmiş olacağı, uzlaşmanın kamuda da, fülle ihlâl edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliğinin vurgulayarak kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet etmiş olacağı belirtilmiştir².

Ülkemizde 2005 yılında yapılan yargı reformları sonucunda yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile birlikte uygulanmaya başlayan uzlaşma kurumu, toplum ve uygulayıcılar tarafından yeterince tanınmadığından henüz istenilen seviyede uygulanamamaktadır. Uzlaşma kurumunun yukarıda kısaca bahsedilen sıkıntıları giderecek nitelikte özelliklerinin bulunduğuna ilişkin inancımız, ayrıca Adalet Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği (UNDP) tarafından yürütülen “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi” kapsamında eğitimci olarak belirlenen 100 hakim ve Cumhuriyet savcısı arasında bulunmamız, tez çalışmamızın konusunu uzlaşma kurumu olarak belirlememizde etkili olmuştur.

Tez çalışmamız iki ana bölümden oluşmakta olup, birinci bölümde, uzlaşma kavramı ile, uzlaşmanın ortaya çıkmasında etkili olan alternatif çözüm yöntemleri ve

¹ ÖZBEK, Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları, AÜHFĐ, C.56, S.4 , 2007, s.124.

² ÖZBEK, Mustafa, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, AÜHFĐ, C.54, S.3, 2005, s. 296.

onarıcı adalet kavramlarını, bunların ortaya çıkış sebeplerini, uzlaşmanın karşılaştırmalı hukuktaki ve Uluslar arası belgelerdeki yerini incelemeye çalıştıktan sonra, ikinci bölümde ise, uzlaşmanın koşullarını, Yüksek Yargı içtihatları da gösterilerek soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki uygulanma sürecini, olumlu ve olumsuz sonuçlarını, faydalarını incelemeye çalıştık. Sonuç bölümünde ise uzlaşma kurumunun genel bir değerlendirmesini yaparak uygulamada verdiğimiz karar örnekleri ile çalışmamızı sonlandırdık.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM, HUKUK SİSTEMLERİNDEKİ YERİ, HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. KAVRAM

1.1.1. Uzlaşma

Hukuk sistemlerinde uygulanmaya başlanan uzlaşma, sözlük anlamı olarak “uzlaşmak durumu, uyuşma, uzlaş, uzlaşım, mutabakat, konsensüs” ve “ Karşıtlar arasındaki anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması yoluyla birlik sağlama” şeklinde tanımlanmaktadır³. Uzlaşmanın, “düşünce veya çıkar ayrılığını karşılıklı ödümlerle kaldırarak uyuşmak, karşılıklı anlaşmak ve mutabık kalmak” şeklinde tanımı da bulunmaktadır⁴. Uzlaşma (Mediation) Latince “Mediare” kökünden gelmekte olup, orta bir durumda olmak, orta yer sağlamak anlamlarına sahiptir⁵.

Uzlaşma, cezai bir uyuşmazlığın, mahkeme dışında, fakat adil ve mağdurun zararının giderilmesini sağlayacak bir biçimde halledilmesi⁶, işlendiği konusunda yeterli şüphe bulunan bir suçtan dolayı, mağdurun tatmin edilmesi suretiyle fail ve mağdur arasındaki çekişmenin giderilmesini ve bu suretle soruşturma veya kovuşturmanın kaldırılmasını hedefleyen bir kurum⁷, suçtan doğan zararın giderilmesi üzerinde fail ile mağdurun anlaşmaları veya bağımsız bir arabulucu tarafından anlaşmalarını halinde ceza soruşturması ve kovuşturmasının sona erdirilmesi, olarak da ifade edilmektedir⁸. Nihayet uzlaşma kavramı 26/07/2007 tarihli ve 26594 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Ceza

³ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori>, Erişim tarihi: 05/01/2010

⁴ Türkçe Sözlük, Türk Dil Müessesesi, Ankara 1998.

⁵ GÜMÜŞEL, Ebru, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.7., www.tez2.yok.gov.tr, Erişim Tarihi: 15/09/2009

⁶ YENİSEY, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, İstanbul 2005, s.247.

⁷ KARAASLAN, Erol, Ceza Yargılamasında Uzlaşma, Adalet Dergisi, Eylül 2007, S.29, s. 276.

⁸ KAYMAZ, Seydi/GÖKCAN, Hasan Tahsin, Uzlaşma ve Önödeme, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2007, s.45.

Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 4/1-b maddesinde “ Uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırma süreci sonunda anlaşırılmış veya anlaşmış olmalarını.. ifade eder.” şeklinde tanımlanmıştır.

Uzlaştırma kavramı ise Latince; düşüncede birleşme ya da bir araya getirme anlamlarına gelen “ conciliare” sözcüğünden türemiştir⁹. Mevzuatta ve uygulamada uzlaşma ve uzlaştırma kavramları birbirleri yerine kullanılmakta ise de farklı anlamlar taşımaktadır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 253. maddesinin bazı bölümünde uzlaşma, bazı bölümünde ise uzlaştırma şeklinde ifadeler yer almakta olup, bu durum kavram karmaşasına neden olmaktadır. Uzlaştırma sözlükte; “ iki yanın birbirine uymayan isteklerinde karşılıklı yararları birbirine yakınlaştırma yoluyla karşıtları arasında bir anlaşma sağlama” ve “uyuşmazlığın çözümlenebilmesi amacıyla yapılan yasal çalışmaların tümü” olarak tarif edilmiştir¹⁰.

Uzlaştırma kavramı yönetmeliğin 4/1-c maddesinde “ Uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırmacı aracılığıyla ya da hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından anlaşırılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini ifade eder.” şeklinde yer almış olup, görüldüğü gibi “uzlaşma”, bir kurumu adlandırma, “uzlaştırma” ise bu kurumun işleyişindeki süreci tanımlama olarak kullanılmıştır.

Doktrinde bu kurumun hangi isimle tanımlanması gerektiği konusunda eleştiriler yapılmaktadır. Örneğin; uzlaşmanın, tarafların üçüncü bir kişinin yardımı olmadan, aralarındaki uyuşmazlığa bir çözüm bulabilmek ve bir anlaşma zemini oluşturabilmek amacıyla yaptıkları görüşmelere denildiği, bu şekliyle alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından müzakere ile eş anlamlı olduğu, CMK’da yer alan düzenlemenin ise, sürece tarafsız bir üçüncü kişinin yani uzlaştırmacının katılımının söz konusu olduğu, uzlaştırmanın arabuluculukla aynı anlama geldiği, dolayısıyla da mevzuatta uzlaşma yerine uzlaştırma teriminin kullanılması gerektiği ileri

⁹ KAYMAZ,/GÖKCAN, s.45.

¹⁰ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori>, Erişim tarihi: 05/01/2010

sürülmektedir¹¹. Mevzuatta “uzlaşma” adı altında düzenlenen kurumun uzlaşmanın şekillerinden biri olması nedeniyle kurumun uzlaşma başlığıyla düzenlenmesinin hatalı olduğu, kurumun “fail-mağdur uzlaşması” şeklinde adlandırılarak altlık üstlük ilişkisi kurulabileceği de belirtilmiştir¹². Yine bu kurum ile fail ve mağdurun uyuşmazlığın çözümü konusunda uzlaşmasının amaçlandığının, anlaşma sağlandığı ve uygulandığı takdirde soruşturma ve kovuşturmadan vazgeçildiğinin, tarafların uzlaşmalarını gerçekleştirmek için de tarafsız bir uzlaştırmacının atanmasının öngörüldüğünün belirtilerek kurumun adının bu nedenlerle kanunda “uzlaşma” olarak düzenlendiği de iddia edilmektedir¹³. Uzlaşmanın en yaygın şekilde “mağdur-fail uzlaştırması” şeklinde isimlendirildiği, bunun yanında değişik bölgelerde mahkeme dışı suç çözümü, mağdur- fail barışması, mağdur- fail uyuşmazlık çözümü, suç uzlaştırması, mağdur- fail dengesi, mağdur- fail diyalogu, mağdur- fail konferansı, mağdur- fail toplantıları gibi terimlerin de uzlaşmayı tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir¹⁴.

Kanaatimizce alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisi olarak kurumun adının uzlaşma, bu kurumun uygulanmasına ve sonuçlarına ilişkin sürecin de uzlaştırma olarak tanımlanması yerinde bir düzenlemedir.

1. 1. 2. Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi

İnsanların bir arada yaşamaya başlamasından itibaren bireyler arasında değişik anlaşmazlıklar ve menfaat çatışmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Anlaşmazlık kelimesi sözlükte “iki veya daha çok tarafın düşünce ve amaçları arasında ayrılık, uyuşmazlık” şeklinde tanımlanmaktadır¹⁵. Hukuk sistemlerinde uyuşmazlık kavramı; “bir hakkın varlığı, kapsamı ve sonuçları üzerinde çekişme” şeklinde , ceza muhakemesi anlamında uyuşmazlık ise; “ toplum düzenini oluşturan kuralların ihlali sonucunda fail, mağdur ve toplum arasında ortaya çıkan ihtilaf ” olarak

¹¹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s. 295.

¹² CENTEL, Nur/ ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. baskı, İstanbul, 2008, s. 450.

¹³ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 46.

¹⁴ ÇETİNTÜRK, Ekrem, Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, HD Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul, Şubat 2009, s.36.

¹⁵ <http://tdkterim.gov.tr/bts>. Erişim tarihi: 06/01/2010

tanımlanmaktadır¹⁶. Bireyler söz konusu anlaşmazlıkları bazen kendi aralarında, bazen aile büyükleri ya da yaşadıkları yerlerde bulunan ileri gelen önderler aracılığıyla çözmeye çalışmışlar, nihayet devlet kavramının ortaya çıkmasıyla da bu tür anlaşmazlıklarını devlet organları aracılığıyla çözülebilmesi için gerekli mercilere aktarmaya başlamışlardır.

Uyuşmazlıkların çözümünde klasik uygulamalara göre nispeten yeni uygulanmaya başlayan uzlaşma kurumu doğrudan ortaya çıkmış bir müessese olmadığından, uzlaşmanın temelini oluşturan alternatif çözüm yolları kavramı ve bunun paralelinde onarıcı adalet kavramının ele alınması uzlaşma kurumunun daha iyi anlaşılması için yarar sağlayabilecektir. Bu nedenle alternatif çözüm yolları ile onarıcı adalet kavramının ortaya çıkışı, yararları ve işleyişleri hakkında bilgi verilmesi düşünülmüştür.

Uyuşmazlıkların çözümünde kullanılan en yaygın yöntem, devlet organı olan mahkemelerde dava açılarak uyuşmazlığın bu organlarda görev yapan kişiler tarafından mevcut hukuk kurallarının somut uyuşmazlığa uygulanarak çözülmesidir. Fakat zamanla sosyal ve ekonomik alanlardaki gelişmelerin de etkisiyle bireyler arasındaki uyuşmazlıkların sayısı oldukça artmış, buna paralel olarak da mahkemelere taşınan dava sayıları da her geçen gün çoğalmaya başlamıştır. Mahkemelerdeki bu iş artışı uyuşmazlıkların çözümünün gecikmesine, büyük miktarda masraf yapılmasına, bireylerin bu süreçte maddi ve manevi olarak yıpranmalarına neden olmuştur. Bunların yanında mahkeme tarafından verilen kararların uyuşmazlığın taraflarını tam olarak tatmin edememesi de genellikle görülen bir durum olmuştur. Yine ceza yargılaması sonucunda suç işleyen kimselerin kendisine verilen cezalara rağmen suç işlemeye devam etmesi, başka bir deyişle ıslahının sağlanamayarak topluma kazandırılmaması, suçtan zarar gören bireylerin zararlarının tam olarak giderilememesi gibi hususlar da göze çarpmaya başlamıştır.

İşte tüm bu nedenlerle hukuk sistemlerinde yargılama usullerine göre daha basit, masrafları az, süreci kısa, çözümleri etkili ve uygulanabilir, çözümlerin uyuşmazlığın tüm taraflarını memnun edebilecek alternatif çözüm şekilleri aranmaya başlanmıştır. Başta özel hukuk alanında bu şekilde çözüm arayışları hızlanarak

¹⁶ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 53.

Anglo- Sakson hukuk sistemlerinde alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri adıyla yeni yöntemler denenmiştir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, temelde pragmatist bir karakter taşıması sebebiyle, küreselleşmenin de etkisiyle, Kıta Avrupası ülkelerinde de hızla işlerlik kazanmaya, uygulama alanı bulmaya başlamıştır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, tarafsız ve objektif konumda bulunan üçüncü bir kişinin, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafları, ortaklaşa bir çözüme ulaşmaları için bir araya getirerek iletişim kurmalarını ve bu suretle sorunlarının çözümünü kendilerinin bulmalarını sağlamasını ve devlet mahkemelerinde cereyan eden yargılamaya nazaran seçimlik bir yol olarak işlerlik kazanan ve tümüyle gönüllülük esası üzerine kurulmuş olan uyuşmazlık çözüm yolları bütünü olarak tanımlanmıştır¹⁷. Bu tanımlama çerçevesinde, gönüllü katılım, bağlayıcı olmayan tavsiyelerde bulunma ve tatmin olmama halinde tarafların yargıya başvuru hakkının mevcudiyeti uyuşmazlıkların alternatif çözüm yollarının karakteristik özelliklerini teşkil etmektedir¹⁸.

Başlangıçta özel hukuk alanında uygulanmaya başlayan alternatif çözüm yollarının olumlu sonuçlar vermesi nedeniyle ceza hukuku alanında da uygulanabilirliği tartışılmaya başlanmış ve bu tartışmaların sonucunda ceza hukuku alanında da onarıcı adalet uygulamaları ve bunun bir çeşidi olarak uzlaşma kurumu ortaya çıkmaya ve hızla yayılmaya başlamıştır¹⁹.

Uzlaşma düşüncesinin gelişmesinde, ceza adalet sisteminin faileri ıslah etme yani yeniden suç işlemelerini önleme ve mağdurları tatmin etme yönlerinden başarısız olmasının önemli rol oynadığı da belirtilmiştir²⁰. Gerçekten klasik ceza yargılaması sistemlerinde failin suçu devlete ve topluma karşı işlediği kabul edildiğinden, failin cezalandırılarak başka bir suçu işlemesini önlemek, bunun yanında failin ıslah edilmesini sağlamak amaçlanmaktaydı. Burada suçtan asıl zarar gören konumunda bulunan mağdurların zararlarının karşılanması, yani tatminlerinin sağlanması düşünülmemekteydi. Hatta TBMM Adalet Komisyonu Tarafından

¹⁷ TANRIVER, Süha, Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 64., Mayıs- Haziran 2006, s. 151.

¹⁸ SUNGURTEKİN, ÖZKAN, Meral, Avukatlık Kanununun 35/A Maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi, Legal Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi, 2005/2, s. 355.

¹⁹ ÇETİNTÜRK Ekrem, Onarıcı Adalet, Ankara 2008, s.19.

²⁰ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet..., s.41-42.

Hazırlanan TCK Tasarısına İlişkin Rapor'da da ceza ve güvenlik tedbirlerinin asıl amacının suç mağdurlarının mağduriyetini gidermek olmadığına açıkça vurgulanmış olduğu belirtilmiştir²¹. Bu konuda, ceza yargılamasında sanıkların daha ayrıcalıklı hale getirildiği de ileri sürülmektedir²². Fakat zamanla bu alanda anlayış değişiklikleri meydana gelerek, mağdurların kendilerine karşı işlenen suçtan doğan zararlarının giderilmesi suretiyle tatmin edilmeleri gerektiği öncelik haline gelmiştir.

Uzlaşma günümüzdeki anlamıyla ilk olarak Kanada'da 28 Mayıs 1974 tarihinde meydana gelen bir olayda uygulanmıştır. Bu tarihte Kanada'nın Ontario (Kitchener) kentinde 18 ve 19 yaşlarında iki genç sarhoşluğun da etkisiyle yirmi iki kişinin malına zarar verir ve bu nedenle suçlanırlar. Hüküm verilmeden önce tavsiye niteliğinde bir rapor hazırlaması için atanan denetimli serbestlik görevlisi, denetimli serbestlik şartı olarak faillerin mağdurları ziyaret etmesini ve böylece mağdurların zararlarını öğrenmelerini önerir. Ülkede örf ve adet hukukuna dayalı bir hukuk sistemi olduğundan hakimin geniş takdir hakkı bulunması nedeniyle hakim öneriyi değerlendirir ve davaya bir ay ara vererek, faillerin denetimli serbestlik görevlisi görevlisiyle birlikte önerideki hususları yapmalarını ister. Failler, mağdurlardan birisinin evinden taşınması nedeniyle geri kalan yirmi bir mağdurla görüşür ve her birinin evlerine giderek kendilerini tanıtarak ne için geldiklerini anlatırlar. Mağdurlar kayıplarını 2200 \$ olarak bildirir ve sigorta bedelinden sonra 1100 \$ ödenmeyen zararları olduğunu söylerler. Hakim, faillerin 18 ay süreyle denetimli serbestliğe tabi olmalarını, belirli bir para cezası ödemelerini, zararların tazmini için ilk üç ay içerisinde 550' şer \$ ödemelerine karar verir. Faillerin süresinde bu miktarı ödemeleri üzerine mağdurların çoğu durumdan memnun olur, fakat bir kısmının kızgınlığı devam eder. Sonuçlar etkileyici bulunduğundan uygulamalar devam eder

²¹ ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s.53.

²² “ Ceza hukuku tarihinde ilk korunan sujenin mağdur olmasına karşılık aydınlanmadan günümüze kadar geçen süreçte faile, masumiyet karinesi, adil yargılanma hakkı gibi yargılanma güvenceleri sağlanmasına ağırlık verilmiş, buna karşılık her iki sujenin korunmasındaki denge bozulmuştur. Hatta ceza davalarında sanıkların mağdurlardan daha ayrıcalıklı bir durumda olduğu dahi söylenebilir.” (SOYGÜT ARSLAN, Mualla Buket, Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak 2008, s. 8.)

ve günümüzdeki uzlaştırma programları ortaya çıkar. Bu uygulama aynı zamanda onarıcı adaletin ilk modern örneği de sayılmaktadır²³.

1.1.3. Uzlaşmanın Amacı

Uzlaşmanın, işlenen suçun, soyut hukuk kurallarının ihlalinden önce, belirli bir kişiye karşı gerçekleştirilen haksızlık olarak algılanması gerektiği düşüncesini vurgulayan onarıcı adalet teorisine dayandığı ve amacının, “suç nedeniyle ortaya çıkan maddi ve manevi zararın mümkün olduğu ölçüde giderilmesi için mağdur ve failin aktif olarak katılacakları bir süreçte uyuşmazlığın çözümüne imkan sağlanması, fail ve mağdura suçu tartışmaları, duygularını açıklamaları ve sorularına cevap bulmaları için fırsat verilmesi, suç nedeniyle ortaya çıkan zararı dikkate alarak tarafların karşılıklı olarak kabul edebilecekleri bir telafi planının hazırlanmasına imkan verilmesi” olduğu belirtilmektedir²⁴.

Mağdur-fail uzlaştırma programlarının amacının, faillerin kendi fiillerinin sonuçlarını görerek bizzat anlamaları için, suçun faili ile mağduru arasında doğrudan iletişim kurulması olduğu belirtildiği gibi²⁵, uzlaşmanın amacının yargının iş yükünü azaltmak olduğu da ileri sürülmüştür²⁶. Yine uzlaşmada amacın, taraflar arasındaki uyuşmazlığın, sanık hakkında kamu davası açılmadan hazırlık yani soruşturma aşamasında çözümlenmesi olduğu belirtilmektedir²⁷.

Uzlaşma, zamanla ortaya çıkmış bir kurum olduğundan, uzlaşma kurumunun daha iyi anlaşılabilmesi için, uzlaşmanın temelini oluşturan “ Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri- Alternatif Dispute Resolution” ile “ Onarıcı Adalet- Restorative Justice ” kavramlarının açıklanması, amaçlarının ve işleyişlerinin belirtilmesi yararlı olacaktır.

²³ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet..., s.44.

²⁴ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet..., s.37.

²⁵ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s.292.

²⁶ KARAASLAN, s. 295.

²⁷ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 51.

1.1.4. Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Alternative Dispute Resolution) ve Türleri

Yukarıda belirtilen nedenlerle başlatılan arayışlar üzerine uygulanmaya başlanan yöntemlerin zamanla kurumsallaşması sonucu “Alternatif Uyuşmazlık Çözümü- Alternative Dispute Resolution” kavramı ortaya çıkmıştır. Kısaca ADR olarak adlandırılan bu kavram, klasik uyuşmazlık çözüm yolu olan dava yöntemine alternatif olarak uygulanan uyuşmazlık çözüm yollarının tamamını kapsamakta ve uyuşmazlığa düşen tarafların dava açma yoluna başvurmadan uyuşmazlıklarını çözmede kullandıkları yöntemleri tanımlamakta kullanılmaktadır. Alternatif uyuşmazlık çözümleri ilk olarak Anglo- Sakson hukuk sistemlerinde ve özellikle de Amerika Birleşik Devletleri’ nde özel hukuk uyuşmazlıklarında kullanılmaya başlanmış ve 1998 yılında kabul edilen Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Kanunu “Alternative Dispute Resolution Act” ile yasal dayanağa kavuşmuştur²⁸. Çalışmamızın devamında da alternatif uyuşmazlık çözümü kavramını “ADR” şekliyle kullanacağız.

ADR yöntemi ilk olarak ABD’ de 1940 yılından itibaren toplu iş sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda arabulucuların rol almasıyla ortaya çıkmış²⁹ olup, bu ülkedeki Birleşik Devletler Yargı Kurumları ve Yargı Usulü Kanunu’nda “Hâkim nezaretinde verilen bir kararın dışında ön tarafsız değerlendirme, arabuluculuk, kısa yargılama ve tahkim usulleri vasıtasıyla ihtilafli olan konuların çözümünde taraflara yardımcı olabilmek için tarafsız bir üçüncü kişinin katıldığı herhangi bir usul veya yöntem” şeklinde tanımlanmıştır³⁰. ADR’ nin geleneksel yöntemlere göre daha hızlı, pratik ve ucuz olduğu fark edilince bu yöntemler Anglo- Sakson hukuk sistemlerinin yaygın olduğu diğer ülkelerde ve kıta Avrupası ülkelerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Avrupa Konseyi’ nin aldığı tavsiye kararları ile ADR’ lerin uygulanması teşvik edilmiş olup, Avrupa Konseyi 1981 yılında adalete başvuruyu kolaylaştırıcı tedbirler hakkındaki R (81) 2 sayılı tavsiye kararı ile, yargılama öncesi veya sırasında uyuşmazlıkların dostane bir

²⁸ ÖZBAY, İbrahim, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri, EÜHFD, 2006,C.X, S.3-4, s.465.

²⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, s.54.

³⁰ SOYSAL, Tamer, Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, YENİSEY, Feridun, İstanbul, 2005, s. 209.

şekilde çözümlenmesini teşvik edici tedbirlerin alınmasını, dolayısıyla da uyuşmazlıkların çözümünde alternatif yöntemlerin kullanılmasını tavsiye etmiştir. Konsey tarafından 1998 yılında, aile hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda arabuluculuk yönteminin kullanılmasına ilişkin, 2001 yılında idare hukuku alanında oluşan uyuşmazlıkların alternatif yöntemlerle çözümlenmesine ilişkin, 2002 yılında genel olarak hukuk uyuşmazlıklarının alternatif yöntemlerle çözümlenmesine ilişkin tavsiye kararları da alınmıştır.

Bu düzenlemelerin yanında 2002 yılında Avrupa Komisyonu tarafından, özel hukuk ve ticaret hukuku alanında uyuşmazlıkların alternatif yöntemlerle çözümlenmesine yönelik Green Paper yani Yeşil Kitap yayınlanmış olup³¹, tüm bu düzenlemeler ve teşviklerin etkisiyle alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri özel hukuk ve idare hukuku alanlarında gittikçe artan şekilde uygulanmaya başlamıştır. ADR'lerin özel hukuk alanında yaygın bir şekilde kullanılması ve klasik dava yöntemlerine göre sürecinin kısa olması, daha az emek ve masraf gerektirmesi, uyuşmazlığın tüm taraflarının tatminini sağlama esasına dayanması gibi nedenlerle ceza hukuku alanında da kullanılabileceği düşüncesi gelişmiştir.

Zamanla ADR yöntemlerinin birçok yararının olduğu ve klasik uyuşmazlık çözüm yöntemlerine göre uyuşmazlıkların çözümünde daha etkin ve verimli oldukları görülmüştür. Her şeyden önce tarafların özgür iradelerine bağlı olarak uygulanması, süreç içerisinde tarafların bir araya gelmesini sağlaması, ulaşılan sonucun her iki tarafı da tatmin edecek özellikte olmasına dikkat edilmesi, tarafların, aralarındaki bazı uyuşmazlıkların başkaları tarafından öğrenilmesini istememeleri, uyuşmazlığın mümkün olduğu ölçüde gizli bir şekilde kendi aralarında çözümlenmesini istemeleri gibi nedenler tarafların ADR yöntemlerini klasik yöntemlere nispeten tercih etmelerine sebep olarak gösterilmektedir³².

ADR yöntemlerinin yararları ise şöyle sıralanmaktadır³³:

- masraflardan tasarruf sağlar,

³¹ SOYSAL, s. 219.

³² ÖZBEK, Mustafa, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Genel Bir Bakış, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_805.htm, Erişim tarihi: 07/01/2010

³³ ÖZBEK, Mustafa, Dünya Çapındaki Adalete Ulaşım Hareketinin Ortaya Çıkardığı Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, AÜHFİD, C. 451, S.2, 2002, s.153.

- zamandan tasarruf sağlar,
- uyuşmazlığın konusu hakkında uzman incelemesi yapılmasını sağlar,
- tarafların uyuşmazlık çözüm sürecine doğrudan katılımını ve sürece egemen olmalarını sağlar,
- esnek ve ılımlı çözümler sağlar,
- gizliliği sağlar,
- menfaatler üzerinde yoğunlaşmayı sağlar,
- işletmecilerin uyuşmazlık üzerinde ön inceleme yapmalarını sağlar,
- iki tarafın da kazançlı çıkacağı bir sonucun bulunmasını sağlar,
- yargılamaya hazırlık yapılmasını sağlar,
- ticari ilişkilerin korunmasını sağlar.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin türleri olarak arabuluculuk, müzakere, tahkim ve kısa duruşma yöntemleri sayılabilir.

1.1.4.1. Arabuluculuk: En çok uygulanan ADR yöntemlerinden birisi olup, taraflar arasındaki uyuşmazlıkları mahkeme dışında çözmeye ve taraflar arasında anlaşma sağlamak amacıyla, tarafsız bir üçüncü kişi tarafından yürütülen gönüllü, kabul edilebilir, bağlayıcılığı tarafların isteği ile belirlenebilen gizli bir müzakere sürecidir. Bu yöntem genelde uyuşmazlığın taraflarının doğrudan müzakere yönteminden bir sonuç elde edememeleri halinde uygulanmaktadır³⁴. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlığı tarafsız bir üçüncü kişi olan arabulucunun yardımı ve desteğiyle çözmeye çalışmaktadırlar. Yapılan görüşmelere taraflar avukatları ile birlikte katılabildiği gibi, görüşmelere taraflar olmaksızın sadece taraf avukatları ya da avukat olmayan temsilcileri de katılabilmektedir. Arabulucunun görevi ise taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözecek bir hüküm vermek değil, tarafların ortak bir noktada

³⁴ ÖZBEK, Mustafa, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, AÜHFD, C.56, S. 1, 2007, s.190.

buluşmaları hususunda onlara zemin hazırlamak ve yol göstericilik yapmak olarak belirtilmektedir³⁵.

Arabulucu taraflara yasal haklarını izah ederek onlara yardımcı olur. Taraflarla görüşerek, onları medeni bir şekilde aralarındaki anlaşmazlığı tartışmaya yöneltir. Taraflara içinde buldukları hukuki durumu izah eder, olası bir anlaşmanın önemli gördüğü noktalarını taraflara anlatır ve çözüm önerisinde bulunur. Bu süreç sonunda taraflar anlaşabildiği takdirde sorun mahkeme yoluna gidilmeksizin çözülmüş olur. Arabuluculuk yöntemine başvurmayı tarafların kendi iradeleriyle istemeleri nedeniyle sürecin her aşamasında taraflar görüşmeleri sonlandırabilirler. Bu durumda uyuşmazlık mahkeme yoluyla çözümlenmesi için yargı makamlarına götürülebilecektir. Sürecin sonucunda çözüm sağlanamamış olsa da arabulucu sayesinde uyuşmazlığın bir çok yönü aydınlatıldığından yargılama aşamasında uyuşmazlığın daha çabuk çözülmesinin mümkün olacağı da ileri sürülmektedir³⁶.

Hızlı ve ucuz bir yöntem olması, sürecin sonunda her iki tarafın rahatlıkla kabul edebileceği çözümler bulunabilmesi, uzun vadede taraflar arasındaki ilişki bozulmaksızın uyuşmazlığın çözülmesine imkân tanınması ve tarafların mahkemede zorlamayla kabul edebilecekleri bazı sorunları karşılıklı anlaşma yoluyla halledebilmeleri arabulucuk yönteminin faydaları olarak gösterilmektedir³⁷.

1.1.4.2. Müzakere: ADR yöntemlerinin en basiti olup, bu yöntemde taraflar dışında üçüncü bir kişinin müdahalesi bulunmamaktadır. Uyuşmazlığın tarafları bizzat kendileri veya avukatları aracılığıyla görüşerek, uyuşmazlık konusunda karşılıklı olarak tavizler verme çerçevesinde ortak bir noktada anlaşmaya çalışarak aralarındaki uyuşmazlığı gidermeye çalışmaktadırlar. Süreç sonunda varılan anlaşmanın kesin sonucu da yoktur³⁸.

³⁵ SOYSAL, s. 213.

³⁶ ÖZBEK, Dünya Çapındaki ..., s. 139.

³⁷ MACUNCU, Muhsin, Amerikan Hukuk Sisteminde Anlaşmazlıkların Alternatif Çözüm Yöntemi, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, YENİSEY, Feridun, İstanbul, 2005, s. 64.

³⁸ MACUNCU, s.64.

1.1.4.3.Tahkim: Tahkim, özel hukuk uyuşmazlıklarına ilişkin ADR yöntemlerinden birisi olmasına rağmen, ADR'nin geleneksel usullere alternatif olarak basit, ucuz ve süratli bir çözüm yolu olarak tanımlandığı, bu nedenle tahkimin ADR yöntemi olarak kabul edilemeyeceği de görüş olarak ileri sürülmektedir³⁹. Tahkim doktrinde; bir hak üzerinde uyuşmazlığa düşmüş olan iki tarafın anlaşarak, bu uyuşmazlığın çözümünü özel kişilere bırakmaları ve uyuşmazlığın bu özel kişiler tarafından incelenip karara bağlanması olarak tanımlanmış olup, tanımında geçen özel kişilere de hakem denileceği belirtilmektedir⁴⁰.

Tahkim yönteminde taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde görev alan ve hakem olarak adlandırılan tarafsız özel kişi yargıç gibi hareket etmektedir. Hakem, tarafların iddialarını ve varsa tanıklarını dinlemekte, taraflardan delillerini bildirmelerini istemekte ve sonuçta uyuşmazlığa ilişkin kararını bildirmektedir. Hakemin sahip olduğu yetkiler nedeniyle tahkim, diğer ADR yöntemlerinden farklılık göstermektedir. Tarafların uyuşmazlık meydana gelmeden önce ileride doğabilecek uyuşmazlıklara ilişkin olarak veya uyuşmazlığın ortaya çıkmasından sonra, yapacakları bir sözleşmeyle aralarındaki uyuşmazlığın mahkeme yerine bağımsız ve tarafsız bir hakem tarafından çözülmesini kabul etmeleri durumunda hakemin vereceği karar kesin nitelikte olup uyuşmazlığın taraflarını bağlamaktadır. Bağlayıcı tahkim adı verilen bu yöntem sonucunda verilen hakem kararına karşı ise, hakemlerin işlemlerinin taraflardan birinin haklarına esaslı bir şekilde zarar verdiği, yerleşik bir kamu düzeni kuralını ihlâl ettiği ya da hakemlerin, taraflarca tahkime sunulması hususunda üzerinde anlaşmaya varılmamış meseleler hakkında da karar vermek suretiyle yetkilerini aştığı iddiasıyla itiraz edilebilecek ve itiraz konusu sebeplerin gerçek olması halinde hakem kararı iptal edilebilecektir. Bağlayıcı olmayan tahkim adı verilen diğer türde ise; tarafların hakemin verdiği kararı kabul edip etmeme hususunda takdir hakları bulunmaktadır. Bunun için tarafların öngörülen süre içinde hakem kararına itiraz edip uyuşmazlığı mahkemeye taşımaları

³⁹ ILDIR, Gülgün, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler, Ankara 2003, s. 27.

⁴⁰ KURU,Baki/ ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder, Medeni Usul Hukuku, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2003, s. 931.

gerekmektedir. Süresinde itiraz edilmediği hallerde ise verilen hakem kararı geçerli hale gelecek ve kesinleşecektir⁴¹.

Türk Hukuk sisteminde tahkimin çekişmeli yargı kapsamında olup tarafların iradelerine tabi olan özel hukuk uyuşmazlıklarında uygulanabileceğine ilişkin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 516-536. maddeleri arasında düzenlemeler yer almaktadır. Düzenlemelerde tahkim yoluna başvurulması zorunlu tutulmamış olup, uyuşmazlığın taraflarının istedikleri takdirde yapacakları yazılı bir tahkim sözleşmesiyle bu yola başvurabilecekleri öngörülmüştür. Tahkim sürecinde görevli hakemin, hâkimin reddi sebeplerinin varlığı veya her iki tarafın rızası dahilinde azlolunacağı, bunun dışında görevine son verilemeyeceği, verilen hakem kararlarının temyiz edilebileceği düzenlenmiştir. Temyiz incelemesi sırasında, öngörülen tahkim süresi bittikten sonra karar verilmiş olması, hakemin talep edilmeyen ya da görevi dâhilinde olmayan bir konuda karar vermiş olması, her iki tarafın iddialarının tamamı hakkında karar vermemiş olması gibi durumların tespit edilmesi halinde verilen hakem kararları HUMK'un 533. maddesi doğrultusunda Yargıtay tarafından bozulabilmektedir⁴².

1.1.4.4. Kısa duruşma: Tarafların yaptıkları hazırlık sonucunda uyuşmazlık konusu alanda uzman, tarafsız bir üçüncü kişinin de katılımıyla kısa sürelerle bir araya geldikleri ve aralarındaki uyuşmazlığı çözmeye çalıştıkları yöntem olup mevzuatımızda bulunmamaktadır. Kısa duruşma yöntemine taraflar, aralarında anlaşarak başvurabilmekte ve gizli olarak yürütülen görüşmelerde oldukça esnek usul kuralları uygulanmaktadır. Görüşmelerde tarafsız üçüncü kişi uyuşmazlık konusu olan olayları değerlendirmekte ve tarafların anlaşamamaları halinde mahkemenin uyuşmazlık konusu hakkında verebileceği kararlar hakkında tarafları bilgilendirmektedir⁴³. Bunların yanında uyuşmazlığın esası hakkında tavsiye niteliğinde beyanlarda bulunma yetkisi de vardır. Tarafsız üçüncü kişinin tavsiyeleri sonucunda tarafların aldıkları kararlar bağlayıcı olmamakla birlikte, tarafların bu yönetime başvurma aşamasında alınacak kararların bağlayıcı olacağı hususunda kendi

⁴¹ MACUNCU, s. 65.

⁴² KURU/ ARSLAN/ YILMAZ, s. 949.

⁴³ ÖZBEK, Dünya Çapındaki..., s. 140.

aralarında anlaşmaları da mümkündür⁴⁴. Bu özelliği ile kısa duruşma yöntemi tahkim yöntemine benzemektedir.

Yukarıda sayılanlar dışında tarafsız ön değerlendirme, vakıaların saptanması, kısa jüri yargılaması gibi ADR yöntemleri de bulunmaktadır.

1.1.5. Onarıcı Adalet ve Uygulama Modelleri

Devlet kavramının ortaya çıkması ve yaygınlaşmasıyla, bir eylemin devleti oluşturan bireylere karşı işlendiği hallerde dahi, eylem nedeniyle başta devletin mağdur olduğu, bu nedenle eylemi gerçekleştiren failerin devlet organları aracılığıyla cezalandırılması gerektiği düşüncesi yıllarca hukuk sistemlerinde kabul görmüştür. Klasik ceza adalet sistemlerinde hakim olan bu görüşe göre, eylemi gerçekleştiren failer cezalandırma yoluyla ıslah edilmeli ve topluma kazandırılmalı, ayrıca cezalandırılma sürecinde failin yeniden suç işlemesinin önüne geçilmelidir. Ancak bu şekilde failin ıslah olacağı ve toplumsal düzenin korunacağı düşünülmüştür. Yıllardır Türk Ceza Hukuk Sisteminde de bahsedilen klasik sistem uygulanmaktadır. Fakat işlenen suç oranının gittikçe artması, suç işleyen failerin cezalandırma sürecinden sonra yeniden suç işlemeye meyilli olduklarının görülmesi, hatta bunun yanında suç işleme potansiyellerinin artması, failin sadece cezalandırılmasının ıslah edilmesini sağlayamaması gibi sorunlar nedeniyle klasik ceza adalet sistemi konusunda tereddütler ortaya çıkmıştır.

Kavram ilk olarak yukarıda belirtilen sıkıntıların sıkça görüldüğü Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde ortaya çıkmıştır. Bu sistemin uygulandığı ülkelerde ve özellikle ABD'de, failerin tekrar suç işleme oranlarının artış gösterdiği, cezaevlerindeki hükümlü sayısının günden güne arttığı görülmüştür. Yapılan araştırmalarda ceza infaz kurumlarında bulunan suçluları topluma yeniden kazandırarak suç işlemelerini önlemek önem taşımaya rağmen cezaevlerinin bu hedefi gerçekleştirmekte yetersiz kaldığı hatta cezaevlerine giren suçluların o ortamda daha da kötüye gittikleri tespit edilmiştir. Bu olumsuzluklar sonrasında

⁴⁴ SOYSAL, s. 213.

suçlular hakkında zorunlu haller dışında hürriyeti bağlayıcı cezaların uygulanmaması, bunun yerine geçecek alternatif çözümlerin bulunarak kullanılması gerektiği dile getirilmiştir⁴⁵. Aynı sorun Türkiye’de de yıllardır görülmekle birlikte günümüzde de giderilebilmiş değildir. Birçok yeni cezaevi inşa edilmesine, sanıkların lehine kanuni düzenlemeler yapılmasına rağmen, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlü sayısı gittikçe artmaktadır. Bu durum da Türk Ceza Adalet sisteminin genel ve özel önleme fonksiyonunu yerine getirmede başarısız olduğu düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Klasik ceza adaleti sisteminde öncelikle kamu düzeninin sağlanması düşüncesi olduğundan, suçtan doğrudan zarar gören mağdurlar ikinci planda kalmışlardır. Devletin cezalandırma ile elde edeceğine inanılan menfaat, mağdurun menfaatlerinin önüne geçmiştir. Mağdurlar mahkeme sürecinden dışlandıklarını, maruz kaldıkları suç nedeniyle duygularını, yaşadıkları korku ve endişeyi paylaşma fırsatının adeta ellerinden alındığını düşünmeye başlamışlardır. Bu durum da mağdurlarda mahkemelere olan güvenin azaldığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Hatta bu konuda Türkiye’de yapılan bir araştırmada mağdurların % 43.5’i, yaşadıkları deneyim sonrasında mahkemelere olan güvenlerinin azaldığını belirtmişlerdir⁴⁶.

Geleneksel ceza adaleti sisteminin genel hatlarıyla değinilen bu sorunları çözmekte yetersiz kalışı sonrasında yeni arayışlar ortaya çıkmış, suça karşı sadece ceza yaptırımının yeterli olmadığı; mağdurun zararının giderilmesi ve onarımın en başta gelen amaç sayılması gerekliliği önem kazanmıştır. Bu doğrultuda suça karşılık ceza öngören klasik anlayışın aksine, failin fiiliyle mağdura zarar verdiği ve bu zararın giderilmesi gerektiğine odaklanan; mağdur ve fail arasında iletişim kurulması suretiyle mağdurun zararının tazminini, ceza adaleti sistemi içerisinde mağdurun da aktif olmasını amaçlayan “onarıcı adalet” adı verilen kavram ortaya çıkmıştır⁴⁷.

⁴⁵ ÖZBEK, Mustafa, Çağdaş Ceza Adalet Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Yenisey, Feridun, İstanbul, 2005, s. 101.

⁴⁶ JAHİC, Galma/ YEŞİLADALI, Burcu, Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım, Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul, 2008, s. 16.

⁴⁷ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet..., s. 30.

Onarıcı adalet bir kavram olarak 1970’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlanmış ise de, gerçekte dünya tarihinin büyük bölümünde onarıcı adalet uygulamalarının yer aldığı, hatta ceza adalet sisteminde hâkim olduğu görülmektedir. Dolayısıyla onarıcı adalet kavramının kökeni ilk çağlara kadar dayanmaktadır. Örneğin Hammurabi Kanunlarında (MÖ 1700) mala karşı suçlarda ceza olarak zararın giderilmesi öngörülmekte, yine Roma hukukunda XII Levha Kanununda hırsızlık suçundan mahkûm olan kişinin çaldığı malın değerinin iki katını ödemesi öngörülmekteydi⁴⁸.

Suç ve suçlu oranlarındaki artışa rağmen klasik ceza adaleti sisteminin suçlulukla mücadelede yetersiz kalışı, genel önleme amacı olarak yeniden suç işlenmesinin önlenerek kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması ve korunması, özel önleme amacı olarak da failerin ıslah edilerek topluma yeniden kazandırılmaları hususlarında klasik ceza adalet sistemlerinin başarısız olması nedenleriyle sistemin yetersiz olduğu düşüncesiyle yapılan çalışmalar sonucunda onarıcı adalet kavramı ortaya çıkmıştır.

Onarıcı adalet kavramı, Birleşmiş Milletler Çalışma Topluluğu tarafından “işlenmiş bir suçtan etkilenen tarafların tümünü, suçun ortaya çıkardığı zararlı sonuçları ve suçun geleceğe yönelik etkilerini nasıl giderecekleri konusundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri için bir araya getiren süreç” şeklinde ve onarıcı adaletin amacı da “ mümkün olduğu ölçüde zararın ve yaralanmanın giderilmesi” şeklinde tanımlanmıştır⁴⁹. Kavramın onarıcı adalet olarak nitelendirilmesinin nedeni olarak, onarıcı adaletin asıl olarak onarma (restoration) fiiliyle, yani mağdurun uğradığı haksızlığın onarılması, hukuka uygun yaşaması amacıyla failin ıslahı ve toplumun suç nedeniyle gördüğü zararın onarılması ile ilgilenmesi gösterilmiştir⁵⁰.

Onarıcı adalet anlayışının çeşitli modelleri ilk olarak suça sürüklenen çocuklar hakkında geliştirilerek uygulanmış, elde edilen başarının ardından başta Anglo-Sakson hukuk sisteminin etkili olduğu ülkeler olmak üzere yetişkinler hakkında da

⁴⁸ ÇETİNTÜRK, Onarıcı Adalet, s. 25.

⁴⁹ ÖZBEK, Çağdaş Ceza, s. 212.

⁵⁰ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet, s.25.

uygulanmaya başlanmıştır⁵¹. Bu ülkelerde uygulanan çeşitli onarıcı adalet modellerinin geleneksel ceza adaleti sistemine nazaran oldukça başarılı sonuçlar vermesi sonrasında onarıcı adalet anlayışı kıta Avrupası da dâhil olmak üzere kısa zamanda hızla yayılmıştır. Onarıcı adalet anlayışında suç fail ile devlet arasında değil fail ve mağdur arasındaki bir uyumsuzluk olarak görülmekte, suçun gerçek mağdurunun da failin haksız hareketine maruz kalan kişi olduğu kabul edilmektedir. Onarıcı adalet anlayışında geleneksel ceza adaleti sisteminin aksine faile eyleminin sonuçlarını ve sorumluluğunu kabul etme, mağdurun oluşan zararını tazmin etme, bu yolla toplumsal düzenin korunmasına katkıda bulunma fırsatı verilmektedir⁵².

Onarıcı adalet anlayışında mağdurun zararının giderilmesi yani onarım ön plandadır. Onarıcı adalet anlayışında; suçun işlenmesiyle birlikte haksız harekete maruz kalan kişinin asıl mağdur olduğu ve haklarının ihlah edildiği, ayrıca suçun toplumu oluşturan diğer bireylerin haklarının da ihlal edilebilmesi ihtimalini doğurması nedeniyle kamu düzeninin ve toplumsal barışın bozulacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla onarıcı adalet anlayışında uyumsuzluğu oluşturan tarafların fail, mağdur ve toplum olduğu kabul edilmektedir. Görüldüğü üzere işlenen her suçun gerçek mağdurunu devlet olarak kabul eden geleneksel ceza adaleti sisteminin aksine, bu anlayışta suçun mağduru devlet değil haksız harekete maruz kalan kişi olarak kabul edilmektedir.

Onarıcı adaletin temel olgusu, iyileştirici veya onarıcı yargılamayı ve zarar verici suçu göz önünde tutarak yeni değerleri oluşturmak ve suçtan sorumlu olan toplumda yeni bir girişim yaratmaktır. Bu adalet prensibinin özü, cezalandırıcı ya da öç alıcı yargılamadan daha çok onarıcı, bir başka deyişle suçun neden olduğu zararları giderici yargılama olup, suçtan etkilenen mağdurun, failin, toplumun diğer üyelerinin buna maksimum katılımını gerektirir. Onarıcı adalette mağdurun tatmini, tazmin, fail, mağdur ve toplum arasındaki ilişkiyi güçlendirmek veya yeniden oluşturmak gibi yeni değerlere önem verilir⁵³.

⁵¹ ÖZBEK, Mustafa, Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu, www.turkhukuksitesi.com/makale_802.htm , Erişim Tarihi:08/01/2010

⁵² ÇETİNTÜRK, Onarıcı Adalet, s. 24.

⁵³ YOKUŞ SEVÜK Handan, Ceza Sorumluluğu ve Çocuk Yargılama Sistemi, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, 12-16 Ocak 2000, Ankara , C.2, s. 241.

Onarıcı adalet anlayışıyla, işlenen suç nedeniyle mağdurun ve kamu düzeni ve barışının bozulması nedeniyle toplumun gördüğü zararın; yine fail tarafından sorumluluğun kabul edilmesi suretiyle giderilmesi, bu şekilde bozulan sosyal barışın yeniden sağlanması hedeflenmektedir⁵⁴. Ayrıca suçluya, kusurluluğunu ve sorumluluğunu hissetme, fiilin sonuçlarına katlanma imkânı sağlamak suretiyle, suçlunun eğitilmesi ve iyileştirilmesi sağlanmaktadır⁵⁵.

Onarıcı adaletin temel ilkeleri doktrinde farklı şekillerde sayılmıştır. Bu ilkeler;

- Adalet, kişilerin gördüğü zararın onarılması için çalışılmasını gerektirir,
- Suçtan doğrudan ve en fazla etkilenen kişilere, talep etmeleri halinde adalet sürecine katılmaları için imkân sağlanmalıdır,
- Devletin rolü adil bir kamu düzenini korumak, toplumun rolü ise, adil bir barış düzeni inşa etmek ve sürdürmektir⁵⁶,

şeklinde belirtilmekle beraber, onarıcı adaletin üç temel ilkesinin,

- Suça karşı verilecek toplumsal tepkiye, mağdurun maruz kaldığı zararın mümkün olduğu kadar giderilmesinden başlanması,
- Failin mağdura karşı gerçekleştirdiği eylemin etkilerini anlamaya ve bundan dolayı sorumluluğunu kabul etmeye teşvik edilmesi,
- Mağdura, suçun etkilerini doğrudan faile anlatabilmesi, ona sorular sorabilmesi ve suç nedeniyle ortaya çıkan zararın en iyi şekilde giderilebilmesi amacıyla faille bir araya gelmesi için fırsat verilmesi⁵⁷,

olduğu da belirtilmektedir.

Onarıcı adalet anlayışında, suç sadece fail-devlet ekseninde değerlendirilmemekte, failin, mağdurun ve toplumun da suçtan etkilendiği, bu nedenle kamu düzeni ve barışının zarar gördüğü düşüncesinden hareketle failin eylemi toplumsal açıdan incelenmektedir. Kamu düzeni ve barışının yeniden

⁵⁴ KAYMAZ/GÖKCAN s. 57.

⁵⁵ YOKUŞ SEVÜK, Ceza Sorumluluğu, s. 241.

⁵⁶ JAHİC/YEŞİLADALI, s. 17.

⁵⁷ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.25.

korunması hususunda fail ve mağdurun özgür iradeleriyle adaletin tesisi sürecine aktif bir şekilde katılımlarının sağlanması ve mağdurun zararının giderilmesi yoluyla toplumsal adaletin sağlanması öngörülmektedir. Onarıcı adalet anlayışında bu temel ilkelerin uygulanması suretiyle, mağdurlar, uğradıkları zararın tespitine ve giderilmesine yönelik süreçte aktif rol almakta, duygu ve düşüncelerini, uğradıkları haksız eylem nedeniyle hissettiklerini, kaygılarını dile getirebilmektedirler. Aynı şekilde fail de yapmış olduğu haksız eylemin mağdura verdiği zararları bizzat mağdurun kendisinden öğrenebilmekte, eylemin mağdur üzerindeki etkisini bizzat görebilmekte, mağdurun uğradığı zararı ve zararın sorumluluğunu kabul ederek zararı tazmin etme imkanına kavuşmaktadır. Böylelikle uyuşmazlığın tüm tarafları yaşanan süreçten mutlu olarak ayrılabilen, mağdur kendisine değer verildiğini düşünmekte ve fail de toplumla yeniden uyum sağlayabilme imkanına kavuşmaktadır. Onarıcı adalet anlayışının klasik ceza adalet sisteminden başlıca farkı da bu noktada çok açık bir şekilde görülebilmektedir.

Onarıcı adalet anlayışının; uyuşmazlığa düşen taraflar açısından uyuşmazlığın çözümü ve taraflar hakkında adaletin yeniden sağlanması konularında klasik ceza adaleti sistemine nazaran daha etkili olması; daha doğru bir ifadeyle onarıcı adalet modellerinin klasik ceza adaleti sisteminin eksik kaldığı konularda eksiklikleri giderici ve tamamlayıcı düzenlemeler sunması beklenmektedir. Dolayısıyla onarıcı adalet anlayışı klasik ceza adaleti sistemini dışlayarak tamamen onun yerini alacak bir anlayış olarak görülmemeli, aksine adaletin tesisi sürecinde tamamlayıcı bir rol oynamalıdır⁵⁸.

Onarıcı adalet modellerine ilk olarak ortaya çıktığı Anglo- Sakson ülkelerinde ve sonrasında yayıldığı Belçika, Almanya, Avusturya, İngiltere gibi birçok Avrupa ülkesinde rastlanmaktadır. Onarıcı adalet anlayışında, uyuşmazlığın tarafları olan fail, mağdur ve toplumdan hangilerinin uyuşmazlığın çözüm sürecine katıldığına göre birçok uygulama modeli bulunmaktadır. Bu modellerde onarıcı adalet anlayışının temel ilkeleri göz önünde bulundurulmaktadır. Fakat uygulama şekilleri ve sürece katılanlar bakımından farklılıklar bulunmaktadır.

⁵⁸ PELİKAN, Christa, Onarıcı Adalet Üzerine, Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul 2008, s. 22.

Mesela çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden uzlaşma kurumu, bazı ülkelerde soruşturma ve kovuşturma aşamalarında, hatta kovuşturma sonrası infaz aşamasında uygulanırken, Türkiye’de asıl olarak soruşturma aşamasında ve çok istisnai şartların varlığı halinde kovuşturma aşamasında uygulanabilmektedir. Yine bazı ülkelerdeki uzlaşma müzakerelerine fail ve mağdur dışında yakınları, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri gibi üçüncü kişilerin katılabilmesine rağmen, Türk Ceza Muhakemesinde uygulanan uzlaşma müzakerelerine kanunda sınırlı olarak sayılmış kişiler katılmaktadır. Nihayet müzakere sonucunda belirlenen edimler hususunda da farklılıklar görülmektedir.

Onarıcı adalet modelleri olarak uzlaşma, tazminata yönelik müzakere programları, aile grup konferansı, cezalandırıcı halka, küçük suçlular projesi en başta akla gelen modellerdir.

1.1.5.1. Tazminata Yönelik Müzakere Programları: Failin, suçtan zarar gören mağdurun uğradığı zararı karşılaması ilkesine dayanan bu türde, taraflar bir araya getirilerek müzakere yapılabileceği gibi, taraflarla ayrı ayrı görüşmeler de yapılabilmektedir. Müzakerelerin amacı failin ödeyeceği tazminat miktarının tespit edilmesi olup, belirlenen tazminat miktarının fail tarafından ödenmesi mahkeme tarafından karara bağlanmaktadır⁵⁹.

1.1.5.2. Aile Grup Konferansı: Küçük suçlular hakkında uygulanan bu model Yeni Zelanda’da ortaya çıkmış olup, modelin uygulanabilmesinin ön şartı failin suçu kabullenmesidir. Aksi halde modelin uygulanma imkanı bulunmamaktadır. Bir uzman tarafından yönlendirilen bu modelde failin herhangi bir aşamada sürecin durdurulmasını ve mahkemece yargılanmasını isteme hakkı bulunmaktadır. Yapılacak toplantılara failin ailesinin yanında, faile destek olabilecek kimseler, müdafii, sosyal çalışmacılar, polis ve gençlik adalet merkezi gibi kurum temsilcileri

⁵⁹ ÖZBEK, Mustafa, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Uyuşmazlıklarında Arbuluculuk Konulu Tavsiye Kararı, DEÜHFD, C.7, S.1, 2005, s.139.

katılabilmektedir. Süreç sonucunda küçük fail hakkında uygulanacak tedbire ya da tazminata failin ailesi tarafından karar verilmektedir⁶⁰.

1.1.5.3. Cezalandırıcı Halka Programı: Amerika’da ortaya çıkan bu model de ilk olarak 1991 yılında ABD’deki bir davada kullanılmıştır. Birkaç aşamadan oluşan modelin uygulanabilmesi için aile grup konferansında olduğu gibi failin suçu kabullenmesi şarttır. Aşamalarda oluşturulan her halka bir muhafız tarafından yönetilmekte olup, halka toplantılarına toplumun da katılımı sağlanmakta ve karar aşamasında rol almalarına önem verilmektedir. Bu modelde mağdurun sürece katılması kendi rızasına bağlı tutulmuştur⁶¹.

1.1.5.4. Küçük Suçlu Projeleri: 1995 yılı ve sonrasında İngiltere’de Thames Valley Polis Teşkilatı tarafından uygulanan bir program olup, eğitilmiş bir kişinin başkanlığını yaptığı toplantılara küçük suçlular, mağdurlar ve bunların aileleri ile arkadaşları, toplum temsilcileri katılabilmektedir. Toplantılar sonucunda küçük suçlu mağdurdan özür dilemekte ve daha sonra da özrünü yazılı olarak tekrarlamakta, ayrıca maddi bir tazminat, mal ya da hizmet karşılığında mağdurun zararının karşılanması hususunda anlaşmaya da varılmaktadır⁶².

Belirtilenler dışında toplum ıslah kurulları, mağdur müdahalesi programları gibi onarıcı adalet modelleri bulunmakla birlikte⁶³, bunların yanında suç işleyen çocukların yargılama sistemine girmesini engellemek amacıyla, onarıcı adalet anlayışının sonucu olarak geliştirilen, yönlendirme⁶⁴, çocukların dinlenilmesi, polis uyarı programı gibi birçok model de uygulanmaktadır.

⁶⁰ ÖZBEK, Avrupa Konseyi Bakanlar ... , s.140.

⁶¹ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.61-62.

⁶² ÖZBEK, Çağdaş Ceza, s.116.

⁶³ ÇETİNTÜRK, Onarıcı ..., s. 70.

⁶⁴ YOKUŞ SEVÜK, Handan, Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul 1998, s. 120-122.

1.2. UZLAŞMA KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE SEBEPLERİ

Uzlaşmanın temelde üç hareketin etkisiyle ortaya çıktığı belirtilmiş olup, bu hareketler;

- Geleneksel ceza adaleti sürecine toplum temelli bir alternatif sunan ve müeyyide olarak zararın giderilmesini vurgulayan toplumsal adalet modellerinin gelişmesi,
- Alternatif uyuşmazlık çözüm usullerinin yaygınlaşması,
- Mağdur haklarına olan ilginin artması,

olarak sayılmıştır⁶⁵.

Özellikle klasik ceza adalet sistemi uygulamalarının ceza adalet sistemlerinin genel ve özel önleme amaçlarını⁶⁶ gerçekleştiremediğinin fark edilmesi, mağdurların uğradıkları haksız eylemler nedeniyle gördükleri zararlarını makul süre içerisinde ve tamamen karşılayamamaları, bireyler arasındaki tüm uyuşmazlıkların yargı organları aracılığıyla çözülmek istemesi nedeniyle yargı organlarındaki iş sayısının her geçen gün artması ve uyuşmazlıkların çözülme sürelerinin gittikçe uzaması gibi sebepler alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin ve dolayısıyla uzlaşma kurumunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sebeplerin ayrı başlıklar halinde incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

1.2.1. Ceza Muhakemesinde Ortaya Çıkan Yeni Anlayışlar

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ve onarıcı adalet başlıkları altında ayrıntılı olarak incelemeye çalıştığımız yeni anlayışlar, ceza muhakemesinde suçtan asıl zarar gören mağdurlara öncelik verilmesi gerektiği düşüncesiyle ortaya çıkmaya

⁶⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.40.

⁶⁶ “ Ceza Hukukunun genel önleme amacının cezalandırma ile sağlanacağı, cezanın amacının, suç işleyen failin cezalandırılması suretiyle ona bu konudaki yasakların varlığını ve çiğnenmemesi gerektiğini öğretmek ve böylece başka suçların işlenmesini önlemek olduğu, özel önleme amacının ise, suçlunun toplum bakımından zararsız hale getirilmesi ile sağlanacağı, klasik ceza adalet sisteminde ceza verilmesi ile, faili iyileştirerek topluma kazandırmanın, faili ceza ve ceza vasıtasıyla korkutmanın, topluma kazandırılmayacak ise toplum dışına itilmesi ve toplumun failden korunmasının sağlanmasının amaçlandığı belirtilmiştir.” (ÖZBEK, Veli Özer, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s.170., Nakleden: KAYMAZ/GÖKCAN, s.46.)

başlamıştır. Gerçekten yıllardan beri uygulanan klasik ceza adalet sistemlerinde devlet suçtan asıl zarar gören suje olarak kabul edilmiş ve mağdurların maruz kaldıkları eylem nedeniyle uğradıkları zararlar dikkate alınmamıştır. Öyle ki ceza usul kanunları genellikle suçu işleyen failer ekseninde düzenlenmiştir.

5271 sayılı CMK' ya bakıldığında ülkemizde de bu anlayışın halen geçerli olduğu ve bu anlayış doğrultusunda şüpheli ya da sanıkların haklarının daha ayrıntılı olarak düzenlendiği, mağdurların ikinci plana bırakıldığı açıkça görülmektedir. CMK'nın “ mağdur ile şikâyetçinin hakları” başlıklı 234/1-a maddesinin 3. ve 5. fıkralarında 06/08/2008 tarihinde yürürlüğe giren 5793 sayılı kanun ile yapılan değişiklik bu anlayışın ne yazık ki sürdüğünü göstermiştir. Kanunun önceki halinde “vekili yoksa, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme” şeklindeki düzenleme yerine “Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,” şeklinde düzenleme getirilerek mağdurların avukatlar aracılığıyla hukuki yardımdan faydalanmasına sınırlama getirilmiştir. Yine zaman zaman çıkarılan af kanunlarında, gerçek kişilere karşı işlenmiş suçların af kapsamına alınarak, devlete karşı işlenen suçların ise kapsam dışında bırakılması, mağdurların uğradıkları zararın dikkate alınmadığını göstermektedir.

Klasik ceza adaleti sistemleri suçtan asıl zarar gören mağdurları tabiri caizse “tanık” olarak gören ve mağdurların failerin yargılanması sürecine aktif katılımını engelleyen bir anlayıştır. Bu nedenle zaten uğradığı haksız eylem nedeniyle yeterince korumadığını düşünen mağdurlar, yargılama sürecinde de haklarının iyi korunmadığı, kendilerinin ihmal edildiği düşüncesine kapılmaktadır. Yargılama sonucunda failin cezalandırılmasına karar verilse dahi, mağdurun zararı somut olarak ve hızlı bir şekilde giderilemediğinden, mağdur sürecin sonunda mutlu olamamakta ve yargı organlarına karşı olan güveni zedelenmektedir. Sayılan bu sıkıntılar nedeniyle mağdurların ceza yargılamasındaki rollerinin ne olması gerektiği tartışılmaya başlanmış ve mağdurun yerinin sağlaştırılması ve mağdura öncelik verilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Belirtilen bu sorunlar nedeniyle son yıllarda ceza adaleti anlayışında mağdurlar ön plana çıkarılmış ve mağdur haklarının suç işleyen failer kadar korunması, mağdurların ceza adaleti sistemindeki konumunun güçlendirilmesi, sürece aktif

katılımlarının sağlanması, yine failerin de suç nedeniyle sorumluluklarını kabul etmesi, mağdurun zararını gidermeye çalışması, kendisini mağdurun yerine koyarak mağdurun uğradığı haksız eylem nedeniyle gördüğü zararı hissedebilmesi, bu şekliyle de yeniden suç işlememe konusunda gelişme göstermesi gerektiği düşünülmüştür. Çoğu zaman sanığın mahkumiyetinin mağduru tatmin etmekten uzak olduğu, bu doğrultuda devletin cezalandırma yetkisi olduğu gerçeği inkâr edilmese de devletin bu yetkisinin en azından mağdurun menfaatlerinin arkasına itilmesi, ceza muhakemesinde mağdurun menfaatlerinin de dikkate alınması gerektiği kabul edilmiştir⁶⁷.

Uzlaşmanın ortaya çıkmasında ekonomik, sosyal, siyasal, ahlaki vb. alanlarda hızla meydana gelen değişiklikler karşısında devletlerin suç ve suçlulukla mücadele etme siyasetlerinde geliştirdikleri değişiklikler de etkili olmuştur. Artık, suç siyaseti insan haklarını, kamu düzeni ve barışını korumayı amaçlamaktadır. Suç siyaseti bir yandan suçluların nasıl cezalandırılması gerektiği ile ilgilenirken, öte yandan suçtan asıl zarar gören mağdurların haklarını da güvence altına almalıdır. 21. yüzyıl ceza adalet sisteminde, failin yeniden sosyalleştirilerek toplumsal sorumluluğa sahip bir insan haline getirilmesini hedefleyen hümanizm ilkesi, suç siyasetinin bu amaçlarına ulaşmak için göz önünde bulundurduğu temel ilkelerden birisi haline gelmiştir⁶⁸. Suç siyasetlerinde meydana gelen değişikliklerin de etkisiyle klasik ceza adalet sisteminin eksikliklerini gideren, mağdurların süreç içerisine aktif katılımını öngörerek zararlarını en kısa süre içerisinde etkili bir şekilde giderilmesini sağlayan, yine failin süreç sonunda ıslahını öngören, bu şekilde mağdur ile fail arasındaki uyuşmazlığın çözülmesini amaçlayan çözüm yollarının kullanılması gerektiği düşünülmüş, bu düşünceler doğrultusunda da alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ve nihayet uzlaşma kurumu ortaya çıkmıştır. Mağdur-fail uzlaştırma programlarının amacının, failerin kendi fiillerinin sonuçlarını görerek bizzat anlamaları için, suçun faili ile mağduru arasında doğrudan iletişim kurulması olduğu belirtilmiştir⁶⁹.

⁶⁷ ÖZBEK, Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006, s. 825.

⁶⁸ YILMAZ, Zekeriya, Tüm Değişikliklerle Getirdiği Sistem ve Yeniliklerle Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s. 24.

⁶⁹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s.292.

1.2.2. Yargısal Faaliyetlerin Uzun Sürmesi ve Ağır İş Yükü

Uzlaşmanın uygulanmasının asıl amacı yargı organlarının iş yükünü azaltmak olmamakla beraber, klasik ceza adaleti sistemlerinde taraflar arasındaki tüm uyuşmazlıkların yargı organları önüne götürülmesi nedeniyle aşırı derecede artan iş yükünün azaltılması ve uyuşmazlıkların makul sürede bitirilebilmesi için neler yapılabileceğinin düşünülmesi sonucu, yargı organlarındaki artan iş yüküne çözüm bulmak ve uyuşmazlığın tüm tarafları açısından tatmin edici bir surette adaletin tesisinin sağlanarak uyuşmazlığın çözülebilmesi için alternatif çözüm yolları dolayısıyla da uzlaşmanın uygulanması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla uzlaşmanın uygulanması istenmesinde en başta gelen sebep olarak, mahkemelerin ağır iş yükü gösterilmiştir⁷⁰.

Buna karşılık 13. Milletlerarası Ceza Hukuku Kongresinde (Kahire-1984) uygulayıcıların ileri sürdükleri hakim ve savcılarının iş yüklerinin azaltılması hususu ancak ikinci derece bir sonuç olarak kabul edilmiştir⁷¹. Doktrinde ceza yargılamasının hızlandırılmasının uzlaşmanın temel amaçlarından biri olduğu da belirtilmektedir⁷². Yine eğitimci olarak katıldığımız “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi” kapsamında yapılan seminer çalışmalarında da katılımcı akademisyen ve yabancı uzmanlar tarafından, uzlaşmanın iş yükünü azaltma gibi bir amacının olamayacağı, uzlaşmada asıl amacın mağdur ile fail arasındaki uyuşmazlığı kısa süre içerisinde ve her iki tarafı da tatmin edecek şekilde çözmek olması gerektiği belirtilmiştir. Kanaatimizce de iş yükünün azaltılması uzlaşmanın uygulanmasında asıl amaç olmamalı, fakat uzlaşmanın olumlu sonuçlarından birisi olarak görülmelidir.

⁷⁰ ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Prof. Dr. Süleyman Arslan’a Armağan, SÜHFD, 1998, C. 6, S. 1-2, s. 223.

⁷¹ KUNTER, Nurullah/ YENİSEY, Feridun, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, İstanbul 1998, s.13.

⁷² “Ceza ve ceza yargılaması hukukunda uzlaşmanın temelde üç amaca hizmet etmesi beklenmektedir..davaların yıllarca uzayıp gitmesi, maddi gerçeğe en kısa zamanda ve doğru olarak ulaşılmasını engellemekte; bunun sonucu olarak suç sonrası oluşan mağduriyetlerin artması ve toplumun adalete olan güveninin sarsılması sonucu ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle ceza yargılamasının hızlandırılması, ceza adaleti reform çalışmalarının günümüzdeki en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir. Uzlaşmanın da bu amaca hizmet etmesi beklenmektedir.” (SOYGÜT ARSLAN, s.183.)

Yargı organlarının iş yükü ve yargısal faaliyetlerin süresi konusunda yapılan istatistiki çalışmalar incelendiğinde aynı sorunların ülkemizde de yaşandığı, Türkiye'deki yargı organlarının ağır iş yükü altında oldukları ve yargısal faaliyetlerin süresinin gittikçe uzadığı açıkça görülebilmektedir. Örneğin 1986 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarınca devirle birlikte toplam 1.283.800 soruşturma evrakına bakılarak, bu evrakın % 84,1'i oranına tekabül eden 1.080.180 soruşturma evrakı, ortalama 68 gün içerisinde sonuçlandırılırken, 2008 yılında devirle birlikte bakılan soruşturma evrakının 5.624.423 rakamına ulaştığı, Cumhuriyet başsavcılıklarınca bakılan evrakın %50,5'ine tekabül eden 2.839.943 soruşturma evrakının ortalama 346 gün içerisinde sonuçlandırıldığı ve 2009 yılına 2.784.480 soruşturma evrakının devredildiği görülmektedir⁷³.

İlk derece mahkemeleri ve Yargıtay'daki durum da farklı değildir. 1986 yılında ceza mahkemelerinin tümünde bulunan ceza davası dosyalarının % 65,1'i ortalama 174 gün içerisinde sonuçlandırılırken, 2008 yılında sonuçlandırma oranının % 60,4' e düştüğü, buna karşılık bir dava dosyasının sonuçlandırılma süresinin 258 güne çıktığı görülmektedir⁷⁴. Verilere göre 1986 yılında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nda bir dosya ortalama 119 günde sonuçlandırılırken, 2008 yılında ise 479 günde ancak sonuçlandırılabilir. Yine 1986 yılında Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nda bir dava dosyası ortalama 136 gün, ceza dairelerinde ortalama 48 gün içerisinde sonuçlandırılırken, 2008 yılında bu sürenin CGK için 155 güne, ceza daireleri için ise 359 güne çıktığı görülmektedir⁷⁵. 2009 yılında ise CGK ve toplam 11 ceza dairesinde 242.547'i bir önceki yıldan devreden ve 279.725'i 2009 yılında gelen olmak üzere toplam 522.272 ceza dava dosyasına bakıldığı ve 218.201 dava dosyasının karara bağlandığı, 304.071 adet dosyanın da 2010 yılına devredildiği görülmektedir. Verilen kararlar içerisinde 14.809 zaman aşımı kararının bulunması da dikkat çekmektedir⁷⁶.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde, yargı mercileri önüne götürülen bir ceza uyuşmazlığının, 346 günü CBS, 258 günü ceza mahkemeleri, 479 günü YCBS ve

⁷³ http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/cumsav/cumsav1.pdf. Erişim Tarihi: 10/02/2010

⁷⁴ http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/ceza/ceza19.pdf. Erişim Tarihi: 10/02/2010

⁷⁵ http://www.adliscil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/yargitay/yargitay8.pdf

⁷⁶ http://www.yargitay.gov.tr/istatistikler/2009_yillik_cizelge.htm

359 günü de Yargıtay Ceza Daireleri olmak üzere toplamda ortalama 1442 günde ancak sonuçlandırılabilirdiği anlaşılmaktadır. Bu sonuç ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlarının Yargıtay tarafından ilk incelenmesinde onanması halinde geçerli olabilecektir. Aksi halde herhangi bir eksiklik nedeniyle ilk derece mahkeme kararlarının Yargıtay tarafından bozulması halinde anlatılan süreç yeni baştan başlayacak ve uyuşmazlığın sonuçlandırılma süresi daha da artabilecektir. Zaten böyle bir durumda dava dosyalarının zaman aşımı nedeniyle düşme ihtimali çok yüksek görünmektedir. Yargıtay tarafından verilmiş olup yukarıda belirtilen karar sayısı içerisinde 14.809 zaman aşımı kararının bulunması da bu düşünceyi doğrulamaktadır. 2009 yılında verilen toplam kararın yaklaşık % 6.7' sini oluşturan zaman aşımı karar sayısının, 1986 yılında sadece 316 olduğu ve toplam karar sayısının % 0,4' ünü oluşturduğu dikkate alınırsa ceza adalet sisteminin uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz kaldığı görülebilmektedir.

Suçtan zarar gören mağdurlar, yargılama sürecinin uzaması ve zararlarının tam olarak giderilememesi nedeniyle tatmin olmamakta, yargı organlarına güvenmemekte, suçtan zarar görmesi yanında yargılama sürecinde ikinci bir zarar ve hayal kırıklığı ile karşılaşmaktadır. Bu nedenle uyuşmazlıkları yargı organları aracılığıyla değil de, hukuk dışı başkaca kişiler aracılığıyla çözüme eğilimlerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan bu gibi sıkıntılar alternatif çözüm yollarının ve dolayısıyla uzlaşmanın ortaya çıkmasında son derece etkili olmuştur. Uyuşmazlığın uzlaşma ile sonuçlandırılması halinde mağdurun zararı kısa süre içerisinde giderilebilecek yani süreç sonunda mağdurların da tatmin olmaları sağlanabilecektir. Uzlaşma yoluyla çözülen uyuşmazlıkların sayısının artması halinde de yargı organlarının iş yükünde önemli ölçüde azalma olabilecek ve dolayısıyla yargılama faaliyetleri daha kısa süre içerisinde sonuçlandırılabilir.

1.2.3. Usul Ekonomisi

Taraflar arasındaki uyuşmazlıkların klasik adalet sistemleri bünyesinde çözülmesi oldukça masraflı ve yorucu olmaktadır. Yargı organlarının ağır iş yükü altında bulunmalarının da etkisiyle uyuşmazlıkların çözümü birbirini takip eden duruşmalara bırakılmakta, bu durum da uyuşmazlığın çözülmesi sürecini

uzatmaktadır. Tarafların her duruşmaya gelmesi sırasında harcadıkları emek ve mesai, yol ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları masrafların yanında, mahkemece yapılacak keşif ya da benzer işlemlerin masrafları ve diğer yargılama giderleri davanın sonucuna göre sanık ya da mağdur tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanında mağdur, ceza davasında tazminat isteme hakkı olmadığından hukuk mahkemelerinde de ayrı bir dava açmak mecburiyetinde kalmakta ve bunun için de yeni bir takım masraflar yapmaktadır.

Bunların yanında uyuşmazlığın çözüm sürecinde faile verilecek ceza konusunda failin kişiliğinin ve onu suça iten nedenlerin ayrıntılı bir şekilde araştırılması zorunluluğu da muhakeme sürecinin uzamasına yol açmaktadır. Son yıllarda ekonomik, sosyal ve teknolojik gibi birçok alanda yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak da sosyal yaşam iyice karmaşıklaşarak, kişiler rahatça yer değiştirebilmeye başlamışlar, bu durumun doğal bir sonucu olarak çeşitli yeni suç tipleri ortaya çıkmıştır. Suç tiplerinin çeşitlenmesiyle birlikte suçluluğun ispatlanması konusunda zorluklar yaşanmaya başlanmıştır⁷⁷. Özellikle bilgisayar ve internet kullanımının hızla yaygınlaşması, “internet cafe” tabir edilen yerlerin yeterince denetlenmemesi sonucu faillerin tespiti zor, hatta imkansız hale gelmiş, fail belirlense dahi eylemi gerçekleştirdiğinin ispat edilmesinde büyük sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır.

Örneğin, failin mağdura cep telefonu ile mesaj göndermek suretiyle hakaret etmesi nedeniyle meydana gelen uyuşmazlığın çözümü ülkemizde şu şekilde gerçekleşmektedir: Mağdur ilgili kolluk kuvvetine ya da Cumhuriyet başsavcılığı’na giderek şikâyetçi olmakta, yapılan soruşturmada mağdur, şüpheli ve varsa tanıklar dinlenmekte, mağdurun cep telefonu iletişim kayıtları ilgili kurumlardan istenmekte, toplanan deliller şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli bulunduğu cezalandırılması talebiyle Sulh Ceza Mahkemesine kamu davası açılmaktadır. Mahkemece tüm taraflara duruşmaya çağrılmakta, mahkemenin bulunduğu yer dışında oturan taraflar için adreslerinde bulunan mahkemelere talimat yazılmakta, mahkeme tarafından verilen karar taraflardan biri ya da Cumhuriyet savcısı tarafından temyiz edildiğinde dosya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na

⁷⁷ ŞAHİN, Ceza Muhakemesinde, s. 225.

gönderilmekte, burada düzenlenen tebliğname ile dosya Yargıtay'ın ilgili ceza dairesine gitmekte ve burada yapılan heyet incelemesi sonucunda karar verilerek dosya ilk derece mahkemesine gönderilmektedir. Tüm bu aşamalarda harcanan emek, zaman, giderlerin hesaplanması son derece zordur. Bunun yanında mağdurun tazminat amacıyla hukuk mahkemesine dava açması halinde de ayrı bir süreç yaşanmaktadır.

Aynı uyuşmazlığın çözülmesi amacıyla uzlaşma yoluna gidilmesi halinde ise süreç şu şekilde yaşanmaktadır: Tarafların kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmesi halinde, uyuşmazlığın çözülmesi için bir uzlaştırmacı tayin edilmekte ya da Cumhuriyet savcısı böyle bir tayine gerek duymayarak uzlaşma müzakerelerini kendisinin yürütmesine karar verebilmektedir. Taraflar müzakereye davet edilmekte ve yapılan görüşmeler sonucunda taraflar arasında uyuşmazlığın giderilme şekli belirlenebilmektedir. Şüpheli mağdurun zararını giderdiğinde de kamu davası açılmadan soruşturma evrakı kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilerek kapatılmaktadır. Bu iki sürece bakıldığında klasik adalet sistemine göre uzlaşmanın taraflar açısından ve yargı organları açısından büyük kolaylıklar sağladığı ve uyuşmazlığın uzlaşma ile çok kısa süre içerisinde çözülebildiği görülmektedir.

Bunların yanında klasik dava yolu sonucunda verilen kararların bir çoğunda failin hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilmesi nedeniyle, failerin cezaevlerine girmesi sonucu, mağdurların suç nedeniyle uğradıkları zararı kısa süre içerisinde faillerden tazmin etme imkanı bulunmamaktadır. Yine devletin de failleri barındırma, yeme içme gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli harcamaları olmaktadır. Uyuşmazlığın uzlaşma yoluyla çözülmesi halinde devlet bahsedilen masraflardan kurtulabilecektir. Nitekim şu anki mevzuatımızda uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde uzlaşma için yapılan masrafların devlet tarafından karşılanacağına dair düzenleme bulunmaktadır. Devlet organları, ileride yapılma ihtimali bulunan masrafların çok azını oluşturacak bu gideri yüklenmek suretiyle uzlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırmak istemektedir. Ayrıca uyuşmazlıkların mahkeme dışı yollarla çözülmesi sonucunda, uyuşmazlıklar mahkeme önüne gelmeyeceğinden mahkemeler önlerindeki görece olarak önemli

davalara daha fazla emek ve zaman harcama imkânına sahip olacaklar, bu durum da adaletin tesisinde isabet düzeyinin artması sonucunu doğurabilecektir⁷⁸.

Ülkemizde de halen Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemeler her türlü uyuşmazlıkların çözümü ile uğraştıklarından, nitelikli dosyalar üzerinde daha fazla duramamakta ve bu nedenle etkin bir yargılama yapılamamaktadır. Uyuşmazlıkların daha az masrafla ve daha az süre içerisinde çözülme isteği uzlaşmanın ortaya çıkmasında önemli bir sebep teşkil etmektedir.

1.3. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA UZLAŞMA

Ceza Adalet Sistemlerinde failin cezalandırılmasına öncelik veren klasik anlayışa alternatif olarak yeni ortaya çıkan bir kurum olan uzlaşmanın tüm dünyada uygulanmakta olan belirli bir şekli ve usulü bulunmamaktadır. Fakat AK ve BM gibi uluslar arası kuruluşlar tarafından hazırlanan belgelerde uzlaşma ile ilgili yapılacak düzenlemelerde dikkat edilmesi gereken ilkeler belirtilmektedir. Anglo-Sakson ülkelerinin ceza adaleti makamlarına oldukça geniş takdir hakkı veren yapısı uzlaşma ile ilgili pilot projelerin bu ülkelerde uygulanmasını oldukça kolaylaştırmakta olup, genellikle kanunilik ilkesi ile kovuşturma mecburiyeti ilkelerinin egemen olduğu Kıta Avrupası ülkelerinde ceza takibatını sona erdirebilmek için açık bir yasal hüküm bulunması şeklindeki zorunluluk, onarıcı adalet uygulamalarına ilişkin pilot projelerin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır⁷⁹.

Kıta Avrupası ülkelerine uzlaşmanın kanunda açıkça tanınmasının iki temel nedeni olduğu, bunların da, ceza uyuşmazlıklarının adli teşkilatın üstesinden gelemeyeceği ölçüde artması ve bunun sonucunda ceza muhakemesinin basitleştirilmesi arayışı ile şimdiye kadar geçerli olan katı tahkik sisteminden daha modern, demokratik liberal anlayışı yansıtan taraf muhakemesi ilkesine ceza uyuşmazlıklarında da yöneliş olduğu belirtilmiştir⁸⁰.

Uzlaşmanın uygulandığı her ülkede farklı usuller bulunmaktadır. Örneğin bazı ülkelerde uzlaşma müstakil bir kanunla düzenlendiği halde, çoğu ülkede uzlaşma,

⁷⁸ MALKOÇ, İsmail/YÜKSEKTEPE, Mert, Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, 2008, s. 1373.

⁷⁹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.261.

⁸⁰ ŞAHİN, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s. 263-264.

ceza usul kanunları içerisinde yer almaktadır. Yine uzlaşmanın sadece soruşturma ya da kovuşturma aşamasında uygulandığı ülkeler olduğu gibi, infaz aşamasının da dahil olduğu tüm aşamalarda uygulandığı ülkeler bulunmaktadır. Uzlaşma ile ilgili olarak, çocuklar hakkında ayrı bir düzenleme bulunup bulunmadığı, kurumun adının ne olduğu, uzlaşma kapsamında kalan suçların hangileri olduğu, uzlaştırmacıların kimler olduğu, uzlaşmanın devlet ya da özerk kuruluşlar aracılığıyla mı yürütüldüğü, uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde doğurduğu sonuçlar vb. gibi birçok konuda da farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Uzlaşma kurumunun ve ülkemizdeki uygulamasının daha iyi anlaşılabilmesi düşüncesiyle aşağıda uzlaşmanın değişik ülkelerdeki durumu ayrı ayrı incelenecektir.

1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri

Uzlaşmanın ilk olarak 1978 yılında İndiana Eyaletinde uygulanmaya başlandığı ABD'nin 29 eyaletinde uzlaşma veya uzlaşma benzeri uygulamalar hakkında yasal düzenlemeler bulunmakta olup, kullanılan kavram ve uzlaşmanın düzenlenmesi bakımından eyaletler arasında birliktelik yoktur. Düzenlemelerin kapsamına göre eyaletler beş gruba ayrılmış olup bunlar; uzlaşmanın kanunlarda kapsamlı bir şekilde düzenlendiği eyaletler (Indiana, Kansas, Montana, Nebraska, Oregon, Tennessee), uzlaşmanın daha az detaylı ancak açık ve özel bir kanunda düzenlendiği eyaletler (Arkansas, Louisiana, Minnesota, Ohio, Oklahoma, Teksas, Virginia), uzlaşmanın temel hükümler şeklinde düzenlendiği eyaletler (Alabama, Arizona, California, Colorado, Iowa, Missouri, North Carolina, Washington, Wisconsin), mağdur ile fail arasında diyalog kurulmasına izin veren kanunların bulunduğu fakat uygulamaların tam olarak uzlaşma kapsamına girmediği eyaletler (Alaska, Florida, Illinois, Maine, New York, Vermont) ve kanunlarında uzlaşma konusunda özel bir atıf bulunmayan eyaletler (Connecticut, Georgia, Hawaii, Idaho, Kentucky gibi) olarak sayılmaktadır. Fakat bir eyaletin kanunları uzlaşma konusunda hükümler içermiyorsa bu durum uzlaşmanın yapılamayacağı anlamına gelmemekte olup, uzlaşma herhangi bir kanuni dayanağı olmadan da gelişebilmektedir⁸¹.

⁸¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.287-289.

Ülkede geçici bir isnadın oldukça erken aşamada ortaya konmasının, ayrıca ortaya konan isnadın farklı aşamalarda kontrolü ve muhakemenin çeşitli safhalarında değiştirilebilir olmasının iddia ve savunma tarafları arasında uzlaşmayı teşvik edici ideal bir ortam oluşturduğu ileri sürülmüştür⁸².

ABD’de uzlaşma kurumu eyaletlere göre değişik şekillerde uygulanmakta ise de, genel olarak; açılan ceza davası mahkemece mağdur-fail uzlaştırması programına gönderilmekte, failin suçtan doğan sorumluluğunu kabul etmiş olması şartıyla dava uzlaştırmaya uygunluk açısından incelenmekte, uzlaştırmacı, fail ve mağdurla kişisel olarak görüşmekte, uzlaştırma sürecinin başlamasıyla mağdur ve fail, duygu ve düşüncelerini, uzlaştırmacının yardımıyla açıklamakta ve giderim şekli üzerinde anlaşmaya varmakta, uzlaştırmacının sonucu ve başarısı hakkında bir rapor hazırlanarak dava dosyası mahkemeye geri gönderilmektedir. Zararın, üzerinde anlaşmaya varıldığı şekilde giderilip giderilmediği izlenmekte ve zarar anlaşmaya uygun olarak giderildiğinde, davanın düşmesine karar verilerek raporlar dava dosyasına konulmaktadır⁸³.

Uzlaşma bazı eyaletlerde sadece çocuklar için, bazı eyaletlerde sadece yetişkinler için, bazı eyaletlerde de hem çocuklar hem de yetişkinler için uygulanabilmektedir. Uzlaştırmacılar konusunda Kansas’ın da aralarında bulunduğu yedi eyalette ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır. Yine Tennessee eyaleti gibi dokuz eyaletteki düzenlemelerde uzlaşma ile ilgili sürecin gizli olduğu açıkça belirtilmiştir. Uzlaşmanın belli bir ücretinin olduğu eyaletler bulunduğu gibi, Delaware ve Tennessee gibi eyaletlerde ise uzlaşma bütün katılanlar için ücretsizdir. Eyaletlerin tümünde mağdurların uzlaşma müzakerelerine katılması gönüllülük esasına dayanmaktadır. Fakat hakimin faili uzlaşmaya katılması için zorlama yetkisi içeren düzenlemenin olduğu sekiz eyalet bulunmaktadır. Bu konuda Kansas eyaleti örnek olarak sayılabilir. Uzlaşmanın uygulanabileceği suçların hangileri olduğuna ilişkin de eyaletler arasında birliktelik bulunmamaktadır. Dokuz eyalette ağır suçlar bakımından uzlaşma yoluna gidilebileceği kabul edilmiş olup, Teksas eyaletinde öldürme suçlarında dahi uzlaşma uygulanabileceği düzenlenmiştir. Uzlaşmanın şiddet uygulamayan fiiller için uygulanabileceğinin kabul edildiği sekiz eyalet

⁸² ŞAHİN, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.267.

⁸³ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s. 294.

bulunmaktadır. Yine on iki eyalette uzlaşma için uygun suç tipleri açıklanmayarak, uzlaşma konusunda takdir hakkını açıkça ya da zımnen hakime veya uygun makama bırakılmıştır⁸⁴.

ABD’de uyuşmazlıkların yaklaşık % 90’ının uzlaşma yoluyla sonuçlandırıldığı, bu durumun sanığın pişmanlık duymasından ya da uyuşmazlığın çözümü hususunda anlayışlı yaklaşım arzusundan kaynaklanmadığı, daha çok sanığın normal yargılama sonucunda ulaşılacak ve muhtemelen mahkumiyet ile sonuçlanacak bir karardan daha elverişli bir durumu daha kısa süre içerisinde garanti etme düşüncesinin söz konusu olduğu belirtilmiştir⁸⁵.

1.3.2. Almanya

Almanya’da uzlaşma konusunda ilk yasal düzenleme 1990 yılında Alman Çocuk Ceza Kanunu’nda yapılmıştır. Alman ceza adalet sisteminde uzlaşma kavramı iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Uzlaşma kavramı, mağdur ile fail arasında bir anlaşmanın sağlanabilmesi amacıyla bir uzlaştırmacı tarafından gerçekleştirilen gerçek anlamda klasik uzlaşmayı, hem de gönüllü olarak zararın giderilmesi usulünü içermektedir. Ayrıca uzlaşma imkanını veren hükümlerin çoğunda açıkça uzlaşmadan bahsedilmemekte, uygulamada failin bu maddelerdeki ceza verilmemesi ya da cezada indirim yapılması gibi imkanlardan yararlanabilmesi için uzlaşma bir vasıta olarak kullanılmakta, bu da uzlaşmanın uygulanma alanını genişletmektedir⁸⁶.

Almanya’da da ABD’de olduğu gibi uzlaşma uygulamalarına ilişkin olarak eyaletler arasında birliktelik bulunmamakta ise de bazı temel standartlar öngörülmüştür. Örneğin takipsizlik kararı verilebilecek uyuşmazlıklarda uzlaşma yoluna gidilememektedir. Yine uzlaşmanın uygulanabilmesi için failin fiilini inkâr etmemesi gerekmektedir. Fail suçunu inkâr ettiği takdirde ceza muhakemesi kuralları uygulanarak durumun aydınlatılması zorunludur. Almanya’da uzlaşmanın uygulanmasında fail ve mağdur yönünden gönüllülük ilkesi geçerli olduğundan taraflardan biri uzlaşmanın uygulanmasını kabul etmediği takdirde uzlaşma

⁸⁴ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.292-294.

⁸⁵ ŞAHİN, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s. 265-266.

⁸⁶ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 265-266.

uygulanmamaktadır. Son olarak da, uzlaştırmacının tarafsızlığını ortaya koyması, fail ve mağdura tarafsız olduğunu hissettirmesi gerekmektedir⁸⁷.

Çocuk Adalet Kanunu'nun 45 ve 47. maddelerine göre savcı veya hâkim dava açmadan veya hüküm vermeden önce mahkeme dışı önlemleri düşünmek zorunda olup, 45. maddenin 2. fıkrası uyarınca, çocuk fail, mağdurla uzlaşma konusunda ciddi gayret gösterirse ve savcı çocuk fail hakkında eğitimsel bir tedbir uygulanmasını zorunlu görmez ise kamu davası açmayabilecektir. Savcı, çocuk fail hakkında kamu davası açmaya gerek görmemekle birlikte sürece çocuk hâkiminin müdahalesini gerekli görüyorsa aynı maddenin 3. fıkrası uyarınca çocuk mahkemesi hâkimine başvurarak, çocuğun mağdurla uzlaşması için çaba göstermesini sağlayacak usullerin uygulanması için karar alınmasını veya şahsen çocuğun mağdura özürlerini bildirmesini isteyebilmektedir. Bu husus çocuk fail tarafından yerine getirildiğinde savcı dava açmaktan vazgeçmektedir. Yargılama aşamasında da çocuk hâkiminin 45. madde hükümlerini uygulamak suretiyle uzlaşma sağlanması halinde dava dosyasını 47. madde uyarınca kapatma yetkisi bulunmaktadır⁸⁸.

Uzlaşma konusunda Alman Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda da düzenlemeler yapılmıştır. Uzlaşma ile ilgili genel hüküm niteliğinde olan Alman Ceza Kanunu'nun 46/a maddesi uyarınca; fail, uzlaşmak için samimi bir çaba harcayarak suçun sonuçlarını tamamen veya büyük ölçüde tazmin eder ya da tazmin hususunda büyük gayret gösterirse veya çok fazla kişisel gayret gösterilmesinin veya bazı fedakârlıklar yapılmasının gerekli olduğu durumlarda, zararı tamamen ya da büyük oranda giderirse, aynı yasanın 49/1. maddesi uyarınca mahkeme, fail hakkındaki vereceği cezayı düşürebileceği gibi, suçun kanunda öngörülen yaptırımının 1 yıldan kısa süreli hapis ya da 360 günlük çalışma ücretine kadar para cezasını gerektirmesi hallerinde ceza vermekten tamamen de vazgeçebilmektedir⁸⁹. Burada failin suçluluğu açıklandıktan sonra belirtilen seçenek kararlar verilmekte olup, mahkemenin cezayı düşürmesi ya da ceza vermekten vazgeçme hususunda takdir hakkı bulunduğu görülmektedir. Failin çabaları 46/a maddesinin uygulanması

⁸⁷ DÖLLİNG, Dieter, İşlenen Suç Nedeniyle Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation), Çev: DÖNMEZER, Sulhi, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Yenisey, Feridun, İstanbul, 2005, s. 20.

⁸⁸ DÖLLİNG, s. 19.

⁸⁹ ÖZBEK, Çağdaş Ceza, s. 130.

için yeterli olmadığı takdirde de, failin bu çabaları verilecek cezanın belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.

Yetişkinler açısından da uzlaşma vasıtasıyla takibat zorunluluğuna istisna getiren düzenlemeler bulunmaktadır. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. maddesi⁹⁰; 21 yaşının ve bazı durumlarda da 18 yaşının üzerindeki bakımından işledikleri hafif nitelikte suçlarda, uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, dava dosyasının takipsizlik kararı verilerek kapatılmasına imkan vermektedir. Düzenlemeye göre, bazı hafif suçlarda uzlaşma gerçekleştiği takdirde savcı mahkeme ve şüphelinin kararı ile takipten vazgeçebilmekte, daha hafif suçlarda ise mahkeme kararına dahi gerek olmadan uzlaşma nedeniyle takipsizlik kararı verebilmektedir⁹¹. Maddeye bakıldığında hangi suçlarda uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme olmadığı görülmektedir. Küçük suçların ne olduğu ya da işlenen fiilin önemsiz bir konuya ilişkin olup olmadığının takdiri tamamen savcıya bırakılmış gözükmektedir.

Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 155/a maddesi⁹² gereğince uyuşmazlıkla ilgili yürütülen sürecin her aşamasında savcı veya mahkeme uzlaşma yoluna gidebilecektir. Hatta düzenlemeye göre savcı veya mahkeme uzlaşma kurumunun uygulanabilirliğini araştırmakla yükümlü tutulmuştur. "Her aşama" şeklinde düzenleme bulunduğu infaz aşamasında da uzlaşmanın uygulanması imkanı bulunmakta olup, bu düzenleme AK'nun R (99) 19 sayılı tavsiye kararında yer alan ilkeye uygunluk arz etmektedir. Alman CMK'nun 155/b maddesinde de uzlaşma sürecine ilişkin çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu maddede uyuşmazlıkla ilgili bilgilerin uzlaşmayla ilgili mercie verileceği de belirtilmektedir.

Şahsi davaların, üzerinde düşünülmeden acele ile açılmasını önlemek ve şahsi dava açılmasını zorlaştırmak amacıyla Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 380. maddesinde de uzlaşma ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme gereğince,

⁹⁰ Alman CMK'nun 153. maddesi şu şekildedir: " Küçük suçlarda (kabahat) savcı, mahkemenin ve şüphelinin karar ve rızaları ile suçun takibinden vazgeçebilir. Suç ve suçlunun işlediği fiil kamuoyunun ilgisini çekmeyecek kadar önemsiz bir konuya ilişkin ise, savcı takibe gerek görmeyebilir." KAYMAZ/GÖKCAN, s.72.

⁹¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 268.

⁹² Alman CMK'nun 155/a maddesi şu şekildedir: " Savcılık veya mahkeme her aşamada mağdur ve sanık arasında uzlaşma olanağını araştırır, uygun olan hallerde onları etkiler. Ancak mağdurun iradesinin aksine işlem yapılamaz." KAYMAZ/ GÖKCAN, s.72.

konut dokunulmazlığının ihlali, hakaret, posta dokunulmazlığının ihlali, müessir fiil, tehdit ve mala zarar suçlarında dava açılmadan önce eyalet adli yönetiminin belirlediği bir uzlaştırma mercii tarafından tarafların uzlaştırılması teşebbüsünde bulunmuş olması gerekmektedir. Şahsi davacının uzlaşma girişiminin başarısızlıkla sonuçlandığına ilişkin belgeyi şahsi dava dilekçesi ile birlikte sunması gerekmektedir⁹³. Bu düzenlemede uzlaşma girişimi şahsi davalık suçlarda özel bir dava şartı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Almanya’da uzlaşma hizmeti kar amacı gütmeyen sivil toplum örgütleri ve devlet kurumları tarafından yürütülmektedir. Almanya’da uzlaşma süreci genel olarak şu şekilde gerçekleşmektedir: Polis, savcı adına gerekli bilgi ve delilleri topladıktan sonra savcı, dosyanın mahkemeye mi yoksa uzlaşmaya mı gönderileceğine karar vermektedir. Eğer savcı iddianame ile dava açmaya gerek görmez ve uzlaşmanın denemesine karar verirse dosyayı uzlaşmayı gerçekleştirecek kuruma göndermekte ve kurumlar ilk olarak fail ile telefon veya mektupla irtibat kurarak mağdur ile bir anlaşmaya varıp varmayacağını sormaktadır. Failin kabul etmesi halinde mağdur ile irtibata geçilmekte, mağdurun da kabul etmesi halinde öncelikle her iki tarafla ayrı toplantılar yapılmakta, uzlaştırmacı toplantılar sonucunda tarafların ciddi ve uzlaşmadan makul beklentiler içerisinde olduğuna kanaat ederse taraflarla birlikte müzakereler gerçekleştirilmektedir. Müzakere sonunda mağdur ve fail arasında bir anlaşma hazırlanmakta ve anlaşmayla ileride atılacak adımları gösteren uzlaştırmacının raporu birlikte savcıya gönderilmekte, savcı da bunun üzerine takibatı sona erdirmektedir⁹⁴. Kural olarak uzlaşmada tarafların en az bir kez bir araya gelmeleri zorunludur.

1.3.3. Avusturya

Avusturya’da çocuklar hakkında denetimli serbestlik kurumlarında görev yapan sosyal çalışmacılar tarafından 1980’li yıllarda uygulanmaya başlayan uzlaşma, büyükler için ancak 1992 yılında uygulanmaya başlanmış ve Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu’na eklenerek 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren 90.

⁹³ KARAASLAN, s. 303.

⁹⁴ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.272.

madde⁹⁵ gereğince hem büyükler hem de çocuklar hakkında uygulanmaya başlamıştır. Ayrıca Çocuk Adalet Kanunu'nda da çocuklar için bazı özel hükümler bulunmaktadır. 90. maddeye göre soruşturmayı yürüten savcı, para cezasına, belirli bir süre denetimli serbestliğe veya toplum yararına bir hizmet görülmesine, son olarak da uzlaşmanın uygulanmasına karar verebilmektedir. Savcının hangi seçeneğin uygulanacağına ilişkin takdir hakkı bulunmaktadır. Savcının uzlaşmayı uygulamadan dava açması hallerinde de mahkemenin kendiliğinden ya da taraflardan birinin başvurusu üzerine uzlaşmanın uygulanması için girişimde bulunma kararı verme yetkisi vardır. Mahkemenin bu kararına savcının itiraz hakkı da bulunmaktadır.

Hakim ya da savcı yukarıda belirtilen seçenek önlemlerin dolayısıyla uzlaşmanın uygulanmasına ancak bazı şartların bulunması halinde karar verebilmektedir. Bu şartlar ise şu şekilde sayılabilir:

- Olayın yeterince aydınlanmış olması,
- Failin kusurluluk derecesinin ağır olmaması,
- Fiil nedeniyle hayat kaybının olmaması,
- Suç için öngörülen hapis cezasının üst sınırının 5 yılı geçmemesi, (Çocuklar için bu sınır 10 yıldır.)
- Failin başka suçlar işlemesini önlemek için ceza verilmesinin zorunlu olmaması,
- Failin suçun sorumluluğunu üstlenmeyi, suçun sonuçlarını telafi etmeyi, zararı gidermeye çalışmayı ve suçun ortaya çıkmasının nedenleri üzerinde iyice düşünmeyi istemesi⁹⁶.

Özellikle uzlaşmaya tabi suçların hangileri olduğuna ilişkin sadece üst sınır gösterilerek düzenleme yapılmış olması, uzlaşmanın uygulanabileceği suçların kapsamını oldukça genişletmiştir. Çocuk Adalet Kanunu'nun 7. maddesinde de bu üst sınırın çocuklar için iki kat olarak uygulanacağı belirtilerek çocukların işledikleri suçların büyük çoğunluğunun uzlaşma kapsamına girmesi sağlanmıştır. Çocukların özel durumları dikkate alındığında bunun yerinde bir düzenleme olduğu düşünülmektedir. Fakat belirtilen şartlardan birçoğunun tamamen takdire dayalı

⁹⁵ Maddenin Türkçe metni için bkz. ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.297.

⁹⁶ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 299.

olduğu görülmekte olup, bu durumun uyuşmazlığa bakan savcı ya da hakimin değerlendirmelerine göre farklı uygulamalar doğurabileceği de değerlendirilmektedir.

Avusturya'da uzlaşma genellikle savcının talebiyle uygulanmakta olup, sürecin işlemesi şu şekilde olmaktadır: Savcı, Neustart adlı uzlaşmayı gerçekleştiren kurumdan uzlaşma konusunda mağdur ve failin bilgilendirilmesini, uzlaştırmacı görevlendirilmesini talep etmekte, Neustart tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı tarafları bilgilendirerek genellikle taraflarla doğrudan görüşmeler yapmakta ve uzlaşma işlemleri sonucunda bir rapor düzenleyerek savcıya göndermektedir. Savcı da rapora istinaden dosyayı kapatmaktadır. Uzlaştırmacı tarafından yürütülen görüşmelere fail ve mağdur ile bunların avukatları katılabilmektedir. Neustart özerk bir kurum olup, kurumun finansal desteğinin % 90'ı Adalet Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanında diğer bakanlıklar ve Federal hükümetler de kurumu maddi açıdan desteklemektedir. Nihayet failin uzlaşmadan faydalanabilmesi için belli bir ücret ödemesi şart olup, bu ücretin ödenmemesi halinde uzlaşma olumlu sonuçlansa dahi fail hakkındaki takibat devam etmektedir⁹⁷. Türkiye'de uzlaşmayı yürütecek bu şekilde bir kurumun bulunması önerilmektedir. Ayrıca CMK'daki uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde uzlaşma giderlerinin Devlet tarafından karşılanacağına ilişkin düzenlemeye bakıldığında, Avusturya'dakine göre fail lehine oldukça yararlı bir düzenleme olduğu değerlendirilmektedir.

1.3.4. İngiltere

İngiltere'de mağduru tüzel kişi olan uyuşmazlıklar da dahil olmak üzere uzlaşma, failin verdiği zararı kabul etmesi halinde ağır nitelikte suçlarda dahi uygulanabilmekte olup, uzlaşma genellikle yarı bağımsız makamlar tarafından yürütülen özel programlar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Uzlaşma yoluna, polis uyarısıyla, yapılan soruşturmanın ertelenmesiyle, soruşturma ile birlikte, hükmün bir parçası olarak ya da hükümden sonra olmak üzere uyuşmazlığın değişik aşamalarında gidilebilmektedir⁹⁸.

⁹⁷ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.302-303.

⁹⁸ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 368-369.

İngiltere’de uyuşmazlıkların önemli bir kısmının uzlaşma yoluyla sonuçlandırıldığı, bu oranın Magistrates Court’un yetkili olduğu suçlarla ilgili uyuşmazlıklarda % 93, Crown Court’un yetkili olduğu suçlarla ilgili uyuşmazlıklarda ise % 75 civarında olduğu belirtilmiştir. İngiltere’deki uygulamada cezaya ilişkin taahhütlerin bir önemi olmadığından, uzlaşmanın tarafları bu konuda konuşmamaktadır. Uyuşmazlıkların uzlaşma ile sonuçlanması halinde mahkemeler tarafından sanığa verilecek cezadan genellikle 1/3 ya da ¼ oranında bir indirim yapılmakta, sanığa avukatı tarafından sadece bu bilginin verilmesi yeterli görülmektedir⁹⁹.

Polisin aydınlatmada güçlük çektiği suçlarla ilgili yürüttüğü soruşturmalarda sıkça kullandığı ve “Charge bargaining” adı verilen uygulamada, öncelikle polis sanıkla bir görüşme yapmaktadır. Bu görüşmede sanığın suçu kabul etmesi halinde polis tarafından sorguya son verme, sanık hakkındaki ithamın bir kısmından vazgeçme, tutuklama konusunda olumlu yaklaşım gibi bazı imkanlar sanığa sunulmaktadır. Uzlaşma gerçekleştiğinde de gerçekte işlenen suç yerine başka bir suçtan dava açılmaktadır. Bu sayede polisin aydınlattığı suç oranı artmakta, sanık da daha hafif bir yaptırıma maruz kalmaktadır. Dava açıldıktan sonra iddia makamı da isnadın sınırlandırılması yoluna gidebilmektedir. Fakat bu durumda hakim onayı gerekmektedir¹⁰⁰.

1.3.5. Fransa

Fransa’da klasik manada uzlaşma 1993 yılında Ceza Muhakemesi Kanununda yapılan değişiklikle uygulanmaya başlamıştır. Fransız CMK’nın 41/1. maddesi gereğince soruşturmayı yürüten savcı ceza takibatına devam etme kararı vermeden ve diğer seçenek önlemlerden birini seçmeden önce taraflara uzlaşma usulünü teklif edebilecektir. Bu konuda savcının takdiri bulunmaktadır. Uzlaşmanın amacı mağdurun maruz kaldığı zararının giderilmesi, suç nedeniyle ortaya çıkan huzursuzluğun sona erdirilmesi ve failin toplumla bütünleşmesine katkıda bulunulmasıdır. Uzlaşma tarafların rızası alınarak savcı tarafından veya savcının bir

⁹⁹ ŞAHİN, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.274.

¹⁰⁰ ŞAHİN, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, s.275.

başkasını görevlendirmesi suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Uzlaşmanın etkisi sadece soruşturma aşamasıyla sınırlandırılmıştır. Uzlaşma önerisi adli polis tarafından da yapılabilmektedir¹⁰¹.

Fransız CMK'nın 41/2. maddesi gereğince uzlaşmanın uygulanması halinde takibat sona erecektir, fakat takibatın sona ermesi hukuk davası açılmasına engel olmayacaktır. Uzlaşma yöntemine hafif cezayı gerektiren basit suçlarda başvurulabilmektedir. Fransa'da uzlaştırmacılar dört kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar, kar amacı gütmeyen çocuklar için de çalışan büyük kurumlardaki profesyonel uzlaştırmacılar, uzlaştırma konusunda çalışan küçük kurumlardaki ücretsiz gönüllüler, doğrudan savcının yetkisi altında çalışan ve her çalışması için ücret alan uzlaştırmacılar ve harcamaları karşılığında küçük miktarda bir para almalarına rağmen asıl olarak gönüllü çalışan emekli hukukçu ve polisler şeklinde sayılabilir¹⁰².

Fransa'daki uzlaşma süreci genellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir¹⁰³. Uzlaşma süreci genellikle dört aşamada sonuçlanmaktadır, ilk aşama, kurum ve savcı arasındaki bilgi alışverişi, uyuşmazlığın analizi ve taraflar arasındaki başlangıç toplantısından oluşmakta, sonraki iki aşamada uzlaşmanın kendisi ve taraflar arasındaki anlaşma tamamlanmakta, son aşama ise uygulama, sona erme ve değerlendirmeden oluşmaktadır. Uzlaşma uygulamaları genellikle doğrudan gerçekleştirilmekle birlikte dolaylı uzlaşmalar da görülebilmektedir. Uzlaşma sonucunda savcıya resmi bir rapor gönderilmekte¹⁰⁴, savcı da rapor doğrultusunda ceza takibatına son vermektedir. Türkiye'deki uzlaşma ile ilgili düzenlemeler yapılırken, Fransız CMK'nın 41. maddesinden faydalanılmıştır.

Yukarıda belirtilen ülkeler dışında birçok ülkede uzlaşma farklı usullerde ve uyuşmazlığın farklı aşamalarında uygulanmaktadır. Örneğin Norveç'te 2001 yılında cezaların infazına ilişkin kanunun kabul edilmesiyle, bu tarihten itibaren uzlaşma, kamuya yararlı bir işte çalıştırma cezasının bir parçası olarak da uygulanabilmektedir.

¹⁰¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 325-326.

¹⁰² ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 334.

¹⁰³ CORONAS, Clara Casado, Mağdur Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar, Onarıcı Adalet, Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul 2008, s. 121.

¹⁰⁴ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 335.

Genel olarak bakıldığında uzlaşmanın her ülkenin kendi özelliklerine göre farklı şekillerde uygulandığı görülmekle beraber, ortak özellik uzlaşmanın gönüllülük esasına dayanmasıdır. Yine genelde uzlaşma süreci savcı veya hakimden denetimi altında yürütülmektedir. Birçok ülkede uzlaşmanın özerk kurumlar tarafından gerçekleştirildiği dikkati çekmekte olup, ülkemizde de bu tür bir kurumun hayata geçirilmesi kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir.

1.4. ULUSLAR ARASI BELGELERDE UZLAŞMA

Mağdur hakları konusunda Dünyada yaşanan gelişmeler, özellikle onarıcı adalet kavramının ve alternatif çözüm yollarının daha çok konuşulmaya başlaması nedeniyle bu kavramlar ve dolayısıyla uzlaşma kurumu ile uluslar arası örgütler de ilgilenmeye başlamış, bu kurumların uygulanmasını teşvik amacıyla bir çok belgeler yayınlanmaya başlamıştır. Belgeleri yayınlayan örgütün yapısına göre üye ülkeler açısından ihtiyari ya da zorunluluk getiren bu tür belgeler, uzlaşmanın uygulanmasının yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır.

Mağdur hakları ve özellikle uzlaşmanın geliştirilmesi ile ilgili özellikle üç örgüt tarafından hazırlanan belgeler çok önem arz etmektedir. Bu belgeler içerisinde de, Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen 1999 tarihli Ceza Hukukunda Uzlaştırmaya İlişkin Tavsiye Kararı, Avrupa Birliği tarafından 2001 yılında kabul edilen Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin Çerçeve Kararı ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından 2002 yılında hazırlanan Ceza Adaletinde Onarıcı Adalet Programlarının Kullanımına İlişkin Temel İlkeler Hakkındaki Karar uzlaşmanın gelişimi yönünden en çok faydası olan belgeler olarak sayılmaktadır¹⁰⁵.

1.4.1. Avrupa Konseyi

Avrupa'nın ilk siyasal kuruluşlarından olan Avrupa Konseyi, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, sosyal yakınlaşmanın

¹⁰⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 236.

desteklenmesi ve ortak Avrupa kimliğinin yükseltilmesi amacıyla 5 Mayıs 1949’ da kurulmuştur. Konsey’e 46 devlet üyedir. Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği’nin çatısı altında oluşturulan Avrupa Konseyi, isim benzerliği nedeniyle karıştırılmaktadır. Bunun önlenmesi için kurumların İngilizce adlarına bakılabilir. Bu bölümde bahsi geçen Avrupa Konseyi’nin İngilizce adı “Council of Europe” iken, Avrupa Birliği bünyesinde olan Avrupa Konseyi’nin adı “The European Council” dir¹⁰⁶.

Avrupa Konseyi’nin Statüsü’ne Dair Sözleşme 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra’da imzaya açılmış ve 42. maddeye uygun olarak 3 Ağustos 1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeye 13 Nisan 1949 tarihinde katılmış ve 12 Aralık 1949 tarihinde onaylamış, 5456 Sayılı Onay Kanunu 17 Aralık 1949 gün ve 7382 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Avrupa Konseyi’nin amacı da, “ortak mirasları olan ülkü ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek ve ekonomik ve sosyal ilerlemelerini kolaylaştırmak üzere üyeleri arasında daha güçlü bir birliğe ulaşmaktır.” şeklinde belirtilmiştir¹⁰⁷.

Uzlaşma konusunu ilk ele alan uluslar arası örgüt olan Avrupa Konseyi’nin bu alanda almış olduğu toplam on iki adet tavsiye kararı bulunmaktadır. Bu kararlar içerisinde 1999 tarihli R (99) 19 sayılı Ceza Hukukunda Uzlaştırmaya İlişkin Tavsiye Kararı çok önemlidir. Aşağıda tavsiye kararlarına kısaca değinilecek ve önem arz eden R (99) 19 sayılı tavsiye kararı ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Avrupa Konseyi tarafından 1985 yılından bu tarihe kadar almış olduğu tavsiye kararları ve içerikleri şu şekilde sayılmaktadır¹⁰⁸:

Üye devletlere uzlaştırmayı ve uzlaştırma imkanlarını değerlendirmelerini tavsiye eden, R (85) 11 sayılı Ceza Hukuku Çerçevesinde Mağdurun Konumu Hakkında Tavsiye Kararı,

Üye devletlere ceza yargılamasında basitliği ve sürati temin için mahkeme dışı çözümleri (out-of-court settlements) geliştirmelerini tavsiye eden, R (87) 18 sayılı Ceza Adaletinin Basitleştirilmesi Hakkında Tavsiye Kararı,

Çocuk suçlular bakımından geleneksel ceza adalet sistemine alternatif yöntemlerin ve uzlaştırmanın geliştirilmesini ve bu konuda üye devletlerin

¹⁰⁶ BOZKURT, Enver/ ÖZCAN, Mehmet/ KÖKTAŞ, Arif, Avrupa Birliği Hukuku, Asil Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2008, s.112.

¹⁰⁷ <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/319-329.pdf>, Erişim Tarihi:20/03/2010

¹⁰⁸ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.238-240.

araştırmalar yapmasını teşvik eden R (87) 20 sayılı Çocuk Suçluluğuna Yönelik Sosyal Tepki Hakkında Tavsiye Kararı,

Uzlaştırma konusunda pilot uygulamalar yapılmasını ve bu şekilde mağdurların menfaatlerinin ne düzeyde korunduğunun değerlendirilmesini teşvik eden, R (87) 21 sayılı Mağdurlara Yardım ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Tavsiye Kararı,

Üye ülkeleri göçmen ailelerden gelen gençleri uzlaştırma gibi yeni imkanlardan eşit derecede yararlandırmaya teşvik eden, R (88) 6 sayılı Göçmen Ailelerden Gelen Gençler Arasındaki Çocuk Suçluluğuna Yönelik Sosyal Tepki Hakkında Tavsiye Kararı,

İş yükünün artması ve davaların uzaması gibi ceza adalet sisteminin yönetimindeki sorunlara olası bir çözüm olarak uzlaştırmanın önerildiği, R (95) 12 sayılı Ceza Adaletinin Yönetimi Hakkında Tavsiye Kararı,

Özgürlükten mahrum bırakan yaptırımların sınırlanması, toplumun aktif katılımı, mağdurların ihtiyaçlarının dikkate alınması gibi onarıcı adalet unsurlarının teşvik edildiği, R (96) 8 sayılı Avrupa'da Değişim Döneminde Suç Politikası Hakkında Tavsiye Kararı,

Uzlaştırmanın toplum temelli bir yaptırım olarak ele alındığı, R (2000) 22 sayılı Toplum Temelli Yaptırımlar Konusunda Avrupa Kurallarının İyileştirilmesi Hakkında Tavsiye Kararı,

Üye devletleri cebir unsuru içeren ağır nitelikteki suçları işleyen çocuklar bakımından daha etkili ve toplum temelli yaptırımların geliştirilmesi yönünde teşvik eden ve uygun durumlarda mağdurlara uzlaştırma imkanlarının sunulmasını tavsiye eden, R (2003) 20 sayılı Çocuk Suçluluğunda Yeni Yaklaşımlar ve Çocuk Adalet Sisteminin Rolü Hakkında Tavsiye Kararı,

Ceza evindeki çatışmaları çözmek için uzlaştırmanın öneminin belirtildiği, R (2006) sayılı Avrupa Ceza Evi Kuralları Hakkında Tavsiye Kararı,

Uzlaştırmanın mağdurlar için olası faydalarının sayıldığı, Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Tavsiye Kararı.

R (99) 19 sayılı Ceza Hukukunda Uzlaştırmaya İlişkin Tavsiye Kararı ve Eki:

Uzlaşma konusunda ayrıntılı düzenlemeler içeren bu tavsiye kararı toplam 6 bölüm ve 34 maddeden oluşmaktadır. Tavsiye kararı uzlaşma konusunda üye ülkelere yol gösterecek niteliktedir. Aşağıda tavsiye kararının Türkçe metnine yer verilecek ve CMK’ daki uzlaşma ile ilgili hükümlerin düzenlenmesinde tavsiye kararında belirtilen ilkelerin dikkate alınıp alınmadığı incelenecektir.

“Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi yasasının 15.b maddesi uyarınca,

Üye ülkelerde ceza meselelerinde esnek, kapsamlı, sorun çözücü, katılım seçeneğinin geleneksel ceza muhakemesini tamamlayıcı ya da ceza muhakemesine alternatif olduğu arabuluculuğun kullanımındaki gelişmelere dikkat çekerek,

Mağdur ve failin ve ceza muhakemesine katılan topluluklar kadar ceza muhakemesinden taraf olarak etkilenebilecek olan diğer kişilerin, ceza soruşturmasına aktif kişisel katılımının artırılmasının gerektiğini göz önüne alarak,

Mağdurların, mağduriyetlerinin sonuçlarına değinmeleri, faille iletişim kurmaları ve kendilerinden özür dilenmesi ve kendilerine tazminat ödenmesiyle ilgili olarak daha çok söz hakkına sahip oldukları konusundaki meşru menfaatlerini kabul ederek,

Faillerin sorumluluk duygularının teşvik edilmesinin ve onlara, topluma yeniden uyum sağlayıp ıslah olabilecekleri şekilde, hatalarını düzeltmeleri için pratik fırsatlar sunmanın önemini dikkate alarak,

Arbuluculuğun, suçun önlenmesinde, işlenmesinde ve suçun ortaya çıkardığı uyuşmazlığın çözülmesinde, bireyin ve toplumun önemli olan işlevinin değerini artırabileceğini, böylece daha yapıcı ve daha az baskıcı ceza adaleti sonuçlarını teşvik edeceğini kabul ederek,

Arbuluculuğun özel hünelerler gerektirdiğini ve uygulama kanunlarını ve güvenilir bir eğitimi zorunlu kıldığını kabul ederek,

Ceza meselelerinde arabuluculuk hakkında sivil toplum örgütleri ve mahallî topluluklarca yapılması mümkün olan önemli katkıyı ve kamusal ve özel kuruluşların çabalarının birleştirilmesi ve düzenlenmesinin gerektiğini göz önüne alarak,

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin gereklerine saygı duyarak,

Üye ülkelerin hükûmetlerine, ceza meselelerinde arabuluculuğun geliştirilmesinde, bu tavsiye kararının ekinde açıklanan ilkeleri dikkate alması ve bu metne mümkün olan en kapsamlı uygulamayı kazandırması tavsiye olunur.

R (99) 19 Sayılı Tavsiye Kararının Eki

I. Tanım

Bu rehber, mağdur ve failin, tarafsız bir üçüncü kişinin (arabulucunun) yardımıyla, suçtan hasıl olan sorunların çözülmesine aktif olarak katılmaya özgür iradeleriyle rıza göstermeleri hâlinde, onların katıldığı sürece uygulanır.

II. Genel İlkeler

1. Ceza meselelerinde arabuluculuk, yalnızca tarafların özgür iradeleriyle rıza göstermeleri hâlinde gerçekleştirilir. Taraflar, arabuluculuk esnasında her zaman bu rızalarını geri alabilmelidirler.

2. Arabuluculukta yapılan görüşmeler gizlidir ve tarafların anlaşması dışında sonradan kullanılamaz.

3. Ceza meselelerinde arabuluculuk, genel olarak erişilebilen bir hizmet olmalıdır.

4. Ceza meselelerinde arabuluculuğa, ceza muhakemesi sürecinin her aşamasında başvurulabilmelidir.

5. Ceza adaleti sisteminde arabuluculuk hizmetine yeterli özerklik tanınmalıdır.

III. Yasal Temel

6. Yasal düzenlemeler, ceza uyuşmazlıklarında arabuluculuğu kolaylaştırmalıdır.

7. Ceza uyuşmazlıklarında arabuluculuğun kullanılmasını açıklayan rehberler olmalıdır. Bu gibi rehberler öncelikle, davanın arabuluculuğa havale edilmesinin koşullarını ve arabuluculuğu müteakiben davanın yürütülmesini açıklamalıdır.

8. Temel usûlî teminatlar arabuluculukta uygulanmalıdır; özellikle, taraflar yasal yardım alma ve gerekli olduğu takdirde çeviri/açıklama hakkına sahip olmalıdırlar. Buna ek olarak küçükler, velilerinin yardımı alma hakkına sahip olmalıdırlar.

IV. Arabuluculukla İlgili Olarak Ceza Adaletinin Uygulanması

9. Bir ceza davasının arabuluculuğa havale edilmesine karar verme, bir arabuluculuk sürecinin sonucunu değerlendirmede olduğu gibi, ceza adaletindeki yetkili mercilerin yetkisi dahilinde olmalıdır.

10. Arabuluculuğa başvurma konusunda anlaşmadan önce taraflar, hakları, arabuluculuk usûlünün yapısı ve kararlarının muhtemel sonuçları hakkında tam olarak bilgilendirilmelidirler.

11. Ne mağdur ne de fail, arabuluculuğu kabul etmeleri için hukuka aykırı yollarla ikna edilmelidir.

12. Yargılama sürecine katılan küçüklerle ilgili özel düzenlemeler ve yasal tedbirler, onların ceza muhakemesinde arabuluculuğa katılmalarında da uygulanmalıdır.

13. Arabuluculuğa katılan taraflardan herhangi birisi, süreci anlamaya muktedir değilse arabuluculuk sürdürülmemelidir.

14. Davanın esasını oluşturan maddî vakıalar, arabuluculuğa bir temel teşkil etmek için her iki tarafça normal olarak kabul edilmelidir. Arabuluculuğa katılım, daha sonraki yargı sürecinde suçun ikrarı şeklinde delil olarak kullanılmamalıdır.

15. Bir dava arabuluculuğa havale edilmeden önce, tarafların yaşı, ayırtım gücü ve zihni kapasitesi gibi etkenler konusundaki açık farklılıklar dikkate alınmalıdır.

16. Bir davanın arabuluculuğa havale edilmesine ilişkin karara, yetkili ceza adaleti mercilerini arabuluculuğun durumu hakkında bilgilendirmeye yetecek makul bir süre de eklenmelidir.

17. Arabuluculuk anlaşmasına dayanan yükümlülükler, yargısal kararlar ya da hükümlerle aynı etkiye sahip olmalı ve aynı vakıalar hakkında soruşturma açılmasını önlemelidir (ne bis in idem).

18. Taraflar arasında bir anlaşma olmadan veya böyle bir anlaşmanın yerine getirilmemesinden sonra dava ceza adaleti mercilerine geri gönderilirse, dava hakkında gecikmeksizin karar verilmelidir.

V. Arabuluculuk Hizmetlerinin Uygulanması

V.1. Standartlar

19. Arabuluculuk hizmetleri, önceden belirlenmiş kurallara göre yürütülmelidir.

20. Arabuluculuk hizmetleri, görevlerini yerine getirmeye yetecek ölçüde özerkliğe sahip olmalıdır. Arabulucuların seçilmesi, eğitilmesi ve değerlendirilmesi

usûlleri kadar, arabuluculuk yapabilmek için gerekli olan ehliyet standartları ve etik kuralları da oluşturulmalıdır.

21. Arabuluculuk hizmetleri yetkili bir kuruluş tarafından izlenmelidir.

V.2. Arabulucuların Nitelikleri ve Eğitimleri

22. Arabulucular, toplumun bütün kesimlerinden toplanmalı, mahallî kültüre ve toplumsal değerlere genel olarak hâkim olmalıdırlar.

23. Arabulucular, karar verme yeteneğine ve arabuluculuk için gerekli olan beşerî hünere sahip olmalıdırlar.

24. Arabulucular, uygulama eğitimi kadar, arabuluculuk sorumluluğunu üstlenmeden önce başlangıç eğitimi almalıdırlar. Arabulucuların eğitimi, yüksek seviyede bir yeterlilik sağlamayı amaçlamalı, uyuşmazlık çözüm hünelerini, mağdurlarla ve failerle birlikte çalışmanın gerektirdiği özellikleri ve ceza adaleti sisteminin temel bilgilerini kapsamalıdır.

V. 3. Bireysel Durumların Ele Alınması

25. Arabulucu, arabuluculuk başlamadan önce, dava ile ilgili bütün vakıalar hakkında bilgilendirilmeli ve yetkili ceza adaleti mercilerince arabulucuya gerekli belgeler verilmelidir.

26. Arabuluculuk tarafsız bir biçimde icra edilmeli, davadaki vakıalar ile tarafların ihtiyaçlarını ve isteklerini esas almalıdır. Arabulucu tarafların onurlarına her zaman saygılı olmalı ve tarafların birbirlerine karşı saygılı davranmalarını sağlamalıdır.

27. Arabulucu, arabuluculuk için güvenli ve rahat bir ortam sağlamaktan sorumlu olmalıdır. Arabulucu, tarafların incinme ve zarar görme olasılığına karşı hassas olmalıdır.

28. Arabuluculuk etkili; fakat, taraflarca izlenebilecek ölçüde ağır ve düzenli bir şekilde sürdürülmelidir.

29. Arabuluculuk gizlilik içinde yürütülmelidir.

30. Gizlilik ilkesinin varlığına rağmen arabulucu, arabuluculuğun işleyişi esnasında, yakın bir zamanda işlenme ihtimali olan ağır bir suç hakkında edindiği herhangi bir bilgiyi, yetkili mercilere ya da ilgili kişilere iletmemelidir.

V. 4. Arabuluculuğun Sonucu

31. Anlaşmalar, taraflarca gönüllü olarak yapılmalıdır. Anlaşmalar, sadece makul ve orantılı yükümlülükler içermelidir.

32. Arabulucu, katedilen aşamalar ve arabuluculuğun sonucu hakkında ceza adaleti mercilerine rapor vermelidir. Arabulucunun raporu, arabuluculuk oturumlarının içeriğini açıklamamalı ve arabuluculuk sırasında tarafların davranışları hakkında bir açıklama ya da hüküm içermemelidir.

VI. Arabuluculuğun Gelişiminin Sürdürülmesi

33. Ceza adaleti mercileriyle arabuluculuk hizmeti veren kuruluşlar arasında, ortak anlayış ve iş birliğini geliştirmek amacıyla düzenli istişare yapılmalıdır.

34. Üye ülkeler, ceza uyuşmazlıklarında arabuluculuk hakkındaki araştırma ve değerlendirmeleri geliştirmelidirler¹⁰⁹.”

Görüldüğü gibi tavsiye kararında uzlaşma ile ilgili oldukça ayrıntılı düzenlemeler yer almakta, üye ülkelere uzlaşmanın uygulanması yönünde tavsiyede bulunulmakta ve uzlaşma ile ilgili yapılacak düzenlemelerde dikkat edilmesi gereken ilkeler gösterilmektedir. Önceki başlıkta bahsi geçen tavsiye kararları ile söz konusu tavsiye kararının üye ülkeler açısından bağlayıcılığı bulunmamakta, fakat yapılacak düzenlemelerde bu ilkelere dikkat edilmesi istenmektedir.

CMK'nın 253 ve 254. maddelerine bakıldığında düzenlemeler yapılırken tavsiye kararında yer alan ilkelerin genelde dikkate alındığı görülmektedir. Örneğin müzakerelerin gizli olması, uzlaşma hükümlerinin tarafların rızaları doğrultusunda uygulanması, tarafların bilgilendirilmeleri, uzlaşma sonucunun yargısal hükümlerle aynı etkiye sahip olması gibi hususlarda ilkelere paralel düzenleme yapıldığı görülmektedir.

Buna karşılık tavsiye kararında uzlaşmaya ceza muhakemesinin her aşamasında başvurulabilmesi öngörülmesine rağmen, ülkemizde uzlaşma sadece soruşturma aşamasında ve bazı istisnai durumlarda da kovuşturma aşamasında uygulanabilmektedir. Bazı ülkelerde uzlaşmanın infaz aşamasında da uygulandığı dikkate alındığında bu düzenlemenin tavsiye kararında yer alan ilkelere ters düştüğü açıktır. Yine tavsiye kararında uzlaşma hizmetine yeterli özerlik tanınması gerektiği belirtilmesine rağmen ülkemizde böyle bir kurumun varlığı söz konusu değildir.

¹⁰⁹ ÖZBEK, Avrupa Konseyi Bakanlar, s. 130-131; Tavsiye kararının İngilizce metni için bkz: <http://www.coe.int/t/cm/System/WCDsearch.asp?>

Uygulamada uzlaşma müzakereleri hakim ve Cumhuriyet savcılarını ya da bunların talebiyle barolar tarafından görevlendirilen avukatlar tarafından yürütülmektedir. Adalet Bakanlığı ve UNDP tarafından organize edilen proje çalışmaları sırasında da bu durum ele alınmış ve katılımcıların büyük çoğunluğu uzlaşma bürosu şeklinde bir yapının kurulması gerektiği ve uzlaşma kapsamında yer alan bir suçla ilgili soruşturmanın önce bu bürolara sevk edilerek, büronun yürüttüğü müzakereler sonucunda dosyanın adli makamlara gönderilmesi gerektiği önerisinde bulunmuşlardır¹¹⁰.

CMK'daki düzenlemelere göre uzlaşma kapsamında kalan bir suçla ilgili yürütülmekte olan soruşturma ya da kovuşturmada uzlaşma yoluna başvurulması zorunludur. Uzlaşma yoluna başvurulmadan kamu davası açılması hali iddianamenin iadesi nedeni sayıldığı gibi¹¹¹, uzlaşma yapılmadan hüküm verilmesi halinde de hüküm Yargıtay tarafından bozulmaktadır¹¹². Ayrıca Adalet Müfettişleri tarafından adalet dairelerinde yapılan denetimler sonucunda bu husus öneriler listesine alınmaktadır¹¹³. Diğer bir tabirle uzlaşma prosedürünün uygulanması zorunludur. Bu

¹¹⁰ Adalet Bakanlığı/ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi, Çalıştay Raporu, 30-31 Ekim 2008, İstanbul, s.6., (Yayınlanmamıştır.)

¹¹¹ Bu durum İddianamenin iadesi başlıklı CMK'nın 174. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. "Madde174-1-c ...Önödeme veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya **uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen** iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir."

¹¹² "Sanığa atılı silahla kasten yaralama suçu, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlardan olmayıp, ancak; 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun 24.maddesi uyarınca çocukların işlediği bu suçun da çocukların yararı gözetilerek uzlaşma kapsamına alındığı, sanığın çocuk olması nedeniyle suçun uzlaşma kapsamına girmesi, eylemi şikayete tabi suç haline dönüştürmeyeceğinden, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 24. ve 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 253 ve 254. maddeleri gereğince **usulüne uygun uzlaştırma işlemleri yapılmadan** soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olmadığı halde; yalnız Çocuk Koruma Kanunu uyarınca ayrıksı olarak uzlaşma kapsamına giren bu suçun şikayete bağlı suç gibi kabul edilerek yakınının şikayetten vazgeçmesi nedeniyle, uzlaşmanın fiilen gerçekleştiği şeklindeki yasal olmayan gerekçe ile kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş..." (Yargıtay 2.CD. 13/11/2008, 2008/14280 esas, 2008/19130 karar.), www.adalet.org. Erişim tarihi: 20/03/2010

¹¹³ "1- Uzlaşma teklifinde bulunmadan dava açılması;

.... sayılıda, hakaret,

.... sayılıda yaşı küçük şüphelilerle ilgili açıktan hırsızlık,

.... sayılılarda taksirle yaralama,

Suçlarının uzlaşma kapsamında kalmasına rağmen, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi tarafından şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunulmadığı halde kamu davası açıldığı belirlenmiştir.

Uzlaşma kapsamında kalan suçlarda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253 ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Yasası'nın 24. maddeleri gereğince işlem yapılması, uzlaşmanın gerçekleşmemesi

konuda hakim ve Cumhuriyet savcılarında takdir hakkı tanınmamıştır. Bu durum tavsiye kararının 4. bölümünde yer alan 9 numaralı bentte sayılan ilkeye aykırılık arz etmektedir. Kanaatimizce Cumhuriyet savcısı ya da hakim, yürüttüğü soruşturma ve kovuşturmada suçun niteliği, işleniş şekli, tarafların sosyal ve ekonomik durumları, mevcut delil durumu gibi hususları değerlendirerek uyuşmazlığın uzlaşma ile çözülebileceği kanaatine ulaştığında uyuşmazlık hakkında uzlaşma prosedürünün uygulanmasına karar verebilmeli, aksi kanaatte ise uyuşmazlığı uzlaşma prosedürüne sevk etmeden soruşturma ya da kovuşturmaya devam edebilmeli, başka bir deyişle hakim ve Cumhuriyet savcısına tavsiye kararında belirtildiği şekilde uyuşmazlığı uzlaşma kurumuna havale etmeleri hususunda takdir yetkisi tanınmalıdır.

Bu tavsiye kararlarının dışında Avrupa Konseyi'nin birçok faaliyeti bulunmaktadır. Örneğin, 7-8 Nisan 2005 tarihinde Helsinki' de düzenlenen Avrupa Konseyi 26. Adalet Bakanları toplantısında uzlaşma müessesesi ayrı bir başlık altında incelenmiştir¹¹⁴. Yine Konseyin talebi üzerine Avrupa Onarıcı Adalet Forumu tarafından “ Toplum İlişkilerini Yeniden İnşa Etmek- Avrupa'da Uzlaştırma ve Onarıcı Adalet” adlı kitap hazırlanmıştır. 2007 yılı Aralık ayında da Avrupa Adalet Verimliliği komisyonu tarafından “ Ceza Konularında Uzlaştırma Tavsiyesinin Daha İyi Uygulanmasına Dair Yönerge” kabul edilmiştir. Konsey ayrıca uzlaşma konusunda konferanslar ve eğitim faaliyetleri düzenlemekte ve uzlaşmaya ilişkin projeleri mali olarak desteklemektedir¹¹⁵.

1.4.2. Avrupa Birliği

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yeniden imar edilmesi gerektiğinden, Avrupa'nın bütünleşmesi gerektiği düşünceleri ortaya çıkmış ve

durumunda kamu davası açılması, aksi hâlin CMK'nın 174/1-c maddesi gereğince iddianamenin iadesi nedeni olacağı unutulmaması,

2- Uzlaşma ve Önödeme Uygulanmadan Acılan Kamu Davalarının Kabul Edildiği;

Soruşturma aşamasındaki evraktan önödeme veya uzlaşmaya tâbi olduğu açıkça anlaşılan işlerde, iddianamenin iadesi yerine kabulüne karar verilerek duruşmaya devam olunduğu gözlenmiştir.

CMK'nın 174/1-c maddesi hükmü ile Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 09/09/2005 gün ve 2005/8209-19963 sayılı içtihadının bundan sonraki uygulamalarda nazara alınması,” <http://www.teftis.adalet.gov.tr>. Erişim Tarihi: 15/11/2009

¹¹⁴ İPEK/ PARLAK, s.18.

¹¹⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.244-245.

bütünleşme yönünde çeşitli girişimlerde bulunulmuş, Mayıs 1950’de Londra’da açıklanan “Schuman Bildirgesi” ile Avrupa Topluluklarının kurulması konusunda ilk önemli ve somut adım atılmıştır. Avrupa Birliği’nin (AB) bugünkü durumunun temelinde bu bildirgenin bulunduğu belirtilmektedir¹¹⁶.

Üye devletleri egemen Devletler arasındaki geleneksel anlaşmalardan daha sıkı bir biçimde birbirine bağlayan AB'nin hukuki temellerini, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması (1951), Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) kuran Roma Antlaşmaları (1957), Avrupa Tek Senedi (1986) ve 1992 tarihli Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması'nın meydana getirdiği, AB'nin, doğrudan uygulanma imkanı olan bir mevzuat oluşturabildiği ve yurttaşları lehine özel haklar ihdas edebildiği de belirtilmektedir¹¹⁷.

Türkiye ile AB arasındaki ilişki, Türkiye'nin 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye ortaklık başvurusu yapması ve 11 Eylül 1959 tarihinde yapılan AET Bakanlar Konseyi toplantısında Türkiye'nin ortaklık talebinin olumlu karşılanması ile başlamıştır. Türkiye AB'ye tam üye olarak katılma talebinde bulunmuş ve 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da yapılan Hükümetlerarası Konferansla Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri resmi olarak başlatılmış olup¹¹⁸, müzakereler halen değişik başlıklar altında devam etmektedir.

Üye ülkeler arasında bütünleşmeyi hedefleyen AB'nin adalet alanında da üye ülkelerin ceza mevzuatlarının uyumlaştırılması konusunda çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalarda onarıcı adalet ve uzlaşma konuları da 1990'lı yıllarda ele alınmaya başlamıştır. AB Komisyonu tarafından 14 Temmuz 1999 tarihinde suç mağdurlarıyla ilgili olarak ilan yapılmış ve AB'nin ilgili organlarından uzlaşma konusunda bazı kural ve önlemler geliştirilmesi istenmiş, 15 Haziran 2000 tarihinde de Avrupa Parlamentosu bir karar almıştır¹¹⁹.

AB Konseyi tarafından da 15-16 Mart 2001 tarihinde yapılan toplantı sonucunda “Ceza Muhakemesinde Mağdurların Konumuna İlişkin Çerçeve Karar” kabul edilmiştir. AB tarafından uzlaştırmaya atıfta bulunulan ve bağlayıcı özelliği

¹¹⁶ BOZKURT/ ÖZCAN/ KÖKTAŞ, s.5.

¹¹⁷ <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=105&l=1>, Erişim Tarihi: 20/03/2010

¹¹⁸ BOZKURT/ ÖZCAN/ KÖKTAŞ, s.368-422.

¹¹⁹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ... , s.246.

bulunan tek düzenleme olan bu karar doğrultusunda üye devletler gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdürler. Kararın 1. maddesinde “ Fail ile mağdur arasında ehil bir uzlaştırmacı tarafından uyuşmazlığın çözümü için yürütülen müzakere süreci” şeklinde uzlaşmanın tanımı yapılmış olup, 17. maddesinde ise gerekli yasal düzenlemeleri yapmaları için üye devletlere 22 Mart 2006 tarihine kadar süre tanınmıştır¹²⁰.

Çerçeve kararın kabul edilmesi Avrupa’da mağdurlar bakımından önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Belgenin asıl önemi öncelikle üye ülkeler bakımından hukuken bağlayıcı olmasından kaynaklanmaktadır. Üye devletler suç mağdurlarının asgari seviyede korunması için milli kanunlarında gerekli düzenlemeleri yapmak zorundadırlar¹²¹.

Ayrıca AB 2004 yılında kabul ettiği “Ceza Yaptırımlarının Avrupa Birliği’nde Uyumlu Hale Getirilmesi, Karşılıklı Tanınması ve Uygulanması Hakkında Yeşil Kitap” ta, onarıcı adaleti alternatif yaptırımlar bölümünde ele almıştır. Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi 15 Mart 2006 tarihli Çocuk suçluluğu Hakkında görüşünde, onarıcı adaletin çocuk suçluluğuyla ilgili olarak ideal bir model olduğunu ve onarıcı adalet çalışmalarına fon sağlanmasını kabul etmiştir¹²².

1.4.3. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler, 24 Ekim 1945'te kurulmuş uluslararası bir örgüttür. BM kendini "adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararası tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş global bir kuruluş" olarak tanımlamaktadır. Türkiye'nin de kurucu ülkeler arasında yer aldığı örgütün, kurulduğu yıllarda 51 olan üye sayısı şu an itibariyle üyeliği kaldırılan Vatikan ve değiştirilen Çin Halk Cumhuriyeti dahil 192'ye ulaşmıştır¹²³.

BM suç, suçun önlenmesi, ceza adaleti, suçluların iyileştirilmesi ve mağdur konularında tartışmalar yapmak amacıyla beş yılda bir kongreler toplamakta olup,

¹²⁰ ÇETİNTÜRK, Onarıcı Adalet, s. 110.

¹²¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.247.

¹²² WILLEMSSENS, Jolien, s.40-41.(Nakleden: ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.248.)

¹²³ http://www.turkebilgi.com/birle%C5%9Fmi%C5%9F_milletler/ansiklopedi.

Erişim Tarihi:20/03/2010

onarıcı adalet ve uzlaşma kavramları, BM' nin 1985 tarihli "Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel İlkeler Bildirisi", 1990 tarihli "Nezaret Dışı Tedbirler İçin Birleşmiş Milletlerin Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları)" ve 28 Temmuz 1999 tarihli "Ceza Adaletinde Uzlaştırma ve Onarıcı Adalet Programlarının Geliştirilmesi ve Uygulanması Kararı" adlı belgelerinde yer almıştır. Son olarak 24 Temmuz 2002 tarihinde Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından onaylanan "Ceza Adaletinde Onarıcı Adalet Programlarının Kullanımına İlişkin Temel İlkeler" başlıklı kararda¹²⁴ onarıcı adalet ve uzlaşma uygulamalarında dikkat edilmesi gereken temel ilkeler sayılmıştır. Kararın tanımlar başlıklı birinci bölümünde uzlaştırma, onarıcı usullerden biri olarak gösterilmiştir. BM' nin almış olduğu bu kararların üye ülkeler açısından uygulanma zorunluluğu bulunmamaktadır¹²⁵.

BM tarafından hazırlanan temel ilkelere bakıldığında daha önce ayrıntılı olarak ele almaya çalıştığımız Avrupa Konseyi'nin R (99) 19 sayılı tavsiye kararına çok benzemektedir. Ancak temel ilkelere uzlaştırmacıların eğitimine daha az vurgu yapılırken, onarıcı adaletin geliştirilmesi daha çok vurgulanmıştır. Bunların dışında onarıcı adalet konusu 2000 yılında Viyana'da ve 2005 yılında Bangkok'da gerçekleştirilen Suç Kongrelerinde de ele alınmıştır¹²⁶.

Ayrıca BM'nin küresel kalkınma ağı olarak tanımlanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile üye ülkelerde onarıcı adalet ve uzlaşma uygulamaları konusunda çeşitli faaliyetler düzenlemekte ve bunların giderleri karşılanmaktadır. Ülkemizde de Adalet Bakanlığı ve UNDP işbirliğiyle "Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi" başlıklı proje hayata geçirilmiş ve bu proje kapsamında 100 hakim ve Cumhuriyet savcısı eğitimci olarak belirlenerek, bunlarla birlikte akademisyenler ve yabancı uzmanların katıldıkları programlar sonucunda kaynak kitap hazırlanarak uygulayıcılara dağıtılmış, ayrıca yaklaşık 1200 hakim ve Cumhuriyet savcısına yönelik eğitim seminerleri düzenlenmiştir¹²⁷. Projenin ana amacı Türkiye'de uzlaşma konusunda farkındalık

¹²⁴ Karar metninin tamamı için bkz;
<http://www.un.org/docs/ecosoc/document/2002/resolutions/eres2002-12.pdf>

¹²⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.249-251.

¹²⁶ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.255.

¹²⁷ <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=1278>, Erişim Tarihi: 20/02/2010

yaratmak ve uzlaşmanın uygulanabilirliğini arttırmaktır. Bu proje hakkında sonraki bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

1.5. UZLAŞMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ

Zaman geçtikçe, yargılama faaliyetlerinin çok uzun sürmesi ve masraflı olması, yargı organlarının ağır iş yükü altında bulunması, failin cezalandırılmasının suçtan zarar görenin tam olarak tatminini sağlamaması, suç işleyen failin sadece cezalandırılması sonucu topluma kazandırılmasının güç olması vb. gibi nedenlerle uyuşmazlıkların farklı yollarla çözülmesine ilişkin düşünceler ortaya çıkmıştır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri olarak adlandırılan ve ileride ayrıntılı olarak ele almaya çalışacağımız bu yöntemlerden birisi de uzlaşma kurumudur. Uzlaşmanın yargılama makamlarının denetiminde olmasına rağmen, taraflar arasındaki uyuşmazlığa ilişkin devletlerin yargılama yetkisinin dışına çıkılarak, fail, mağdur ve arabulucu arasında uyuşmazlığın çözüme kavuşturulduğu, bu nedenle uzlaştırmanın teknik anlamda soruşturma ya da yargılama işlemi olmadığı belirtilmektedir. Bu hususa Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 31/01/2007 tarih ve 2006/9889 esas- 2007/970 karar sayılı ilamında da değinilmiştir¹²⁸.

Uzlaşma, Türk Hukuk Sisteminde ilk olarak TCK' nın 73. maddesinde ve CMK' nın 253 ve devamı maddelerinde yer almış olup, 19/12/2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle tamamen CMK' da düzenlenmiştir. Bu haliyle ilk bakışta uzlaşmanın muhakeme hukuku kurumu olduğu göze çarpmaktadır. Düzenleme ile uzlaşmanın, niteliği itibariyle muhakeme hukuku yönü ağır basan bir kurum haline getirildiği belirtilmiştir¹²⁹. Ancak uzlaşma kurumunun uygulanması sonucunda, yapılan müzakerelerin olumlu sonuçlanması ve tarafların anlaşmaları halinde soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığı kararı, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verileceği öngörülmüştür. Bu nedenle maddi ceza hukuku kurumu özelliklerine de sahip olduğu görülmektedir. Nitekim bu özellikleri dikkate alınarak uzlaşma kurumunun karma yapıya sahip

¹²⁸ KAYMAZ/ GÖKCAN, s. 50.

¹²⁹ İPEK/ PARLAK, s.4.

olduğu doktrinde ileri sürüldüğü gibi¹³⁰, bazı Yargıtay kararlarında da uzlaşmanın maddi hukuk ve usul hukuku kurumu özelliklerine sahip olduğu belirtilmiştir¹³¹.

Kanaatimizce uzlaşma kurumunun 5560 sayılı kanun ile yapılan değişikliklerden sonra tamamen CMK’ da yer alması sağlanmış ise de; uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle yapılan soruşturma ya da kovuşturmada uzlaşma prosedürü uygulanmadan bir karar verilememesi, yani uzlaşmanın uygulanmasında uygulayıcılara takdir hakkı tanınmamış olması, başka bir deyişle uzlaşmanın uygulanmasında zorunluluk ilkesinin geçerli olması, yine uzlaşmanın başarılı bir şekilde sonuçlanması halinde soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığı kararı, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verilmesi gerekmesi gibi hususlar gözönüne alındığında uzlaşmanın maddi hukuk kurumu özelliklerinin de bulunması nedeniyle karma bir yapıda olduğu düşüncesi daha yerindedir.

¹³⁰ KAYMAZ/ GÖKCAN, s. 52.

¹³¹ “ ... Uzlaşma kurumu, uygulama yöntemini düzenlemesi ve anılan yasada yer alması nedeniyle usul hukuku kurumu olması dolayısıyla derhal yürürlük ilkesine tabi ise de, fail ile Devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi bakımından maddi hukuka da ilişkin bulunması nedeniyle..”(Yargıtay 4. CD. 13/06/2007 tarih, 2007/4984 Esas, 2007/5662 Karar) www.adalet.org, Erişim tarihi: 07/01/2010.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK CEZA MUHAKEMESİNDE UZLAŞMA

Suçtan asıl zarar gören konumunda olan mağdurların ceza muhakemesinde ön plana çıkarılması, mağdurların tatmininin failin cezalandırılmasından daha önemli olduğu gibi mağdur öncelikli ilkelere sahip olan uzlaşma kurumu, Dünyadaki gelişmelere paralel olarak 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundaki düzenlemeler ile hukuk sistemimizde yer almış, 15/07/2005 yürürlük tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda da düzenlenmiştir.

CMK ile çıkarılmayan fakat tasarı halinde bulunan gerekçede ise; “Zarar giderilince fail ile mağdur arasında barış sağlanabilecektir. Gerçi uzlaşma dışındaki bir kısım yollarla da tazminatın sağlanması olanağı vardır. Ancak uzlaşma kurumunda zararın giderilmesi onarım yanında ayrıca bir moral unsurun da sağlanmasını olanaklı kılmaktadır. Uzlaşma böylece özel önleme işlevine yardım ettiği gibi genel olarak kamunun yararlarının korunmasını da sağlamaktadır. Uzlaşma ile fail işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek, suçun sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olmaktadır. Failin ceza sorumluluğu saptanıp zararın giderilmesi için gereken de yapılmış bulunacağından hem adalet yerine getirilmiş olacak, fiille ihlâl edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliği vurgulanacak ve dolayısıyla kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet edilecek ve ayrıca devlet, yaptırım uygulamak yönünden katlanacağı bir çok masraftan da kurtulmuş olacaktır. Bu çeşit uygulamalara onarıcı adalet denilmektedir.” şeklinde ifadeler kullanılarak uzlaşma kurumunun hukuk sistemimizde yer almasının amaçları da belirtilmiştir.

19/12/2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı kanunla TCK, CMK ve ÇKK’ da bir çok değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler arasında uzlaşma ile ilgili maddeler de bulunmaktadır. Bu nedenle hukuk sistemimizde kabul edilen uzlaşma kurumunun bu kanun öncesindeki hali ve değişiklik sonrasındaki halinin ayrı ayrı incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

2.1. 5560 SAYILI KANUN DEĞİŞİKLİĞİ ÖNCESİ

Uzlaşma kurumu ilk olarak TCK'nın 73/8 maddesi¹³² ile CMK'nın 253-255 maddelerinde¹³³, sonrasında da ÇKK'nın 24. maddesinde¹³⁴ düzenlenmişti. Madde metinlerinden açıkça görüldüğü gibi uzlaşma, TCK'nın üçüncü kısmının "Dava ve Cezanın Düşürülmesi" başlıklı dördüncü bölümünde yer alan 73. maddesinin sekizinci fıkrasında kamu davasının açılmasını önleyen ve açılmış kamu davasının da düşmesini sağlayan bir kurum olarak yer almıştı. Yine CMK'nın 253 ve 254. maddelerinde uzlaşmanın sürecine ilişkin düzenlemelere yer verilmiş, ÇKK'nın 24.

¹³² **TCK'nın 73/8. maddesinin 5560 sayılı kanun ile değişiklik öncesi hali**; "Suçtan zarar göreni gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olup, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı bulunan suçlarda, failin suçu kabullenmesi ve doğmuş olan zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemesi veya gidermesi koşuluyla mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet savcısı veya hakim tarafından saptandığında kamu davası açılmaz veya davanın düşürülmesine karar verilir." şeklinde idi.

¹³³ **CMK'nın 253. maddesinin 5560 sayılı kanun ile değişiklik öncesi hali**; "[1] Cumhuriyet savcısı, yapılan soruşturmanın durumuna göre, kanunun uzlaşma yapılabilmesi olanağını verdiği hâllerde, faili bu Kanunun öngördüğü usullere göre davet ederek suçtan dolayı sorumluluğunu kabuledip etmediğini sorar.

[2] Fail, suçu ve fiilinden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullendiğinde durum, mağdura veya varsa vekiline veya kanunî temsilcisine bildirilir.

[3] Mağdur, verilmiş olan zararın tümüyle veya büyük bir kısmı itibarıyla giderildiğinde özgür iradesi ile uzlaşacağını bildirirse, soruşturma sürdürülmez.

[4] Cumhuriyet Savcısı, fail ile mağdur arasında uzlaşma işlemlerini idare etmek, tarafları bir araya getirerek bir sonuca ulaşmalarını sağlamak üzere, fail ve mağdurun bir avukat üzerinde anlaşamadıkları takdirde, bir veya birden fazla avukatın uzlaştırıcı olarak görevlendirilmesini barodan ister.

[5] Uzlaştırıcı, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaşmayı sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bir defaya mahsus olmak üzere bu süreyi otuz gün daha uzatabilir. Uzlaştırma süresince zamanaşımı durur.

[6] Uzlaşma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma sırasında ileri sürülen bilgi, belge ve açıklamalar taraflarca izin verilmedikçe daha sonra açıklanamaz. Uzlaştırmanın başarısız olması nedeniyle daha sonra dava açılması halinde uzlaştırma sırasında failin bazı olayları veya suçu ikrar etmiş olması davada aleyhine delil olarak kullanılmaz.

[7] Uzlaştırıcı, yaptığı işlemleri ve uzlaşmayı sağlayıcı müdahalelerini belirten bir raporu on gün içinde ilgili Cumhuriyet savcısına sunar.

[8] Zarar, uzlaşmaya uygun olarak giderildiğinde ve uzlaştırma işleminin giderleri, fail tarafından ödendiğinde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir." şeklinde,

CMK'nın 254. maddesinin 5560 sayılı kanun ile değişiklik öncesi hali; "[1] Kamu davasının açılması halinde, uzlaşmaya tâbi bir suç söz konusu ise, uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen usule göre, mahkeme tarafından da yapılır.

[2] Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde davanın düşmesine karar verilir." şeklinde idi.

¹³⁴ **ÇKK'nın 24. maddesinin 5560 sayılı kanun ile değişiklik öncesi hali**; "[1] Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adlî para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır.

[2] Suç tarihinde onbeş yaşını doldurmayan çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır." şeklinde idi.

maddesinde de suça sürüklenen çocuklar açısından yetişkinlere göre özel bir düzenleme yapılmış ve suça sürüklenen çocukların işlediği şikâyete bağlı olmayan bir çok suçun da uzlaşma kapsamına alınması sağlanmıştı.

Düzenlemelerin ilk hallerinde bir çok eksiklik bulunmakta ve bu durum da uygulamada sıkıntılara neden olmakta idi. Adalet Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği (UNDP) ile birlikte yürütülmekte olan ve bizim de eğitici olarak görev aldığımız “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi” kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda, 5560 sayılı kanundan önceki dönemde uzlaşmanın uygulanmasında yaşanan sorunlar tespit edilmişti. Tespit edilen bu sorunlardan bir kısmı şu şekilde sayılabilir¹³⁵:

1- Hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat uzlaştırma yaptırılıp yaptırılmayacağı konusunda yasal düzenlemelerde bir açıklık olmaması,

2- 5237 sayılı yasanın 73/8’inci maddesinde “suçu kabullenen fail” 5271 sayılı CMK’nın 253 üncü maddesinin birinci fıkrasında “Suçtan dolayı sorumluluğu kabul eden fail” aynı maddenin ikinci fıkrasında ise “suçu ve fiilden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullenen failden” söz edilmesi karşısında; mevzuatta terim birliği bulunmaması, suçu kabul şartının getirilmesinin sakıncalı bir düzenleme oluşu,

3- Uzlaşma teklifinin öncelikle şüpheliye yapılması, şüphelinin bulunmasındaki güçlüklerin aşılıp şüpheli temin edildikten sonra suçu ve şartları kabul etmesi, mağdur ve şikâyetçinin sonradan temin edildiğinde uzlaşmayı kabul edip etmediğinin belirtilmesi hâlinde, şüphelinin teminine ilişkin harcanan zaman ve yapılan işlemlerin boşa gitmiş olacağı, bu nedenle uzlaşmanın başlangıç noktasının mağdur veya şikâyetçi olması, bu kişilere teklifle başlatılması ya da bu kişilerin talebine bağlı olması ya da sıra gözetilmeksizin her iki şahsa uzlaştırma teklifinin yapılmasının gerekliliği,

4- Uzlaşma teklifi konusunda kolluğa yetki verilmeyişi,

¹³⁵ Adalet Bakanlığı/ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği- Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi, Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, Ankara 2009, s. 70-71.

5- Uzlaştırma giderinin kim tarafından ne şekilde şüpheliden tahsil edileceği (peşin mi yoksa uzlaşma sonunda mı), tahsil şekli, esaslarının belirsizliği, uzlaşmanın başarısız olduğu takdirde ücretin ödenip ödenmeyeceği,

6- Uzlaşma toplantılarının yapılacağı yerin ve toplantıdaki görüşmelerin gizlilik ve güvenlik önlemlerinin nasıl sağlanacağı,

7- Uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde, failin bazı olayları ve suçu ikrar etmesinin ileride taraflar arasında oluşabilecek muhtemel uyuşmazlık nedeniyle hukuk davasında delil olarak ileri sürülüp sürülemeyeceği konusunda açık bir düzenleme yapılması,

8- Uzlaşmanın matbu bir tutanağa bağlanması, bu tutanağın şeklinin belirlenmesi,

9- Uzlaştırmacının avukatla sınırlandırılmaması, uzlaştırma müessesesinin kuruluş amacı ve ruhuna uygun olarak, avukatlar yanında uzlaştırmacı olarak sosyal hizmet uzmanı, hesap uzmanı, emekli hâkim ve Cumhuriyet savcısı, kamu kurumu niteliğindeki kuruluşların yöneticileri ve benzeri kişilerle tarafların da uzlaştırmacı olarak atanmalarının yolunun açılması,

10- Faile maddi külfet getirmesi sebebiyle, uzlaşma giderlerinin Devlet tarafından karşılanması yoluna gidilmesi,

11- Uzlaşma metninin, ilâmlı icraya dayanak belgelerden sayılmaması,

12- Yönetmelik çıkmaması, yasanın tekniği itibariyle çelişkiler içermesi, uygulama açısından zorluk yaratması,

13- Uzlaşmanın usûl itibariyle soruşturmanın uzamasına neden olması, iş yükünü artırması, soruşturma evrakının önemli bir kısmını tıkanma noktasına getirmesi,

14- Şikâyet müessesesi varken, uzlaşmanın toplumun sosyal-ekonomik ve kültürel yapısına uygun olmadığı yönünde hatalı da olsa yaygın bir kanaat bulunması, uygulamanın şikâyete bağlı suçlarla sınırlı olmasının pratik fayda sağlamaması, kısıtlayıcı bir rol oynaması,

15- Alt yapı sorunu oluşu (uzlaşma odaları, uzlaşma arşivi, güvenliğin sağlanması, eğitim, kamunun aydınlatılması vb sorunlar).

2.2. 5560 SAYILI KANUN DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI

Uygulamada görülen değişik sıkıntılar, mevcut düzenlemelerin yetersiz olması, uzlaşma kurumunun istenilen seviyede uygulanmıyışı, uygulayıcılar olan hakim ve Cumhuriyet savcılarının kurum hakkındaki talepleri gibi hususlar dikkate alınarak 19/12/2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı kanun ile uzlaşmanın düzenlendiği maddelerde köklü değişiklikler yapılmıştır. 5560 sayılı kanunun gerekçesinde; “mevzuatımıza yeni giren uzlaşma gibi bazı müesseselere işlerlik kazandırılması amacına yönelik değişiklikler yapma gereği duyulmuştur.¹³⁶” denilerek, uzlaşmaya ilişkin düzenlemelerdeki değişikliklerin amacı açıkça belirtilmiştir.

Söz konusu kanun ile TCK’ nın 73. maddesinin sekizinci fıkrası ile madde başlığında yer alan “uzlaşma” terimi tamamen kaldırılmış, CMK’nın 253 ve 254. maddeleri daha ayrıntılı olarak yeniden düzenlenmiştir¹³⁷. Suça sürüklenen çocuklar

¹³⁶ Gerekenin tamamına www.tbmm.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

¹³⁷ **Madde 253** - (Değişik madde: 06/12/2006 - 5560 S.K.24.md)

(1) Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişininin uzlaştırılması girişiminde bulunulur:

a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar.

b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

2. Taksirle yaralama (madde 89),

3. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),

4. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),

5. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları.

(2) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir.

(3) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez. (Ek cümle: 26/06/2009-5918 S.K./8.md) Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.

(4) Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması halinde, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır. Cumhuriyet savcısı uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla da yapabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.

(5) Uzlaşma teklifinde bulunulması halinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukukî sonuçları anlatılır.

(6) Resmî mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanunî temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.

(7) Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir.

(8) Uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suçla ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir.

(9) Şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma teklifini kabul etmesi halinde, Cumhuriyet savcısı uzlaştırmayı kendisi gerçekleştirebileceği gibi, uzlaştırmacı olarak avukat görevlendirilmesini barodan isteyebilir veya hukuk öğrenimi görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı görevlendirebilir.

(10) Bu Kanunda belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebepleri, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulur.

(11) Görevlendirilen uzlaştırmacıya soruşturma dosyasında yer alan ve Cumhuriyet savcısına uygun görülen belgelerin birer örneği verilir. Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatır.

(12) Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi en çok yirmi gün daha uzatabilir.

(13) Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır.

(14) Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir; Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacıya talimat verebilir.

(15) Uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaştırmacı, bir rapor hazırlayarak kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte Cumhuriyet savcısına verir. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle ulaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanır.

(16) Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler.

(17) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.

(18) Uzlaştırmamanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez.

(19) Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini defaten yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksitli bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde, 171 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, 171 inci maddenin dördüncü fıkrasındaki şart aranmaksızın, kamu davası açılır. Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır. Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.

(20) Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz.

(21) Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihten itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemez.

(22) Uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısı tarafından çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilerek ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır.

(23) Uzlaşma sonucunda verilecek kararlarla ilgili olarak bu Kanunda öngörülen kanun yollarına başvurulabilir.

(24) Uzlaştırmamanın uygulanmasına ilişkin hususlar, yönetmelikle düzenlenir.

açısından yetişkinlerden ayrık hükmeler getiren ÇKK' nın 24. maddesi de değiştirilerek, suça sürüklenen çocuklar açısından da CMK' daki uzlaşmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağına ilişkin düzenleme getirilmiştir.

Bu değişiklikler arasında, uzlaşmanın uygulanabilmesi için failin suçtan doğan sorumluluğu kabul etme şartının kaldırılması, adli kolluğa uzlaşma teklifinde bulunma yetkisinin tanınması, uzlaşma teklifinin önce şüpheli ya da sanığa yapılmaz zorunluluğunun kaldırılması, uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde yapılan masrafların devlet hazinesinden karşılanacağına öngörülmesi, hakim ve Cumhuriyet savcılarının da uzlaştırmacı olabilmelerine imkan tanınması, şikâyete tabi olmayan bazı suçların uzlaşma kapsamına alınması gibi değişiklikler ilk göze çarpan ve uzlaşmanın uygulanmasını arttıracak düzenlemeler olarak görülmektedir. Bu değişikliklerle birlikte Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmacının Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin de 26/07/2007 tarihinde yürürlüğe girmesi, uzlaşma kurumunun uygulanmasında karşılaşılan sıkıntıların birçoğunu ortadan kaldırmıştır. Fakat yine de uzlaşmanın tam olarak istenilen seviyede uygulandığı ve yargı organlarının iş yükünü azalttığı söylenemez. Bu konudaki önerilerimizi çalışmamızın son bölümünde yer vermeye çalışacağız.

Uzlaşmaya ilişkin TCK'da yer alan düzenlemenin kaldırılarak, CMK'ya taşınmasının, uzlaşmanın maddi ceza hukukuna mı, yoksa şekli ceza hukukuna mı ait olduğu konusundaki tartışmaları sona erdirmesi, uzlaşmaya ilişkin hükümlerin tek bir yerde topluca bulunmasının uygulamacılara kolaylık sağlaması nedeniyle isabetli olduğu¹³⁸ ileri sürülmekle beraber, ceza ve ceza usul kanunlarının ceza adalet sistemi bakımından bir bütünü oluşturduğu ve ayrıca uzlaşma kurumunun maddi ceza hukuku bakımından da ceza ilişkisinin düşürülmesine yol açan bir etki doğurduğu

Madde 254 - (Değişik madde: 06/12/2006 - 5560 S.K.25.md)

(1) Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen esas ve usüle göre, mahkeme tarafından yapılır.

(2) Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def'aten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksitli bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde; sanık hakkında, 231 inci maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231 inci maddenin onbirinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır.

¹³⁸

ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 455-456

gerekçesiyle ceza kanununda da çerçeve bir hükmün bulunması gerektiği de belirtilmiştir¹³⁹.

Kanaatimizce de uzlaşmanın ceza kanununda temel bir düzenleme şeklinde yer alması ve uygulanma sonuçlarının düzenlenmesi, hangi suçların uzlaşmaya tabi olduğu, uzlaşma sürecinin nasıl olması gerektiği ve buna ilişkin usuli hükümlerin de usul kanununda düzenlenmesi daha faydalı olacaktır. Çünkü uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle yapılan soruşturma ya da kovuşturmada uzlaşma prosedürü uygulanmadan bir karar verilememektedir, yani uzlaşmanın uygulanmasında uygulayıcılara takdir hakkı tanınmamıştır. Uzlaşmanın başarılı bir şekilde sonuçlanması halinde de soruşturma aşamasında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı verilmesi gerekmektedir. Bu şekliyle uzlaşmanın maddi hukuk kurumu özelliklerini de taşıması nedeniyle ceza kanunlarında da yer alması gerektiğini düşünmekteyiz.

ÇKK' daki uzlaşma hükmünü düzenleyen 24. maddesinin değiştirilmesi ise kanaatimizce yerinde olmamıştır. Çünkü toplumun temelini oluşturan çocukların gelişimi, eğitimi, suçtan ve suça iten sebeplerden korunmaları toplumların geleceği açısından çok önem arz etmektedir. Geleceğin teminatı olan çocuklara azami ölçüde özen gösterilmeli, suç işlemiş çocukların cezalandırılmasının öncesinde çocukları suça iten sebepler çok iyi araştırılmalı, bu sebeplerin minimuma indirilmesi hatta tamamen ortadan kaldırılması gerektiğinden, bu bağlamda çocuk suçluluğu üzerinde araştırmalar titiz bir şekilde yapılmalıdır. Çocukların suçluluğunu, genel suç tanımı ile açıklamanın ve genel hükümlere göre yargılayıp mahkum etmenin mümkün olmadığı savunulmuştur¹⁴⁰. Çünkü çocuklar yetişkinlere göre hareketlerini kontrol etmede ve davranışlarına yön vermede farklı özelliklere sahiptirler. Eğer, yetişkin insanlara uygulanacak olan yargılama sistemi, çocuklar üzerinde uygulanacak olursa, çocukların fiziki ve ruhsal yapısında telafisi imkansız zararlar meydana getirebilecektir. “Çocuk ve Suç”, “Çocuk ve Mahkeme” kavramlarının birbirine uygun düşmeyen kavramlar olduğu, çocuk ile bu kavramlar arasındaki ilişkinin sevimli olmadığı, çocukların toplum düzenini bozan eylemleri

¹³⁹ SOYGÜT ARSLAN, s. 86.

¹⁴⁰ KESKİN, Kadri, Suça İtilen Gençler, Yargıtay Kararları Dergisi, C.14, Sayı 1-2, s. 35.

için suç yerine başka bir kavram bulmak gerektiği, bunun bir hastalık olduğu ve tedavisinin hapisanede değil eğitim ve ıslah evlerinde yapılması gerektiği de belirtilmektedir¹⁴¹.

Çocuğun yargı mekanizması dışında tutulmasının, özellikle soruşturma aşamasında uzlaşmanın uygulanmasının, çocuğun yargılanmasının doğuracağı olumsuz sonuçları engelleyeceği belirtilmektedir¹⁴². Türkiye'nin de imzaladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 40/3. maddesi çocuk failer bakımından özel nitelikte yasaların, usullerin ve makamların oluşturulmasını teşvik edici bir nitelik taşımaktadır. Aynı şekilde Türkiye'nin onayladığı BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinde, suça sürüklenen çocuklar hakkındaki yargılama usulünün çocuğun yaşını göz önüne alan ve onların rehabilite edilmelerini destekleyen nitelikte olması gerektiği belirtilmektedir.

Doktrinde ÇKK'nın 24. maddesinde yer alan ve çocuklar açısından uzlaşmanın kapsamını geniş tutan düzenlemenin kaldırılmasının doğru olmadığı, çocuklar hakkında uzlaşma konusunda yetişkinlerden ayrı düzenleme yapılması gerektiği ileri sürülmekle birlikte¹⁴³, çocuklarda uzlaşmanın kapsamının geniş tutulması bir yana tümüyle yasaklanması gerektiği şeklinde görüş de bulunmaktadır¹⁴⁴.

Bu değerlendirmeler ve daha sonra ayrıntılı olarak ele almaya çalışacağımız Avrupa Konseyi'nin R (99) 19 sayılı tavsiye kararında yer alan "Yargılama sürecine katılan küçüklerle ilgili özel düzenlemeler ve yasal tedbirler, onların ceza muhakemesinde arabuluculuğa katılmalarında da uygulanmalıdır." şeklindeki ilke dikkate alındığında suça sürüklenen çocuklar hakkındaki 5560 sayılı kanun ile değişiklik öncesindeki ÇKK'nın 24. maddesindeki düzenlemenin suça sürüklenen çocuklar açısından daha yararlı olduğu düşünülmektedir.

¹⁴¹ KIRIŞ, Necati, Makale, www.ordubarosu.org.tr/index.php?option, s.1., Erişim tarihi: 08/02/2010

¹⁴² YOKUŞ SEVÜK Handan, Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008, s. 642.

¹⁴³ ZAFER, Hamide, Ceza Hukukunda Fail Mağdur Uzlaşması, MÜHFD, V-2, 2006, s. 138.; Aynı yönde görüş için bkz; KAYMAZ/GÖKCAN, s. 149.

¹⁴⁴ "Fail konumuna düşen bir çocuk söz konusu olduğunda devletin görevi onu topluma yeniden kazandırmaktır; yoksa onunla pazarlık yapıp uzlaşmak değildir. Bu nedenle çocuklarda uzlaşmayı yasaklamak gerekir.", ÖZTÜRK, Bahri/ ERDEM, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Yeni Ceza Muhakemesi Kanuna Göre Yenilenmiş 11. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007, s. 87.

Ayrıca bu konuda uygulayıcıların suça sürüklenen çocuğun işlediği suçun tarihine dikkat etmeleri gerekmektedir. Çünkü 01.06.2005 ve 19.12.2006 tarihleri arasında işlenen suçlar açısından değişiklikten önceki düzenleme daha lehe olduğundan, bu tarih aralığında işlenen suçların önceki düzenlemeye göre uzlaşma kapsamında kaldığının anlaşılması halinde uzlaşma hükümleri mutlaka uygulanmalıdır. Aksi halde verilen kararlar Yargıtay tarafından bozulabilecektir¹⁴⁵.

2.3. UZLAŞMANIN TARAFLARI

2.3.1. Şüpheli veya Sanık

Uzlaşma doktrinde; “ yasada gösterilen suçlarda tarafların olayla ilgisi olmayan üçüncü bir kişi önünde iradelerine uygun bir anlaşma yaparak ceza uyumsuzluğunu gidermeleridir” şeklinde tanımlanmıştır¹⁴⁶. Uzlaşma alternatif uyumsuzluk çözüm yollarından bir olduğundan, uzlaşmanın uygulanabilmesi için öncelikle en az iki tarafın olması ve taraflar arasında da bir uyumsuzluğun bulunması gereklidir.

Şüpheli ve sanık kavramları CMK'nın tanımlar başlıklı 2. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre şüpheli, soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişi, sanık da, kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişidir. Suç ise, sözlük anlamı olarak “Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış.”, “Yasalara aykırı davranış, cürüm.” olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁷. Doktrinde ise suçun tanımı ; “suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem”¹⁴⁸, yine “suç, isnat yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin yarattığı icrai ve ihmali bir hareketin meydana getirdiği, kanunda yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve yaptırım

¹⁴⁵ “ 5237 sayılı TCY’ nin 142/1-b maddesinde ön görülen cezanın alt sınırına göre 5560 Sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 19.12.2006 tarihinden önce işlenen suçlarda uygulama olanağı bulunan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Yasasının 24. maddesi uyarınca 5560 Sayılı Yasanın 25 maddesiyle değişik 5271 Sayılı CMK’nın 254. maddesi uyarınca aynı yasanın 253. maddesindeki yöntem izlenerek uzlaşma girişiminde bulunularak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gözetilmemesi...” Yargıtay 3. CD 14.02.2007 tarih, 2006/5958 Esas 2007/1183 Karar. (İPEK, Ali İhsan/PARLAK, Engin, İçtihatlarla Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s.53).

¹⁴⁶ CENTEL/ ZAFER, s.472.

¹⁴⁷ www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx . Erişim tarihi:08/04/2010

¹⁴⁸ DÖNMEZER Sulhi, Kriminoloji, 8.Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 48.

olarak bir cezanın uygulanmasını gerektiren bir eylemdir” şeklinde yapılmaktadır¹⁴⁹. Yine aynı maddede soruşturma; Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre, kovuşturma; İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre, olarak tanımlanmaktadır.

Uzlaşmanın taraflarının hangi kavramlarla belirtilmesi gerektiği tartışmalıdır. TCK ve CMK’da fail teriminin tanımlanmamış olması gerekçesiyle soruşturma aşaması için “şüpheli”, kovuşturma aşaması için ise “sanık” ibarelerinin kullanılmasının doğru olduğu iddia edildiği gibi¹⁵⁰, “Uzlaştırma açısından kişinin şüpheli veya sanık olmasının herhangi bir önemi yoktur. Uzlaştırma açısından asıl önemli husus, kişinin haksızlık teşkil eden eylemi gerçekleştirmesi, yani bu eylemin faili olmasıdır. Eğer bu konuda bir şüphe varsa veya kişi bunu kabul etmiyorsa, zaten uzlaştırmaya başvurulması mümkün değildir. İkinci olarak, şüpheli ve sanık terimleri soruşturma ve kovuşturma aşamaları bakımından kullanılmaktadır. Oysa dünyadaki pek çok uygulamada uzlaştırma, hükümden sonra infaz aşamasında da sıklıkla uygulanan bir usuldür. Dolayısıyla fail teriminin kaldırılması doğru olmamıştır.” şeklindeki görüşle fail kavramının kullanılması gerektiği ileri sürülmüştür¹⁵¹. Kanaatimizce, ülkemizde uzlaşmanın mevcut haliyle sadece soruşturma ve kovuşturma aşamasında uygulanabilmesi ve şüpheli, sanık kavramlarının tanımının yapılmış olması da dikkate alınarak fail kavramının kullanılmaması gerektiğine ilişkin görüş daha uygundur.

Şüpheli ya da sanığın bulunması uzlaşmanın uygulanması için yeterli değildir. Ayrıca cezalandırılma yeteneklerinin bulunması da gerekmektedir. Ayrıca şüpheli ya da sanığın reşit olmaması halinde de uzlaşma teklifinin CMK’nın 253/4. maddesi gereğince kanuni temsilcisine yapılması zorunludur. Doktrinde de tartışmalı olan bu konular uzlaşmanın koşulları bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

¹⁴⁹ ALACAKAPTAN, Uğur, Suçun Unsurları, Ankara, 1975, s. 10.

¹⁵⁰ SOYGÜT ARSLAN, s. 79.

¹⁵¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 458-459.

2.3.2. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören

Mağdur kelime anlamı olarak; “haksızlığa uğrayan kimse” şeklinde tanımlanmaktadır¹⁵². Ceza hukuku anlamında da mağdurun; “suçun konusunun ait olduğu kişi” olduğu belirtilmektedir¹⁵³. Mağdur ve suçtan zarar gören kavramları CMK’da sayılmış ise de herhangi bir tanım yapılmamıştır. Bunun yanında şikâyetçi kavramı da CMK’da yer almaktadır. 5271 sayılı CMK sisteminde mağdur kavramının yalnızca gerçek kişileri anlattığı, tüzel kişilerin ise ancak suçtan zarar gören olabilecekleri ifade edilmiştir¹⁵⁴.

Genelde suçun mağduru ile suçtan zarar gören aynı kişidir. Örneğin; şüphelinin, bir şahsı kasten yaralaması olayında yaralanan mağdur, aynı zamanda suçtan zarar gören kişi konumundadır. Buna karşılık bazı suçlarda ise mağdur ve suçtan zarar gören kişiler farklı olabilmektedir. Örneğin; TCK’nın 234/3. maddesinde düzenlenen “çocuğun kaçırılması ve alıkonulması” suçunun mağduru, reşit olmayan küçük iken, suçtan zarar görenler ise küçüğün velisi ya da vasisi olmaktadır. Yine kasten öldürme suçunda ölen şahıs mağdur, ölen kişilerin yakınları ve mirasçıları da hukuken korunan bir zarara uğramaları nedeniyle suçtan zarar gören konumundadır¹⁵⁵.

Bazı uyuşmazlıklarda mağdur veya suçtan zarar gören kişinin reşit olmaması ya da reşit olmakla birlikte akıl hastalığı, sağırlık ve dilsizlik gibi sebeplerle ayırt etme gücüne tam olarak sahip olmaması şeklindeki durumlarla karşılaşılmaktadır. Medeni Kanunda kural olarak ayırt etme gücü bulunmayan bu kişilerin fiillerinin hukuki sonuç doğurmayacağı düzenlenmiştir. TMK’nın 16. maddesinde de, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlıların, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremeyecekleri, karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada ise bu rızanın gerekli olmadığı belirtilmiştir. CMK’nın 253/19 ve Uzlaştırma Yönetmeliği’nin 23/7. maddelerinde uzlaşmanın olumlu sonuçlanması halinde mağdurun suç nedeniyle uğradığı zarara ilişkin olarak

¹⁵² <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, Erişim Tarihi: 08/04/2010

¹⁵³ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.106.

¹⁵⁴ ÖZGENÇ, s.191.

¹⁵⁵ ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Genel Hükümler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006, s.218.

tazminat davası açamayacağı düzenlenmiştir. CMK'nın 253/4. maddesinde de “ Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır...” şeklinde açık bir düzenleme de bulunmaktadır. Bu düzenlemelere göre mağdur ya da suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılması zorunludur.

CMK'nın 253/4. maddesinde mağdur veya suçtan zarar görenin, reşit olmaması hali belirtilmiş olmasına rağmen, kısıtlı olması halinde uzlaşma teklifinin kime yapılacağı belirtilmemiştir. Fakat Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 8/2. maddesinde; “Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi kanunî temsilcilerine yapılır. Bu kişilerin ayırt etme gücüne sahip olup olmadıkları Cumhuriyet savcısı tarafından araştırıldıktan sonra, uzlaşma teklifinin muhatabı belirlenir.” şeklinde düzenleme getirilerek bahsedilen eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Buna göre, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmalarına rağmen ayırt etme güçlerinin bulunmadığı hallerde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılması gerektiği kabul edilmelidir¹⁵⁶. Kanaatimizce yönetmelikle getirilen düzenlemenin CMK'nın 253. maddesine de eklenmesi mevzuat birliği açısından faydalı olacaktır.

2.3.3. Tarafların Hakları

Uzlaşma kurumu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri içerisinde yer almakta olup, ceza muhakemesinin bir parçasıdır. Bu nedenle kural olarak uyuşmazlığın tarafları klasik ceza adalet sistemindeki sahip oldukları haklara uzlaşma sürecinde de sahip olmalıdır. AK'nin R (99) 19 sayılı tavsiye kararının ekinin üçüncü bölümünde de bu husus; “ 8. Temel usûlî teminatlar arabuluculukta uygulanmalıdır; özellikle, taraflar yasal yardım alma ve gerekli olduğu takdirde çeviri/açıklama hakkına sahip olmalıdırlar. Buna ek olarak küçükler, velilerinin yardımı alma hakkına sahip olmalıdırlar.” şeklinde açıkça belirtilmektedir. Uyuşmazlığın tarafları olan mağdur veya suçtan zarar gören ile şüphelinin

¹⁵⁶

KAYMAZ/GÖKCAN, s. 132.

(kovuşturma aşamasında sanığın) uzlaşma sürecindeki sahip oldukları hakları ayrı başlıklar altında incelemek faydalı olacaktır.

2.3.3.1. Bilgilenme ve Aydınlanma Hakkı

Uzlaşmanın tüm taraflarının sahip olduğu evrensel bir hak olan bilgilenme ve aydınlanma hakkı mağdur veya suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanık bakımından bazı farklılıklar içermektedir. Şüpheli ya da sanık, üzerine atılı suçlamanın ne olduğu, hangi yaptırımları içerdiği, lehine ve aleyhine olan delilleri öğrenmek hakkına sahip iken, mağdur da soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki gelişmeleri öğrenme, delil sunma, dosyayı inceleme hakkına sahiptir. CMK'nın 147-150 maddelerinde¹⁵⁷ şüpheli ya da sanığın sahip olduğu haklar düzenlenmiştir.

¹⁵⁷ **Madde 147-(1)** Şüphelinin veya sanığın ifadesinin alınmasında veya sorguya çekilmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

- a) Şüpheli veya sanığın kimliği saptanır. Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.
- b) Kendisine yüklenen suç anlatılır.
- c) Müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, kendisine bildirilir. Müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirilir.
- d) 95 inci Madde hükmü saklı kalmak üzere, yakalanan kişinin yakınlarından istediğine yakalandığı derhâl bildirilir.
- e) Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir.
- f) Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır ve kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.
- g) İfade verenin veya sorguya çekilenin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır.
- h) İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkânlardan yararlanır.
- i) İfade veya sorgu bir tutanağa bağlanır. Bu tutanakta aşağıda belirtilen hususlar yer alır:
 1. İfade alma veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih.
 2. İfade alma veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği.
 3. İfade almanın veya sorgunun yapılmasında yukarıdaki işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri.
 4. Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan müdafî tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı.
 5. İmzadan çekinme hâlinde bunun nedenleri.

Madde 148 - (1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

(2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

(3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.

(4) Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınmaz.

“Uzlaşma kurumu bakımından, failin savunması için gereken bilgiyi öğrenmesi kadar, uzlaşmayı kabul veya reddetmesi yönünden gereken bilgileri de öğrenmesi zorunluluğu doğmaktadır. Savcı, usulünce çağırdığı sanığa ilk olarak hakkındaki isnadı bildirmelidir. Bu anlamda faile, hangi tarihte, nerede, kime karşı, hangi fiilden dolayı ve hangi suça ilişkin olarak soruşturma yürütüldüğü konusunda somut bilgiler verilmiş olmalıdır. Failin hukuki terimlere yabancı olabileceği gözetilerek, isnadın hukuki sonuçlarının neler olacağı konusunda gereken bilgilerin de verilmesi uzlaştırma kurumunun sonucudur”¹⁵⁸.

CMK'nın 234. maddesinde ise mağdur veya suçtan zarar görenin sahip olduğu haklar açıkça sayılmaktadır¹⁵⁹. Bunların yanında mağdur veya suçtan zarar gören ile

(5) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir.

Madde 149 - (1) Şüpheli veya sanık, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafii yardımından yararlanabilir; kanunî temsilcisi varsa, o da şüpheliye veya sanığa müdafii seçebilir.

(2) Soruşturma evresinde, ifade almada en çok üç avukat hazır bulunabilir.

(3) Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.

Madde 150 - (Değişik madde: 06/12/2006 - 5560 S.K.21.md)

(1) Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafii seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafii görevlendirilir.

(2) Müdafii bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirilir.

(3) Alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada ikinci fıkra hükmü uygulanır.

(4) Zorunlu müdafilikle ilgili diğer hususlar, Türkiye Barolar Birliğinin görüşü alınarak çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

¹⁵⁸ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.211.

¹⁵⁹ **Madde 234** - (1) Mağdur ile şikâyetçinin hakları şunlardır:

a) Soruşturma evresinde;

1. Delillerin toplanmasını isteme,

2. Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme,

3. (Değişik altbent: 24/07/2008-5793 S.K./40.md) Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,

4. 153 üncü Maddeye uygun olmak koşuluyla vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme,

5. Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma.

b) Kovuşturma evresinde;

1. Duruşmadan haberdar edilme,

2. Kamu davasına katılma,

3. Tutanak ve belgelerden vekili aracılığı ile örnek isteme,

4. Tanıkların davetini isteme,

şüpheli ya da sanığa uzlaşma sürecinin nasıl işleyeceği, uzlaşmayı kabul ya da reddetmesinin sonuçları gibi konularda açıkça bilgi verilmelidir. AK'nin R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararının ekinde de uzlaşmaya başvurma kararından önce tarafların hakları, uzlaşma usulünün yapısı ve muhtemel sonuçları hakkında tam olarak bilgilendirilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Tavsiye kararına paralel olarak, CMK'nın 253/5. maddesinde “Uzlaşma teklifinde bulunulması halinde kişiye uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukuki sonuçları anlatılır” şeklinde, yine Yönetmeliğin 5/5. maddesinde de “ Uzlaştırma sürecine başlanmadan önce şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören; hakları, uzlaşmanın mahiyeti ve verecekleri kararların hukukî sonuçları hakkında bilgilendirilir.” şeklinde düzenleme getirilerek tarafların bilgilendirme hakkının mevzuatta açıkça yer alması sağlanmıştır.

Yine yönetmeliğin 12/1. maddesinde; “ Uzlaşma teklifinde bulunulması hâlinde; şüpheliye, mağdura veya suçtan zarar görene ya da kanunî temsilcilerine, uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçlarının yer aldığı bu Yönetmelik ekinde yer alan formdaki bilgiler açıklanır.” şeklinde düzenleme de bulunmaktadır. Bu düzenleme ile uzlaşma teklifinde bulunacak görevliye tarafları bilgilendirme yükümlülüğü getirilmiştir. Yüksek Yargıtay da uzlaşma sürecinde tarafların bilgilendirilmeden karar verilmesi halinde bozma kararı vermektedir¹⁶⁰.

5. (Değişik altbent: 24/07/2008-5793 S.K./40.mad) Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,

6. Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma.

(2) Mağdur, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.

(3) Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır.

¹⁶⁰ “Sanık ile yakınana CMK.nun 253 ve 254. maddelerinde düzenlenen uzlaşma yöntemi açıklanmaksızın ve adı geçenler bilgilendirilmeden atanan avukatın, uzlaşma işleminin başarısız olduğu yönündeki raporuna dayanılarak, uzlaşmaya ilişkin düzenlemeler uygulanmadan, yazılı biçimde hüküm kurulması,”(6. CD., 31/01/2008 tarih, 21068 E., 735 K., PARLAR, Ali/HATİPOĞLU, Muzaffer, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2008, s.1595).

2.3.3.2. Müdafii ve Avukat İsteme Hakkı

Kural olarak ceza muhakemesinde şüpheli ya da sanığın müdafii yardımından faydalanma hakkı bulunmaktadır. CMK'nın 150. maddesinde şüpheli ya da sanığın müdafii seçebilecek durumda olmaması halinde ve şüpheli ya da sanığın çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz olması hallerinde, istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirileceği düzenlenmiştir. İkinci durumda kanun koyucu şüpheli ya da sanığın haklarını tek başına koruyamayacağını kabul ederek zorunlu müdafilik kurumunu getirmiştir.

Yine CMK'nın 234/1-a maddesinin 3. ve 5. fıkralarında 06/08/2008 tarihinde yürürlüğe giren 5793 sayılı kanun ile yapılan değişiklik ile “vekili yoksa, baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme” şeklindeki düzenleme yerine “Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,” şeklinde düzenleme getirilerek mağdurların avukat isteme hakkına sınırlama getirilmiştir. Fakat 234/2. maddesinde mağdurun, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malû olması ve vekilinin de bulunmaması hallerinde istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirileceği düzenlenmiştir.

Ceza muhakemesinde tarafların sahip oldukları müdafii veya avukat isteme hakkının uzlaşma sürecinde de geçerli olduğu, hatta uzlaştırmacı avukatın iki tarafın yararını gözeticeği, oysa müdafii ve avukatın ise sadece kendi müvekkillerinin haklarını gözetmek durumunda olduğu, uzlaşma sürecinde müdafii ve avukat bulunmasının uzlaştırma görüşmelerinin seyri noktasında önemli yararları olacağı belirtilmiştir¹⁶¹. Kanaatimizce de şartları olduğunda tarafların uzlaşma sürecinde müdafii ya da avukat isteme hakları olduğunun kabulü gerekmektedir. Bu kabul evrensel hukuk ilkelerine ve AK'nin tavsiye kararında yer alan temel ilkelere de uygun düşmektedir. Mevzuatımızda şüpheli ya da sanık yönünden uzlaşma sürecinde müdafii isteme hakkı önünde bir engel gözükmemektedir.

¹⁶¹ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.215.

Fakat CMK'nın 234. maddesinde yukarıda belirttiğimiz değişiklikten sonra mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma sürecinde avukat isteme hakkı fiilen sona ermiştir. Çünkü maddenin yeni halinde ancak cinsel saldırı suçu ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda vekil talep edilebileceği öngörülmüştür. Cinsel saldırı suçunun uzlaşmaya tabi olmadığı CMK'nın 253/3. maddesinde açıkça belirtilmiş olup, yine alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun mevzuat çerçevesinde uzlaşma kapsamında yer alması mümkün bulunmamaktadır. Bu nedenle uzlaşma sürecinde mağdur veya suçtan zarar görenin avukat isteme hakkı bulunmadığını, fakat zorunlu vekillik gerektiren durumlarda soruşturma ve kovuşturma makamları tarafından görevlendirilen avukatlar ile, mağdur veya suçtan zarar görenin kendi istekleriyle seçtikleri avukatlarının uzlaşma sürecine katılabileceğini, hatta zorunlu vekil olarak atanan avukatların, uzlaşma müzakerelerine katılmalarının zorunlu olduğunu düşünmekteyiz.

CMK'nın 253/13. maddesi ile Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 18/1. maddesinde; uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekilin katılabileceği belirtilerek de müdafî ve vekilin uzlaşma sürecinde yer alabileceği açıkça gösterilmiştir. Ayrıca müdafî ve avukatın uzlaşma görüşmelerini yürütebilmeleri için vekaletnamelerinde özel yetki bulunması gerektiği de ileri sürülmektedir¹⁶².

2.3.3.3. Tercüman İsteme Hakkı

AİHS'nin 6/3-a maddesindeki “ Her sanık aşağıdaki haklara sahiptir:... kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak etraflıca haberdar edilmek” şeklindeki düzenleme ile sanığın tercümandan yararlanma hakkı güvence altına alınmıştır.

CMK'nın 202. maddesinde¹⁶³ de sanık ve mağdurun tercümandan ya da işaret dilinden anlayan bilirkişiden yararlanma hakları olduğu belirtilmiş, yine Uzlaştırma

¹⁶² KAYMAZ/ GÖKCAN, s.215.

¹⁶³ Madde 202 - (1) Sanık veya mağdur, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa; mahkeme tarafından atanan tercüman aracılığıyla duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüme edilir.

Yönetmeliğinin 5/4. maddesi ile “Şüpheli, sanık, mağdur veya suçtan zarar gören Türkçe bilmiyorsa veya engelli ise Kanununun 202 nci maddesi hükmü uygulanır.” şeklinde düzenleme getirilerek bu hakkın uzlaşma sürecinde de geçerli olacağı öngörülmüştür. Uzlaştırıcının, Türkçe bilmeyen ya da engelli olan tarafların kullandığı dil ile ilgili olarak bilirkişi kullanabileceği, bilirkişinin giderinin yargılama giderleri arasında yer almaması ve hazine üzerinde bırakılması gerektiği belirtilmektedir¹⁶⁴. Bu durum CMK’nın 324/5. maddesinde açıkça düzenlenmiş olup, aksi kararlar Yüksek Yargıtay tarafından bozma nedeni olarak sayılmaktadır¹⁶⁵.

2.4. UZLAŞMANIN KOŞULLARI

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden olan uzlaşmanın, soruşturma ve kovuşturmalarda öncelikle uygulanması zorunlu bir ceza usul kurumu olduğu belirtilmiştir¹⁶⁶. Fakat uzlaşmanın öncelikle uygulanması zorunlu ise de, uzlaşma kurumuna başvurulabilmesi için bazı koşulların bulunması gerekmektedir. Koşulları bulunduğu soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkeme ya da hakim, uzlaşma yoluna başvurmadan soruşturma ya da kovuşturmaya devam edemeyecektir. Mevzuatımız bu konuda uygulayıcılara takdir hakkı tanımamış olup, zorunluluk esası geçerlidir. Uzlaşmanın uygulanabilmesi için gerekli olan koşullar aşağıda ayrı başlıklar halinde incelenmeye çalışılacaktır.

(2) Engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esashi noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılır.

(3) Bu Madde hükümleri, soruşturma evresinde dinlenen şüpheli, mağdur veya tanıklar hakkında da uygulanır. Bu evrede tercüman, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından atanır.

¹⁶⁴ KARAASLAN, s.296.

¹⁶⁵ “5271 sayılı CMK.nun 324/5. maddesine aykırı olarak Türkçe bilmeyen sanık için görevlendirilen tercüman ücretinin yargılama gideri olarak sanığa yükletilmesine karar verilmesi..” (6. CD., 01/04/2008 tarih, 13871 E., 7605 K., PARLAR/HATİPOĞLU, 5271 Sayılı..., s.2191).

“.. 2- Anayasanın 90. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 ve 6/3-son maddeleri dikkate alındığında yeterince Türkçe bilmeyen sanığın tercüman ücretinden sorumlu tutulması suretiyle fazla yargılama giderine hükmedilmesi..” (2. CD., 13/12/2007 tarih, 14149 E., 16981 K., PARLAR/HATİPOĞLU, 5271 Sayılı ..., s.2192).

¹⁶⁶ TAŞDEMİR, Kubilay/ ÖZKEPİR, Ramazan, Ceza Muhakemesi Kanun Đerhi, Turhan Kitapevi, Ankara, 2007, s.1203

2.4.1. Suçun Uzlaşma Kapsamında Olması

Uzlaşma kurumunun uygulanabilmesi için öncelikle şüpheli ya da sanık tarafından işlendiği iddia edilen suçun uzlaşma kapsamında olması zorunludur. Bazı ülkelerde işlenen suç için öngörülen hapis cezasının üst sınırı belirlenerek, hapis cezası bu sınırı geçmeyen tüm suçlar uzlaşma kapsamına alınmıştır. Örneğin; Avusturya’da, öngörülen hapis cezasının üst sınırı 5 yılı geçmeyen tüm suçlarda uzlaşma uygulanması mümkündür. Ülkemizde ise, bu tür bir düzenleme yerine takibi şikâyete bağlı olan suçlar uzlaşma kapsamına alınmış, daha sonra da şikâyete bağlı olmayan birkaç suç açısından da kanun değişikliği ile uzlaşmanın uygulanması öngörülmüştür.

2.4.1.1. Şikâyete Bağlı Suçlar

CMK’nın 253. maddesinde; “ (1) Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişininin uzlaştırılması girişiminde bulunulur: a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar...” şeklinde düzenleme getirilerek takibi şikâyete bağlı olan tüm suçlar kural olarak uzlaşma kapsamına alınmıştır¹⁶⁷. Bu düzenleme doğrultusunda TCK’da düzenlenen ve takibi şikâyete bağlı tutulan tüm suçlarda kural olarak uzlaşmanın uygulanması gerekmektedir.

Fakat kanun koyucu bu belirlemeye de bir istisna getirmiştir. 5560 sayılı kanun ile değiştirilen CMK’nın 253/3. maddesinde; “Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez. (Ek cümle: 26/06/2009-5918 S.K./8.mad) Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.”¹⁶⁸

¹⁶⁷ 5560 sayılı kanun ile yapılan değişiklik öncesinde, CMK’da hangi suçların uzlaşma kapsamında olduğuna ilişkin bir düzenleme yoktu. Buna karşılık TCK’nın 73/8. maddesinde CMK’nın mevcut düzenlemesine paralel bir düzenleme bulunmaktaydı ve takibi şikâyete bağlı olan suçlar uzlaşma kapsamında yer alıyordu.

¹⁶⁸ CMK’nın ilk halinde ve 5560 S.K. İle değişik halinde ikinci cümle bulunmuyordu. Fakat eleştiriler üzerine 26/06/2009 tarihinde kanun metnine eklendi.

şeklinde düzenleme yapılarak bazı suçlarda uzlaşmanın uygulanamayacağı açıkça belirtilmiştir.

Bu düzenlemelere göre takibi şikâyete bağlı tutulmuş olan;

- Paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal hırsızlığı (TCK m. 144/1-a)
- Bir hukuki ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla hırsızlık(TCK m.144/1-b)
- Kullanma hırsızlığı (TCK m. 146),
- Mala zarar verme (TCK m. 151),
- Güveni kötüye kullanma (TCK m. 155),

suçları açısından TCK'nın 168. maddesinde etkin pişmanlık hükmü düzenlenmiş olduğundan, ayrıca;

- Basit cinsel saldırı (TCK m. 102/1),
- Reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK m. 104)
- Cinsel taciz (TCK m. 105)

suçlarında da cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlar olması nedeniyle CMK'nın 253/3. maddesi gereğince uzlaşma uygulanması söz konusu olmayacaktır. Burada suç tarihi önemli olup, uygulayıcıların 5560 sayılı kanun ile değişiklik öncesinde işlenen cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaşma hükümlerinin geçerli olacağı hususunu gözden kaçırmamaları gerekmektedir¹⁶⁹.

CMK'nın 253/3. maddesinin ikinci cümlesi ise maddenin daha önceki hallerinde bulunmuyordu. Buna karşılık Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 7/4. maddesinde; "Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçu işlemek amacıyla ya da bu suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde, uzlaştırma yoluna gidilemez." şeklinde düzenleme bulunuyordu. Kanunda olmayan bir hususun yönetmelikte yer alması ve uzlaşmanın uygulanabileceği suçların kapsamını

¹⁶⁹ " Cinsel taciz suçunun şikâyete tabi olup uzlaşma kapsamında kaldığı, 5560 sayılı yasa ile değişik CMK'nun 253/3. maddesinde cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaşma yoluna gidilemeyeceği belirtilmekle birlikte atılı suçun aleyhe düzenleme getiren bu değişiklikten önce işlendiği ve 7/2. maddesi dikkate alınarak uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerektiği, uzlaşmanın da bir kovuşturma şartı olduğu dikkate alınarak öncelikle 5271 sayılı CMK.nun 253 ve 254 maddeleri uyarınca uzlaştırma işlemi yapılması ve sonuçsuz kalması halinde hüküm kurulması gereğinin gözetilmemesi..." (5. CD., 28/06/2007 tarih, 6640 E., 5423K., İPEK/ PARLAK, s.165.)

daraltması uygulamada ve doktrinde eleştiri konusu yapılmıştı¹⁷⁰. Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütülen Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi kapsamındaki çalışmalar sırasında da eğitimci olarak katılan hakim ve Cumhuriyet savcılar ile akademisyenler tarafından bu düzenlemenin yerinde olduğu, fakat en kısa zamanda kanuna eklenmesi gerektiği belirtilmişti. Bu eleştiriler doğrultusunda maddeye ikinci cümle eklenerek, hem mevzuat birliği sağlanmış, hem de uygulamadaki sorunlar engellenmiştir. Bu düzenleme gereğince örneğin, şüpheli bir şahsın mağdura ölümle tehdit ve hakaret içeren sözler söylemesi durumunda, ölümle tehdit suçu uzlaşma kapsamında olmadığından, kural olarak şikâyete bağlı olup uzlaşma kapsamında kalan hakaret suçu açısından da uzlaşma uygulanamayacaktır.

CMK'nın 253/2. maddesinde de; "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, kanunda açık hüküm bulunması gerekir." şeklinde düzenleme getirilerek özel kanunlardaki takibi şikâyete bağlı olan tüm suçların da uzlaşma kapsamına alınması sağlanmıştır. Bu husus maddenin ikinci cümlesindeki düzenlemeden anlaşılmaktadır. Çünkü kanun koyucu özel kanunlardaki suçlarda uzlaşma uygulanabilmesi için açık bir hüküm olması gerektiğini belirtmiş, fakat şikâyete tabi suçları ayırık tutmuştur. Düzenlemeye göre, özel kanunlarda yer alan ve takibi şikâyete tabi olmayan bir suçta uzlaşma uygulanabilmesi, ancak o kanunda açık bir hüküm olması halinde mümkün olabilecektir.

Ülkemizde uzlaşma hükümlerinin uygulanabileceği bazı özel düzenlemeler şu şekilde sayılabilir¹⁷¹:

1. Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
2. Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
3. Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

¹⁷⁰ "Yönetmeliğin 7/4. maddesinde kanunda yer almayan bir düzenleme yer verilmiştir.... Belirtelim ki, kanuna aykırı mahiyetteki bu hükmün uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır. Doğrusu, bu yöndeki düzenlemenin CMK 253. maddesinde yer almasıdır."(KAYMAZ/ GÖKCAN, s.102.)

¹⁷¹ Uzlaşma El Kitabı..., s. 67.

4. Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
5. Ticari İşletme Rehni Kanunu
6. İcra ve İflas Kanunu
7. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu
8. Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Hakkında Kanun
9. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
10. Türk Ticaret Kanunu
11. Sigorta Murakabe Kanunu
12. Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun.

Etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların uzlaşma kapsamı dışında tutulması ile ilgili düzenleme hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Etkin pişmanlık kurumunda mağdurun veya suçtan zarar görenin iradesine bir değer tanınmadığı gerekçesiyle düzenlemenin yerinde olduğu belirtildiği gibi¹⁷², bazı suçların uzlaşma uygulanmasına oldukça elverişli olmasına rağmen, etkin pişmanlık hükümleri nedeniyle uzlaşma kapsamı dışında bırakılmasının doğru olmadığı ve etkin pişmanlık hükümlerinin geçerli olduğu suçlarda da uzlaşmanın uygulanması gerektiği de belirtilmektedir¹⁷³.

Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların uzlaşma kapsamı dışında bırakılması ile ilgili düzenlemeye ilişkin olarak da, “ Özellikle ataerkil yapının ve kapalı toplum kurallarının hakim olduğu bazı çevrelerde, kamu davası yoluyla olayın duyulmasını engelleme ya da ailenin şerefini koruma adına, ailelerin kadınları ya da kız çocuklarını uzlaşmaya zorlamaları ve böylece uzlaşmanın en temel ilkelerinden birinin, özgür iradenin ortadan kalkması ihtimali düşünüldüğünde, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda uzlaşma kurumuna başvurulmaması yerinde bir düzenlemedir.”¹⁷⁴ şeklinde görüş olduğu gibi, özellikle cinsel suçların uzlaşma kapsamında olmasının uygun olmadığı ve söz konusu düzenlemenin yerinde olduğu

¹⁷² SOYGÜT ARSLAN, s. 116.

¹⁷³ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan..., s. 157.

¹⁷⁴ İNCEOĞLU, Asuman Aytakin, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Mevcut ve Olası Sorunları İle Uzlaşma Kurumu, 3. Ceza Yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi, Editör; Bahri ÖZTÜRK, Ankara 2009, s.653.

da belirtilmektedir¹⁷⁵. Buna karşılık, mağdurun istemesi ve uzlaştırma sürecini menfaatine uygun bulması halinde, cinsel suçlarda uzlaştırmaya başvurulmasının mümkün olması gerektiği, mağdurun aleni yargılama esnasında, yaşadığı travmayı tekrar hatırlayacağından psikolojik yönden daha fazla zarar görebileceği, uzlaştırma süreci gizli olduğundan mağdurun, bir uzlaşma anlaşmasıyla, failin cezalandırılmasına nazaran daha fazla tatmin elde etme imkanına sahip olduğu, böyle bir imkanın, uzlaştırmaya başvurmaya istekli olan mağdurlara tanınması gerektiği ileri sürülmüştür¹⁷⁶.

Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütülen proje çalışmaları sırasında yapılan ankete 3340 hakim ve Cumhuriyet savcısı katılmış ve “Etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaşma yoluna gidilemeyeceği kuralı yerinde midir?” sorusuna ankete katılanların % 71’i evet cevabını vererek düzenlemenin uygun olduğunu belirtmiş, buna karşın % 29’luk kısmı ise hayır cevabını vermiştir¹⁷⁷.

Kanaatimizce etkin pişmanlık hükümlerine tabi olan suçların mala karşı işlenen suçlar olduğu ve uygulamada mağdurların “zararımı öderse barışırım, paramı geri verirse şikayetçi olmam” şeklindeki beyanları da dikkate alındığında bu tür suçlarda uzlaşma rahatlıkla uygulanabilecektir. Bu nedenle özellikle mala zarar verme, güveni kötüye kullanma, paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal hırsızlığı, bir hukuki ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla hırsızlık ve kullanma hırsızlığı gibi suçların uzlaşma kapsamına alınmasının yararlı olacağını düşünmekteyiz. Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarla ilgili olarak da, özellikle ülkemizin sosyal ve kültürel yapısı, bu tür suçlara maruz kalan mağdurların psikolojik durumları göz önüne alındığında uzlaşma kapsamı dışında bırakılmasının yerinde olduğunu, fakat uzlaşmanın tarafların özgür iradesine dayanan bir kurum olması ve de yargılamaların çok uzun sürmesi nedeniyle mağdurların tam olarak tatmin edilememesi nedenleriyle, dolaylı uzlaşma şeklindeki bir uygulamanın da değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

¹⁷⁵ ÖZBEK, V., Ceza Muhakemesi ..., s.841.

¹⁷⁶ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan ..., s. 157-158.

¹⁷⁷ ÇAKMAK, Seyfulah, Adalet Bakanlığı/ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği- Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi, Anket Sunumları, Ankara 2009. (Yayınlanmamıştır.)

CMK'nın 253. maddesine 26/06/2009 tarihinde 5918 sayılı kanun ile eklenen “ Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.” şeklindeki düzenleme öncesinde, TCK'nın 85/2. maddesindeki taksirle öldürmeyle birlikte işlenen taksirle yaralama suçlarında uzlaşmanın uygulanıp uygulanmayacağı hususunda tereddüt bulunmakta idi. Çünkü CMK'nın 253/1-b maddesinde taksirle yaralama suçunda şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın uzlaşmanın uygulanacağı düzenlenmişti. Bu tereddüdün giderilebilmesi için CMK'nın 253. maddesinde bu madde kapsamındaki yaralanmaların uzlaştırma kapsamına girip girmeyeceği hususunda düzenleme yapılması gerektiği ileri sürülmüştü¹⁷⁸. 5918 sayılı kanun ile yapılan ekleme sonrasında taksirle ölüme sebep olma suçuyla birlikte işlenen taksirle yaralama suçunda uzlaşmanın uygulanmasına ilişkin sıkıntı ortadan kalkmıştır ve bu suçlarda uzlaşmanın uygulanması mümkün değildir.

Doktrinde ve uygulamada karşılıksız çek keşide etmek suçunun da uzlaşma kapsamında olup olmadığına ilişkin sıkıntılar bulunmakta idi. 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun, 20/12/2009 tarihinde yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. 3167 sayılı kanunun 16. maddesinde düzenlenen Karşılıksız Çek Keşide Etmek suçunun takibi şikâyete bağlı idi. 5941 sayılı ÇK'nın 5/1. maddesinde de bu suçun takibi hamilin şikâyetine bağlı tutulmuştur. 3167 sayılı kanunun 16/c maddesinde, failin maddede öngörülen süreler içerisinde, düzeltme hakkını kullanması veya maddede değişik durumlar için öngörülen para miktarını ödemesi halinde hakkındaki ceza davasının düşeceği, kesinleşmiş hükümlerin de tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkacağı düzenlenmişti. CGK, 05/07/2005 tarihli, 2005/10-84 E., 2005/90 K. sayılı kararında karşılıksız çek suçlarında uzlaştırma kurumunun uygulanamayacağını kabul etmişti¹⁷⁹. Doktrinde, karşılıksız çek keşide etmek suçlarında uzlaşma kurumunun işletilmesi gerektiği, bu suçlarda uzlaşmanın uygulanmasını engelleyen CGK kararının hukuka aykırı olduğu, karşılıksız çek

¹⁷⁸ TAZE, Mehmet, Taksirli Öldürme ile Birlikte Bir ya da Birden Fazla Kişinin Yaralanması Halinde Görevli Mahkemenin Tespiti ve Uzlaşmaya İlişkin Hükümlerin Uygulanması, Adalet Dergisi, Ocak 2009, s. 245.

¹⁷⁹ Kararın tam metni için bkz: YKD., C. 31, S. 9, Eylül 2005, s. 1438-1450.

suçunun çok işlenmesi ve uzlaşma kurumu işletildiğinde çok masraf yapılacağı gerekçesiyle Yargıtay'ın kanuna ve hukuka tamamen aykırı bir karar vererek, bu suçlarda uzlaşma kurumunun uygulanmasını engellemek istediği ileri sürülmüştü¹⁸⁰.

Buna karşılık 3167 sayılı Çek Kanununun 16/c maddesindeki düzenlemenin etkin pişmanlık niteliğinde olduğu, maddede bu ibarenin açıkça kullanılmamasının bu tür yoruma engel olmayacağı, bu nedenle karşılıksız çek keşide etme suçlarında uzlaşmanın uygulanamayacağı da belirtilmişti¹⁸¹. 5941 sayılı ÇK'nın 6. maddesinde "Etkin Pişmanlık ve Yasak Kararının Kaldırılması" başlıklı bir düzenleme getirilmiştir¹⁸². Bu düzenleme ve CMK'nın 253/3. maddesindeki açık düzenleme dikkate alındığında yapılan tartışmaların konusuz kaldığını ve karşılıksız çek keşide etmek suçlarında uzlaşma kurumunun uygulanmasının mümkün olmadığını düşünmekteyiz.

2.4.1.2. Yasa Koyucu Tarafından Kanunda Özel Olarak Belirtilen Suçlar

Uzlaşma kurumu ile ilgili ilk düzenleme olan TCK'nın 73/8. maddesinde uzlaşmanın sadece soruşturulma ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçlarda uygulanabileceği öngörülmüştü. Doktrinde, CMK'da yer alan soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi suçların sınırlı sayıda olduğu gerekçesiyle sadece

¹⁸⁰ ÜNVER, Yener/ HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, C. 2, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s.200-201.

¹⁸¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 474.

¹⁸² Madde 6 - (1) Karşılıksız kalan çek bedelini, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında;

a) Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına,

b) Kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine,

c) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilir.

(2) Şikâyetten vazgeçme hâlinde de birinci fıkraya hükmü uygulanır.

(3) Kişi, mahkûm olduğu adli para cezası tamamen infaz edildikten veya bu cezayı ödemediği için hakkında hapis uygulanıp serbest bırakıldıktan itibaren üç yıl ve her hâlde yaşadığı tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilir; mahkemenin vereceği karara itiraz edebilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleştiğinde, yasağın kaldırıldığı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına 5 inci Maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilân olunur.

şikâyete tabi suçların uzlaşma kapsamında yer alması eleştirilmiştir¹⁸³. 5560 sayılı kanun ile yapılan değişiklikle şikâyete bağlı olmayan bazı suçlar da uzlaşma kapsamına alınmıştır. CMK'nın 253/1-b maddesinde bu suçlar;

- Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, TCK m. 86., m. 88),
- Taksirle yaralama (TCK m. 89),
- Konut dokunulmazlığının ihlali (TCK m. 116),
- Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (TCK m. 234),
- Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, TCK m. 239) şeklinde,

tahdidi olarak sayılmıştır.

Kanaatimizce bu düzenleme yerinde olmasına rağmen yetersizdir. Uzlaşma kapsamındaki suçların çoğunun şikâyete bağlı olması ve genellikle soruşturmaların şikâyetten vazgeçme nedeniyle sona ermesi nedeniyle uzlaşmanın uygulanması yaygınlaşmamaktadır. Bu nedenle uzlaşmaya dahil suçların genişletilmesi ve metod olarak da katalog şeklinde sayılma yerine üst sınır itibari ile belli bir yıl limiti altında kalan suçların istisnalarının belirlenerek bu kapsama alınmasının faydalı olacağı¹⁸⁴, mevcut haliyle aile içi şiddet olaylarından sonra mahkeme tarafından verilen mahkumiyet hükümlerinin aile huzurunu daha da fazla bozulmasına neden olması nedeniyle eşe, kardeşe ve ana babaya karşı işlenen basit kasten yaralama suçlarının, bunun yanında elektrik hırsızlığı suçlarının oldukça fazla sayıda olması, kullanılan kaçak elektrik miktarının çoğu olayda 50-100 TL civarında çok düşük miktarlarda olmasına rağmen sanıklara 2 yıldan başlayan hapis cezalarının verilmesinin sanık aleyhine olması nedeniyle bu suçların, ayrıca tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, mala zarar verme gibi suçların da uzlaşma kapsamına dahil edilmesinin yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Yine konut dokunulmazlığının ihlali suçu da uzlaşma kapsamına alınırken sadece 116. madde belirtilmiştir. Bu şekliyle TCK'nın 119. maddesinde düzenlenen

¹⁸³ SOKULLU AKINCI, Füsün, Onarıcı Adalet ve Yeni Türk Ceza Kanunu, Güncel Ceza Hukuku ve Kriminoloji Çalışmaları, İ.Ü. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul 2005, s.5.

¹⁸⁴ Örneğin Avusturya'da, öngörülen hapis cezasının üst sınırı 5 yılı geçmeyen (çocuklar için bu sınır 10 yıldır) tüm suçlar uzlaşma kapsamındadır.

konut dokunulmazlığının ihlali suçunun bazı nitelikli hallerinin uzlaşma kapsamı dışında tutulduğu anlamı çıkarabileceğini ve uygulamada tereddütlere yol açabileceğini, bu nedenle 86. maddenin üçüncü fıkrası hariç şeklindeki açık düzenlemenin konut dokunulmazlığının ihlali suçu açısından da mevzuata eklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

2.4.2. Muhakeme ve Cezalandırma Şartlarının Varlığı

Bir suç nedeniyle başlatılan soruşturmada uzlaşma hükümlerinin uygulanabilmesi için öncelikle işlendiği iddia edilen fiilin soruşturulabilir ve kovuşturulabilir olmasının zorunlu olduğu, yani muhakeme şartlarının bulunması gerektiği belirtilmiş olup, muhakeme şartları da şikâyet, izin, talep ve karar olarak sayılmıştır¹⁸⁵.

Uzlaşma kapsamına alınmış olan şikâyete bağlı suçlarda uzlaşma yoluna gidilebilmesi için öncelikle usulüne uygun bir şikâyetin yetkili makamlara yapılması gerekmektedir. Bu konu ileride ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bazı durumlarda da soruşturma yapılabilmesi bazı makamların iznine tabi tutulmuştur. Örneğin devlet memurları hakkında görevlerinden kaynaklanan bir suç işledikleri iddia edildiğinde, 4483 sayılı kanun hükümleri doğrultusunda, memurun görev yaptığı yere göre kanunda belirlenmiş makamlardan soruşturma izni talep edilmesi zorunludur. Yine 2802 sayılı kanunun 82. maddesi gereğince de hakim ve Cumhuriyet savcıları hakkındaki şikâyetlerde soruşturma yapılması Adalet Bakanlığı'nın iznine tabi tutulmuştur. Bunlar ve benzeri gibi düzenlemeler bulunduğu söz konusu izinler alınmadan soruşturma yapılamayacağından uzlaşmanın da uygulanması mümkün olmayacaktır. Talep ve karar gerektiren durumlarda da bu prosedürler yerine getirilmeden uzlaşma uygulanamayacaktır.

Muhakeme şartlarının bulunması halinde uzlaşmanın uygulanması mümkün ise de bunun yanında suçu işleyen şüpheli ya da sanığın cezalandırılabilir olması da şarttır. Cezalandırılabilme şartları, suçun tüm unsurlarıyla gerçekleşmiş olmasına rağmen, failin cezalandırılması için kanunun ayrıca aradığı ve gerçekleşmedikçe faile

¹⁸⁵

KAYMAZ/ GÖKCAN, s.104.

karşı yaptırımın uygulanmadığı objektif şartlardır¹⁸⁶. TCK’da “Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler” başlığı altında birkaç durum düzenlenmiştir.

TCK’nın 31. maddesinde düzenlenen yaş küçüklüğü bu durumlardan birisidir. Çocuk kavramı sözlük anlamı olarak “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak.” şeklinde tanımlanmaktadır¹⁸⁷. Ayrıca benzer olarak “anne karnında ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde olan insan yavrusu” şeklinde de tanımlanmıştır¹⁸⁸. Çocuk tanımı toplumlar tarafından yaş faktörüne, yasal, biyolojik ve geleneksel ölçütlere bağlanarak farklı şekillerde yapılmıştır¹⁸⁹. Çocuk kavramı tanımının tam olarak yapıldığı uluslararası belge de bulunmamaktadır¹⁹⁰.

12 yaşını doldurmamayan çocuklar açısından Türk hukuk sisteminde mutlak sorumsuzluk hali kabul edilmiştir. TCK’nın 31/1. maddesindeki; “ Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.” şeklinde düzenleme gereğince suç sayılan eylemi gerçekleştirdiği tarihte 12 yaşını doldurmamayan çocuklar hakkında kovuşturma yapılamayacak, ancak şartları oluştuğunda çocuk hakkında ÇKK’ da belirtilen tedbir kararı verilebilecektir. Bu çocuklar hakkında kovuşturma engeli bulunduğundan uzlaşmanın uygulanması da söz konusu değildir. Fakat bu çocuklar hakkında da uzlaşmanın uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür¹⁹¹.

12 yaşını tamamlamış 15 yaşını tamamlamamış olan çocuklar açısından ise Türk hukuk sisteminde mutlak sorumsuzluk- kısmi sorumluluk hali öngörülmüştür. Bu yaş grubu için, “kısmi mesuliyet”, “şartlı sorumluluk” ifadesini kullananlar da

¹⁸⁶ ÖZBEK, Veli Özer/ BACAŞIZ, Pınar/ DOĞAN, Koray, Ceza Hukuku Bilgisi, Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara 2006, s. 105.

¹⁸⁷ www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx . Erişim tarihi:08/04/2010

¹⁸⁸ PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, Türkçe Sözlük, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1994, s. 263,

¹⁸⁹ BAŞYATMAZ, Tahir, 6-15 Yaş Bursa Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma, F.Ebert Vakfı, İstanbul , 1990, s. 9.

¹⁹⁰ CİVELEK, Jale, Birleşmiş Milletler Kuruluşu ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Argumentum, Mayıs 1992, C.2, S. 22, s. 334.

¹⁹¹ “ Uzlaştırmanın fail üzerindeki faydalı sonuçları dikkate alınarak bu çocuklar bakımından da uzlaştırma imkanının getirilmesi yerinde olacaktır. Nitekim Finlandiya gibi bazı ülkelerde ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından yürütülen uzlaştırma programları bulunmaktadır. Burada söylediğimiz hususlar oniki ve onbeş yaş arasındaki ceza sorumluluğunun olmadığı tespit edilen çocuklar bakımından evleviyetle geçerlidir.”, ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ... , s. 417.

bulunduğu belirtilmektedir¹⁹². TCK'nın 31/2. maddesinde, 12-15 yaş grubunda olan çocukların fiili işlediği sırada işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğunun olmadığı, ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği bulunanlar hakkında ise işlenen suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunacağı, diğer cezaların ise yarısının indirileceği ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezasının yedi yıldan fazla olamayacağı düzenlenmiştir.

TCK' daki düzenleme ile bu yaş grubu ile ilgili olarak hukuk sistemimize “suçun hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği bulunması” kavramı girmiş olup, uygulamada bu yaş grubunda olan çocuklar hakkında uzman doktorlar tarafından söz konusu rapor verilmektedir. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediği belirlenen çocuğun ceza sorumluluğu bulunmadığından uzlaşma da uygulanmayacaktır¹⁹³. Fakat işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği bulunanlar çocuklar hakkında da soruşturma ve kovuşturma yapılacağı gibi uzlaşma kurumu da uygulanabilecektir.

15 yaşını tamamlamış 18 yaşını tamamlamamış olan çocukların ceza sorumluluklarının bulunduğu kabul edilmiştir. TCK'nın 31/3. maddesinde, 15-18 yaş grubunda olan çocuklar hakkında, işlenen suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunacağı, diğer cezaların üçte birinin indirileceği ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezasının oniki yıldan fazla olamayacağı düzenlenmiştir. Bu grupta yer alan çocuklar hakkında da uzlaşmanın uygulanması gerekmektedir.

¹⁹² BALO, Yusuf Solmaz, Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2005, s.180.

¹⁹³ Farklı görüş için bkz; 191 numaralı dipnot.

Sağır ve dilsizler hakkında TCK'nın 33. maddesinde özel bir düzenleme bulunmaktadır¹⁹⁴. Bu düzenlemeye göre 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler hakkında TCK'nın 31/1. maddesi gereğince kovuşturma yapılamayacak, 15-18 yaş grubunda olan sağır ve dilsizler hakkında 31/2. maddesi gereğince suçun hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin bulunup bulunmadığı hususunda rapor alınacak ve rapor sonucuna göre kovuşturma yapılamayacak ya da cezalarında indirim uygulanacaktır. Yine 18-21 yaş grubunda olan sağır ve dilsizler hakkında da 31/3. madde gereğince verilecek cezalarda indirim uygulanması söz konusu olacaktır. Buna göre 15 yaşını doldurmamış suça sürüklenen çocuklar ile 15-18 yaş grubunda olup işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği bulunmayan sağır ve dilsizler hakkında uzlaşmanın uygulanması imkanı bulunmamaktadır.

CMK'nın 253/19. maddesindeki; “.....Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.” hükmü dikkate alındığında, ceza sorumluluğu olmayan çocuklar ve sağır-dilsizler hakkında da uzlaşma kurumuna başvurulması imkanı olması gerektiği düşüncesine katılmakta olup, bu konuda mevzuata gerekli eklemelerin yapılmasının suç işleyen çocuklar ve tazminat talebine maruz kalabilecek aileleri açısından faydalı olacağını düşünmekteyiz.

TCK'nın 32/1. maddesi gereğince akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilemeyeceğinden bu kişiler hakkında uzlaşma uygulanamayacaktır. Fakat aynı maddenin 2. fıkrasına göre bu yeteneği azalan kişiye ceza verilmesi öngörüldüğünden bu kişiler hakkında uzlaşma uygulanabilecektir. Yine TCK'nın 34/1. maddesindeki “Geçici bir nedenle ya da irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını

¹⁹⁴ TCK madde 33: “Bu Kanunun, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, onbeş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, onsekiz yaşını doldurmuş olup da yirmibir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır.”

yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez.” hükmü gereğince bu kişiler hakkında da uzlaşma kurumunun uygulanması mümkün değildir.

2.4.3. Mağdurun Gerçek Kişi veya Özel Hukuk Tüzel Kişisi Olması

CMK'nın 253/1. maddesinde gerçek veya özel tüzel kişi kavramları kullanılarak, kamu tüzel kişilerine karşı işlenen suçlarda uzlaşma uygulanamayacağı öngörülmüştür. Zaten kamu tüzel kişiliğine karşı işlenen suçların takibi kural olarak şikâyete tabi olmadığından uzlaşmanın uygulanması imkanı bulunmamaktadır¹⁹⁵. Ancak TCK'da mağduru kamu tüzel kişisi olduğu halde takibi şikâyete bağlı kılınan istisnai mahiyette suçlar da bulunmaktadır. Bunlar, TCK'nın 340/2 maddesinde düzenlenen, yabancı bir devlet başkanına karşı işlenen takibi şikâyete bağlı olan bir suç ile, 341. maddedeki takibi şikâyete bağlı olan Yabancı Devlet Bayrağına Hakaret suçudur. Bu suçların takibi şikâyete bağlı olmakla birlikte bu suçlarda şikâyet hakkı ilgili devlete ait olup, devlet CMK'nın 253/1. maddesinde sayılan gerçek kişi ya da özel hukuk tüzel kişisi olmadığından uzlaşmanın uygulanması mümkün değildir¹⁹⁶.

2.4.4. Şikâyete Bağlı Suçlarda Usulüne Uygun Bir Şikâyetin Varlığı

Sözlük anlamı yakınan, sızlanan, müşteki olan¹⁹⁷ ve “ Suçtan mağdur olan veya zarar görenin, suçun soruşturulması ve failin cezalandırılması konusundaki iradesinin yetkili makama açıklanmasıdır.”¹⁹⁸ şeklinde tanımlanan şikâyet kavramının, “Belli suçlardan zarar görenlerin ceza koğuşturmasının muhtemel sakıncalarına karşı korunmaları amacı ile bu suçlardan dolayı ceza koğuşturması ve dolayısı ile muhakemesi yapılabilmesi için kanunla konulmuş olan bir engelin kaldırılması şart

¹⁹⁵ “...suçtan zarar görenin özel hukuk tüzel kişisi olması halinde uzlaşma hükümlerinin uygulanabileceği gözetilmeden, suçtan zarar gören kurum olan Vakıflar Bankasının kamu hukuku tüzel kişisi mi yoksa özel hukuk tüzel kişisi mi olduğu belirlenmeden, uzlaşma nedeniyle kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi..”(4. CD., 10/04/2008 tarih, 925 E., 9259 K., PARLAR/HATIPOĞLU, 5271 Sayılı..., s.1591)

¹⁹⁶ CENTEL/ZAFER, s. 476.

¹⁹⁷ <http://www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx>, Erişim Tarihi: 10/04/2010

¹⁹⁸ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.109.

koşulmuş ve bu engeli kaldırma işlemine şikâyet denilmiştir”¹⁹⁹ ve “takibi şikâyete bağlı olan belli suçlarda, şikâyete yetkili kişinin, süresi içerisinde yetkili makamlardan o suç nedeniyle kovuşturma yapılmasını istemesidir”²⁰⁰ şeklinde tanımları da bulunmaktadır. T.C. Anayasası’nın 74. maddesinde; “Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ... başvurma hakkına sahiptir.” şeklinde düzenleme ile bir hak olduğu belirtilen şikâyetin, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı tutulan suçlar bakımından bir yargılama şartı olduğu belirtilmiştir²⁰¹.

Takibi şikâyete bağlı tutulan suçlarda usulüne uygun şikâyet bulunmadan soruşturmaya başlanması mümkün değildir. Bunun sonucu olarak da böyle bir durumda uzlaşmanın uygulanabilmesi imkanı bulunmamaktadır. Şikâyet yokluğu ya da sonradan şikâyetten vazgeçme nedeniyle soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekmektedir. Şikâyet hakkının kime ait olduğu hususunda TCK ve CMK’da açık bir düzenleme yoktur. CMK’nın 73. maddesinde “yetkili kimse” kavramı kullanılmıştır. Kural olarak suçtan doğrudan doğruya zarar gören kişi şikâyet konusunda yetkili kişidir. Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardan olması nedeniyle doğrudan doğruya suçtan zarar gören kişi tarafından kullanılması gerekmektedir²⁰². Suçtan zarar görenin yerine avukatı da, vekil sıfatıyla şikâyet hakkını kullanabilecektir²⁰³.

Mağdur ya da suçtan zarar görenin reşit olması halinde şikâyet haklarının kendilerine ait olacağı açıktır. Fakat mağdur ya da suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde şikâyet hakkının kime ait olacağı hususunun incelenmesi gerekmektedir. TMK’nın 16. maddesindeki²⁰⁴ düzenlemeye göre, ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olan şikâyet haklarını kendi başlarına kullanabilecektir. 15 yaşını doldurmuş olup henüz 18 yaşını

¹⁹⁹ KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2006, s.79.

²⁰⁰ ÖZTÜRK/ERDEM, s. 90.

²⁰¹ SEZER, Ahmet, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Soruşturulması ve Kovuşturulması Şikâyete Bağlı Suçlar ve Uzlaşma, Terazi Hukuk Dergisi, S. 2, Ekim 2006, s.44.

²⁰² SEZER, s.45.

²⁰³ KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, s. 85.

²⁰⁴ TMK Madde 16: “ Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleri ile borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir.”

doldurmayan küçüklerin kural olarak ayırt etme gücüne sahip oldukları kabul edilmektedir. Yargıtay, 15/04/1942 tarihli ve 14/9 E.K. Sayılı içtihadı birleştirme kararı ile başkaca bir çok kararında, ayırt etme gücüne sahip küçüklerin şikâyet hakkına sahip olduğunu belirtmiştir²⁰⁵. Fakat aksi iddia edildiğinde bu durumun araştırılması gerekmektedir. 12 yaşını doldurmuş olup 15 yaşını doldurmayan küçüklerde ise ayırt etme gücüne sahip olup olmadıkları araştırılarak sonucuna göre şikâyete yetkili kimsenin belirlenmesi gerekmektedir. Ayırt etme gücüne sahip olan 12-15 yaş grubundaki küçükler şikâyet hakkını kendileri kullanabilecek, fakat ayırt etme gücüne sahip değil iseler şikâyet hakkı bunların kanuni temsilcileri tarafından kullanılabilir. Nitekim Yargıtay uygulaması da bu yöndedir²⁰⁶. Kanaatimizce 12-15 yaş grubundaki küçükler için yapılacak araştırma, küçük ile kanuni temsilcisinin iradeleri arasında çelişki olması halinde yapılmalıdır. Örneğin bu yaş grubundaki küçük ile kanuni temsilcisi aynı yönde şikâyet hakkını kullanmış ise küçüğün ayırt etme gücüne sahip olup olmadığına dair araştırma yapılması gerekli değildir.

Şikâyetin usulüne uygun olabilmesi için sadece yetkili kişi tarafından yapılması yeterli olmayıp, aynı zamanda şikâyetin, TCK'nın 73. maddesinde öngörülen 6 aylık yasal süre içerisinde ve CMK'nın 158. maddesinde²⁰⁷ sayılan makamlardan birine

²⁰⁵ “ Suç tarihinde 15 yaşını bitiren mümeyyiz mağdurun yakınma hakkı bulunduğu ve bu hakkını 01/12/1999 tarihli anlatımında kullandığı gözetilmeden, babasının vazgeçmesine dayanılarak kamu davasının düşürülmesi yasaya aykırıdır.” (4. CD. 24/01/2002 tarih, 16134 E., 510 K., KAYMAZ/ GÖKCAN, s.116.)

²⁰⁶ “ Suç tarihinde 15 yaşından küçük olan müşteki Şerif'in annesi Ayşe'nin sanıktan şikâyetçi olmadığı anlaşıldığından, müşteki Şerif'in suç tarihi itibarıyla şikâyet hakkını kullanmaya ehil olup olmadığı araştırılmadan eksik inceleme ile hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.” (2. CD., 06/02/2006 tarih, 2743 E., 1274 K.)

“Medeni Kanununun 16. maddesinde, mümeyyiz küçüklerin şahsa bağlı haklarını kanuni mümessillerinin rızasına ihtiyaç duymadan kullanacaklarının açıklanmış bulunmasına göre, suç tarihinde 15 yaşından küçük olan mağdurenin mümeyyiz olup olmadığı raporla saptanarak sonucuna göre karar verilmelidir.” (2. CD. 01/05/2006 tarih, 10943 E. 8813 K., KAYMAZ/ GÖKCAN, s.117.)

²⁰⁷ CMK Madde 158: “(1) Suça ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.

(2) Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(3) Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikâyette bulunulabilir.

(4) Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.

(5) İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir....”

yapılması zorunludur. Süresi geçtikten sonra ya da yetkili olmayan makamlara yapılan şikâyet geçerli olmayacağından soruşturma ve kovuşturma yapılamayacak ve dolayısıyla uzlaşma da uygulanamayacaktır. Bu durum yetkili kimsenin şikâyetinden vazgeçtiği durumlarda da aynen geçerli olacaktır. Usulüne uygun bir şikâyetin soruşturma ve kovuşturma dolayısıyla uzlaşmanın koşulu olduğuna ilişkin Yargıtay kararları da bulunmaktadır²⁰⁸.

Mevzuatımızda şikâyete tabi suçlar kural olarak uzlaşma kapsamında yer aldığından şikâyet ve uzlaşma kavramları arasında yakın bir ilişki bulunmakla birlikte²⁰⁹, düzenleniş şekilleri ve sonuçları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Yargıtay kararlarında da uzlaşma ile şikâyetin aynı anlama gelmeyeceği açıkça belirtilmektedir²¹⁰.

2.4.5. Tarafların Özgür İradeleriyle Uzlaşmayı Kabul Etmeleri

Uzlaşma kurumunda gönüllülük ilkesi geçerli olup, uyuşmazlığın taraflarına gerek uzlaşma teklifi aşamasında, gerekse uzlaştırma müzakereleri sırasında kesinlikle hiç bir şekilde baskı yapılmamalıdır. Uzlaşma kurumu açısından önemli bir belge olan AK'nin R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararının tanım bölümünde ve kararın ekinde yer alan temel ilkelere 1, 11, 13 ve 31. maddelerinde uzlaşmanın gönüllülüğüne ilişkin açık düzenlemeler yer almaktadır.

²⁰⁸ “..... 765 sayılı TCY.nın 482/1 ve 273. maddelerinin uygulanmasında şikâyetin soruşturma ve kovuşturma koşulu olmasına göre, konuya ilişkin idari soruşturma dosyası getirilip incelenerek yakınanın suçu öğrendiği tarih saptanıp şikâyetin süresinde yapılıp yapılmadığının belirlenmesi, süresinde kabul edildiği takdirde 5271 sayılı CYY:nın 253. maddesi uyarınca uzlaşmaya..... ilişkin düzenlemelerin sanık hakkında uygulanıp değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden eksik soruşturma ile karar verilmesi,” (4. CD., 18/09/2007 tarih, 2006/3321 E., 2007/6850 K., İPEK/PARLAR, s.158.)

²⁰⁹ Şikâyet- Uzlaşma ilişkisi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz; YILDIZ, Ali Kemal, Uzlaşma Şikâyet İlişkisi, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, YENİSEY Feridun, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2005.

²¹⁰ “...2-Yakınan sıfatı ile anlatımlarına başvurulmuş Hasan Türe ile İrfan Karaca'nın bankayı temsile yetkili olup olmadıkları belirlenmeden 5271 sayılı CMK'nin 253 ve 254. maddelerinde belirtilen prosedür yerine getirilmeden, **yakınma ile uzlaşmanın birbirinden farklı kavramlar olduğu gözetilmeden** “yakınanların şikâyetten vazgeçmiş olması ve uzlaşmayı gerektirecek husus bulunmadığı” şeklindeki yasal olmayan gerekçe ile yazılı şekilde hüküm kurulması,bozmayı gerektirmiş...” (6. CD., 10/04/2008 tarih, 2006/925 E., 2008/9259 K., www.adalet.org., Erişim Tarihi: 08/04/2010)

Uyuşmazlığın, tarafların özgür iradelerine dayanan bir anlaşmayla çözümlenmesinin, uzlaştırmanın amacı olduğu belirtilmektedir²¹¹. Mağdur ile failin özgür iradeleriyle anlaşma yaptıkları sırada, beyanlarına yönelik muvazaa, hata, aldatma, korkutma vb. gibi iradenin geçerliliğini etkileyecek sebeplerin olmaması gerektiği, aksi halde mağdur ile fail arasında yapılan anlaşmanın geçerli olmayacağı ileri sürülmektedir²¹². Tarafların uzlaşma teklifini kabul etmelerinde ve uzlaşma müzakerelerindeki davranışlarında özgür iradelerinin olduğunun kabul edilebilmesi için uzlaşmanın hüküm ve sonuçları konusunda yeterince aydınlatılmış olmaları ve uzlaşma konusundaki iradelerini herhangi bir baskı veya tehdit altında olmaksızın özgür biçimde açık ve duraksamasız olarak ortaya koymuş olmaları gerektiği belirtilmektedir²¹³.

Mevzuatımızda 5560 sayılı kanun ile değişiklik yapılmadan önce TCK'nın 73/8. maddesindeki “..... mağdur ile fail özgür iradeleri ile uzlaştıklarında ve bu husus Cumhuriyet savcısı veya hakim tarafından saptandığında.....” şeklinde açık bir düzenleme bulunmakta ve uzlaşmanın özgür iradeye dayanması gerektiği, yani uzlaşma sürecinde gönüllülük ilkesinin geçerli olduğu açıkça belirtilmişti. 5560 sayılı kanun ile yapılan değişiklikle TCK'nın 73/8. maddesi kaldırılmış, fakat buna karşılık özgür iradeye ilişkin açık bir düzenleme getirilmemiştir. Ancak CMK'nın 253/17. maddesinde “Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ... belirlerse” şeklinde düzenleme ile gönüllülük ilkesine dolaylı yoldan değinilmiş ve Uzlaştırma Yönetmeliğinin 5/1. maddesindeki “Uzlaştırma, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin özgür iradeleri ile rıza göstermeleri halinde gerçekleştirilir. Bu kişiler anlaşma yapılana kadar iradelerinden vazgeçebilirler.” şeklindeki düzenleme ile gönüllülük ilkesinin geçerli olacağı açıkça belirtilmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken, tarafların özgür iradelerinden bahsedilebilmesi için, tarafların uzlaşma kurumu ve süreci hakkında yeterli bilgilendirilmeleri gerektiği hususudur. Çünkü yeterince bilgi sahibi olunan bir konuda sağlıklı karar verilebilecektir. Zaten bilgilendirme ve aydınlanma hakkı uzlaşma sürecinde tarafların

²¹¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 526.

²¹² SEZER, s.52.

²¹³ PARLAR/HATİPOĞLU, 5271 sayılı..., s. 1579.

sahip oldukları haklar arasında yer almaktadır. Uzlaşma teklif sırasında teklifi yapan merci ve müzakereler sırasında da uzlaştırmacı tarafların sahip oldukları bu hak doğrultusunda yeterli bilgiyi vermekle yükümlüdür. Uygulamada taraflara yönetmelik ekinde yer alan teklif formu imzalatılmak suretiyle uzlaşma teklifinde bulunmakta ve maalesef tarafların bilgilendirilmesi eksik olarak yapılmaktadır. Bu durumda özgür iradede bahsedilmesi mümkün olmayacaktır. CMK ve ilgili yönetmelikteki bilgilendirme konusundaki düzenlemelere riayet edildiği takdirde uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanması gerektiğine ilişkin koşul da gerçekleştirilmiş olacaktır.

2.4.5.1. Mağdurun veya Suçtan Zarar Görenin Zararının Tespiti

Uzlaşma, şüphelinin mağdur veya suçtan zarar görene karşı işlediği iddia edilen suç nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıkta, tarafların isteğiyle başlatılan süreç sonunda, uyuşmazlığın taraflarının anlaşırılmış ya da anlaşmış olmalarıdır. Uzlaşma süreci tarafların uzlaşma teklifini kabul etmeleri ile başlamakta ve müzakereler ile devam etmektedir. Müzakereler sonucunda mağdurun veya suçtan zarar görenin işlendiği iddia edilen suç nedeniyle uğradığı zararın şüpheli ya da sanık tarafından karşılanması amaçlanmaktadır. Burada suç nedeniyle meydana gelen zararın tespiti önem arz etmektedir.

CMK'nın 253/2. maddesinin 5560 sayılı kanun ile değışmeden önceki halinde " Fail, suç ve fiilinden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullendiğinde...." şeklinde düzenleme ile maddi ve manevi zarar kavramı yer almaktaydı. Maddi zarar; bir kimsenin istemi dışında malvarlığında ortaya çıkan azalma, manevi zarar ise, kişinin, kişilik değerlerinde ve şahıs varlığında istemi dışında ortaya çıkan azalma olarak tanımlanmıştır. Bazı suçlarda maddi ve manevi zarar aynı anda ortaya çıkabileceği gibi, bazı suçlarda sadece manevi zarar da görülebilir. Örneğin; kasten yaralama suçunda, mağdur yaralanması nedeniyle hastanede tedavi görmesi nedeniyle masraf yapmış, işinden kalarak kazanç kaybına uğramış olmakta, aynı zamanda eylem nedeniyle acı ve üzüntü çekmek suretiyle manevi zarara uğramaktadır. Buna karşılık

hakaret suçunda mağdurun manevi zarara uğradığı açık iken, maddi zarara uğradığı pek iddia edilemeyecektir.

5560 sayılı kanun ile getirilen değişiklik sonrasında ise maddi ve manevi zarar kavramlarına yer verilmemiş olup, “edim” kavramı maddede düzenlenmiştir. Edim, bir borç ilişkisini göstermekte olup, borcun konusu olarak tanımlanmıştır. Edim, suçtan doğmuş olan maddi veya manevi zararın ödenmesi veya giderilmesi, kısaca mağdurun tatmin edilmesidir. Yapılan değişiklikle uzlaşmanın edimi konusunda devletin ortadan çekildiği, tarafların istemlerinin ön plana çıkarıldığı, zararın ne kadarının tazmininin suçtan zarar göreni veya mağduru tatmin edeceğine tarafların kendilerinin karar vereceği, başka bir anlatımla giderin konusunun özelleştirildiği, dolayısıyla bu durumun da uzlaşmanın kapsamını genişlettiği belirtilmiştir²¹⁴. Gerçekten uzlaşma tarafların özgür iradelerine dayanması nedeniyle, uyuşmazlık nedeniyle mağdur veya suçtan zarar görenin uğradığı zarar taraflarca herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan belirlenebilmelidir.

2.4.5.2. Zararın Giderilmesi Şeklinin yani Edimin Tespiti

Mağdur veya suçtan zarar görenin kendilerine yönelik haksız eylem nedeniyle uğradıkları zararın giderilme şekli tarafların özgür iradeleriyle belirlenmelidir. Mağdurun tatmin edilmesi uzlaşmanın temel amaçlarından birisi olduğundan önemli olan uzlaşma süreci sonucunda mağdurun olay nedeniyle uğradığını düşündüğü zararın tamamen ya da bir kısmının karşılanması gereğidir. Mağdurların genellikle uzlaşmaya katılma hususunda kendilerini motive eden hususun zararın tazmini olduğunu, fakat uzlaşma süreci sonunda en çok takdir ettikleri hususun faille konuşma fırsatı elde etme imkanına sahip olmaları olduğunu söyledikleri, ayrıca mağdurun zararlarının maddi olarak giderilmesi hususunun uzlaşma sürecinin olağan sonuçlarından birisi görülmesine rağmen, mağdurların bir kısmının maddi tazmin yerine failin bir özür dilemesinden, açıklama yapmasından, eyleminin nedenini

²¹⁴

KARAASLAN, s.287.

açıklamasından veya sorumluluğunu üstlenmesinden daha mutlu olabildikleri belirtilmektedir²¹⁵.

Uzlaşma süreci sonucunda gerçekleştirilecek telafinin maddi ve manevi şeklinde iki gruba ayrılabilceği, maddi telafinin mağdur ile failin üzerinde anlaşacakları parasal bir menfaat veya toplum yararına çalışmak gibi maddi içerikli olacağı, manevi telafinin ise, mağdur ve failin doğrudan iletişim kurmaları sonucunda ortaya çıkan saygı, pişmanlık, özür ve affetme gibi psikolojik durumlardan oluşacağı belirtilerek, failin olay nedeniyle özür dileyerek pişmanlığını açıklamasıyla mağdurun faili affettiği, bu durumun failin gerçek anlamda sorumluluğunu üstlenmesi demek olduğu, bunun sayesinde failin toplum tarafından daha kolay kabul edildiği ve failin yeniden suç işleme ihtimalinin düştüğü, bu nedenlerle manevi telafinin maddi telafiye göre çok daha önemli olduğu ileri sürülmektedir²¹⁶.

CMK'da zararın giderilme şekli olarak açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte, 253. maddenin 19. fıkrasında “ Edimin Yerine Getirilmesi” kavramına yer verilmiştir. Buna karşılık Uzlaştırma Yönetmeliğinin “Edimin Konusu” başlıklı 20. maddesinde tarafların kararlaştırabilecekleri bazı edim şekilleri açıkça sayılmıştır²¹⁷. Buna göre taraflar maddede belirtilen edim şekillerinden birini veya birkaçını edim olarak belirleyebileceklerdir. Ayrıca yönetmelik maddesinde belirtilen edim şekilleri sınırlı sayıda değil, örnek olarak sayılmıştır. Taraflar belirtilen edim şekillerinden birini değil de hukuka uygun olacak şekilde başkaca bir edim de belirleyebilecektir.

²¹⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ... , s.153.

²¹⁶ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ... , s.154.

²¹⁷ Uzlaştırma Yönetmeliğinin 20. maddesi şu şekildedir:

“(1) Taraflar uzlaştırma sonunda belli bir edimin yerine getirilmesi hususunda anlaşmaya vardıkları takdirde aşağıdaki edimlerden bir ya da birkaçını veya bunların dışında belirlenen hukuka uygun başka bir edimi kararlaştırabilirler:

a) Fiilden kaynaklanan maddî veya manevî zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

b) Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddî veya manevî zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

c) Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,

ç) Mağdurun, suçtan zarar görenin veya bunların gösterecekleri üçüncü şahsın, bir kamu kurumunun ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerini geçici süreyle yerine getirmesi veya topluma faydalı birey olmasını sağlayacak bir programa katılması gibi diğer bazı yükümlülükler altına girilmesi,

d) Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi.”

Fail tarafından barışma konuşması yapma, özür yazısı yayınlatma, hayır amaçlı bir kuruma bir miktar paranın bağışlanması²¹⁸, failin uyuşmazlığa neden olan bazı yerlere girmemesi, kitap okuması, mektup yazması, kirletilen yerin temizlenmesi veya zarar verilen eşyanın tamir edilmesi gibi edimler taraflarca belirlenebilecek edim şekillerine örnek olarak verilmektedir.

Uzlaşma, uyuşmazlığın taraflarının özgür iradelerine dayandığından ve uzlaşma sonucunda mağdurun tatmin edilmesi amaçlandığından, uyuşmazlık nedeniyle mağdur veya suçtan zarar görenin uğradığı zarar gibi zararın giderilme şeklinin yani edimin de taraflarca herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan belirlenebilmelidir. Edimin tespitinde tek dikkat edilmesi gereken husus, tespit edilen giderilme şeklinin yani edimin hukuka aykırı olmaması gerektiğidir. Ayrıca belirlenecek edimin uygulanabilir ve yerine getirilebilir nitelikte olması gerektiğini de düşünmekteyiz. Uygulamada uzlaşma müzakereleri sonucunda maddi telafiden ziyade özür dileme gibi manevi telafi içeren edimlerin daha sıklıkla belirlendiği görülmektedir.

2.4.6. Cumhuriyet Savcısı Veya Hakimin Uzlaşmanın ve Kararlaştırılan Edimin Hukuka Uygun Olduğunu Tespit Etmesi

Uzlaşma kurumu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olmasına rağmen ceza muhakemesinden tamamen bağımsız değildir. Mevzuatımızdaki düzenlemelere bakıldığında kanun koyucunun, soruşturma makamı olan Cumhuriyet savcısına ve kovuşturma makamı olan mahkeme ya da hakime uzlaşmanın yürütülmesinde ve sonuçlanmasında denetim yetkisi ve görevi vermiş olduğu görülmektedir. CMK'nın 253. maddesinin 17. fıkrası ile yönetmeliğin 21/3. maddesindeki düzenlemelere göre, Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını ve belirlenen edimin hukuka uygun olup olmadığını belirlemelidir. Yönetmeliğin 21/4. maddesi gereğince de Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanmadığını ve edimin hukuka uygun olmadığını belirlediği takdirde hazırlanan raporu gerekçelerini belirterek onaylamamalıdır. Bu durumda uzlaşma

²¹⁸ ÖZBEK, Veli Özer, Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2004, S.2, s.117.

gerçekleşmemiş sayılacaktır. CMK'nın 254. maddesindeki “Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen esas ve usûle göre, mahkeme tarafından yapılır.” şeklindeki düzenleme gereğince de aynı hususun kovuşturma aşamasında mahkeme ya da hakim tarafından da belirlenmesi zorunludur.

Cumhuriyet savcısının özgür iradenin olup olmadığının tespiti için tarafları tekrar dinlemesinin gerekli olmadığı, genel tecrübe ile denetim yapması gerektiği, Cumhuriyet savcısının uzlaşma koşullarının bir tarafın aleyhine olacak şekilde ölçüsüz ve makul olmayan biçimde düzenlendiğini görmesi ya da bu konuda bir duyum alması hallerinde tarafları bizzat dinleyerek kontrol yapmasının yerinde olacağı belirtilmektedir²¹⁹. Kanaatimizce bu görüş yerindedir. Aksi halde uzlaşma sonrasında tüm tarafların tekrar Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenmesi soruşturmaların uzamasına ve yargı makamlarının iş yükünün daha fazla artmasına neden olacaktır. Tarafların özgür iradeleriyle uzlaşmaya katıldıkları esas kabul edilmeli, ancak şüpheli bir duruma rastlandığında ya da taraflardan veya vekillerinden aksi bir iddia ileri sürüldüğü takdirde soruşturma ve kovuşturma makamlarının tarafları bizzat dinleyerek tespitte bulunmaları gerekmektedir.

Taraflar uzlaşma sonucunda edimi belirleme konusunda özgür olsalar da bu özgürlük sınırsız değildir. Belirlenecek edimin hukuka uygun olup olmadığı da Cumhuriyet savcısı ya da hakim tarafından denetlenmelidir. Failin üstlendiği yükümlülüğün yaptığı eylemle orantılı olması gerekmekte olup²²⁰, fahiş tazminat belirlenmesi, failin ömür boyunca mağdurun hizmetini karşılıksız yapması gibi edimlerin hukuk ve ahlak kurallarına aykırı olduğu belirtilmiştir²²¹. Yine uzlaşma anlaşmasında insan onuru ile bağdaşmayacak, kişiye acı ve ızdırıp çektirmeyi amaçlayan hususların bulunmaması gerekmektedir²²². Örneğin, bir hakaret eyleminde, mağdurun failden toplum içerisinde bir hayvan taklidi yapmasını istemesi, ya da kendisine yapılan haksız eylemin aynısını ya da benzerini yapmak istemesi şeklindeki taleplerde, failin kabulü söz konusu olsa dahi belirlenen edimin

²¹⁹ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.144.

²²⁰ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet , s.166.

²²¹ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.144.

²²² ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet , s.167.

hukuka uygun olmayacağını ve bu nedenle uzlaşma anlaşmasının onaylanmaması gerektiğini düşünmekteyiz.

2.4.7. Tespit Edilen Edimin Yerine Getirilmesi ve Takibi

CMK'nın 253. maddesinin 19. fıkrası, 254. maddesinin 2. fıkrası ile yönetmeliğin 23. maddesindeki düzenlemeler gereğince uzlaşma anlaşmasının hukuki sonuç doğurabilmesi için belirlenen edimin şüpheli ya da sanık tarafından yerine getirilmesi zorunludur. Uzlaşmanın gerçekleşmiş sayılması için zararın giderilmiş olmasının gerekmediği, zararın giderilmesi hususunda taraflar arasında anlaşmaya varılmasının yeterli olacağı şeklinde aksi görüş de ileri sürülmüştür²²³. Fakat yukarıda belirttiğimiz düzenlemelere bakıldığında bu görüşün yerinde olmadığı açıkça görülebilecektir. Çünkü düzenlemelerde edimin def'aten²²⁴ yerine getirilmesi halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verileceği (kovuşturma aşamasında düşme kararı), edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde ise kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verileceği (kovuşturma aşamasında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı), uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde de kamu davasının açılacağı (kovuşturma aşamasında hükmün açıklanacağı) belirtilmiştir.

Yargıtay'ın da edimin yerine getirilmesinin uzlaşmanın koşullarından olduğuna ve yerine getirilip getirilmediğinin araştırılması gerektiğine ilişkin kararı da bulunmakta olup²²⁵, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının, kovuşturma

²²³ SOYGÜT ARSLAN, s. 157.

²²⁴ Def'aten kavramının hukuk sözlüğünde anlamı; "bir defada, birden" şeklindedir. <http://www.uyap.gov.tr/hs/index.htm>, Erişim Tarihi: 20/04/2010

²²⁵ "..... 30/03/2006 tarihinde yapılan oturumda sanık Ş., sorgusu yapılırken yüklenen suçu ikrar etmiş ve ağabeyi olan katılan M. ile uzlaşmaya hazır olduğunu bildirmiştir. Katılan M. ise, şikayetçi olduğunu, davaya katılmak istediğini ancak sanığın zararını karşılama halinde uzlaşmak istediğini söylemiş, bilahare sorulduğunda ise sanığın 150 YTL vermesi halinde uzlaşacağını belirtmiştir. Bunun üzerine sanıktan sorulduğunda aynen, ' Mağdurun uzlaşma önerisini kabul ediyorum, kendisine 150 YTL vereceğim.' demesi nazara alınarak duruşma bitirilmiş ve uzlaşmanın gerçekleştiği kabul edilerek davanın düşürülmesine karar verilmiştir. Dosya kapsamında mağdurun zararının giderildiğine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. O halde uzlaşmanın koşullarından, zararın ödenmesi koşulunun gerçekleşmediği açıktır. Yerel mahkemece, sanığın zararı ödeyeceğine ilişkin taahhüdüne itibar edilerek, zararın ödenip ödenmediği araştırılmadan uzlaşma nedeniyle kamu davasının düşürülmesine karar verilmesi isabetsiz ve yasaya aykırıdır." (CGK, 15/04/2008 tarih, 2008/2-73 E., 2008/88 K., İPEK/ PARLAK, s.179-182)

aşamasında ise mahkeme ya da hakimin, belirlenen edimin şüpheli veya sanık tarafından yerine getirilip getirilmediğini araştırma ve bunun sonucuna göre karar verme yükümlülüğü bulunmaktadır²²⁶.

2.5. UZLAŞMA USULÜ

2.5.1. Soruşturma Aşamasında Uzlaşma

Uzlaşmanın muhakeme şartı olduğu dikkate alındığında, soruşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olması hâlinde öncelikle uzlaşma girişiminde bulunulması ve buna göre soruşturmanın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerekmektedir. CMK'nın 253. maddesinin 18. fıkrasındaki “ Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez.” şeklindeki düzenleme dikkate alındığında soruşturma aşamasındaki uzlaşmanın uygulanma süreci daha da önem kazanmaktadır. Soruşturma aşamasında taraflar uzlaşma kurumu hakkında yeterince bilgilendirilmeli ve eksik bilgi sonucu ya da uzlaşma sürecinin dikkatli yürütülmemesi nedeniyle uzlaşmanın olumsuz sonuçlanmasının önüne geçilmelidir. Çünkü bu tür durumlarda taraflar isteseler dahi uzlaşmanın uygulanması söz konusu olmayacaktır. Burada soruşturma makamı olan Cumhuriyet savcılarının rolü ve etkinliği önem arz etmektedir.

2.5.1.1. Cumhuriyet Savcısı Tarafından Delillerin ve Suçun Vasfının Tespiti

Uzlaşma kurumu, kamu davası açılmasının bir alternatifi olduğundan bu yola başvurmak için öncelikle, soruşturma konusu suçun işlendiğine dair kamu davası açılmasını gerektirir, yeterli şüphe oluşturacak delilin bulunması gerekmektedir. CMK'da bu konuda açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen, Yönetmeliğin 8. maddesinin 1. fıkrasındaki “ Soruşturma konusu suçun, uzlaşmaya tâbi olması ve işlendiği hususunda yeterli şüphenin bulunması hâlinde; Cumhuriyet savcısı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur...” şeklindeki

²²⁶

Bu konuda uygulamaya ilişkin karar örneği için bkz; Ek-1.

düzenleme ile Cumhuriyet savcısının ancak suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delilin bulunması hâlinde uzlaşma teklifinde bulunabileceğine işaret edilmiştir. Ayrıca 253/19. maddede edimin özelliği nedeniyle kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde kamu davası açılacağı belirtilmektedir. Görüldüğü gibi kanun koyucu burada soruşturmaya devam edilmesini değil, kamu davasının açılmasını öngörmüştür. CMK'nın 170/2. maddesinde de mevcut delillerin, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturması halinde iddianame düzenleneceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeler dikkate alındığında yönetmelikte belirtilen hususun kanunda da dolaylı şekilde bulunduğu görülmektedir.

Yönetmeliğin 8. maddesindeki söz konusu düzenleme ile, masum insanlar hakkında olası bir soruşturma halinde, mahkemelerde daha fazla uğraşmamak ya da başkaca nedenlerle suçu üstlenmek isteyenlerin korunmuş olacağı belirtilmiştir²²⁷. Fakat bu hükmün çok katı yorumlanmaması gerekmektedir. Tüm deliller toplanarak kamu davası açılmasını gerektirecek derecede kuvvetli şüphe bulunması halinde uzlaşma teklifinde bulunulabileceğinin kabulü halinde, suçun işlenmesi sonrasında uzlaşma teklifinde bulunulmayan mağdur veya şüphelilere yeniden ulaşılmaya çalışılmasının emek ve zaman kayıplarına neden olacağı ve böylelikle uzlaşma kurumunun uygulanabilirliğini azaltacağı açıktır.

Kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturacak delilin mevcut olup olmadığı hususunun değerlendirilmesi Cumhuriyet savcısının yetkisinde olup, bu husus iddianamenin iadesi nedeni yapılamayacaktır. Kanaatimizce bu hallerde mahkemece iddianame kabul edilerek yargılamaya devam edilmeli ve mevcut delil durumuna göre beraat ya da mahkumiyet kararı verilmelidir. Yargıtay'ın da bu konuya değinen kararları bulunmaktadır²²⁸.

²²⁷ KARAASLAN, s.285.

²²⁸ “ 5271 sayılı Kanununun 170/2. maddesinde yer alan hükmü uyarınca Cumhuriyet savcısının dava açmasının zorunlu olduğu ve suçun nitelendirilmesinin de Cumhuriyet savcısına ait olduğu, bu durumda mahkemece, iddianamede gösterilen olaylarla ilgili olarak ibraz edilen deliller ve yargılama sırasında ibraz edilecek deliller birlikte değerlendirilerek yargılama sonucuna göre bir karar verilmesi gerekeceği gözetilmeden,....., toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturduğu ve atılı suçun niteliğine nazaran kamu davası açmaya yeterli olduğu, iddianamenin CMK.nun 170. maddeye uygun olarak düzenlendiği ve bu itibarla 174. maddesindeki iddianamenin reddi nedenlerinin bulunmadığı nazara alınarak itirazın kabulü yerine

CMK'nın 174/1-c maddesinde iddianamenin iadesi nedenleri arasında uzlaşmaya tâbi suç açısından uzlaşma hükümleri uygulanmaksızın kamu davası açılması hali de sayıldığından, Cumhuriyet savcısının, yaptığı hukuki nitelendirme sonucu işlendiği iddia edilen suçun uzlaşma kapsamında olduğunu tespit etmesi halinde uzlaşma yoluna başvurması gerekmektedir.

Ancak, Cumhuriyet savcısının yaptığı hukuki nitelendirmeye göre suçun uzlaşma kapsamında olmadığını takdir ederek kamu davası açması hâlinde, mahkemenin hukuki nitelendirmenin yanlış yapıldığı ve fiilin uzlaşma kapsamında bir suç oluşturduğu gerekçesiyle iddianamenin iadesi kararı verme yetkisi yoktur²²⁹. Örneğin Cumhuriyet savcısı tarafından şüphelinin eyleminin TCK'nın 106/1-1. cümlesinde yer alan tehdit suçunu oluşturduğu gerekçesiyle düzenlenen iddianamenin, eylemin aynı maddenin ikinci cümlesinde yer alan ve takibi şikâyete bağlı olan basit tehdit suçunu oluşturabileceği ve bu suç için de uzlaşma yoluna gidilmesi gerektiğinden bahisle mahkemece iadesine karar verilemeyecektir. Mahkemenin bu kanaatte olması halinde iddianameyi kabul ederek yargılamaya başlaması ve CMK'nın 254. maddesi gereğince de uzlaşma yoluna başvurması gerekmektedir.

2.5.1.2. Tarafların Uzlaşma Hususunda İradelerinin Tespiti

CMK'nın 253/4. maddesi gereğince soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olduğunun tespiti hâlinde Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi²³⁰, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde

yazılı şekilde reddine karar verilmesi..." (5. CD., 29/11/2007 tarih, 13944 E., 8884 K., PARLAR/ HATİPOĞLU, 5271 Sayılı ... , s.807)

²²⁹ "... 5271 sayılı ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170. maddesinde iddianamede bulunması gereken hususların neler olacağını gösterildiği, aynı kanunun 174/1. maddesinde ise iddianamenin hangi hallerde iadesine karar verileceğinin belirtildiği, aynı maddenin 2. fıkrasında ise 'suçun hukuki nitelendirmesi sebebiyle iddianame iade edilemez' hükmü karşısında, C.Savcısının hukuki vasıflandırılmasına dayanılarak iddianame iade edilemeyeceği gibi yargılama sırasında üst dereceli mahkemenin görevli olduğu kanısına varıldığında görevsizlik kararı verilebileceği gözetilmeksizin, itirazın bu yönde kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden 5271 sayılı CMK.nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması lüzumu kanun yararına bozma talebine dayanılarak ihbar olunmuştur.

Gereği Düşünüldü: Kanun yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden... BOZULMASINA." (2.CD., 09/04/2007 tarih, 4240 E., 5035 K., PARLAR/ HATİPOĞLU, 5271 Sayılı ..., s.925.)

²³⁰ Adli kolluk görevlilerinin uzlaşma teklifinde bulunma yetkisi 5560 sayılı kanun ile getirilen değişikliklerle tanınmıştır.

bulunacaktır. 5560 sayılı kanun ile getirilen değişiklikler sonrasında mağdur ya da şüpheli açısından uzlaşma teklifi için artık bir öncelik sırası bulunmamaktadır. Bundan başka çok önemli bir gelişme olarak şüphelinin suçu ve suçtan doğan sorumluluğu kabul etmesi şeklindeki ön şartın da kaldırılmış olmasıdır.

Uyuşmazlığın taraflarına uzlaşma teklifi, Uzlaştırma Yönetmeliğinin ekinde yer alan ve uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçlarının belirtildiği uzlaşma teklif formlarının²³¹ hazır bulunan tarafa imzalatılarak verilmesi suretiyle yapılmalı ve uzlaşma teklifinde bulunulduğuna ilişkin formun imzalı örneği soruşturma evrakı içerisine konulmalıdır. Ancak sadece uzlaşma teklifine ilişkin formların taraflara tebliği yeterli olmayıp, CMK'nın 253/5 ve Yönetmeliğin 8/3. maddesi gereğince, kendisine uzlaşma teklif edilen kişiye formda yer alan bilgiler açıklanmalı ve uzlaşmayı kabul edip etmemenin hukuki sonuçları da ayrıntılı biçimde anlatılmalıdır.

Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütölen Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi kapsamındaki çalışmalar sırasında da tarafımızdan, uygulamada kullanılan yönetmelik ekinde yer alan uzlaşma teklif formlarının yeterince faydalı olmadığı, sadece uzlaşma teklifini içerme fonksiyonu olan formların çok ayrıntılı olarak ve uzlaşmanın tüm hukuki düzenlemelerini de içermesi şeklinde düzenlenmiş olmasının pratik faydasının bulunmadığı, teklif yapılan şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören için aynı şekildeki formların kullanılması ve yukarıda belirtilen nedenlerle taraflarca yeterince anlaşılamadığı, bu nedenlerle formların mutlaka değiştirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Bu bağlamda öncelikle teklif formlarının mağdurlara yönelik ve şüphelilere yönelik olmak üzere iki değişik şekilde düzenlenmesi, bu formlarda ilgisine göre sadece mağdur veya şüpheliyi ilgilendiren bilgilerin yer alması, mağdurlara ilişkin formda mutlaka mağdurları uzlaşmaya teşvik edici bilgilerin, uzlaşma sonucunda elde edebileceği imkânların ve uzlaşma süreci hakkında kısa bilgilerin, hukuki olarak değil sade ve anlaşılabilir tarzda yer alması, şüphelilere ilişkin formda ise kendisine isnat edilen suçun ne olduğunun ve kendisine bu suç nedeniyle ne gibi yaptırımlar

²³¹ Yönetmelik ekinde Adli kolluk görevlileri için Ek-1a, Cumhuriyet başsavcılığı için Ek-1b ve mahkemeler için Ek-1c şeklinde üç teklif formu yer almakta olup, tüm formların içeriği aynı mahiyettedir. (Formlar için bkz; Uzlaştırma Yönetmeliği)

uygulanabileceğinin, uzlaşmayı kabul ettiği takdirde isnat edilen suçun sonuçlarını ortadan kaldırma imkânını elde edebileceği hususlarının yine sade ve anlaşılabilir şekilde yer almasının faydalı olacağı ve uzlaşmanın uygulanabilirliğini arttırabileceği, bu hususla ilgili olarak da yönetmelik ekinde bulunan formların değiştirilerek, bunların yerine tarafımızca Cumhuriyet savcılığınca, mahkemece ve adli kolluk görevlilerince mağdur ve şüphelilere yönelik olarak olmak üzere hazırlanan uzlaşma teklifini içeren formların yürürlüğe sokulmasının ve uygulamada kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir²³².

Tarafımızca hazırlanan formlarda, mevcut formlardaki yazı dili değiştirilmiş ve mağdur ile şüpheliyi muhatap alacak şekilde ifadeler kullanılmaya çalışılmıştır. Bu durumun mağdur ve şüphelinin uzlaşmanın hükümlerini daha iyi anlama imkânını sağlayacağı düşünülmektedir. Yine mağdurlara yönelik forma, mağdurun uzlaşma sonucunda elde edebileceği imkanların kısaca anlatıldığı “b” fıkrası eklenmiş, aynı zamanda mağduru ilgilendirmeyen ve uzlaşma işlemleriyle doğrudan ilgisi bulunmayan “ğ, i, k, l, m, ö, r ve s” başlıklı fıkralar çıkartılmıştır. Şüphelilere yönelik formlara da şüphelinin üzerine atılı suç için kanunda öngörülen yaptırımların neler olduğunun, üzerine atılı suç nedeniyle hakkında ceza davası açıldığında hangi sonuçlarla karşılaşacağıının, hakkında hukuk davası da açılabilceğinin, uzlaşma gerçekleşmesi halinde elde edebileceği imkanların neler olduğunun anlatıldığı “b” fıkrası eklenmiş, ayrıca uzlaşma işlemlerini doğrudan ilgilendirmeyen “i, k, l, m, ö, r ve s” başlıklı fıkralar çıkartılmıştır.

Ayrıca hemen hemen tüm adliyelerde faaliyete geçen UYAP ortamında uzlaşma teklif formunun şablon olarak bulunmaması ve uygulamada teklif formlarında yer alan kimlik, adres ve suç bilgilerinin katipler tarafından tek tek yazılması emek ve zaman kaybına neden olduğundan UYAP ortamına teklif formlarının şablon olarak eklenmesi ve şablonun oluşturulmasında kimlik, adres ve suç bilgilerinin otomatik olarak şablonda yer almasının sağlanmasının emek ve zaman kaybını ortadan kaldıracığı ve uzlaşma işlemlerini hızlandıracağı da değerlendirilmektedir.

Kanunun değişiklik sonrasındaki halinde uzlaşma teklifinin yapılmasına yönelik bir öncelik sırası öngörülmediğinden, Cumhuriyet savcısı veya Cumhuriyet

²³² Mağdurlara yapılacak uzlaşma teklifine ilişkin form için bkz; Ek-2. Şüphelilere yapılacak uzlaşma teklifine ilişkin form için bkz; Ek-3.

savcısının talimatı üzerine adlî kolluk görevlisi, uyuşmazlığın taraflarından herhangi birisine uzlaşma teklifinde bulunabilecek, uzlaşma teklif edilen bir tarafın uzlaşmayı kabul etmemesi hâlinde de diğer tarafa uzlaşma teklifinde bulunulmasına gerek kalmayacaktır. Yargıtay'ın da bu konuya ilişkin kararları bulunmaktadır²³³.

Yönetmeliğin 8/4. maddesinde taraflara uzlaşma teklifi için gerekli çağrının, telefon, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabileceği, fakat bu şekilde yapılacak çağrıların uzlaşma teklifi anlamına gelmeyeceği düzenlenmiştir. Bu nedenle tarafların bu şekilde kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmemeleri halinde tarafların yeniden çağrılarak teklifte bulunulması ya da taraflara açıklamalı tebligat gönderilmek suretiyle teklifin yapılması zorunludur.

CMK'nın 145. maddesinde ifadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişinin davetiye ile çağrılacağı, CMK'nın 146. maddesinde ise 145. maddeye göre çağrıldığı hâlde gelmeyen şüpheli veya sanığın zorla getirilebileceği düzenlenmiştir. CMK'nın 233. maddesinde ise, mağdurun Cumhuriyet savcısı tarafından çağrı kağıdı ile çağrılıp dinleneceği ve çağrı bakımından tanıklara ilişkin hükümlerin uygulanacağı, CMK'nın 44. maddesinde ise usûlüne uygun çağrılıp da gelmeyen tanığın zorla getirilebileceği öngörülmüştür. Bu düzenlemelere göre ve ayrıca uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine bağlı olduğu gerçeği karşısında, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma teklifi için zorla getirilemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Tarafların uzlaşma teklifi için zorla getirilemeyeceklerinin sebebi, uzlaşmanın yargı denetiminde ancak muhakemeye dayanan ceza adaleti dışında, tarafların özgür iradelerine bağlı bir yargısal çözüm yolu olması, ancak teknik anlamda soruşturma işlemi olmaması gösterilmiştir²³⁴. Yargıtay'ın da uzlaşma

²³³ “ Dolayısıyla uzlaşma teklifinin şüpheli veya mağdurdan herhangi birisine yapılmış olması ve bunlardan birinin teklifi reddetmesi ya da reddetmiş sayılması durumunda uzlaşma ile ilgili usul hükümlerinin uygulandığı, ancak olumlu sonuçlanmadığından soruşturmaya devam edilmesi gerektiği kabul edilmelidir. Başka bir anlatımla, incelenen dosyada mağdurun uzlaşma teklifini reddetmesi nedeniyle uzlaşmanın gerçekleşmeyeceği anlaşıldığından, C. Savcısının yeterli şüphe nedenlerine dayalı olarak kamu davasını açması hukuka uygun görüldüğünden merciiin itirazın kabulü yerine reddine karar vermesi hukuka aykırı bulunmakla..... ” (4.CD., 07/11/2007 tarih, 7402 E., 8957 K., PARLAR/HATİPOĞLU, 5271 Sayılı ... , s. 1598.)

²³⁴ KAYMAZ/ GÖKCAN, s. 163-164.

teklifi için tarafların zorla getirilemeyeceğine ilişkin kararları bulunmaktadır²³⁵. Buna karşılık, uzlaşma kurumunun tarafların lehine bir durum olduğu gerekçe gösterilerek, sadece uzlaşma teklifinde bulunulmak üzere tarafların zorla getirilebileceği de ileri sürülmüş ise de²³⁶, kanaatimizce bu düşünce yerinde değildir.

CMK'nın 253/4. maddesinde, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması hâlinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilerine yapılması öngörülmüş olup, Yönetmeliğin 8/2. maddesinde ise; reşit olmama yanında kısıtlı olma veya ayırt etme gücünün bulunmaması durumunda da uzlaşma teklifinin kanunî temsiliye yapılacağı düzenlenmiş olup, bu konuda Yargıtay kararları bulunduğu gibi²³⁷, Adalet dairelerinin denetimlerinde de öneriler listesine alınmaktadır²³⁸.

Mevzuatımızda şüphelinin müdafisine ve mağdur veya suçtan zarar görenin vekiline uzlaşma teklifi yapılabileceğine ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Buna göre, uzlaşma teklifi şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin kendisine yapılmalıdır. Yargıtay da uzlaşma teklifinin tarafların bizzat kendilerine yapılması gerektiğini kabul etmektedir²³⁹. Buna karşılık aksi düzenleme bulunmaması nedeniyle vekil veya

²³⁵ “.... Zorla getirme ise, kişi özgürlüğünü kısıtlamayı gerektirdiğinden ancak yaada açıkça belirtilen hallerde başvurulabilen bir koruma tedbiridir. Yasada uzlaşma için şüphelinin daveti öngörülmüş, buna karşın zorla getirilebileceğinden bahsedilmemiştir. Uzlaşma teklifinin bir ‘soruşturma işlemi’ olmaması ve uzlaşma kurumunun tarafların iradeleriyle gerçekleştirebilecekleri bir yasal barış yolu olması nedenleriyle, kanun koyucunun, uzlaşma hükümlerinin teklifi ya da uygulanabilmesi amacıyla kişilerin zorla getirtilmesine izin vermediği anlaşılmaktadır. Şu halde, uzlaşma teklifinde bulunmak zorunda olan Cumhuriyet savcısı, huzurunda olmayan taraflar yönünden bu işlemi, CYY’na uygun olarak davet etmek suretiyle yapmalıdır.” (4. CD., 31/01/2007 tarih, 2006/9889 E., 2007/970 K., KAYMAZ/ GÖKCAN, s.164.)

²³⁶ İPEK/PARLAK, s. 93.

²³⁷ “ ...5560 sayılı Yasanın 24. maddesiyle değiştirilen CMK'nın 253/1. maddesi uyarınca şikayet koşuluna bağlı olup olmadığına bakılmaksızın uzlaşma kapsamına alınan konut dokunulmazlığını bozma suçu bakımından, aynı maddenin 4. fıkrası uyarınca ...reşit olmadıkları anlaşılan sanıkların yasal temsilcilerine ...uzlaşma önerisinde bulunulması gerekirken, ...reşit olmayan sanık A. Altunkaynak’a yasaya aykırı biçimde 12.05.2007 tarihinde Cumhuriyet Savcılığında yapılan uzlaşma önerisinin geçersiz olduğu gözetilmeden yargılamaya devamlı yazılı biçimde hüküm kurulması,” (6.CD., 09/06/2008 tarih, 23676 E., 12769 K., PARLAR/HATİPOĞLU, 5271 sayılı, s. 1609)

²³⁸ “ Çocuk Mahkemesinin... esas sayılı dosyalarında, uzlaşma kapsamında kalan eylemleri nedeniyle suça sürüklenen çocuklar ve/veya suça maruz kalan küçüklerin kanunî temsilcileri yerine kendilerine uzlaşma teklifinde bulunduğu anlaşılmıştır.

CMK'nın 06/12/2006 tarih ve 5560 sayılı Yasanın 24/4 maddesi ile değişik 253. maddesi uyarınca suça sürüklenen çocuğun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifinin yasal temsilcilerine yapılması gerektiği yönündeki düzenlemeye uygulamada riayet edilmesi,” <http://www.teftis.adalet.gov.tr>. Erişim Tarihi: 15/11/2009

²³⁹ “...uzlaşma teklifinin sanık ve mağdura yapılması gerektiği gözetilmeden sanık müdafininin uzlaşmayı kabul etmediğine ilişkin açıklamasına dayanılarak taraflar arasında uzlaştırma

müdafinin uzlaşmanın kabul veya reddi konusunda vekaletnamede açık hüküm bulunması şartıyla ve temsil ettiği kişinin iradesine uygun yönde olmak üzere görüş bildirebileceği düşünülmektedir.

CMK'nın 253/4. maddesinde uzlaşma teklifinin açıklamalı tebligat ya da istinabe yani talimat yolu ile de yapılabileceği düzenlemiştir. Açıklamalı tebligat yolu ile uzlaşma teklifi ancak teklifte bulunacak makamın yetki alanı içinde bulunan taraflara yapılabilecek, yetki alanı dışında bulunan taraflara ise uzlaşma teklifi ancak istinabe yani talimat yolu ile yapılabilecektir. Yetki alanı dışında bulunan taraflara uzlaşma teklifinin açıklamalı tebligat ile yapılması mümkün olmayıp aksi durum Yargıtay tarafından bozma nedeni sayılmaktadır²⁴⁰. Talimat gönderilen makam ise taraflara uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat yoluyla, adli kolluk aracılığı ile ya da çağrı kağıdı ile müracaatlarını sağlayarak yüze karşı yapabilecektir. Yönetmeliğin 9/2. maddesinde; “Açıklamalı tebligat, Kanunda belirtilen özel hükümler saklı kalmak koşuluyla bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek 1/a veya Ek 1/b sayılı uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçlarının bulunduğu Uzlaşma Teklif Formunun, 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu ile 20/8/1959 tarihli ve 4/12059 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Tebligat Tüzüğü hükümlerine uygun olarak tebliğ mazbatalı zarf içerisinde gönderilmesi suretiyle yapılır. Ancak tebligatın yapılamadığı hâllerde bu Yönetmeliğin 11 inci maddesi hükmü uygulanır.” şeklindeki düzenleme ile açıklamalı tebligatın nasıl yapılacağı ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

5560 sayılı kanunu ile yapılan değişiklik öncesinde uzlaşma teklifi sadece Cumhuriyet savcısı ve hakim tarafından yapılabilmekteydi. Bu durum amaçları arasında yargının iş yükünü azaltmak da bulunan uzlaşma kurumunun uygulayıcılar olan Cumhuriyet savcısı ve hakimlerin iş yükünü azaltmaktan ziyade oldukça artmasına neden olmuştu. Bu sıkıntıları gidermek amacıyla 5560 sayılı kanun ile

girişiminde bulunulmadan...” (4.CD., 02/04/2008 tarih, 3422 E., 5618 K., bkz. PARLAR/HATİPOĞLU, 5271 sayılı..., s. 1592)

²⁴⁰ “... Davetiyenin, şikayetçi veya varsa vekilinin bulunduğu yer mahkemesine yazılacak istinabe talebi üzerine bu mahkeme tarafından düzenlenip tebliğe çıkarılması gerekirken, yargı çevresi dışında bulunan müşteki adına davetiye düzenlenip 2 duruşmaya katılmadığı gerekçesi ile davanın düşürülmesine karar verilmesi yasaya aykırıdır.” (10. CD., 19/12/2005 tarih, 10287 E., 19090 K., www.adalet.org, Erişim Tarihi: 12/01/2010)

yapılan değişlikle Cumhuriyet savcısının talimatı ile adli kolluk görevlilerinin de uzlaşma teklifinde bulunabilmelerine imkan tanınmıştır.

Adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısının, yazılı ya da acele hâllerde en kısa süre içerisinde yazılı olarak tekrarlamak şartıyla sözlü olarak vereceği talimat üzerine taraflara uzlaşma teklifinde bulunabilecektir. Adli kolluk görevlisi uzlaşma teklifini Yönetmelik ekinde bulunan Ek-1a formunu doldurup ilgisine imzalatarak ve formun bir örneğini ilgiliye vermek, ayrıca Yönetmeliğin 8/3. maddesi gereğince formda yer alan bilgileri teklifte bulunduğu tarafın anlayabileceği şekilde açıklamakla yapacaktır. Adli kolluk görevlisi uzlaşma teklifinde bulunmak üzere taraflara yapacağı çağrıyı telefon, telgraf, faks, e-posta gibi araçlardan yararlanmak suretiyle de yapabilecektir, buna karşılık adli kolluk görevlisinin uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla yapma yetkisi bulunmamaktadır.

Doktrinde adli kolluk görevlisine uzlaşma teklifinde bulunma yetkisi tanınmış olmasının yerinde olmadığına ilişkin görüş ağırlıktadır. Örneğin, “Kolluk uzlaştırma teklifinde bulunma yetkisini kullandığı takdirde, uzlaştırmanın amacı, faydaları, işleyişi, sunduğu güvenceler ve sonucu, şüpheli ile mağdura yeterli kadar iyi anlatılmadığı için, uzlaştırmaya başvurulmasının reddedilme tehlikesi vardır. Bu red sebebiyle de daha sonra soruşturma ve kovuşturma aşamasında uzlaştırmaya başvurulması büyük olasılıkla teklif edilmeyeceğinden uzlaştırmanın önü tıkanmış olacaktır.” şeklindeki²⁴¹ görüşte adli kolluk görevlisine tanınan yetkinin olumsuz yönleri oldukça açık şekilde belirtilmiştir. Buna karşılık Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütölen proje çalışmalarında 3340 hakim ve Cumhuriyet savcısının katıldığı ankette yer alan “Adli kolluk tarafından uzlaşma teklifi yapılması sizce uygun mudur?” sorusuna ankete katılanların % 71’i evet cevabını vererek adli kolluğa tanınan yetkiyi desteklemişlerdir²⁴².

Anket sonuçlarına bakıldığında uygulayıcıların büyük çoğunluğunun, adli kolluğun uzlaşma teklifinde bulunma yetkisinin sağladığı kolaylık ve soruşturma işlemlerini görünüşte hızlandırması nedeniyle adli kolluğa tanınan yetkiye olumlu baktıkları görölmektedir. Fakat uzlaşma teklifinde bulunulabilmesi için, öncelikle suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüphne oluşturacak kadar delillerin toplanması

²⁴¹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan..., s. 163.

²⁴² ÇAKMAK, Anket Sunumları.

gerektiği, toplanan delillerin dava açılması için yeterli olmaması halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verileceği ve uzlaşma sürecini harekete geçirmeye gerek kalmayacağı, yeterli delilin de, genellikle soruşturmanın ilerleyen aşamalarında elde edilebileceği dikkate alınarak, uzlaşma teklifinin adli kolluk değil de Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması önerilmektedir.

Uygulamada genellikle uzlaşma teklifleri adli kolluk tarafından yapılmakta, fakat, adli kolluk görevlilerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamaları nedeniyle de taraflar yeterince bilgilendirilmeden, sadece form doldurulması gibi şekil şartları yerine getirilerek uzlaşma teklifinde bulunmaktadır. Soruşturma evraklarının birçoğunda şüphelilerin teklifi kabul ettikleri, buna karşılık mağdurların teklifi reddettikleri görülmektedir. Yine evrakın kolluk aşamasında bulunduğu sırada suç vasfı tam olarak belirlenemediğinden uzlaşma kapsamında olmayan suçlar açısından uzlaşma teklifi yapılabildiği, bunun yanında uzlaşma kapsamında olmasına rağmen uzlaşma teklifi yapılmayan evraklar görülebilmekte, hatta bu durumlar Adalet müfettişleri tarafından hazırlanan öneriler listesinde yer almaktadır²⁴³. Ülkemizdeki adli kolluk görevlilerinin eğitim ve adli konulardaki bilgi eksikliği bulunması nedeniyle, adli kolluk görevlilerine uzlaşma teklifi yapma hususunda yetki verilmesi teklifin yapılmasında uygulayıcılara kolaylık sağlamış gözükse de, uzlaşmanın uygulanması önünde ciddi bir engel olması nedeniyle olumlu görmemekteyiz. Fakat uzlaşma kurumunun mevzuattaki yeri ve yargı organlarının ağır iş yükü gözönüne alındığında adli kolluğa tanınan bu yetkiden vazgeçilmesi yakın zamanda mümkün gözükmemektedir.

Kendisine uzlaşma teklifi yapılan tarafın teklifi aynı anda kabul etme ya da reddetme hakkı bulunduğu gibi, bunların yanında teklifi inceleyip 3 gün içerisinde

²⁴³ “Bazen savunması alınan şüpheli ile ifadesi tespit edilen müşteki – mağdura uzlaşma teklif edilmediği,sayılıda, hakaret suçuna ilişkin olarak savunması alınan şüpheliye, ...sayılıda, basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde yaralama suçunun mağduruna, ... sayılıda, kullanma hırsızlığı suçunda şüpheli ve şikayetçiye, Uzlaşma teklif edilmediği, Tespit edilmiştir.

CMK’ nın 253 ve 5395 sayılı Yasanın 24. maddeleri gereğince; uzlaşma teklifinin müşteki, mağdur ve şüphelilere yapılabileceği, anılan maddelerde gösterilmeyen suçların uzlaşmaya tabi olmadığına bilinmesi,

Uzlaşma kapsamında bulunan suçların müşteki, mağdur ve şüphelilerinin ifadeleri sırasında, yasal gereğinin yapılarak yeniden gelip gitmelerinin önlenmesi, soruşturmaların uzamasına neden olabilecek benzeri davranışlardan kaçınılması”, <http://www.teftis.adalet.gov.tr>. Erişim Tarihi: 15/11/2009

kararını bildirme hakkı da bulunmaktadır. CMK'nın 253/4 ve Yönetmeliğin 10. maddesi gereğince şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine yapılan uzlaşma teklifini hemen kabul ya da reddetmediği takdirde, teklifte bulunulduktan sonra üç gün içerisinde olumlu ya da olumsuz kararını teklifi yapan makama bildirmesi gerekmektedir. Bu süre içerisinde kararını bildirmediği takdirde tarafın uzlaşma teklifini reddetmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Bu süre açıklamalı tebligat ile yapılan tekliflerde tebligatın yapıldığı tarihten itibaren başlayacaktır.

Kanaatimizce uzlaşma teklifi yapılan kişilere tanınan 3 günlük süre yeterli değildir. Uygulamada mağdurların maruz kaldıkları eylemin kendilerine vermiş olduğu acının etkisiyle makul bir teklifi bile kolaylıkla reddedebildikleri, yine şüphelilerin de işledikleri eylemlerin sonuçlarının ağırlığını ve kendilerine vereceği zararları eylemi gerçekleştirdikleri sırada tam olarak fark edemedikleri görülmektedir. Tekliffe ilişkin karar süresinin arttırılmasının bu olumsuzlukları giderebileceği ve uzlaşmanın uygulanabilirliğine katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

Buna karşılık Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütülen proje çalışmaları sırasında yapılan ankete katılan 3340 hakim ve Cumhuriyet savcısı'nın yüzde 86'lık bölümü uzlaşma teklifindeki 3 günlük karar süresinin yeterli olduğunu belirtmiştir²⁴⁴. Bu görüş tarafımızdan gerçekçi bulunmamış olup, bu hususun Cumhuriyet savcısı ve hâkimlerin bakmakta oldukları soruşturma evraklarını ve dava dosyalarını bir an önce sonuçlandırmayı istemeleri nedeniyle ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

CMK'nın 253/16. maddesi gereğince, uzlaşma teklifinin taraflarca reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması nedeniyle uzlaşmanın gerçekleşmemesi durumlarında, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan etme ve uzlaşmanın sonuçlarından yararlanma hakları bulunmaktadır. Uygulamada Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlendikten sonra ilgili mahkemenin 15 günlük yasal süre içerisinde iddianameyi kabul ya da iade konusunda karar vermesi gerekmektedir. İddianamenin

²⁴⁴

ÇAKMAK, Anket Sunumları.

düzenlenmesi ile mahkemenin kararı arasındaki süre içerisinde tarafların bu şekilde başvuruları ihtimali de bulunmaktadır. Kanaatimizce bu durumda mahkeme kararı beklenmeli, eğer iddianamenin kabulüne dair karar verilmiş ise tarafların başvurusu geçerli sayılmamalı, buna karşılık iddianamenin iadesi halinde tarafların uzlaştıklarına ilişkin başvurularına göre işlem yapılmalıdır. Bu halde dahi Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını ve belirlenen edimin hukuka uygun olup olmadığını denetlemesi gerekmektedir.

CMK'nın 253/6 ve Yönetmeliğin 11. maddesinde, resmi mercilere beyan edilmiş olup soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama, yurt dışında bulunma veya başka bir sebeple uzlaşma teklifinde bulunulacak kişiye ulaşılamaması halinde uzlaşma yoluna başvurulmaksızın soruşturmanın sonuçlandırılacağı düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısının bu hâlde, uzlaşma teklifinde bulunulacak kişinin yeni adresini araştırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu konuda Yargıtay kararları da bulunmaktadır²⁴⁵.

Soruşturma dosyasında adresini bildiren şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören taraf, adresinin değişmesi hâlinde yeni adresini Cumhuriyet başsavcılığına bildirmelidir. Aksi hâlde, kendisine ulaşılamaması nedeniyle uzlaştırma yoluna gidilmemesinin hukuka aykırı olduğu iddiasında bulunamayacaktır. Buna rağmen soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı ilgili tarafın yeni adresini araştırabilir. 5560 sayılı kanun ile yapılan değişikliklerle getirilen bu düzenlemenin amacının, gerçekte taraflar arasındaki uyuşmazlığı daha kısa sürede çözmeyi hedefleyen uzlaşma kurumunun soruşturma veya kovuşturmayı uzatan bir sebep haline gelmesinin önüne geçilmesi olduğu belirtilmektedir²⁴⁶. Ayrıca, uzlaşmanın amacının yargının iş yükünü azaltmak olduğu düşünülecek olursa, düzenlemenin yerinde olduğu ileri sürülmüştür²⁴⁷.

²⁴⁵ “ Dosya kapsamına göre, uzlaşma kapsamında bulunan suç sebebiyle şüphelinin uzlaşma isteği olduğu halde, bu hususun müştekilere sorulmadığı gerekçesiyle, düzenlenen iddianame mahkemece iade edilmiş ise de;..... adli kollukta verdikleri ifadelerde bildirdikleri adreste bulunamayan müştekilerin artık aranmaya devam edilmesinin gereksiz olduğu, uzlaşma hükümlerinin mahkemesinde de yerine getirilebileceği cihetle, itirazın bu yöde kabulü yerine, yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden Bozulmasına... “ (9.CD., 08/02/2007 tarih, 2007/4066 E., 2007/5567 K., İPEK/PARLAK, s. 94-95.)

²⁴⁶ MALKOÇ/YÜKSEKTEPE, s. 1376.

²⁴⁷ KARAASLAN, s. 295.

Soruşturma makamlarına adresini bildirerek yurt dışına çıkan iyiniyetli tarafın uzlaşmadan faydalanamaması sonucunu doğuracağından, yurt dışı adresi belli olan tarafa konsolosluk ya da istinabe yoluyla uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiği ileri sürülmüştür²⁴⁸. Fakat kanun ve yönetmelikteki düzenlemelerde uzlaşma teklifinde bulunulacak tarafın yurt dışında olma hâli, uzlaşma yoluna gidilmemesi için yeterli görülmüş olup, tarafın yurt dışında bulunduğu adresin bilinmesi veya bilinmemesi hususu önemli değildir. Bu nedenle ileri sürülen görüşün yerinde olmadığını düşünmekteyiz.

Uyuşmazlığın taraflarının kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmeleri halinde müzakere aşamasına geçilecektir. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, uzlaşma müzakerelerini kendisi yürütebileceği gibi, uzlaştırmacı aracılığıyla müzakerelerin yürütülmesine de karar verebilecektir. Bu konuda Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmaktadır.

2.5.1.3. Uzlaştırmacı Atanmaksızın Uzlaştırmanın Yapılması

5560 sayılı kanun ile yapılan değişiklik öncesinde CMK'nın 253. maddesinde uzlaştırmanın Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat gerçekleştirilebileceğine dair bir düzenleme bulunmuyordu. Söz konusu değişiklik ile 253/9. maddesinde Cumhuriyet savcısının uzlaştırmayı bizzat kendisinin yürütebileceğine dair düzenleme getirilmiştir²⁴⁹. Bu husus yönetmeliğin 13. maddesinde de açıkça belirtilmektedir.

Cumhuriyet savcısı ve hakime uzlaştırmayı bizzat gerçekleştirme yetkisinin tanınmış olması değişik gerekçelerle eleştirilmektedir. Bu durumun Cumhuriyet savcısı ve hakimin bağımsızlık ve tarafsızlığına gölge düşürebileceği ileri sürüldüğü gibi²⁵⁰, uyuşmazlığın taraflarının soruşturmayı da yürütmekte olan Cumhuriyet savcısı önünde iradelerini özgürce ortaya koymaya çekinebilecekleri²⁵¹ de

²⁴⁸ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 173.

²⁴⁹ CMK'nın 254/1. maddesindeki düzenleme gereğince 5560 sayılı kanun ile getirilen değişiklik sonrasında, kovuşturma aşamasında hakim de uzlaştırmayı bizzat kendisi yürütebilecektir.

²⁵⁰ İNCEOĞLU, Asuman Aytakin/ KARAN, Ulaş, Türkiye'de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi, Onarıcı Adalet ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, Hakim ve Cumhuriyet Savcılarına Yönelik Seminer, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2008, s. 64.

²⁵¹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan..., s. 172.

belirtilmektedir. Ayrıca, uluslararası mevzuatta da savcıların uzlaştırmacı olarak görev yapması kabul edilmemiştir. Bu nedenle, örneğin özür dileme gibi derhal sonuçlandırılacak haller dışında, belirli bir müzakere sürecinin gerekli olduğu durumlarda bir uzlaştırmacı görevlendirilmesi önerilmektedir²⁵².

Tarafların uzlaşma teklifini kabul etmeleri üzerine, uzlaşma müzakerelerine katılmaları hususunda müzakere yeri, tarihi ve saatini, ayrıca gelmedikleri takdirde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacaklarına ilişkin açıklama içeren bir tebligat yapılmalıdır²⁵³. Yapılan müzakere sonucunda tarafların uzlaşmaları halinde yönetmelik ekinde yer alan uzlaşma raporunun ilgili bölümleri doldurularak bir örneği soruşturma evrakına konulmalıdır. Uzlaşma gerçekleştiğinden belirlenen edimin yerine getirilme şekline göre ilgili kararlar verilecektir. Uzlaşmanın gerçekleşmemesi halinde ise, söz konusu rapor doldurularak uzlaşmanın başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenleri yazılarak soruşturmaya devam edilecektir.

2.5.1.4. Uzlaştırmacı Aracılığıyla Uzlaşmanın Yapılması

Cumhuriyet savcısı uzlaştırmayı bizzat kendisi gerçekleştirmek istemediği takdirde, uzlaştırmacı olarak avukat görevlendirilmesini barodan isteyebilecek veya hukuk eğitimi görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı görevlendirilebilecektir. Hukuk eğitimi görmüş kişilerin uzlaştırmacı olabilmesi için gerekli şartlar Yönetmeliğin 15/1. maddesinde sayılmıştır²⁵⁴. Fakat Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu,

²⁵² “ Cumhuriyet savcısının uzlaştırmayı bizzat gerçekleştirmesinin uygun olduğu büyük bir oranda belirtilmiştir (% 66,7). Hayır cevabını veren katılımcılar bile, yeterli imkan sağlandığı takdirde uzlaşmanın Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat gerçekleştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Genel olarak gerekçeler incelendiğinde, uzlaşma müessesesinin hâkim önüne gelmeden önce tamamlanması gereken bir müessese olarak değerlendirildiği ve hâkime bırakılmamasının düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak cumhuriyet Savcılarının konuya istekli olmadıkları yargısı ile uzlaştırmayı bizzat gerçekleştirebileceği şeklindeki görüşün çelişkili olduğu görülmektedir.” (Çalıştay Raporu, Anket Değerlendirmesi,s.22.)

²⁵³ Uygulamada tarafımızca kullanılan müzakereye davet örneği için bkz; Ek-4.

²⁵⁴ Uzlaşırma Yönetmeliği Madde 15: (1) Hukuk öğrenimi görmüş uzlaştırmacıların görevlendirilmesinde aşağıdaki şartlar aranır:

- a) Üniversitelerin hukuk fakültelerinden mezun olmak,
- b) Hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat ve maliye alanlarında en az dört yıllık yüksek öğrenim yapmak,
- c) Hukuk dalında yüksek lisans ya da doktora yapmış bulunmak,
- ç) Baroya kayıtlı avukat olmamak,
- d) Taksirli suçlar hariç olmak üzere; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş ve affa uğramış, ertelenmiş ya da paraya çevrilmiş

15.05.2008 tarihinde vermiş olduğu 2008/463 itiraz sayılı kararıyla; CMK'nın 253/9. maddesinde, uzlaştırmacının hukuk öğrenimi görmüş, yani hukuk fakültesinden mezun olmuş kişiler arasından da görevlendirilebileceğinin belirtildiği, dolayısıyla Yönetmeliğin, hukuk veya hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat ve maliye alanında en az dört yıl yüksek öğrenim yapmak şartını öngören 15/1-b bendi ile, hukuk dalında yüksek lisans veya doktora yapmak şartını öngören 15/1-c bendinin yasaya aykırı olduğunu belirterek söz konusu fıkraların yürütmesinin durdurulmasına karar vermiştir. Bu nedenle mevcut durum itibariyle uzlaştırmacı olarak avukatların yanında sadece hukuk fakültesi mezunları görevlendirilebilecektir.

Uzlaştırmacının sadece hukukçular arasından seçilmesi hususu eleştirilmektedir. Uzlaştırmanın hukukçu tek bir kişi yerine, içerisinde psikoloğun da bulunduğu bir uzlaştırma kurulu tarafından yapılması gerektiği ileri sürüldüğü gibi²⁵⁵, “ Bu çerçevede uzlaştırma görevine, münhasıran hukuk öğrenimi görmüş kişilerin yapacağı bir iş olarak bakılmasından vazgeçilmelidir. Bu bakış açısı uzlaştırmacı olabilecek kişileri çok daraltmaktadır. Onarıcı adalet bağlamında uzlaştırmaya bakıldığında, uzlaştırmacı toplumu temsil etmektedir. Bu nedenle mümkün olduğu kadar gerekli yeterliliklere sahip olmak koşuluyla toplumdan herkesin uzlaştırmacı olmasına imkân sağlanmalıdır. Bu durum toplumun adalet sürecine katılımını ve sorumluluk üstlenmesini sağlayarak, suçla mücadelede toplumun barındırdığı potansiyelin harekete geçmesine katkı sağlayabilecektir. Elbette hukuk öğrenimi almış kişiler de uzlaştırmacı olarak çalışabilirler. Ancak bunun dışındaki meslek mensupları da hatta üniversite eğitimi görmemiş toplumun saydığı ve sevdiği kişiler de başarıyla uzlaştırmacı olarak çalışabilirler. Bu potansiyelden yararlanılmaması ise ceza adalet sisteminin kaybı olacaktır.”

olsa bile kesinleşmiş bir kararlar veya Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine, millî savunmaya, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlardan ya da zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık, vergi kaçaklığı, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma, yalan tanıklık ve haksız mal edinme suçlarından biriyle hükümlü bulunmamak,

e) Disiplin yönünden meslekten ya da memuriyetten çıkarılmamış veya geçici olarak yasaklanmamış olmak.

²⁵⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet, s. 495.

şeklindeki gerekçelerle, toplumun diğer kesimlerinde yer alan kişilerden de uzlaştırmacı görevlendirilebilmesi gerektiği belirtilmektedir²⁵⁶. AK'nin R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararında da uzlaştırmacıların toplumun her kesiminden, mahalli kültüre ve toplumsal değerlere hakim kişiler arasından seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna karşılık uygulayıcılar olan Cumhuriyet savcısı ve hakimlerin çoğunluğu bu görüşe katılmadıklarını belirtmişlerdir²⁵⁷.

Kural olarak uzlaştırmacı olarak bir kişinin görevlendirilmesi gerekmekte ise de, Yönetmeliğin 13/3. maddesi gereğince uyuşmazlığın niteliğine göre birden çok uzlaştırmacı görevlendirilebilecektir. Tarafların üzerinde anlaştığı bir avukatın da uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesi mümkündür. Hukuk öğrenimi görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı belirleneceği hallerde ise, Cumhuriyet savcısının, tarafların üzerinde anlaştıkları kişiyi görevlendirmesi uygun olacaktır.

CMK'nın 253/11. maddesi gereğince görevlendirilen uzlaştırmacıya, soruşturma dosyasında yer alan ve Cumhuriyet savcısınca uygun görülen belgelerin birer örneğinin verilmesi gerekmektedir. Uzlaştırmacıya hangi belgelerin, hangi tarihte verildiğinin tutanakla tespit edilmesi gerekli olup, uzlaştırma müzakere süresi de uzlaştırmacının ilgili belgeleri Cumhuriyet savcısından teslim aldığı andan itibaren başlayacaktır. Bu tutanakta Uzlaştırma Yönetmeliğinin 28. maddesinde²⁵⁸ düzenlenen uzlaştırmacının uymakla yükümlü olduğu kuralların da yer alması faydalı

²⁵⁶ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 495.

²⁵⁷ “Münhasıran hukuk öğretimi görmüş kişilerin uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesinin büyük oranda uygun olduğu belirtilmiştir (%77). Bunların yanı sıra uzlaştırmacı olarak başka kişilerin görevlendirilmesi hususunda genişletme yapılmasının uygun olmayacağı vurgulanmıştır (%64). Ancak, bu konuda gerekli genişletilmesinin yapılmasını savunanlara göre psikolog, sosyolog ve İK uzmanları gibi kişilerinde uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesi gerekir.” (Çalıştay Raporu, Anket Değerlendirmesi, s.22.)

²⁵⁸ “MADDE 28 - (1) Uzlaştırmacı:a) Bağımsız ve tarafsız hareket eder, tarafların ortak yararlarını gözetir. Müzakerelerde tarafların yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmasına özen gösterir. Masumiyet karinesi gereğince şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınmaz.

b) Müzakerelere başlamadan önce taraflara; uzlaşmanın temel ilkelerini, kendisinin tarafsızlığını, uzlaştırma süreci ve sonuçlarını, uzlaştırmacı ile tarafların uzlaştırmadaki işlevlerini, gizlilik yükümlülüğünü açıklar ve süreci anlamalarını sağlar.

c) Tarafların birbirlerine saygılı davranmaları, müzakerelere iyi niyetle katılmaları ve bildikleri hususları açıklamaları konusunda bilgilendirir.

ç) Uyuşmazlığın çözülmesi için taraflara yardımcı olur ve anlaşmalarını teşvik eder, ancak baskı yapamaz. Herhangi bir tarafın leh veya aleyhine görüş bildiremez, tarafları bağlayıcı bir karar veremez.

d) Tarafların hüküm ve sonuçlarını bilerek ve özgür iradeleriyle anlaşmaya varmalarını sağlayacak uygun tedbirleri alır.”

olacaktır. Ayrıca aynı maddenin 14. fıkrasında Cumhuriyet savcısının müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak uzlaştırmacıya talimat verebileceği öngörülmüştür.

Taraflardan biriyle arasında kişisel ilişki olan veya uyuşmazlıkla bağlantısı olan bir kişinin o uyuşmazlıkla ilgili olan uzlaştırma sürecinde uzlaştırmacı olmaması gerektiği belirtilmektedir²⁵⁹. CMK'nın 253/10. maddesinde de hâkimin davaya bakamayacağı haller ile reddi sebeplerinin, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak göz önünde bulundurulacağı düzenlenmiştir. Ayrıca Yönetmeliğin 5/8. maddesinde uzlaştırmacının, görev yaptığı olayla ilgili olarak daha sonra müdafii veya vekil sıfatıyla görev üstlenemeyeceği açıkça belirtilmiştir.

Yönetmeliğin 19/1. maddesinde uzlaştırmacının, süreç boyunca taraflarca yapılan açıklamaları, kendisine aktarılan veya başka herhangi bir şekilde öğrendiği bilgi ve olguları gizli tutması gerektiği düzenlenmiştir. Uzlaştırmacının TCK'nın 6/1-c maddesinde tanımlanan "kamu görevlisi" olduğunu kabul etmek gerekir. Bu kabulün doğal bir sonucu olarak da uzlaştırmacı, uzlaştırma görevi nedeniyle işlediği suçlar açısından kamu görevlisi olarak cezalandırılmalıdır²⁶⁰. Bunun yanında uzlaştırma faaliyetini yürütmesi nedeniyle uzlaştırmacıya yönelik olarak suç işlenmesi halinde bu suçun kamu görevlisine karşı işlenmiş suç olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir²⁶¹.

Uzlaştırmacının dosyadan ilgili belge örneklerini aldıktan sonra taraflarla görüşerek müzakere gününü ve yöntemini belirlemesi gerekmektedir. Uzlaştırma müzakerelerini yönetme yetkisi uzlaştırmacıya aittir. Yönetmeliğin 29. maddesinde, uzlaşma müzakerelerin yapılabileceği yerler sayılmıştır²⁶². Uzlaştırma müzakerelerinin, tarafların güvenliğinin ve uzlaştırıcı avukatın tarafsızlığına duyulan

²⁵⁹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s. 313.

²⁶⁰ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 177.

²⁶¹ ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, İstanbul 2006, s. 326.

²⁶² "Madde 29 - (1) Uzlaştırma müzakereleri;
a) Kamu kurum ve kuruluşlarının bu amaçla ayrılan yerlerinde,
b) Tarafların kabul etmesi şartıyla uzlaştırmacının faaliyetlerini yürüttüğü büroda,
c) Tarafların menfaatlerine uygun, kendilerini huzurlu hissedecekleri güvenli bir ortamda veya taraflarca kabul edilen bu işe uygun başka yerlerde gerçekleştirilebilir.
(2) Adliye binalarında uzlaştırma müzakerelerinin yapılabilmesi amacıyla, imkânlar ölçüsünde toplantı odaları tahsis edilebilir. Toplantı odalarının düzenlenmesi, büro hizmetlerinin ve gerekirse güvenliğin sağlanması, uzlaştırma toplantıları için tahsis sıra ve saatleri Cumhuriyet başsavcılığı tarafından yerine getirilir."

güvenin sağlanabilmesi bakımından adliye binasında ve sadece bu görüşmeler için ayrılmış gerekli donanımına sahip yerlerde yapılması gerektiği belirtilmiştir²⁶³. Fakat adliyelerin büyük çoğunluğunda bu tür bir yerin bulunmadığı da bir gerçektir. Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütülen Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi kapsamındaki ankete katılan katılımcıların % 86'sı görev yaptıkları adliyelerde yönetmeliğin 29. maddesinde sözü edilen uzlaşma işleminin yapılacağı özel bir yerin bulunmadığını, ayrıca müzakerelerin en sık yapıldığı yerlerin “sorgu odası, Savcılık kalemi, savcı odası (% 42,5)” olduğunu belirtmişlerdir²⁶⁴. Buna karşılık uzlaştırıcı olan avukat bürosunun, uzlaşma müzakerelerinin en iyi yapılacağı yer olduğu da ileri sürülmüştür²⁶⁵.

Maddede, “Tarafların menfaatlerine uygun, kendilerini huzurlu hissedecekleri güvenli bir ortamda veya taraflarca kabul edilen bu işe uygun başka yerlerde gerçekleştirilebilir.” şeklinde düzenleme bulunduğundan uzlaştırma müzakerelerinin yapılabileceği yerler sınırlı sayıda değildir. Uzlaştırmacı taraflarla görüşerek maddede sayılan yerler dışındaki bir yeri müzakere yeri olarak belirleyebilecektir. Kanaatimizce lokanta, kafe, uyuşmazlığın tarafı olmayan üçüncü bir kişinin evi veya bahçesi, park gibi yerlerin belirlenmesinde sakınca bulunmamaktadır.

CMK'nın 253/13 ve Yönetmeliğin 18/1. maddelerinde uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur ve suçtan zarar gören ile bunların kanunî temsilcileri, müdafileri ve vekillerinin katılabileceği düzenlenmiştir. Söz konusu maddelerde müzakereye katılabilecek kişiler tahdidi olarak sayıldığından, başka kişilerin örneğin tarafların akraba ya da arkadaşlarının müzakereye katılmaları mümkün değildir. Çözülmesi için teknik bilgi gereken uyuşmazlıklarda, tarafların anlaşmaları halinde, üçüncü kişilerin de müzakereye katılabileceği²⁶⁶ ileri sürülmekte ise de mevzuatın mevcut haline bakıldığında kanaatimizce bu mümkün değildir. Fakat uyuşmazlığın çözümünde katkısı olabilecek kişilerin de uzlaşma

²⁶³ SOYGÜT ARSLAN, s. 141.

²⁶⁴ ÇAKMAK, Anket Sunumları.

²⁶⁵ ERSOY, Uğur, Ceza Hukukunda Uzlaşma, Hukuk Gündemi Dergisi, Ağustos 2005, S. 2., s.

67.

²⁶⁶ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan..., s. 180.

müzakerelerine katılabilmesi gerektiğini, fakat bunun için yasal düzenleme yapılmasının zorunlu olduğunu düşünmekteyiz.

CMK'nın 253/13. maddesinde şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmeleri halinde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacakları düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 18/1. maddesinde de şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin haklı bir mazereti olmaksızın müzakerelere katılmaktan imtina etmesi hâlinde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacakları belirtilmiştir. Haklı bir mazeretin ne olduğu uzlaştırmacı tarafından değerlendirilmeli, ayrıca uzlaşma müzakereleri sonunda uzlaşmanın bu nedenle başarısızlıkla sonuçlanması üzerine düzenlenen raporunun Cumhuriyet savcısına sunulması sırasında da müzakereye katılmama nedeninin haklı olup olmadığı hususu Cumhuriyet savcısı tarafından denetlenmeli ve sonucuna göre soruşturma yönlendirilmelidir.

CMK'da müzakerelerin içeriğine ilişkin herhangi bir düzenleme yoktur²⁶⁷. Fakat 253. maddenin 14. fıkrası ile yönetmeliğin 18. maddesinin 2. fıkrasında,

²⁶⁷ Doktrinde uzlaşma müzakere süreci şu şekilde tarif edilmektedir:

"Uzlaştırmanın yürüyüşü,

a) Uzlaştırma hazırlığı aşaması: Uzlaşma oturumu öncesi yapılan hazırlık evresinde şu hususlar saptanır: Hazırlık evresinde uzlaşma toplantısının günü belirlenir. Uzlaşmaya tarafların avukatları da gelecek mi, bu belirlenir. Zararın tesbiti için, taraflar araştırma ve tesbitlerini kendileri yaparlar. Bu aşamada taraf bilirkişisinden (uzman görüşü) yararlanabilirler.

b)Uzlaştırma toplantısının tanışma aşaması. Uzlaşma Toplantısı(TBBUzLYön 11) "tanışma" ile başlar. Uzlaştırmacı kendisini tanıtır ve uzlaşmanın hukuki niteliği ve doğuracağı sonuçları açıklar. Daha sonra tarafların kendilerini tanıtmaları gerçekleşir ve gizli kalacak bilgi ve belgelerin belirlenmesi yapılır(CMK253/6);uzlaştırmanın başarısız olması halinde, daha sonra açılacak davada, failin bazı olayları veya suçu ikrar etmiş olması, "davada aleyhine delil olarak kullanılamaz" (CMK 253/6).

c)Tarafların kendilerine göre olayı anlatmaları. Bundan sonra, tarafların kendi iddialarını ortaya koydukları "olay anlatma evresi" (doğrudan soru) aşaması başlar. Bir taraf konuşurken, sözü kesilmeden dinlenir, itiraz edilemez, konuşmaya süre sınırlaması konulamaz; "dinlemesini bilmek gerekir".

d)Bilgi toplama aşaması. Daha sonra "bilgi toplama aşaması" (çapraz soru) başlar. Uzlaştırmacı avukat ve taraflar birbirlerine soru sorarlar.

e)Halledilmesi gereken problemleri sınırlama ve daraltma aşaması. Uzlaştırmacı avukat, tarafların üzerinde anlaşamadıkları noktaları belirler ve bunların sayısını azaltır. Bu aşamada uzlaştırmacı avukat taraflarla ayrı ayrı toplanabilir.

f)Tarafların tekliflerini belirleme aşaması. Karmaşık olaylarda uyumsuzluk noktaları sıralanabilir, Mağdurun zararının giderilmesi için failin yaptığı teklif ve mağdurun kabul ettiği miktarın netleştirilmesi yapılır.

g)Müzakere (negotiation) aşaması. Tarafların kendilerine koydukları sınırlardan, orta noktaya doğru yaklaşılması için görüşmeler yapılır. "Win win" için müzakere yapılır.

uzlaştırmacının müzakere yöntemine ilişkin olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebileceği, Cumhuriyet savcısının, uzlaştırmacıya uzlaştırma müzakerelerinin kanuna uygun yürütülmesi amacıyla talimat verebileceği belirtilmiştir. Uzlaştırmacının avukat olması hallerinde, Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacıya talimat vermesinin Avukatlık Meslek Kurallarının 2. maddesinde belirtilen ‘Mesleki çalışmasında avukat bağımsızlığını korur’ ilkesi ile çeliştiği ileri sürülmekle birlikte²⁶⁸, kanaatimizce bu eleştiri yerinde değildir. Çünkü uzlaştırmacı olarak atanan avukatın uzlaşma sürecindeki rolü avukatlık değil, her iki tarafın menfaatini gözetmek ve süreci yönetmekle yükümlü uzlaştırmacı olmasıdır.

Uzlaştırma müzakerelerinin nasıl yapılacağına ilişkin Yönetmeliğin 18. maddesinde düzenleme bulunmaktadır²⁶⁹. Maddenin 3. fıkrasında uzlaştırmacıya tarafları bir araya getirmeksizin ayrı ayrı görüşmek suretiyle de müzakereleri sürdürebilme imkanı tanınarak dolaylı uzlaşmanın uygulanabilmesi sağlanmıştır. Bu imkan özellikle uyuşmazlık sonrasında yüz yüze gelmek istemeyen taraflar açısından oldukça yerinde bir düzenlemedir. 4. fıkrada uzlaştırmacının görüntülü ve sesli iletişim tekniklerini kullanarak da müzakere yapabileceği belirtilerek, ayrı yerlerde bulunan taraflar arasındaki müzakerelerin yürütülmesinde kolaylık sağlanmıştır²⁷⁰.

CMK’nın 253/12 ve Yönetmeliğin 17/1. maddesi gereğince uzlaştırmacının, soruşturma dosyasındaki ilgili belgelerin suretleri teslim aldığı tarihten itibaren 30 günlük süre içerisinde uzlaşma müzakerelerini sonuçlandırması gerekmektedir. Fakat söz konusu madde fıkralarının ikinci cümlelerinde, Cumhuriyet savcısının bu süreyi

h) Uzlaşma aşaması. Uzlaşmaya varılırsa (agreement) sözleşme biçiminde bir metin hazırlanır. Sözleşme imzalandıktan sonra dönme olmaz. Uzlaşma olmazsa, önceki evrelere dönülebilir.

i) Raporun düzenlenmesi evresi (closure). Uzlaştırmacının sonunda, uzlaştırmacı avukat bir rapor hazırlar (TBBUzlYön 13). Bu raporda, yaptığı çalışmaları ve vardığı sonucu özetler, varsa, tarafların imzaladığı anlaşmayı da buna ekler.” (KUNTER/ YENİSEY/ NUHOĞLU, s. 1068.)

²⁶⁸ ÖZEN, Atilla, CMK’da Uzlaşma, İstanbul Barosu Yayınları, Ocak 2008, s. 22.

²⁶⁹ “ Madde 18 - (1) Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin haklı bir mazereti olmaksızın müzakerelere katılmaktan imtina etmesi hâlinde, ilgili taraf uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır.

(2) Uzlaşma sağlanabilmesi için birden fazla müzakere yapılabilir. Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir; Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacıya uzlaştırma müzakerelerinin kanuna uygun yürütülmesi amacıyla tâlimat verebilir.

(3) Müzakereler, taraflarla birlikte veya ayrı ayrı gerçekleştirilecek toplantılarla yürütülebilir.

(4) Müzakereler, görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle de yapılabilir.”

²⁷⁰ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 524.

gereken hallerde en çok 20 gün uzatabileceği düzenlenmiştir²⁷¹. Bir defaya mahsus ibaresinin kaldırılmış olması nedeniyle Cumhuriyet savcısının toplamda 20 günü geçmemek şartıyla birden çok defa süre uzatımında bulunabileceği, süre uzatımının da yazılı olarak yapılması gerektiği belirtilmiştir²⁷².

Uzlaşma müzakereleri için öngörülmuş olan sınırlayıcı bu sürenin yerinde ve yeterli olup olmadığı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Tüm delillerin soruşturma aşamasında toplanması ve yargılamanın bir veya bir kaç duruşmada bitirilmesinin yeni Ceza Muhakemesi sisteminin amacı olduğu, Cumhuriyet savcısının uzlaşma teklifini tüm delilleri toplayarak iddianamenin düzenlenmesinden hemen önce yapacağından uzlaşma prosedürünün yargılama sürecinden daha kısa bir zamanda tamamlanması gerektiği, bu nedenlerle uzlaşma için öngörülen sürelerin oldukça uzun olduğu belirtildiği gibi²⁷³, öngörülen sürelerin, davaların ortalama süresi ile karşılaştırılması halinde, uzlaşma ile hedeflenen sonuçlara ulaşılmasını sınırlandırabilecek ölçüde kısa olduğu belirtilmiştir²⁷⁴. Ayrıca sürenin uzatılması gerektiği ve süre uzatma yetkisinin Cumhuriyet savcısına verilmesinin yerinde olmadığı ileri sürülmüştür²⁷⁵. Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütülen Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi kapsamında yapılan ankete katılanların % 87,1'i bu tür bir sürenin konulmasının gerekli olduğunu, ayrıca % 93'ü öngörülen 30+20 günlük sürelerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir²⁷⁶. Yönetmeliğin 17/3. maddesinde Cumhuriyet savcısı ve hakimin uzlaştırmacı atamayıp, uzlaştırma işlemlerini bizzat yürütmeleri halinde belirtilen sürelerin uygulanacağı düzenlenmiştir.

²⁷¹ 5560 sayılı kanun ile yapılan değişiklik öncesinde müzakerelerin 30 gün içinde sonuçlanmaması halinde bir defaya mahsus olmak üzere 30 gün ek süre verilebileceği düzenlenmişti.

²⁷² KAYMAZ/GÖKCAN, s. 187.

²⁷³ İPEK/PARLAK, s. 117. Ülkemizdeki yargılamaların sonuçlanmasına ilişkin ortalama süreler ve ceza yargılamalarının uzlaşma için öngörülen 30+20 günlük sürelerden çok daha fazla sürdüğü dikkate alındığında bu görüşün yerinde olmadığını düşünmekteyiz.

²⁷⁴ İNCEOĞLU/KARAN, s. 72.

²⁷⁵ “... Uzlaşma süresi uzatılmalıdır. Uzlaşma için öngörülen 30 günlük süre son derece yetersiz bir süredir. Ayrıca süreyi 20 gün daha uzatma yetkisinin Cumhuriyet savcısına verilmesi de kanaatimizce yerinde değildir. Gereken süreyi takdir hakkı ancak uzlaştırmacıya ait bir hak olarak düzenlenmelidir. Kuşkusuz yargıyı geciktirmeyecek, adil yargılanma hakkını ihlal etmeyecek bir süre öngörülmelidir... Uzlaşma kurumuna şekli kurallardan, prosedürden ibaret bir kurum olarak bakılmamalı, uzlaşma ile hedeflenen onarıcı adalet bakışı, uzlaşmanın psikolojik ve insancıl boyutu hesaba katılmalıdır.” (İNCEOĞLU, s. 660)

²⁷⁶ ÇAKMAK, Anket Sunumları.

CMK'nın 253/21 ve Yönetmeliğin 24/1. maddesinde, taraflardan birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulduğu andan itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar geçecek süre boyunca dava zamanaşımı ve kovuşturma şartı olan dava süresinin işlemeyeceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile uzlaşma yoluna başvurulması ve olumsuz sonuçlanması hallerinde mağdur ve suçtan zarar görenin aleyhine bir durumun ortaya çıkmaması sağlanmıştır.

Yönetmeliğin 24/3. maddesinde de tarafların veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin uzlaşma müzakerelerine katılmaktan imtina etmeleri ya da müzakereler sırasında taraflardan birinin yazılı veya sözlü olarak uzlaşmadan vazgeçtiğini bildirmesi üzerine, düzenlenen raporun Cumhuriyet savcısına verildiği tarihten itibaren dava zamanaşımı süresi ile kovuşturma koşulu olan dava süresinin yeniden işlemeye başlayacağı düzenlenmiştir. CMK'nın 253/15 ve Yönetmeliğin 21. maddesi²⁷⁷ gereğince, uzlaştırma müzakereleri için öngörülen yasal sürenin bitmesi sonrasında, uzlaştırmacının müzakere sürecine ilişkin olarak, yönetmelik ekinde yer alan uzlaştırma raporunu hazırlayarak gecikmeksizin Cumhuriyet savcısına sunması gerekmektedir. Ayrıca raporun yanında, uzlaşma müzakereleri öncesinde kendisine verilen soruşturma evraklarının suretlerini, yaptığı masraflara ilişkin belgeleri, gider pusulası ya da rayice uygun yazılı beyan ile serbest meslek makbuzunu da sunmalıdır.

²⁷⁷ Yönetmelik Madde 21: “(1) Uzlaştırmacı, uzlaştırma işlemlerinin sonuçlandırıldığı tarihten itibaren bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-2 sayılı Uzlaştırma Raporu Örneğine uygun, taraf sayısından bir fazla olarak hazırladığı raporu, kendisine verilen belge örneklerini ve varsa yapmış olduğu masrafları gösteren belge, gider pusulası veya rayice uygun yazılı beyan ile serbest meslek makbuzunu geciktirmeksizin Cumhuriyet savcısına verir.

(2) Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı biçimde açıklanır. Ancak uzlaştırma müzakereleri sırasında suçun işlenmesine ilişkin olarak yapılan açıklamalara raporda yer verilmez.

(3) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder.

(4) Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanmadığını ve edimin hukuka uygun olmadığını belirlerse raporu onaylamaz. Onaylamama gerekçesini rapora yazar. Bu durumda uzlaşma gerçekleşmemiş sayılır.

(5) Uzlaşmanın Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hâllerde; raporun bu işlemin niteliğine uygun kısımları doldurulur, mühür ve imza altına alınarak soruşturma dosyasında muhafaza edilir.”

Taraflar arasında uzlaşma sağlansın ya da sağlanmasın bu raporun düzenlenmesi gerektiği²⁷⁸, uzlaşmanın sağlanmadığı hallerde raporda bunun nedenlerinin anlatılması gerektiği, buna karşılık uzlaştırma raporunda tarafların uyuşmazlıkla ilgili yaptığı açıklamaların ve müzakerelerin ayrıntıları hakkında bilgi bulunmaması gerektiği, bu hususların gizlilik ve delil yasağı kurallarına uyulması bakımından önem arz ettiği belirtilmektedir²⁷⁹.

Tarafların uzlaşmaları halinde ise, uzlaştırma raporunda, üzerinde uzlaşılan edimin ifa şekli ve zamanı açıkça belirtilmelidir. Buna karşılık uzlaştırma raporunda hiç bir şekilde, tarafların müzakereler esnasında suçun işlenmesine ilişkin yaptıkları açıklamalara yer verilmemelidir. Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde uzlaştırma raporu, taraflara ve varsa müzakereye katılan müdafî, vekil ya da kanuni temsilcilere de imzalatılmalıdır. CMK ve Yönetmelikte uzlaştırmacının raporunu sunması konusunda bir süre öngörülmemiş olup²⁸⁰, Yönetmeliğin 21/1. maddesinde raporun geciktirilmeksizin sunulması kavramı bulunmaktadır. Uzlaştırmacının raporunu sunması hususunda mevzuatta belirli bir süreye yer verilmemesi eleştirilmiş ve uzlaşma raporunun mümkün olan en kısa sürede sunulmasının sağlanması bakımından sürenin belirtilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir²⁸¹.

Yönetmeliğin 22/1. maddesinde, uzlaştırmacı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin aralarında uzlaşmaları hâlinde; taraflarca niteliğine uygun düştüğü ölçüde yönetmelik ekinde yer alan Uzlaştırma Raporu Örneğine uygun bir uzlaşma belgesinin hazırlanacağı, Cumhuriyet savcısının da, bu belgeyi 21. maddenin 3. ve 4. fıkralarında belirtilen kıstaslara göre inceleyerek değerlendireceği düzenlenmiştir.

5560 sayılı kanun ile değişiklik sonrasında CMK'nın 253/19. maddesinde, raporda belirlenen edimin şüpheli tarafından yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesinin, 09/06/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılacağı düzenlenmiştir. Buna

²⁷⁸ Kanaatimizce uzlaşma sağlanmadığı takdirde “Uzlaştıramama Raporu” başlığı ile raporun düzenlenmesi gerekmektedir.

²⁷⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, s.188.

²⁸⁰ 5560 sayılı kanun ile yapılan değişiklik öncesi CMK'nın 253/7. maddesinde uzlaştırmacının, yaptığı işlemler ve uzlaşmayı sağlayıcı müdahalelerini belirten raporu 10 gün içinde ilgili Cumhuriyet savcısına sunması gerektiğine ilişkin düzenleme bulunmakta idi.

²⁸¹ SOYGÜT ARSLAN, s. 142.

göre, şüphelinin belirlenen edimi yerine getirmemesi halinde mağdur veya suçtan zarar gören taraf, uzlaşma raporuna ya da belgesine dayanarak, İİK'nun 38. maddesi gereğince İcra Müdürlüğüne başvuru yaparak, ilamlı icra yoluyla şüpheliden edimin yerine getirilmesini talep edebilecektir. Bu düzenlemenin uygulamada sıkıntılara neden olabileceği ve kendi içinde çelişkili olduğu, çünkü edimin yerine getirilmemesi halinde hem faile karşı ilamlı icra takibinde bulunulması nedeniyle failin edimi yerine getirmek zorunda kalacağı, hem de fail hakkında kamu davası açılacak olması nedeniyle dava sonucunda cezalandırılacağı, kamu davası açılacak ise failden edimi yerine getirmesinin neden istendiğinin anlaşılamadığı belirtilmiştir²⁸².

Kanaatimizce şüphelinin edimin yerine getirmemesinin haklı bir nedene dayanmaması hallerinde bu husus geçerli olabilecektir. Buna karşılık, şüphelinin haklı bir nedeninin olması, örneğin ağır bir trafik kazası geçirmesi nedeniyle hastanede tedavi altında bulunması gibi hallerde, şüphelinin edimi yerine getirmemesinden söz edilemeyecek ve uzlaşma raporuna dayanılarak ilamlı icra yoluna başvurulamayacaktır.

2.5.1.5. Cumhuriyet Savcısının Uzlaşmanın Gerçekleşip Gerçekleşmediğini Tespiti

Uyuşmazlığın taraflarının uzlaşmaları halinde, usulüne uygun olarak hazırlanan uzlaştırma raporunun veya uzlaşma belgesinin hukuken geçerli olabilmesi ve İİK'nın 38. maddesinde yazılı ilam niteliğini haiz belgelerden sayılabilmesi için, söz konusu rapor veya belgenin Cumhuriyet savcısı tarafından denetlenerek onaylanması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve belirlenen edimin hukuka uygun olduğunu tespit etmesi halinde, uzlaştırma raporunu mühürleyerek imzalaması ve bir örneğini soruşturma evrakının içerisine koyması gerekmektedir. Uzlaştırma raporunun kendisine bağlanan hukuki sonuçları bu aşamada doğuracağı belirtilmektedir²⁸³.

²⁸² ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 537.

²⁸³ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan..., s. 189.

Cumhuriyet savcısının uzlaşma raporu veya belgesini üç noktada incelemesi gerektiği, birinci olarak, uzlaşmanın belirli bir edim üzerinde olup olmadığının, edimin ifa yeri ve zamanı ile şeklinin anlaşmazlığa yer vermeyecek şekilde gösterilmiş olup olmadığının, ikinci olarak belirlenen edimin hukuka uygun olup olmadığının, üçüncü olarak da uzlaşmanın tarafların özgür iradelerinin ürünü olup olmadığının denetleneceği belirtilmektedir²⁸⁴. Cumhuriyet savcısının, yaptığı inceleme ve denetleme sonucunda uzlaşmanın tarafların özgür iradeleri ürünü olmadığını, ya da belirlenen edimin hukuka uygun olmadığını tespit ettiği takdirde, uzlaştırma raporu veya belgesini onaylamaması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı raporu onaylamama gerekçesini belirtmek zorundadır. Bu halde uzlaşma gerçekleşmemiş sayılacağından şüpheli hakkında iddianame düzenlenerek kamu davası açılmalıdır.

2.5.2. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşma

Kural olarak mahkemenin uzlaşma işlemi yapması pek mümkün değildir. Çünkü CMK'nın 174/1-c maddesinde uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılabilir işlerde uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin iade edileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeye rağmen uzlaşma hükümleri uygulanmadan dava açıldığı takdirde mahkeme tarafından kovuşturmayla başlanılmamalı ve CMK'nın 174. maddesi gereğince iddianamenin iadesine karar verilmelidir. Fakat, uzlaşma kapsamında bulunan suç işleyen şüpheli hakkında, uzlaşma kurumu uygulanmadan düzenlenen iddianamenin bu husus gözden kaçırılarak kabul edilmesi ve yargılamaya başlanması veya suçun vasfının yargılama sırasında değişmesi gibi durumlarda mahkeme ya da hakim, CMK'nın 254. maddesi gereğince 253. madde ve Yönetmelik hükümlerine göre uzlaşma işlemlerini yapmakla yükümlüdür.

²⁸⁴

KAYMAZ/ GÖKCAN, s.189.

2.5.2.1. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşma Yapılabilmesinin şartları

2.5.2.1.1. Soruşturma Aşamasında Uzlaşma Yaptırılmamış Olması:Uygulamada sık görülmeyen bir durum olmakla birlikte, uzlaşma kapsamında olan bir suçu işlediği iddiasıyla şüpheli hakkında düzenlenen iddianamenin mahkemece kabul edilebilme ihtimali bulunmaktadır. Örneğin mahkeme ya da hakim, soruşturma konusu olan suğun uzlaşma kapsamında olduğunu gözden kaırımış olabilir, yine arızı sebeplerle iddianamenin kabul ya da reddedilmesi için gerekli olan 15 günlük süre içerisinde karar verilmediğinden mecburi olarak iddianamenin kabulü söz konusu olabilir. Bu tür durumlarda mahkeme ya da hakimin öncelikle uzlaşma yoluna başvurması gerekmektedir.

2.5.2.1.2. Uzlaşmaya Tabi Bir Suç Olduğunun Mahkemece Anlaşılması:Soruşturma konusu suğun kanunda düzenlendiği sevk maddesinin iddianameye yanlış yazılması nedeniyle, mahkeme ya da hakim suğun uzlaşma kapsamında olmadığını düşünerek iddianameyi kabul etmiş ve yargılamaya başlamış olabilir. Örneğin, mağdurun şüpheli hakkında kendisine “ben sana yapacağımı bilirim.” şeklinde tehdit içerikli söz söylediği iddiasıyla şikâyetçi olması üzerine başlatılan soruşturma sonucunda, şüpheli hakkında uygulanması istenen sevk maddesi iddianamede TCK 106/1-1. cümle olarak gösterilmiş ve yargılamaya başlanmış olabilir. Kovuşturma sırasında aslında şüphelinin eyleminin basit tehdit olduğu ve 106/1-2. cümle’de düzenlendiği, bu suğun da şikâyete bağlı olup uzlaşma kapsamında kaldığı anlaşılmış olabilir. Bu halde de uzlaşma hükümlerinin uygulanması zorunludur.

2.5.2.1.3. Suçun Kovuşturma Aşamasında Vasfının Değişerek, Uzlaşmaya Tabi Suç Haline Gelmesi: Cumhuriyet savcısının, yürüttüğü soruşturmada işlendiği iddia edilen suğun hukuki vasıflandırmasını yapmada takdir hakkı bulunmaktadır. Cumhuriyet savcısı yaptığı hukuki nitelermeye göre suğun uzlaşma kapsamında olmadığını takdir ederek kamu davası açabilecektir. Bu durumda mahkemenin hukuki nitelermenin yanlış yapıldığı ve fiilin uzlaşma kapsamında bir suç oluşturduğu gerekçesiyle iddianamenin iadesi kararı verme yetkisi bulunmamaktadır.

Örneğin; şüphelinin elinde bıçak olduğu halde, çıkan kavgada mağduru yaralaması eyleminde Cumhuriyet savcısı, şüphelinin eylemini kasten işlediği kanaatinde ise, şüphelinin TCK'nın 86/2, 86/3-e maddeleri gereğince cezalandırılması talebiyle kamu davası açabilecektir. Çünkü 86. maddenin 3. fıkrasındaki suçlar kanun koyucu tarafından uzlaşma kapsamı dışında bırakılmıştır. Mahkeme ya da hakim, bu olayda şüphelinin kasten değil de taksirle mağduru yaraladığını, dolayısıyla eyleminin TCK'nın 89. maddesinde düzenlendiğini ve bu suç için de uzlaşmanın uygulanması gerektiğini gerekçe göstererek, uzlaşmanın uygulanmadığından bahisle iddianamenin iadesine karar veremeyecektir. Bu kanaatte olması halinde yargılamaya başlayıp, taraflara uzlaşma teklifinde bulunmalı ve sonucuna göre yargılamayı sonuçlandırmalıdır.

2.5.2.1.4. Kovuşturmaya Konu Suçun, Yasa Koyucu Tarafından Uzlaşmaya Tabi Kılınması: Soruşturma sırasında uzlaşma kapsamında olmayan suçla ilgili olarak düzenlenen iddianamenin kabul edilip, yargılamaya başlanmasından sonra kanun değişikliği yapılmak suretiyle, yargılama konusu suçun uzlaşma kapsamına alınması mümkündür. Örneğin 5560 sayılı kanun ile CMK'da yapılan değişiklikle önceki düzenlemede uzlaşma kapsamında olmayan birçok suç uzlaşma kapsamına alınmıştır (Kasten yaralama m. 86/1, Konut dokunulmazlığının ihlali m.116 gibi). Bu hallerde de mahkeme ya da hakim uzlaşma hükümlerini uygulama zorunluluğu bulunmaktadır. Aksi durum Yargıtay tarafından da bozma nedeni sayılmaktadır²⁸⁵.

2.5.2.2. Mahkeme Tarafından Uzlaşmanın Gerçekleşip Gerçekleşmediğinin Tespiti

CMK'da mahkeme aşamasında uzlaşmanın nasıl yürütüleceğine dair açık bir düzenleme getirilmemiş olup, 254/1. maddesindeki “ Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde,

²⁸⁵ “7- Konut dokunulmazlığını bozma suçu nedeniyle, hükümden sonra yürürlüğe giren 5560 sayılı Yasa ile değişik CMK.nun 253 ve 254. maddeleri uyarınca uzlaşma olanağının değerlendirilmesi... zorunluluğu bozmayı gerektirmiştir.” (6. CD., 20/02/2008 tarih, 7288 E., 1740 K., PARLAR/ HATİPOĞLU, 5271 sayılı..., s.1594.)

uzlaştırma işlemleri 253 üncü maddede belirtilen esas ve usûle göre, mahkeme tarafından yapılır.” şeklindeki düzenleme ile soruşturma aşamasındaki usullerin mahkeme aşamasında da geçerli olacağı öngörülmüştür. Kanaatimizce, kanun koyucu uzlaşmanın soruşturma aşamasında halledilmesi gereken bir kurum olduğu düşüncesiyle bu şekilde bir düzenleme getirmiştir.

CMK'nın 254. maddesi gereğince kovuşturma aşamasında mahkeme ya da hakim, CMK'nın 253. maddesi ile Uzlaştırma Yönetmeliği hükümlerine göre uzlaşma kurumunu uygulamalıdır. Yani hakim, yargılama konusu suçun uzlaşma kapsamında kaldığını belirlediği takdirde taraflara usulüne uygun olarak uzlaşma teklifinde bulunacak, tarafların teklifi kabul etmeleri halinde uzlaştırma müzakerelerini bizzat kendisi ya da atanacak uzlaştırmacı eliyle yürütecek, yapılan uzlaştırma müzakereleri sonucunda tarafların anlaşmaları halinde hazırlanacak olan uzlaşma raporunu denetleyecek ve uygun olduğuna kanaat getirdiğinde uzlaşma raporunu onaylayarak kamu davasının düşmesine karar verecek, aksi halde yargılamaya devam edecektir. Kısacası yukarıdaki bölümlerde soruşturma aşaması ile ilgili olarak belirttiğimiz hususlar kovuşturma yani yargılama aşaması için de geçerli olacaktır²⁸⁶. Hakimin bizzat uzlaştırma müzakerelerini yürütmesi doktrinde eleştirilmiştir²⁸⁷.

2.5.3. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören ile Şüphelinin Birden Fazla Olması Durumu

CMK'nın 253/7. maddesi ile Yönetmeliğin 6/3. maddesi gereğince, birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada, uzlaşma hükümlerinin uygulanabilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin tamamının kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul

²⁸⁶ “ Sanığın 29.12.2006 günlü oturumunda suçunu kabul etmesine ve suçun kabul edilmemesi ile yakınının şikayetine devam ediyor olmasının 5395 sayılı ÇKK.nun 24, 5271 sayılı CMK.nun 253 ve 254. maddeleri uyarınca uzlaşma teklif edilmesine engel olmayacağı gözetilmeden.....” (6. CD., 28/05/2008 tarih, 11369 E., 11805 K., PARLAR/ HATİPOĞLU, 5271 Sayılı..., s.1610.)

²⁸⁷ “ Öncelikle görülmekte olan bir davada hakimin uzlaştırmacı olarak görev yapabilmesini kabul, uzlaşmada gizlilik ilkesi ile asla bağdaşmaz. Uzlaşma müzakerelerinde yapılan açıklamalara vakıf olan hakimin, uzlaşma sağlanamadığında aynı davaya bakması kabul edilemez. Bu durum adil yargılanma hakkı kapsamında sanığın susma hakkını da ihlal etmektedir.” (İNCEOĞLU, s. 658.)

etmeleri zorunludur. Uzlaştırma imkanını kısıtlaması nedeniyle düzenlemenin uygun olmadığı ileri sürülmüş ve uzlaşmanın mağdur, fail ve toplum bakımından faydaları göz önüne alınarak, teklifi kabul eden mağdur veya suçtan zarar görenlerin uzlaşma imkanından faydalanmalarının sağlanması gerektiği belirtilmiştir²⁸⁸. Buna karşılık doktrinde düzenlemenin yerinde olduğu da ileri sürülmüştür²⁸⁹.

Söz konusu düzenlemelerin açık olması nedeniyle uygulanmasında zorunluluk olduğu, fakat takibi şikâyete bağlı olan suçlarda soruşturma ve kovuşturmanın yapılabilmesi için şikâyetin bulunması gerektiği, bu nedenle birden fazla mağdur ya da suçtan zarar görenin olduğu takibi şikâyete bağlı suçlarda, uzlaşma konusunda kabulü aranacak kişilerin, şikâyet haklarını süresi içerisinde kullanmış kişiler olabileceği, örneğin 5 kişinin yaralandığı trafik kazası sonrasında, iki kişinin şikâyetçi olmaması halinde, bu kişilerin uzlaşmayı kabullerinin aranmayacağı ve geri kalan üç kişiyle uzlaşma sağlanabileceği belirtilmektedir²⁹⁰. Kanaatimizce şikâyete tabi suçlarda uzlaşmanın şartları arasında usulüne uygun bir şikâyetin varlığı bulunduğundan, verilen örnekte şikâyetçi olmayan mağdurlara uzlaşma teklifi yapılması mümkün olmadığından, kabul ya da reddetmeleri söz konusu olmayacaktır.

CMK'nın 255. maddesi ile Yönetmeliğin 6/2. maddesinde, uzlaşma kapsamında kalan bir suçun, aralarında iştirak ilişkisi olsun ya da olmasın birden çok kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde, yalnızca uzlaşan şüpheli ya da sanığın uzlaşma hükümlerinden faydalanabileceği düzenlenmiştir. Soruşturma ve kovuşturma aşamasında birden fazla şüpheli ya da sanık bulunması halinde hepsine uzlaşma teklifinde bulunulacak, teklifi kabul edenler hakkında uzlaşma hükümleri uygulanacak, kabul etmeyenler hakkında ise soruşturma ve kovuşturmaya devam edilecektir. Kanaatimizce soruşturma ve kovuşturmanın hızlı olması için uzlaşma hükümlerinin uygulanacağı şüpheli ya da sanık yönünden evrak tefrik edilerek ayrı yürütülmelidir.

²⁸⁸ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 515.

²⁸⁹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan ..., s.169.

²⁹⁰ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.153.

2.5.4. Uzlaşma Müzakerelerinin Gizliliği ve Delil Yasağı

CMK'nın 253/13 ve Yönetmeliğin 19/1. maddesinde²⁹¹, uzlaşma müzakerelerinin gizli olarak yürütüleceği açıkça düzenlenmiştir²⁹². Uzlaşma müzakerelerinin gizli olmasının, uyuşmazlığın taraflarının klasik ceza yargılamasına göre görüş ve düşüncelerini daha kolay açıklayarak daha güvenli tartışabilmeleri için uygun bir ortam yaratacağı belirtilmektedir²⁹³. Yönetmeliğin 19/1.maddesinde uzlaştırmacının süreç boyunca yapılan açıklamaları, kendisine aktarılan veya başka bir şekilde öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlü olduğu belirtildiğinden, gizlilik ilkesinin uzlaştırmacı açısından da geçerli olacağı açıkça anlaşılmaktadır. Yine yönetmeliğin 21/2. maddesinde uzlaştırmacının, uzlaşma müzakereleri sırasında suçun işlenmesine ilişkin olarak yapılan açıklamalara uzlaştırma raporunda yer veremeyeceği düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 19/2. maddesinde müzakerelere katılanların, müzakere sırasında öğrendikleri bilgilere ilişkin olarak tanıklık yapmaya zorlanamayacakları öngörülmüştür. Tanıklıktan muafiyet hükümlerinin ancak kanunla getirilebileceği gerekçesiyle bu düzenleme eleştirilmiş ve bu nedenle yönetmelikteki hükmün CMK'da yer alması gerektiği ileri sürülmüştür²⁹⁴. Bunun yanında maddenin düzenleme şeklinden müzakereye katılan kişilerin kendi rızalarıyla tanıklık yapabilecekleri anlamının ortaya çıkması nedeniyle düzenlemenin şeklinin isabetli olmadığı, bu durumun da uzlaşma müzakerelerinin gizliliği açısından ciddi bir sorun olduğu belirtilmiştir²⁹⁵.

Gizlilik ilkesi doğrultusunda CMK'nın 253/20 ve Yönetmeliğin 19/2. maddesinde, uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamaların, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamayacağı

²⁹¹ Yönetmelik Madde 19: "Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamaları, kendisine aktarılan veya diğer bir şekilde öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlüdür."

²⁹² Uzlaştırma müzakerelerinin gizli olacağına ilişkin düzenleme 5560 sayılı kanun ile değişikliğe öncesinde CMK'nın 253/6. maddesinde de bulunuyordu.

²⁹³ ÖZBEK, Avrupa Konseyi Arabuluculuk..., s. 149.

²⁹⁴ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan..., s. 184.

²⁹⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.531; Aynı yönde görüş için bkz; İNCEOĞLU/KARAN, s.61.

düzenlenmiştir²⁹⁶. CMK'nın değişiklik sonrasındaki halinde belgeden bahsedilmemiş ise de, müzakereler sırasında yapılan açıklamaların yazıya dökülmesi suretiyle oluşturulan belgelerin de delil yasağı kapsamında olduğu ileri sürülmüştür²⁹⁷. Bu yasağa uyulmaması halinde, uzlaşmanın gerçekleşmemesi nedeniyle yapılacak yargılamada söz konusu delilin hukuka aykırı delil kapsamında değerlendirilmesi ve karara esas alınmaması gerekir²⁹⁸.

Yönetmeliğin 19. maddesinin 3. fıkrasında; uzlaştırma müzakereleri sırasında, uzlaştırmacı tarafından gerekli görülmesi hâlinde tutulan tutanak veya notların, kapalı bir zarf içerisinde Cumhuriyet savcısına verileceği, kapalı zarfın Cumhuriyet savcısı tarafından mühür ve imza altına alınarak dosyada muhafaza edileceği ve bu zarfın, sadece uzlaştırmacı tarafından düzenlenen ve Cumhuriyet savcısı tarafından mühür ve imza altına alınan uzlaştırma raporunun sahteliği iddia edildiğinde ortaya çıkan uyuşmazlığı gidermek amacıyla delil olarak kullanılmak üzere açılacağı düzenlenmiştir.

2.5.5. Uzlaştırmacının Ücreti, Yapılan Masraflar ve Yargılama Gideri

CMK'nın 253/22. maddesinde, uzlaştırmacıya Cumhuriyet savcısı tarafından çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilerek ödeneceği, uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderlerinin, yargılama giderlerinden sayılacağı, uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde de bu giderlerin Devlet Hazinesi tarafından karşılanacağı düzenlenmiştir²⁹⁹. Ayrıca yönetmeliğin 31. maddesinde de uzlaştırmacı ücreti ve masraflarla ilgili ayrıntılı düzenleme bulunmaktadır³⁰⁰. Uzlaştırmacıya ücret

²⁹⁶ 5560 sayılı kanun değişikliği öncesinde CMK'nın 253/6. maddesinde, açıklamaların yanında bilgi ve belgelerin de delil olarak kullanılmayacağına ilişkin hüküm bulunmakta idi.

²⁹⁷ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 186.

²⁹⁸ CENTEL/ZAFER, s. 461.

²⁹⁹ 5560 sayılı kanun ile değişiklik öncesinde CMK'nın 253/8. maddesinde, uzlaştırmacı ücreti ve giderlerinin fail tarafından ödenmesi ve ancak bu halde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verileceği öngörülmüştü.

³⁰⁰ Yönetmelik Madde 31:(1) Uzlaştırmacıya soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından masraflar hariç, Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Görevlendirilen Müdafî ve Vekillere Ödenecek Ücret Tarifesinde soruşturma aşaması için belirlenen miktarın iki katını geçmemek üzere, uzlaştırmacının şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin; yaşı, olgunluğu, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumu gibi belirgin farklılıkları değerlendirmede ve tarafları uzlaştırmadaki becerisi, bu süreçte gösterdiği çaba ve

ödenmesi, Cumhuriyet savcısı ve hakimin uzlaşma müzakerelerini yürütmesi için uzlaştırmacı atadığı hallerde geçerli olacaktır. Buna karşılık Cumhuriyet savcısı ve hakimin uzlaşma müzakerelerini bizzat kendilerinin yürüttüğü hallerde uzlaştırmacı ücreti adında kendilerine ücret ödenmesi söz konusu değildir.

Uzlaştırma kapsamındaki dosyaların kapsamı ve taraf sayılarının birbirinden farklı olacağından dolayı uzlaştırmacının harcaacağı emeğin de aynı olmayacağı, bu nedenle maddede uzlaştırmacıya ödenecek ücretin tespit edilmesinde maktu bir ücret belirlenmemiş olmasının isabetli olduğu belirtilmiştir³⁰¹. Kanunda uzlaştırmacıya ödenecek ücret konusunda herhangi bir alt veya üst sınır öngörülmemiş olmasına rağmen, Yönetmelikte, uzlaştırmacıya ödenmek üzere belirlenecek ücretin, Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Görevlendirilen Müdafî ve Vekillere Ödenecek Ücret Tarifesi'nde soruşturma aşaması için öngörülen miktarın iki katını³⁰² geçmemesi gerektiğine ilişkin bir sınırlama öngörülmüştür. Fakat Yönetmelikle bu şekilde uzlaştırmacı ücreti bakımından pek de yüksek sayılamayacak bir üst sınır getirilmesinin isabetli olmadığı belirtilmektedir³⁰³.

Kanaatimizce bu şekilde bir sınırlama getirilmesi yerinde bir düzenleme olmasına rağmen, sınırlama miktarı düşük olduğundan, bu miktarın üç ya da dört katı şeklinde değiştirilmesi gerekmektedir. Adalet Bakanlığı ve UNDP Türkiye Temsilciliği tarafından yürütülen Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma

gayreti, harcadığı emek ve mesaisi gibi faktörlerin yanısıra uyumsuzluğun kapsamı ve niteliği de dikkate alınarak çalışmasıyla orantılı makul bir ücret belirlenir. Uzlaştırmacı tarafından zorunlu yol giderleri de dahil olmak üzere yapılan masraflar anılan ücret tarifesinde soruşturma aşaması için belirlenen miktarı geçmeyecek şekilde ayrıca ödenir.

(2) Görevlendirilen uzlaştırmacıya belirlenen ücret, uzlaştırma işlemleri sonunda düzenlenecek raporun ibrazından sonra makul süre içerisinde Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından sarf kararı ile ödenir.

(3) Birden fazla uzlaştırmacının görevlendirildiği hâllerde takdir edilecek ücret bu kişilere katkıları oranında paylaşılır.

(4) Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır ve bu giderler ilgili ödenekten karşılanır.

(5) Uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri hakkında Kanunun yargılama giderlerine ilişkin hükümleri uygulanır.

(6) Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri Devlet Hazinesi üzerinde bırakılır.

(7) Uzlaştırmacının çalışması karşılığında uzlaştırma ücreti talep etmediği hâllerde bu madde hükümleri uygulanmaz.

³⁰¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet, s. 542.

³⁰² Söz konusu tarifede, 2010 yılında soruşturma aşaması için 149 TL ücret öngörülmüş olup, uzlaştırmacı ücreti en fazla bu miktarın iki katı olan 298 TL olarak belirlenebilecektir. <http://www.cigm.adalet.gov.tr/duyurular/2010/cm2010tarife.pdf>, Erişim Tarihi: 22/04/2010

³⁰³ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 542.

Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi kapsamında yapılan ankete katılanların % 89,2'si uzlaştırmacı ücreti için belirlenen tavan ücret uygulamasının uygun olduğunu belirtmişlerdir³⁰⁴. Ayrıca uzlaştırmacı ücretinin belirlenmesine ilişkin kanun metninde “masraflarıyla orantılı” kavramının kullanılmasına rağmen, Yönetmelikte “masraflar hariç” kavramının kullanılması kanaatimizce çelişki doğurmaktadır. Bu hususun da düzeltilmesi gerekmektedir.

Yönetmeliğin 31. maddesinin 4. fıkrasında, uzlaştırmacı ücreti ile diğer uzlaştırma giderlerinin yargılama giderlerinden sayılacağı açıkça belirtilmiş olmasına rağmen, uzlaştırma giderlerinin neler olabileceğine ilişkin kanun ve yönetmelikte açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Sadece Yönetmeliğin 31/1. maddesinin son cümlesinde uzlaştırmacının zorunlu yol giderlerinin ve masraflarının ödeneceği, bu miktarın da yine uzlaştırmacı ücreti gibi sınırlamaya tabi olduğu belirtilmiştir. Hatta bu gider ve masrafların maddede belirtilen tarifede soruşturma aşaması için öngörülen miktarı geçmemesi gerektiği düzenlenmiştir³⁰⁵. Uyuşmazlığın taraflarının çok olması, başka şehirlerde oturma ihtimallerinin bulunması gibi sebeplerle, her uyuşmazlıkta yapılacak masraflar farklı olduğundan, masraflar konusunda sınırlama getirilmesinin uygun olmadığını, bunun yerine Cumhuriyet savcısı ya da hakim, uzlaştırmacının sunduğu masraf belgelerini denetleyerek, ödenecek miktarı sınırlama olmadan belirleyebilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Uzlaşma amacıyla yapılan tüm giderlerin uzlaştırma giderlerinden sayılacağı, bu nedenle uzlaşma teklifinde bulunulması için yapılacak tebligat giderlerinin, görevlendirilen uzlaştırmacı ücretinin, uzlaştırmacının ulaşım ve iletişim giderlerinin, uzlaşma maksadıyla harcanan diğer giderlerin uzlaştırma giderlerinden sayılacağı belirtilmiştir³⁰⁶. Belirtilenler dışında müzakere sırasında taraflara yapılacak değişik ikramlar (örneğin çay, kuru pasta vb.) ile makul olmak şartıyla tarafların bir araya getirildiği yemek bedellerinin de masraflar arasında sayılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, uzlaştırma ücreti ve uzlaştırma giderlerinin Devlet Hazinesi tarafından karşılanacağı öngörülmüştür. 5560 sayılı kanun ile

³⁰⁴ ÇAKMAK, Anket Sunumları.

³⁰⁵ Tarifede soruşturma aşaması için öngörülen miktar 149 TL olduğundan, uzlaştırmacıya ödenecek masraf miktarı en fazla 149 TL olabilecektir.

³⁰⁶ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.155.

yapılan değişiklik öncesinde, CMK'nın 253/8. maddesinde, uzlaştırma işleminin giderlerinin fail tarafından ödenmesi halinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verileceği düzenlenmişti. Mevzuatın yeni hali, uzlaşmayı teşvik edici ve kolaylaştırıcı mahiyette olduğundan oldukça yerinde bir düzenlemedir.

Uzlaşmanın gerçekteşmemesi halinde ise uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderlerinin yargılama giderlerinden sayılacağı ve CMK'da yer alan yargılama giderlerine ilişkin hükümlerin uygulanacağı öngörülmüştür. Dolayısıyla sanık hakkında, yargılama sonucunda beraat ya da düşme kararı haricindeki mahkûmiyet, erteleme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi kararların verilmesi halinde tespit edilen uzlaştırma giderlerinin, yargılama giderleri arasında yer alması ve sanık tarafından ödenmesine ilişkin hususa kararda yer verilmesi gerekmektedir.

2.6. UZLAŞMANIN SONUÇLARI

Uzlaşmanın olumlu ya da olumsuz sonuçlanmasının, soruşturma ve kovuşturma aşamasındaki sonuçları arasında benzer yönler bulunsa dahi, verilecek karar ve usulleri farklılık arz ettiğinden, uzlaşmanın sonuçlarını soruşturma ve kovuşturma aşaması için ayrı ayrı incelenmesinin faydalı olacağını düşünmekteyiz.

2.6.1. Soruşturma Aşamasındaki Sonuçları

Uyuşmazlığın taraflarının uzlaşma teklifini kabul etmeleri üzerine, uzlaştırma müzakerelerine başlanacaktır. Müzakereler sonucunda tarafların anlaşması ve mağdurun uğradığı zararın tespiti ile zararın giderilme şekli, yani edimin belirlenmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda herhangi bir edim belirlenmeden de uzlaşma sağlanabilmektedir. İşte edimin belirlenmesi ve ifa şekline göre uzlaşmanın sonuçları farklı olacaktır.

2.6.1.1. Kovuşturmayaya Yer Olmadığı Kararı Verilmesi

CMK'nın 253/19. maddesinin birinci cümlesi ve Yönetmeliğin 23/1. maddesi gereğince, Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını, belirlenen edimin hukuka uygun olduğunu ve def'aten yani bir defada, birden yerine getirildiğini tespit etmesi halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vermesi gerekmekte olup, bu konuda Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmamaktadır. Tarafların herhangi bir edim belirlemeden uzlaşmaları halinde de aynı husus geçerli olacaktır.

CMK'nın 172. maddesinde uzlaşmadan söz edilmediği, bu nedenle verilecek kovuşturmayaya yer olmadığı kararının yasal dayanağının doğrudan 253/19. madde olacağı, kararda da bu maddenin yer alacağı iddia edilmiş ise de³⁰⁷, kovuşturmayaya yer olmadığı kararının ve hukuki sonuçlarının 172. maddede düzenlenmiş olması nedeniyle, uzlaşmanın gerçekleşmesi sonucu verilecek kararda CMK'nın 253/19 ve 172. maddelerinin belirtilmesinin gerekli olduğunu düşünmekteyiz³⁰⁸.

Verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararına karşı CMK'nın 173. maddesi gereğince itiraz yoluna başvurulabilecektir. Örneğin, mağdur taraf, uzlaşmanın özgür iradesine dayanmadığını, belirlenen edimin yerine getirilmediğini gerekçe göstererek karara itiraz edebilecektir.

2.6.1.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı Verilmesi

CMK'nın 253/19. maddesinin ikinci cümlesi ile Yönetmeliğin 23/2. maddesi gereğince, uzlaşma müzakereleri sonucunda belirlenen edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzetmesi hâlinde, CMK'nın 171. maddesindeki şartların³⁰⁹ varlığı aranmaksızın, şüpheli hakkında

³⁰⁷ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.190.

³⁰⁸ Uygulamada verilen karar örneği için bkz; Ek-5.

³⁰⁹ Kural olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilmesi için bazı şartların bulunması gerekli olup, bu şartların yer aldığı CMK'nın 171. maddesinin 3. fıkrası şu şekildedir: "(3) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için, uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere;

a) Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması,

kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir. CMK'nın 171/2. maddesine göre kamu davasının açılması 5 yıl süreyle ertelenebilecektir. Fakat uzlaşma nedeniyle verilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararının belirlenen edimin yerine getirileceğine ilişkin süre dikkate alınarak verilmesi gerekmektedir.

CMK'nın 253/19. maddesinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, erteleme süresi içerisinde belirlenen edimin yerine getirilmemesi halinde, 171. maddenin 4. fıkrasındaki³¹⁰ şart aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davası açılacağı açıkça düzenlenmiştir. Yani bu halde erteleme süresi içinde şüphelinin kasıtlı bir suç işleyip işlememesi hususu önemli olmadığından araştırılması zorunlu olmayıp, şüpheli hakkında kamu davası açılacaktır.

Buna karşılık CMK'nın 253/19. maddesinde, erteleme süresi içerisinde şüphelinin edim ifa etmesi halinde CMK'nın 171/4. maddesindeki şartın aranmayacağı hususunda açıklama olmadığı, bu nedenle erteleme süresi içerisinde edimi yerine getiren şüpheli hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararının verilebilmesi için, şüphelinin erteleme süresi içerisinde kasıtlı bir suç işlememiş olması şartının aranması gerektiği ileri sürülmüştür³¹¹. Yönetmeliğin 23/4. maddesinde yer alan “ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi hâlinde, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir.” şeklinde düzenleme de bulunduğundan bu görüşün yerinde olmadığını düşünmekteyiz.

Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, taksidde bağlanması veya süreklilik arz etmesi hallerinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine (kovuşturma aşamasında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına) karar verilmesinin usul ekonomisine uygun olmadığı, bu kararın verilmesi halinde dahi

b) Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,

c) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,

d) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.”

³¹⁰ CMK Madde 171: “ (4) Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.”

³¹¹ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 191.

soruşturmanın durmayarak, kamu davası açılacak hale gelecek duruma gelinceye kadar devam etmesi gerekeceği, bu nedenle edimin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hallerinde durma kararı verilerek, edimin yerine getirilmesiyle derhal kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi (kovuşturma aşamasında düşme kararı), edimin yerine getirilmemesi durumunda ise soruşturma ve kovuşturmaya devam edilmesinin daha uygun olacağı ileri sürülmüştür³¹².

2.6.1.3. Soruşturma Konusu Suçtan Doğan Zarara İlişkin Şahsi Hakların Sona Ermesi

CMK'nın 253/19. maddesi ile Yönetmeliğin 23/7. maddesinde, uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağı, açılmış olan davadan da feragat edilmiş sayılacağı hususu düzenlenmiştir. Uzlaşma raporu veya belgesinin taraflarca imzalandığı anın aslında uzlaşmanın sağlandığı an olduğu, fakat CMK'nın 253/17. maddesi gereğince soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının, kovuşturma aşamasında ise hakimin, uzlaşmanın hukuka uygun olduğunu belirleyerek raporu veya belgeyi onaylaması gerektiği, bu nedenle söz konusu rapor veya belgenin hüküm ifade edebilmesi ve uzlaşmanın sağlanmasından söz edebilmek için Cumhuriyet savcısının ve hakimin onayının anlaşılması gerektiği ileri sürülmüştür³¹³.

Düzenlemelerin emredici nitelikte olması, uzlaşma kurumunun ve sürecinin uyuşmazlığın taraflarının özgür iradelerine bağlı olması, yine tarafların hukuka aykırı olmaması şartıyla mağdurun zararını ve giderilme şeklini belirlemede özgür olması dikkate alındığında, mağdurun uzlaşma süreci sonucunda zararın tamamının karşılanmadığı gerekçesiyle hukuk mahkemesine başvurma imkanı bulunmamaktadır. Uzlaşma kurumunun, uyuşmazlığı hukuki ve cezai tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırdığı, tarafların, mağdurun zararının şu veya bu biçim ya da oranda giderilmesi üzerinde anlaşmaları, zararın kısmen giderilmiş olmasının mağdurun hukuk mahkemesinde tazmin edilmeyen kısmı için dava

³¹² ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ... , s. 540.

³¹³ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 207.

açmasına imkan vermediği belirtilmiştir³¹⁴. Uzlaşma halinde zaten zararın giderilecek olması, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine bırakılmış olması ve uzlaşmanın amacının adliyenin iş yükünü azaltması olduğu gerekçesiyle, mağdurun tazminat davası açamayacağına ilişkin düzenlemenin isabetli olduğu ileri sürülmüştür³¹⁵.

Buna karşılık, tazminat davası açılmaması şeklindeki düzenlemenin, uzlaşma adına fedakarlık yaparak mahkemede alabileceği tazminat miktarının çok azına razı olan mağdurun, failin edimi yerine getirmemesi halinde cezalandırılması, failin ise yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle mükafatlandırılması anlamına geleceğini, bu nedenle mağdurun tazminat davası açma hakkının elinden alınmaması gerektiği belirtilmektedir³¹⁶.

Bu düzenlemenin doğurduğu sonuçlar dikkate alındığında, özellikle mağdurun uzlaşma kurumu, süreci ve hukuki sonuçları hakkında bilgilendirilmesinin önemi daha çok ön plana çıkmaktadır. Gerçekten mağdura uzlaşma teklifi yapılırken ve uzlaşma müzakereleri sürdürülürken, şüpheliden uzlaşma sonucunda belirlenen edim dışında başkaca bir husus talep edemeyeceği anlayabileceği şekilde anlatılmalıdır. Aksi takdirde suçtan zarar gören mağdurun zararın giderilmesini amaçlayan uzlaşma kurumunun, mağdurun aleyhine bir sonuç doğurması söz konusu olabilecektir.

CMK'nın 253/18. maddesinde, uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği açıkça belirtilmiştir. Soruşturma aşamasında tarafların kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmemeleri, teklifi kabul etmelerine rağmen uzlaştırma müzakerelerine katılmamaları, yapılan uzlaştırma müzakereleri sonucunda zararın miktarı ya da giderilme şeklinin yani edimin belirlenmesinde anlaşamamaları gibi hallerde uzlaşmanın gerçekleşmemesi söz konusudur. Bu tür durumlarda soruşturma kaldığı yerden devam edecek ve şüpheli hakkında kamu davası açılacaktır.

Bunun yanında aynı maddenin 16. fıkrasında, uzlaşma teklifinin taraflarca reddedilmesine rağmen, tarafların, aralarında uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak

³¹⁴ KAYMAZ/ GÖKCAN, s.207.

³¹⁵ SOYGÜT ARSLAN, s. 160.

³¹⁶ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.537-538.

uzlaştıklarını beyan edebilecekleri düzenlenmiştir. Doktrinde, maddedeki “uzlaşma teklifi reddedildikten sonra” kavramının geniş yorumlanmasının uzlaşma kurumunun amacı ve fonksiyonuna uygun düşeceği, müzakereler başladıktan sonra ya da müzakereler sırasında vazgeçme veya müzakereye katılmaktan imtina etme hallerinde de uzlaşmanın reddedilmiş sayılması ve tarafların uzlaştıklarını gösteren belgeyle Cumhuriyet savcısına başvurularının mümkün olması gerektiği belirtilmektedir³¹⁷.

Buna karşılık, soruşturma aşamasında uzlaştırmacı görevlendirildikten sonra tarafların bu şekilde hazırlanan belgeye Cumhuriyet savcısına başvuruları halinde uzlaşma metninin uzlaştırmacı tarafından rapora bağlanmasının yerinde olacağı ileri sürülmüş ise de, bu halde uzlaştırmacının yapacağı bir iş bulunmaması ve soruşturmanın gereksiz yere uzayacak olması nedenleriyle görüşün isabetli olmadığını düşünmekteyiz. Bu durumda derhal uzlaştırmacının görevlendirilmesi geri alınmalı ve soruşturma, kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile sona erdirilmelidir.

Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlendikten sonra ilgili mahkemenin CMK'nın 174 ve 175. maddeleri gereğince 15 günlük yasal süre içerisinde iddianameyi kabul ya da iade konusunda karar vermesi zorunludur. İddianamenin düzenlenmesi ile mahkeme kararı arasındaki süre içerisinde tarafların aralarında uzlaştıklarına dair belge ile başvuruları ihtimali de bulunmaktadır. Bu halde mahkeme kararı beklenmeli, eğer iddianamenin kabulüne dair karar verilmiş ise tarafların başvurusu geçerli sayılmamalı, buna karşılık iddianamenin iadesi halinde tarafların uzlaştıklarına ilişkin başvurularına göre işlem yapılmalıdır. Bu halde dahi Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını ve belirlenen edimin hukuka uygun olup olmadığını denetlemesi gerekmektedir.

³¹⁷

KAYMAZ/ GÖKCAN, s. 175.

2.6.2. Kovuşturma Aşamasındaki Sonuçları

2.6.2.1. Uzlaşmanın Gerçekleşmesinin Sonuçları

CMK'nın 254/2. maddesinin birinci cümlesi ve Yönetmeliğin 27/1. maddesi gereğince, uzlaşmanın gerçekleşmesi, yani mahkemenin, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını, belirlenen edimin hukuka uygun olduğunu ve sanık tarafından def'aten yani bir defada, birden yerine getirildiğini tespit etmesi halinde, davanın düşmesine karar verilmesi gerekmektedir. Bu halde mahkeme ya da hakimink takdir hakkı bulunmamaktadır. Tarafların herhangi bir edim belirlemeden uzlaşmaları halinde de aynı husus geçerli olacak ve düşme kararı verilecektir.

CMK'nın 254/2. maddesinin ikinci cümlesi ile Yönetmeliğin 27/2. maddesi gereğince, uzlaşma müzakereleri sonucunda belirlenen edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hâlinde, sanık hakkında, 231. maddedeki şartlar³¹⁸ aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verileceği, geri bırakma süresince de zamanaşımı süresinin işlemeyeceği düzenlenmiştir.

CMK'nın 254. maddesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması sürecinde edimin yerine getirilmesi halinde verilecek karara değinilmediği, dolayısıyla edimin geri bırakma süresi içerisinde yerine getirilmesi halinde kararın 254. maddeye göre değil, 231. madde gereğince verilebileceği, bu nedenle geri bırakma süresi içerisinde edimi yerine getiren sanık hakkında düşme kararı verilebilmesi için, sanığın geri bırakma süresi içerisinde kasıtlı bir suç işlememiş olması şartının da aranması gerektiği ileri sürülmüştür³¹⁹. Yönetmeliğin 27/4. maddesinde yer alan “ Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi hâlinde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak

³¹⁸ Kural olarak hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi için bazı şartların bulunması gerekli olup, bu şartların yer aldığı CMK'nın 231. maddesinin 6. fıkrası şu şekildedir: “(6)Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için;
a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,
b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurulularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması,
c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, gerekir.”

³¹⁹ KAYMAZ/GÖKCAN, s. 200.

davanın düşmesine karar verilir.” şeklinde düzenlemenin varlığı dikkate alındığında bu görüşün yerinde olmadığını düşünmekteyiz.

2.6.2.2. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesinin Sonuçları

Kovuşturma aşamasında tarafların kendilerine yapılan uzlaşma teklifini kabul etmemeleri, teklifi kabul etmelerine rağmen uzlaştırma müzakerelerine katılmamaları, yapılan uzlaştırma müzakereleri sonucunda zararın miktarı ya da giderilme şeklinin yani edimin belirlenmesinde anlaşamamaları gibi hallerde uzlaşmanın gerçekleşmemesi söz konusu olacaktır. Bu tür durumlarda kovuşturmaya devam edilmeli ve delillerin değerlendirilmesi yapılarak sanık hakkında hüküm verilmelidir.

CMK'nın 254/2. maddesinin son cümlesinde, sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, mahkeme tarafından, 231. maddenin 11. fıkrasındaki³²⁰ şartlar aranmaksızın geri bırakılan hükmün açıklanacağı düzenlenmiştir. Yani bu halde geri bırakma süresi içerisinde sanığın kasten bir suç işleyip işlememesi ya da denetimli serbestlik tedbirine aykırı davranması hususları önemli olmadığından, mahkemece bu hususların araştırılması zorunlu olmayıp, sanık hakkında geri bırakılan hükmün açıklanmasına dair karar verilecektir.

Doktrinde ve uygulamada, uyuşmazlığın taraflarının soruşturma aşamasında olduğu gibi yargılama aşamasında da, aralarında uzlaştıklarına ilişkin belgeyle mahkemeye müracaat edip edemeyecekleri ve ettikleri takdirde bu belgeyle dayanılarak hüküm verilip verilemeyeceği tartışmalıdır. Uzlaşma kurumunun savcılık aşamasına özgü olduğu, bu itibarla, sadece istisnai hallerde kovuşturma aşamasında Yönetmelikte belirlenen durumlarda bu kuruma başvuru olanağı olduğu gerekçesiyle

³²⁰ CMK Madde 231: “ (11) Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı davranması halinde, mahkeme hükmü açıklar. Ancak mahkeme, kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getiremeyen sanığın durumunu değerlendirerek; cezanın yarısına kadar belirleyeceği bir kısmının infaz edilmemesine ya da koşullarının varlığı halinde hükümdeki hapis cezasının ertelenmesine veya seçenek yaptırımlara çevrilmesine karar vererek yeni bir mahkûmiyet hükmü kurabilir.”

tarafının bu şekilde mahkemeye başvuramayacakları belirtildiği gibi³²¹, uzlaşma sisteminin işletilmesi isteniyorsa, tarafların yargılama aşamasında da uzlaştıklarını belirtmeleri üzerine davanın bitirilmesi gerektiği, bu durumda davayı devam ettirerek sanığa ceza vermekte kamu yararının bulunmadığı ileri sürülmüştür³²².

2.7. UZLAŞMANIN FAYDALARI

Uzlaşma kurumunun, uyuşmazlığın tarafları olan mağdur veya suçtan zarar gören ile şüpheli ya da sanıklara klasik ceza adalet sistemine göre birçok faydası olduğu gibi, ayrıca topluma, yargı organlarının işleyişine ve iş yüküne, devlet tarafından yapılan kamu harcamalarına da olumlu etkileri bulunmaktadır. Uzlaşmanın faydalarını ayrı başlıklar altında göstermeden önce, uygulamada tarafımızdan ve diğer Cumhuriyet savcılarınca uzlaşma ile sonuçlandırılan birkaç örnek olaya çalışmada yer vermemizin, uzlaşmanın faydalarının daha rahat görülebilmesinde katkısı olabileceğini düşünmekteyiz.

Örnek Olay- 1: Şüpheli Hasan Hüseyin, bilinçli taksirle 3 kişinin hayatı tehlike geçirecek şekilde yaralanmasına neden olmuştur. Şüphelinin üzerine atılı suçun takibi şikâyete bağlı değildir. Fakat suç uzlaşmaya tabi olduğundan şüpheli, Cumhuriyet savcısı tarafından çağrılarak kendisine teklif formu düzenlenmek suretiyle uzlaşma hükümleri anlatılarak uzlaşma teklifinde bulunulmuş, şüphelinin kabul etmesi üzerine mağdurlara da teklif formu düzenlenmek ve uzlaşma hükümleri anlatılmak suretiyle teklifte bulunularak, mağdurların da teklifi kabul etmesi üzerine taraflar cep telefonu ile Cumhuriyet savcısı tarafından çağrılmıştır. Taraflar Cumhuriyet savcısı makam odasında bir araya gelmişler, mağdurlar beyanlarında; şüphelinin kendilerini ziyaret ettiğini ve masraflarını karşıladığını, Cumhuriyet savcısı huzurunda kendilerinden özür dilemesinin yeterli olacağını belirtmişler, şüpheli de edimi kabul ederek huzurda her üç mağdurdan özür dilemiş ve bu tarihten sonra daha dikkatli olacağını belirtmiştir. Sonuçta yapılan işlemler uzlaştırma raporu şeklinde yazıya aktarılarak taraflarca imzalanmıştır. Cumhuriyet Savcısı da

³²¹ ŞAHİN, Cumhur, Çalıştay Raporu, s.9.; benzer görüş için bkz; ÇAKMAK, Seyfullah, Çalıştay Raporu, s.9.

³²² KAYMAZ, Seydi, Çalıştay Raporu, s. 9.

uzlaşmanın gerçekleşmesi ve edimin def'aten yerine getirilmiş olması nedeniyle Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vererek soruşturmayı sona erdirmiştir. (Soruşturma, Yazıhan Cumhuriyet Başsavcılığı'nda tarafımızdan yürütülmüştür.)³²³.

Örnek Olay- 2: Fail Celil, şikâyetçi Emrah'ın sahibi ve yöneticisi olduğu bir internet sitesindeki forumda site yöneticisine karşı oldukça sert ve hukuken hakaret içeren ciddi söylemlerde bulunmuştur. Bunun üzerine Emrah, savcılığa müracaat ederek şikâyetçi olur. Yapılan IP numarasının tespitinde Celil'in bu fiili gerçekleştirdiği anlaşılır. Fail suçunu kabul eder. Yayın yoluyla hakaret uzlaşma kapsamında bir suçtur. Fail ve mağdur arasında önceye dayalı bir kısım anlaşmazlık olduğu, dosya içeriğinden anlaşılmaktadır. Faille mağdura, savcı tarafından yapılan uzlaşma teklifleri kabul edilir. Şikâyetçinin talebi kendisine bir milyon liranın ödenmesidir. Avukat, savcının görevlendirilmesi üzerine iki tarafla masaya oturur. Anlaşmayı sağlar. Fail Celil, ödemeyi yapar, dekontunu ibraz eder. Avukat, raporunu hazırlar. Bunun üzerine savcı, soruşturmayı takipsizlik ile sonuçlandırır. (Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı).

Örnek Olay- 3: Ahmet isimli çocuk geceleyin bir binaya girer. Muhafaza altına alınmış bir eşyayı çalar. Aynı zamanda da bir kısım eşyalara zarar verir. Suçu, geceleyin konut dokunulmazlığını ihlal, mala zarar verme ve hırsızlıktır. Suç önceki yasa döneminde gerçekleştiğinden ve bu yasa failin lehine olduğundan uzlaşma kapsamındadır. Oysa ki yürürlükteki yasaya göre mala zarar verme ve hırsızlık uzlaşma kapsamı dışındadır. Genel hukuk kuralları uyarınca failin lehine olan yasa uygulanacağından uzlaşma teklifinin yapılması zorunludur. Mahkeme hakimi, şikâyetçi ile çocuğa ve kanuni temsilcisine uzlaşma teklifini yapar, teklifinin her iki tarafça olumlu karşılanması sebebiyle uzlaştırmacı olarak bir avukat görevlendirilir. Avukat tarafları bir araya getirir, meydana gelen zararın tespiti yapılır. Bu zararın çocuk ve ailesi tarafından karşılanmasının kabul edilmesi ve zararın tazmin edilmesi sebebiyle olumlu bir rapor düzenler ve mahkemeye ibraz eder. Mahkeme,

³²³ Uygulamada yürütülen ve uzlaşma ile sonuçlandırılan soruşturma sonucunda verilen karar örneği için bkz; Ek-6.

uzlaşmanın başarılı bir şekilde sonuçlanması sebebiyle davayı düşürür. (İzmir Adliyesi)³²⁴.

2.7.1. Mağdur veya Suçtan Zarar Gören Bakımından

Klasik ceza yargılama sistemlerinde mağdur sürekli olarak ikinci planda tutulmuştur. Uzlaşma kurumu ise suçun ele alınacağı sürece mağdurun doğrudan ve aktif olarak katılmasını sağlamakta, böylelikle mağdur maruz kaldığı suç ve fail hakkındaki fikirleri ile suçun hayatı üzerindeki etkilerini açıklama imkanına kavuşmaktadır. Mağdur uyuşmazlık ile ilgili sürece aktif olarak katıldığından, uyuşmazlığın çözümü için gerekli hususlarda söz sahibi olabilmekte, kafasında oluşan sorulara da cevap bulabilmektedir. Uzlaşma ile mağdurun suç nedeniyle uğradığı zararı daha kolay ve hızlı bir şekilde fail tarafından karşılanmakta, mağdur ayrıca hukuk mahkemesinde de dava açma zahmetinden kurtulmaktadır. Ayrıca uzlaşmada mağdurun zararının giderilme ihtimali, klasik ceza adalet sistemine göre çok daha yüksek bulunmaktadır³²⁵.

Uzlaştırma sayesinde, mağdurların çok nadir bulabilecekleri bir fırsat olan faille karşı karşıya gelme imkânına sahip olacakları, eğitilmiş ve gönüllü bir uzlaştırıcının yönetiminde yapılan toplantıda mağdurun, acısını, zararını ve duygularını faile açıklayabileceği, uzlaştırma müzakerelerinin, mağdurun sorularının cevaplanmasına ve böylece korkularının azalmasına olanak tanıyacağı, mağdurların, ceza muhakemesi sürecinde seslerini duyurabildiklerini düşünecekleri ve mağdurlara failin hayatını olumlu yönde etkileme şansı verileceği belirtilmektedir³²⁶.

Mağdurların suç nedeniyle uğradıkları psikolojik yönden zararlarının genellikle daha fazla olduğu ve uzlaşma sürecinin de mağdurun psikolojik zararlarının giderilebilmesine imkan sağladığı, mağdurun uyuşmazlık süreci hakkında klasik ceza adalet sistemine göre daha fazla bilgilendirildiği, failin mağdura karşı kişisel olarak sorumlu tutulabildiği de uzlaşmanın faydaları arasında sayılmaktadır³²⁷.

³²⁴ Adalet Bakanlığı/ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Hakim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı,, Ankara 2009, s. 162, (Yayınlanmamıştır.)

³²⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.184-185.

³²⁶ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma,, s.293.

³²⁷ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.186-187.

Klasik ceza yargılamasında aleniyet ilkesinin geçerli olması nedeniyle, mağdurun maruz kaldığı haksız eylemin, yakın çevresi ve toplum tarafından öğrenilmesi mümkündür. Bu durum mağdurun ikinci bir zarar görmesine neden olabilecektir. Buna karşılık uzlaşma kurumunun işleyişinde gizlilik ilkesi geçerli olduğundan, mağdur uzlaşma sayesinde, uğradığı eylemin ve çıkan uyuşmazlığın başkaları tarafından öğrenilmesinden önce uyuşmazlığı sona erdirme imkanına sahip olacak ve toplumun haberdar olması nedeniyle uğraması ihtimal ikinci bir zarardan kurtulabilecektir.

2.7.2. Şüpheli veya Sanık Bakımından

Uzlaşmanın amacının klasik ceza adalet sisteminden farklı olarak faile acı çektirmek ve faili cezalandırmak olmadığı, uzlaşma ile failin cezalandırılması yerine mağdura karşı yaptığı haksızlığı düzeltme ve zararı giderme imkanı sağlandığı, özellikle ilk defa suç işleyen failerin ceza soruşturmasına uğramak ve sonuçta hapis cezası almak veya adli sicil kayıtlarına girmekten kurtulabileceği, failin mağdurla yüz yüze gelmesi nedeniyle yaptığı eylemin insan üzerindeki etkilerini anlayabileceği, mağdurun uğradığı zararın giderilmesine failin aktif olarak katılmasının sağlandığı belirtilmektedir³²⁸.

Faillerin, uzlaşma sürecinde işledikleri suçu bizzat değerlendirerek sorumluluklarının farkına varabilecekleri, bu sayede, failerin işledikleri suçun neticelerini anlamalarına ve pişmanlıklarını dile getirerek özür dilemelerine imkân tanınacağı, failin, mağdura ve topluma verdiği zararı giderebileceği, failin, uzlaşma sayesinde, işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek ve sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olacağı, bunun sonucunda failin ceza sorumluluğunu tespit ve zararın giderilmesi için gereken yapılmış bulunacağından, mağdur bakımından da adaletin yerine getirilmiş olacağı uzlaşmanın faydaları arasında sayılmıştır³²⁹.

Bunların dışında, uzlaşma sayesinde failin toplum tarafından, neden olduğu zararı gidermeye çalışan bir kişi olarak değerlendirileceğinden, failin ıslah olma ve

³²⁸ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.189.

³²⁹ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s.296

topluma yeniden kazandırılma sürecini hızlandıracağı, uzlaşma sürecinde failin mağdurdan özür dilemesi ve açıklama yapması mümkün olduğundan, failin cani veya suçlu olarak değil, bir insan olarak görülebileceği, ayrıca failin çok uzun sürebilecek ve sonucu belli olmayan bir yargılama sürecinden kurtulabileceği belirtilmektedir³³⁰.

Uzlaşma ile mahkumiyet riski ortadan kalktığından, şüpheli ya da sanığın mahkumiyete bağlı hak yoksunluklarına tabi tutulmaktan ve yargılama sürecinde muhatap olabileceği temel hak ve özgürlük kısıtlamalarından kurtulacağı, uzlaşma sonucunda mağdurun da tatmini söz konusu olduğundan, mağdurun intikam alma girişimlerinin önüne geçileceği belirtilmiştir³³¹.

Şüpheli ya da sanık uzlaşma yolu ile mağdurla anlaşabildiği takdirde, ceza yargılamasından kurtulacağı gibi, ayrıca mağdur tarafından kendisine karşı açılma ihtimali yüksek olan tazminat davası nedeniyle hukuk mahkemesindeki yargılamadan, mahkemece aleyhine karar verilme durumunda icra takibinden de kurtulabilecektir. Yine aleniyet ilkesinin geçerli olduğu klasik ceza yargılaması sırasında şüpheli ya da sanığın işlediği suç hakkında çevresi ve toplum haberdar olacağından, gizlilik ilkesinin geçerli olduğu uzlaşma sayesinde, uyuşmazlığın başkaca kimseler tarafından öğrenilmesinden önce uyuşmazlığı sona erdirebilecek ve toplum nazarında olumsuz imaja maruz kalmaktan kurtulabilecektir.

2.7.3. Toplum Bakımından

Uzlaşma kurumunun toplumun da yararına olduğu, uzlaşma sayesinde, ağır olmayan suçlarda faillere hapis cezası vermek yerine, yararlı bir alternatif tedbire başvurulabileceği, böylelikle hem yargılama, hem ceza evi masraflarından büyük ölçüde tasarruf edileceği, toplumdaki uzlaşma programlarının, anlaşmazlık çözümünde dostane yöntemlerin toplum tarafından öğrenilmesini sağlayacağı³³², fail ve mağdur arasındaki uzlaşmanın, kamuda da, fiille ihlâl edilmiş olan hukuk

³³⁰ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.189-190.

³³¹ Uzlaşma El Kitabı, s. 34.

³³² ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s.293.

kurallarının geçerliliğini vurgulayacağı ve dolayısıyla kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet edeceği belirtilmiştir³³³.

Uzlaşma sürecine uyuşmazlığın taraflarının ve uzlaştırmacı vasıtasıyla yerel toplumun ve sivil toplum örgütlerinin katılmasının, toplumu ceza adalet sistemine yakınlaştıracığı, uyuşmazlığın tarafları olan fail ve mağdurun topluma kazandırılmasının toplum açısından da önemli olduğu, toplumun dağılması ve parçalanmasının toplumu zayıflatacağı, bu nedenle suç nedeniyle bozulan ilişkilerin onarılmasının ve tarafların yeniden bütünleşmesinin sağlanmasının toplum açısından önem arz ettiği, uzlaşmanın kişiler arasındaki bozulan ilişkileri onararak, suçun önlenmesine katkı sağladığı ve toplumsal yapıyı güçlendirdiği belirtilmektedir³³⁴.

Uzlaşma ile uyuşmazlığın sadece ceza hukuku bakımından değil, hukuk sisteminin tüm alanları açısından gündemden çıkarılmasının, tarafların adalet sistemine olan güvenlerinin artmasını sağlamasının, cezaevlerinin olumsuz etkilerinin giderilmesinin, uzlaşmanın toplum açısından faydaları olduğu ileri sürülmektedir³³⁵.

2.7.4. Yargı Organlarının İş Yükü Bakımından

Klasik yargılama sonucunda verilecek kararların tarafları tatmin etmediği hallerde yeni suçların işlenebileceği, bu durumun da yargıya yeni iş yükleri getireceğinden iş yükünü arttıracığı, uzlaşmada ise bu sorunların yaşanmayacağı, uzlaşma ile sonuçlanan uyuşmazlıkların, ilk derece mahkemeleri ile Yargıtay'ın iş yükünü de azaltacağı, bu sayede mahkemelerin diğer uyuşmazlıklara daha fazla zaman ayırabilecekleri ve uyuşmazlıkların daha kısa sürede ve daha az masrafla çözülebileceği, ayrıca uzlaşmanın faillerin yeniden suç işleme ihtimalini azaltacağı için, ceza yargılama sistemine ilave yük gelmesini engelleyeceği belirtilmiştir³³⁶.

Uzlaşmanın, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden olduğu ve uzlaşmada faile hapis cezasının verilmediği, uzlaşma sonucunda genellikle ceza takibatının durması veya sona ermesinin söz konusu olduğu, bu nedenle uzlaşmanın ceza adalet

³³³ ÖZBEK, Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, s.296.

³³⁴ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ... , s.191-192.

³³⁵ Uzlaşma El Kitabı, s. 34.

³³⁶ Uzlaşma El Kitabı, s. 35.

sisteminin iş yükü üzerinde olumlu etkileri olabileceği, bu sonucun doğabilmesi için de uzlaşmanın başarıyla uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür³³⁷.

Buna karşılık yapılan anket çalışmasına katılan hakim ve Cumhuriyet savcılarının % 61,8'i uzlaşmanın iş yüklerini arttırdığını, % 34,1' i ise uzlaşmanın iş yükleri üzerinde etkisinin olmadığını belirtmişlerdir³³⁸. Kanaatimizce uzlaşma, yargı organlarının iş yükünü oldukça azaltabilecek bir kurumdur. Buna ilişkin olarak değerlendirmelerimizi sonuç bölümünde ayrıntılı olarak yapmaya çalışacağız.

2.7.5. Kamu Harcamaları Bakımından

Uzlaşma uygulamalarının sonucunda ceza adalet sisteminin iş yükünün ve sanıklara verilecek mahkumiyet sayısının azalacağı, dolayısıyla devletin mahkemeler ve cezaevleri için yapması gereken bir takım masraflardan kurtulacağı, mahkeme ve cezaevi ihtiyaçlarının azalmasıyla da hakim, savcı ve diğer personelin sayısının azalacağı belirtilmektedir³³⁹. Bu durum da söz konusu personele yapılacak ödemelerden tasarruf edilmesini sağlayacaktır.

Yine uzlaşma uygulamaları, klasik ceza yargılamasındaki dava süreçlerine göre daha az maliyetle sonuçlandırılabilir. Örneğin, Slovenya'da bir davanın ortalama yargılama masrafının 400 Euro olduğu, buna karşılık uzlaşmayla sonuçlandırılan bir dosyanın maliyetinin 50 Euro olduğu belirtilmiştir³⁴⁰. İngiltere'de yapılan bir araştırmada ise, bir dosyada uzlaşmanın uygulanmasının maliyeti 150-300 sterlin olarak belirlenmesine rağmen ceza takibatının maliyeti ise dosya başına ortalama 2500 Sterlin olarak tespit edilmiştir. Finlandiya'da yapılan araştırmada da, dosyaların uzlaşmaya gönderilmesi sebebiyle devletin yargılama masraflarından 5.9 milyon Euro tasarruf edeceği, bu miktardan uzlaşma hizmetleri için gereken 3.7 milyon Euro'nun çıkarılması halinde devletin uzlaşma sebebiyle 2.2 milyon Euro tasarruf sağlayacağı, bu tasarrufun dosya başına 700 Euro olduğu hesaplanmıştır³⁴¹.

³³⁷ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.196.

³³⁸ ÇAKMAK, Anket Sunumları.

³³⁹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ... , s.198.

³⁴⁰ ALENKA, Meznar, Slovenya- Emekli Başsavcı, Çalıştay Raporu, s.3.

³⁴¹ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s.200-201.

Ülkemizde ise maliyet ve tasarruf konusunda henüz bir araştırma yapılmamıştır. Fakat CMK ve Yönetmelikte uzlaştırmacı ücreti ve masrafları konusunda üst limit getirilmiş olduğundan³⁴², uzlaşmayla sonuçlanan bir dosyanın maliyeti rahatlıkla hesaplanabilecektir. Uzlaştırmacıya ödenecek ücretin maksimum 298 TL ve uzlaştırma masrafının da maksimum 149 TL olabileceği dikkate alındığında, uzlaşma ile sonuçlanan dosyanın maliyeti en fazla 447 TL olacaktır. Ülkemizde ceza yargılamasının ortalama süresi ve süreçte yer alan görevlilerin emek ve mesaieleri dikkate alındığında, uzlaşmanın ülkemizde de yargılama masraflarında tasarruf sağlayacağı açıkça görülmektedir.

³⁴²

Üst limitler hakkında bkz; 298 ve 301 numaralı dipnotlar.

SONUÇ

Klasik ceza adalet sisteminin uyumsuzluğunun taraflarını, özellikle mağduru tatmin etmemesi ve başkaca sebeplerle ortaya çıkmış olan uzlaşma kurumu ülkemizde 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren TCK ve CMK'daki düzenlemeler ile uygulanmaya başlamıştır. Fakat yaklaşık beş yıllık geçen süre değerlendirildiğinde uzlaşmanın yeterince ve istenilen seviyede uygulanmadığı rahatlıkla görülebilmektedir.

Uzlaşmanın istenilen seviyede uygulanmamasının başlıca sebebi bu kurumun ve onarıcı adalet kavramının uygulayıcılar ve toplum tarafından yeterince bilinmemesi, uygulayıcılar olan hakim ve Cumhuriyet savcılarını tarafından uygulanmak istenmemesidir. Nitekim yapılan anket çalışmasında ankete katılan 3340 hakim ve Cumhuriyet savcısının % 61,8'i uzlaşmanın iş yüklerini arttırdığını, % 71'i de uzlaşmanın ceza muhakemesinin işleyişini yavaşlattığını belirtmiştir. Buna karşılık % 55'lik kısım uzlaşmanın ceza adalet sistemimize uygun bir kurum olduğunu, % 57'lik kısım da uzlaşmanın ceza adalet sistemine girmesinin olumlu bir gelişme olduğunu belirtmişlerdir³⁴³.

Ayrıca proje kapsamında eğitimci olarak görev alan hakim ve Cumhuriyet savcılarının birçoğu, uzlaşma nedeniyle özellikle Cumhuriyet savcılarının yoğun iş yükü altında uzlaştırma işlemlerini yapamayacaklarını ve bir an önce dosyayı karara bağlamak istediklerini belirtmişler, bir katılımcı da uzlaşmaya tabi olan bir suç işleyen fail hakkında iddianame düzenlemesi için 15 dakikanın yeterli olduğunu, uzlaştırma işlemleri için ise en az 2-3 saat zaman ayırması gerektiğini söyleyerek uzlaşmanın uygulanamayacağını belirtmiş idi.

Uzlaşmanın asıl amacının iş yükünü azaltmak olmadığı bir yana, uygulayıcıların bu konuda yanıldıklarını düşünmekteyiz. Çünkü Cumhuriyet savcılarının iddianame düzenledikten sonra işleri azalmamakta, aksine daha fazla iş yükü ortaya çıkmaktadır, şöyle ki;

Cumhuriyet savcısı uzlaşma yoluna gitmediği takdirde şu işlemleri yapmak zorunda kalmaktadır:

³⁴³

ÇAKMAK, Anket Sunumları.

- Dosyayı okuyup iddianame düzenlemek,
- Asliye Ceza Mahkemesine dava açıldığını kabul ettiğimizde iddia makamı olarak duruşmalara katılmak,
- Tarafların duruşmaya gelmediği düşünülduğünde zorla getirme ve yakalama işlemlerini yerine getirmek,
- Mahkemelerde yapılan yargılama sonucunda verilen kararların görüldülerini (kanun yollarına başvuru konusunda inceleme) yapmak üzere dosyayı yeniden incelemek,
- Yargıtay'a gidecek dosyaların temyiz gönderme formlarını imzalamak,
- Yargıtay tarafından olası bozma kararı verilmesi halinde yukarıda belirtilen işlemleri yeniden yapmak,
- Karar kesinleştğinde mahkeme tarafından hazırlanan ceza fişlerini imzalamak,
- İnfaz edilmesi amacıyla Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilen ilam evrakını inceleyerek ilgili deftere kaydetmek,
- Verilen cezanın niteliğine göre ödeme emri veya davetname düzenleyerek hükümlüye göndermek,
- Hükümlünün gelmemesi durumunda yakalama emri düzenlemek,
- Hükümlü yakalandığında müddetname düzenlemek ve diğer ceza evi işlemlerini yerine getirmek.

Bir soruşturma evrakının süreci incelendiğinde uzlaşmanın iş yükünü arttırması bir yana uygulayıcılara çok önemli zaman kazandırdığı, ayrıca kamu harcamalarından da çok ciddi tasarruf yapılabileceği açıkça görülmektedir. Yukarıda belirtilen hususlar sadece Cumhuriyet savcılarının yapacakları işlemler olup, bunun haricinde dava açılması durumunda hakimlerin, zabıt katiplerinin, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın, Yargıtay ilgili dairelerinin, olası tazminat davalarında hukuk hakimleri ve katiplerinin, icra müdürlüğünün, ceza evi görevlilerinin, kolluk güçlerinin yapacakları işlemler dikkate alındığında uzlaşma ile sonuçlandırılan dosyalarda kazanılan emek ve zamanın ne kadar büyük olduğu görülebilecektir. Bu

nedenle uzlaşmanın uygulanmamasında en önemli sebep olarak gösterilen uzlaşmanın iş yükünü arttırdığına ilişkin düşüncenin yerinde olmadığını ve eğitim çalışmalarıyla bu olumsuz bakış açısının değişebileceğini düşünmekteyiz.

Uzlaşma kapsamındaki suçların çoğunun şikâyete bağlı olması ve genellikle soruşturmanın şikâyetten vazgeçme nedeniyle sona ermesi nedeniyle uzlaşmanın uygulanması yaygınlaşmamaktadır³⁴⁴. Bu nedenle uzlaşmaya dahil suçların genişletilmesi ve metod olarak da katalog şeklinde sayılma yerine üst sınır itibari ile belli bir yıl limiti altında kalan suçların istisnalarının belirlenerek bu kapsama alınmasının faydalı olacağını, ayrıca CMK'nın 253/19. maddesindeki; “.....Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.” hükmü dikkate alındığında, ceza sorumluluğu olmayan çocuklar ve sağır-dilsizler hakkında da uzlaşma kurumuna başvurulmasının suç işleyen çocuklar ve tazminat talebine maruz kalabilecek aileleri açısından faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Uzlaşma kapsamına giren suçlarla ilgili soruşturma evraklarının uzlaşma işlemleri bitirilinceye kadar Cumhuriyet savcısı ve hâkimlerin derdest iş sayılarına eklenmemesini öngören bir düzenleme yapıldığında, örneğin soruşturma konusu suçun uzlaşma kapsamına girdiğinin tespiti halinde evrakın uzlaşma bürosu ya da başka şekilde kurulacak özerk bir kurula gönderilmesi, uzlaşma müzakereleri bu büro ya da kurul tarafından yerine getirildikten sonra, evrakın adli makamlara geri gönderilmesi, uzlaşmanın sonucuna göre de soruşturmanın sonuçlandırılması şeklindeki bir düzenleme ile, Cumhuriyet savcısı ve hakimlerin bakmakta oldukları evrak ve dava dosyalarını bir an evvel elden çıkarma kaygısının ortadan kalkacağı, böylelikle uzlaşmanın uygulanmasında artış kaydedilebileceği değerlendirilmektedir.

Uzlaşmanın amacının, iş yükünün azaltılması ve ceza adalet sisteminin hızlandırılması olmaması gerektiği, buna karşılık uzlaşmanın özellikle mağdurun ceza muhakemesinde kaybettiği konumu kazandıracak, mağdurun suç nedeniyle uğradığı zararının giderilmesini sağlayacak, failin yeniden topluma kazandırılmasına yardımcı olacak, mağdur ve fail arasındaki bozuk ilişkileri tamir ederek toplumsal

³⁴⁴ Yapılan anket çalışmasında katılımcıların % 85'i de bu hususu uzlaşmanın uygulanamamasının sebepleri arasında göstermiştir. ÇAKMAK, Anket Sunumları.

düzenin sağlanmasına büyük katkıları olacak bir kurum olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür³⁴⁵.

Doktrinde uzlaşma kurumunun CMK’da yer almış olmasının başlı başına olumlu bir düzenleme olduğu, uzlaşma uygulamasının yerleşmesi ve daha iyi işlemesi açısından mevzuatta değişikliklerin yapılması, bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarına öncelik verilmesinin gerekli olduğu, Adalet Bakanlığı ve UNDP tarafından yürütülen “Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi” nin bu konuda atılan en önemli adımlardan biri olduğu belirtilmiştir³⁴⁶.

Bunun yanında uzlaşmanın müstakil bir kanunla ve daha ayrıntılı olarak düzenlenmesi, uzlaşma hizmetinin kurumsallaştırılması, uzlaşmanın temel felsefesinin zararların tazmini değil, diyalog olduğunun açıkça vurgulanması, mükerrirler, itiyadi suçlular, suçu meslek edinen kişiler ve örgüt mensupları açısından özel hükümler getirilmesi, şikâyete tabi suçlar bakımından tarafların doğrudan uzlaşma kurumuna başvurabilmelerine imkan sağlanması, uzlaşmanın başarısızlıkla sonuçlanması halinde de sonucunun dikkate alınabilmesi gerektiği ileri sürülmüştür³⁴⁷.

Uzlaşma uygulamalarının yaygınlaştırılması için, HSYK ve Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu’nun uzlaşma kurumunun işletilmesi bakımından tavsiye niteliğinde karar alması ve 2802 sayılı Kanuna uzlaşma ile ilgili özel bir düzenleme konulmasının sistemin işletilmesi bakımından yararlı olacağı, Adalet müfettişlerinin asıl olarak uzlaşmaya giden savcıya daha ihtimamlı bakması gerektiği³⁴⁸, başarılı uzlaştırmacı savcılara puan verilmesi, bu konuda Cumhuriyet başsavcılarının çok iyi bilgilendirilmesi, uzlaşmaya yatkın ve istekli savcıları bir araya toplayarak pilot uygulama teşvik edilmesi gerektiği de belirtilmiştir³⁴⁹. Buna karşılık ankete katılanların % 74’ü, “soruşturma ve kovuşturma aşamasında uzlaşmaya sevk edilen dosyaların terfilerde lehe değerlendirilmesine ilişkin HSYK tarafından ilke kararı

³⁴⁵ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 580.

³⁴⁶ İNCEOĞLU, s. 660.

³⁴⁷ ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 559-578.

³⁴⁸ ŞAHİN, Cumhuriyet, Çalıştay Raporu, s.2.,

³⁴⁹ SÖZÜER, Adem, Çalıştay Raporu, s.5.

alınmasını gerekli buluyor musunuz?” sorusuna hayır cevabını vermiştir. Fakat bu sonucun hakim ve Cumhuriyet savcılarının uzlaşma kurumuna ön yargılı bakış açısından kaynaklandığını, bu tür bir uygulamanın uzlaşmanın uygulanmasını olumlu yönde etkileyeceğini düşünmekteyiz.

Uzlaşmanın gelişmesi açısından önemli engellerden birinin uygulayıcılar olan hakim ve Cumhuriyet savcılarının uzlaşmaya olan güvenlerinin azlığı olduğu, bunların desteği alınmadan uzlaşma uygulamalarının geliştirilmesinin mümkün görülmediği, bu nedenle uygulayıcıların uzlaşmaya karşı gösterdikleri direncin kırılması gerektiği³⁵⁰ görüşüne katılıyor, uzlaşma ve özellikle onarıcı adalet kavramının özellikleri ile faydaları hususunda hakim ve Cumhuriyet savcılarının tamamına yönelik bilgilendirme seminerleri yapılması gerektiğini, ayrıca mevcut uygulamada uzlaşma teklifinin büyük çoğunluğuyla adli kolluk tarafından yapıldığı ve adli kolluğun da bilgi eksikliği nedeniyle uzlaşmanın önemi, hukuki sonuçları ve süreci hakkında tarafları yeterince bilgilendirememesi nedeniyle uzlaşmanın uygulanabilmesinin henüz başlangıç aşamasında sona erdiği dikkate alınarak, adli kolluk görevlilerine uzlaşma konusunda eğitim verilmesi gerektiğini, yukarıda belirtilen önerilerin hayata geçirilmesi, eğitim ve toplumu bilgilendirme faaliyetlerinin yapılmasıyla ülkemizdeki uzlaşma uygulamalarının hızla artacağını ve ceza adalet sistemimizdeki birçok olumsuzlukları giderebileceğini düşünüyoruz.

³⁵⁰

ÇETİNTÜRK, Ceza Adalet ..., s. 583.

KAYNAKÇA

ADALET BAKANLIĞI/

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

KALKINMA PROGRAMI : Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi, Çalıştay Raporu, 30-31 Ekim 2008, İstanbul, (Yayınlanmamıştır.)

ADALET BAKANLIĞI/

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

KALKINMA PROGRAMI : Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi, Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, Ankara 2009

ADALET BAKANLIĞI/

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

KALKINMA PROGRAMI : Hakim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı, Ankara 2009 (Yayınlanmamıştır.)

ALACAKAPTAN, Uğur : Suçun Unsurları, Ankara 1975

BALO, Yusuf Solmaz : Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2005

BAŞYATMAZ, Tahir : 6-15 Yaş Bursa Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma, F.Ebert Vakfı, İstanbul, 1990

BOZKURT, Enver/

ÖZCAN, Mehmet/

KÖKTAŞ, Arif : Avrupa Birliği Hukuku, Asil Yayınevi, 4. Baskı, Ankara 2008

- CENTEL, Nur/
- ZAFER,Hamide : Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Bası, İstanbul 2008
- CORONAS,Clara Casado : Mağdur Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar, Onarıcı Adalet, Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul 2008
- CİVELEK, Jale : Birleşmiş Milletler Kuruluşu ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Argumentum, Mayıs 1992, C. 2, S. 22
- ÇAKMAK, Seyfulah :Adalet Bakanlığı/ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği- Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi, Anket Sunumları, Ankara 2009. (Yayınlanmamıştır.)
- ÇETİNTÜRK, Ekrem : Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma, HD Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul, Şubat 2009
- ÇETİNTÜRK, Ekrem, : Onarıcı Adalet, Ankara 2008
- DÖLLİNG, Dieter : İşlenen Suç Nedeniyle Suç Faileri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation), Çev: DÖNMEZER, Sulhi, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Yenisey, Feridun, İstanbul 2005
- DÖNMEZER Sulhi : Kriminoloji, 8.Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1994
- ERSOY, Uğur : Ceza Hukukunda Uzlaşma, Hukuk Gündemi Dergisi, Ağustos 2005, S. 2
- GÜMÜŞEL, Ebru : İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, www.osym.gov.tr
- ILDIR, Gülgün : Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler, Ankara 2003

İNCEOĞLU,

Asuman Aytekin : Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Mevcut ve Olası Sorunları İle Uzlaşma Kurumu, 3. Ceza Yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi, Editör; Bahri ÖZTÜRK, Ankara 2009

İNCEOĞLU, Asuman Aytekin/

KARAN, Ulaş : Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi, Onarıcı Adalet ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, Hakim ve Cumhuriyet Savcılarına Yönelik Seminer, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2008

İPEK, Ali İhsan/

PARLAK Engin : İctihatlarla Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Adalet Yayınevi, Ankara 2009

JAHİC, Galma/

YEŞİLADALI, Burcu : Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım, Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul, 2008

KARAASLAN, Erol : Ceza Yargılamasında Uzlaşma, Adalet Dergisi, Eylül 2007, S. 29

KAYMAZ, Seydi/

GÖKCAN, Hasan Tahsin : Uzlaşma ve Önödeme, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2007

KESKİN, Kadri : Suça İtilen Gençler, Yargıtay Kararları Dergisi, C. 14, S. 1-2

KIRIŞ, Necati : Makale, www.ordubarosu.org.tr

- KUNTER, Nurullah/
YENİSEY, Feridun/
NUHOĞLU, Ayşe : Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2006
- KUNTER, Nurullah/
YENİSEY, Feridun : Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı, İstanbul 1998
- KURU, Baki/
ARSLAN, Ramazan/
YILMAZ, Ejder : Medeni Usul Hukuku, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2003
- MACUNCU, Muhsin : Amerikan Hukuk Sisteminde Anlaşmazlıkların Alternatif Çözüm Yöntemi, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Yenisey, Feridun, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2005
- MALKOÇ, İsmail/
YÜKSEKTEPE, Mert : Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, 2008
- ÖZBAY, İbrahim : Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri, EÜHFD, 2006, C.X, S. 3-4
- ÖZBEK, Mustafa : Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları, AÜHFD, C.56, S.4 , 2007
- ÖZBEK, Mustafa : Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2005

- ÖZBEK, Mustafa : Dünya Çapındaki Adalet Ulaşma Hareketleriyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, AÜHFD, C. 451, S. 2, 2002
- ÖZBEK, Mustafa : Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Genel Bir Bakış, <http://www.turkhukuksitesi.com>
- ÖZBEK, Mustafa : Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, AÜHFD, C. 56, S. 1, 2007
- ÖZBEK, Mustafa : Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı, DEÜHFD, C.7, S.1, 2005
- ÖZBEK, Mustafa : Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma, AÜHFD, C.54, S.3, 2005
- ÖZBEK, Mustafa : Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu, www.turkhukuksitesi.com/makale_802.htm
- ÖZBEK, Veli Özer/
BACAKSIZ, Pınar/
DOĞAN, Koray : Ceza Hukuku Bilgisi, Genel Hükümler, Seçkin Yayınları, Ankara 2006
- ÖZBEK, Veli Özer : Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006
- ÖZBEK, Veli Özer : Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005
- ÖZBEK, Veli Özer : Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi, Hukuki Perspektifler Dergisi, 2004, S.2
- ÖZEN, Atilla : CMK'da Uzlaşma, İstanbul Barosu Yayınları, Ocak 2008

- ÖZGENÇ, İzzet : Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005
- ÖZGENÇ, İzzet : Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Genel Hükümler, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara 2006
- ÖZTÜRK, Bahri/
- ERDEM, Mustafa Ruhan : Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Yeni Ceza Muhakemesi Kanuna Göre Yenilenmiş 11. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2007
- PELİKAN, Christa : Onarıcı Adalet Üzerine, Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı, İstanbul 2008
- PARLAR, Ali/
- HATİPOĞLU, Muzaffer : 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Yorumu, Ankara 2007
- PARLAR, Ali/
- HATİPOĞLU, Muzaffer : 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat, Ankara 2008
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali : Türkçe Sözlük, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1994
- SEZER, Ahmet : 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Soruşturulması ve Kovuşturulması Şikayete Bağlı Suçlar ve Uzlaşma, Terazi Hukuk Dergisi, S. 2, Ekim 2006
- SOKULLU AKINCI, Füsün : Onarıcı Adalet ve Yeni Türk Ceza Kanunu, Güncel Ceza Hukuku ve Kriminoloji Çalışmaları, İ.Ü. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul 2005

SOYGÜT ARSLAN,

Mualla Buket : Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak 2008

SOYSAL, Tamer : Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Bahçeşehir Üniversitesi IGUL Yayınları, No: 9, İstanbul, Ağustos 2005

SUNGURTEKİN ÖZKAN,

Meral : Avukatlık Kanununun 35/A Maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi, Legal Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi, 2005/2

ŞAHİN, Cumhur : Ceza Muhakemesinde Uzlaşma, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, SÜHFD, 1998, C. 6, S. 1-2

ŞAHİN, Cumhur : Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara 2005

TANRIVER, Süha : Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 64., Mayıs- Haziran 2006

TAŞDEMİR, Kubilay/

ÖZKEPİR, Ramazan : Ceza Muhakemesi Kanun Şerhi, Turhan Kitapevi, Ankara, 2007

TAZE, Mehmet : Taksirli Öldürme ile Birlikte Bir ya da Birden Fazla Kişinin Yaralanması Halinde Görevli Mahkemenin Tespiti ve Uzlaşmaya İlişkin Hükümlerin Uygulanması, Adalet Dergisi, Ocak 2009

Türkçe Sözlük : Türk Dil Müessesesi, Ankara 1998

- ÜNVER, Yener/
HAKERİ, Hakan : Ceza Muhakemesi Hukuku, C. 2, Adalet Yayınevi, Ankara 2010
- ÜNVER, Yener/
HAKERİ, Hakan : Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, İstanbul 2006
- YENİSEY, Feridun : Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, İstanbul 2005
- YILDIZ, Ali Kemal : Uzlaşma- Şikayet İlişkisi, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma, Arıkan Yayınevi, İstanbul 2005
- YILMAZ, Zekeriya : Tüm Değişikliklerle Getirdiği Sistem ve Yeniliklerle Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005
- YILMAZ, Ejder : Hukuk Sözlüğü, 5. Baskı, Ankara 1996
- YOKUŞ SEVÜK Handan : Ceza Sorumluluğu ve Çocuk Yargılama Sistemi, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı, 12-16 Ocak 2000, Ankara , C. 2
- YOKUŞ SEVÜK, Handan : Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, İstanbul 1998
- YOKUŞ SEVÜK Handan : Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008,
- ZAFER, Hamide : Ceza Hukukunda Fail Mağdur Uzlaşması, MÜHFD, V-2, 2006

<http://www.abgs.gov.tr>

<http://www.adalet.org>

<http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>

<http://www.cigm.adalet.gov.tr>

<http://tbmm.gov.tr>

<http://tdkterim.gov.tr>

www.tdk.org.tr/TR/SozBul.aspx .

http://www.turkcebilgi.com/birle%C5%9Fmi%C5%9F_milletler/ansiklopedi.

<http://www.teftis.adalet.gov.tr>.

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=1278>,

<http://www.uyap.gov.tr/hs/index.htm>,

<http://www.yargitay.gov.tr>

Ek- 1: Uzlaşma İle Sonuçlanan Soruşturma Sonucunda Verilen Karar Örneği

T.C	
SUSURLUK	
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI	
Soruşturma No	: 2009/345
Karar No	: 2009/316
KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR	
(Uzlaşma Nedeniyle)	
DAVACI	: K. H.
ŞÜPHELİ	: H. K. Susurluk/ BALIKESİR
MAĞDUR	: C. P.
ŞİKAYETÇİLER	:1- A. P. Susurluk/ BALIKESİR 2- M. P. ... Susurluk/ BALIKESİR
SUÇ	: Taksirle Yaralama
SUÇ YERİ VE TARİHİ	: Susurluk - 18/03/2009
<u>SORUŞTURMA EVRAKI İNCELENDİ:</u>	
<p>Suç tarihinde şüphelinin sevk ve idaresindeki motosikleti ile seyir halindeyken yola çıkan mağdur C.'ya çarpması sonucu C.'nin hayati tehlike geçirmeyecek şekilde yaralandığı, şikayetçilerin alınan ifadelerinde; çocuklarının yaralanmasına neden olan şüpheliden şikayetçi olduklarını belirttikleri, şüphelinin alınan ifadesinde; motosikleti ile giderken çocuğun aniden yola fırlaması nedeniyle çocuğa çarptığını belirttiği,</p> <p>Şüphelinin üzerine atılı eylemin uzlaşmaya tabi olması nedeniyle taraflara uzlaşma teklifinde bulunulduğu, tarafların uzlaşmayı kabul etmeleri üzerine Cumhuriyet Başsavcılığımızca 06.04.2009 tarihinde taraflar bir araya getirilerek uzlaşma müzakeresi yapıldığı, müzakere sonucunda tarafların edim olarak şüphelinin şikayetçilere bir ay içerisinde 400.-TL ödemesini belirleyerek uzlaştıkları ve uzlaşma raporu düzenlendiği, şikayetçi M.'nin alınan ek beyanında; şüphelinin uzlaşma müzakeresi sonucunda belirlenen 400.-TL parayı kendisine teslim ettiğini, herhangi bir talebinin olmadığını belirttiği tüm soruşturma evrakı kapsamında anlaşılma;</p> <p>Şüphelinin üzerine atılı eyleminin uzlaşma hükümlerine tabi olması, tarafların uzlaşmış ve şüphelinin de belirlenen edimi süresi içerisinde def'aten yerine getirmiş olması nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253/19 ve 172. maddeleri gereğince KAMU ADINA KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA,</p> <p>Kararın bir suretinin C.Başsavcılığımızca tutulan uzlaştırma kartonuna konulmasına,Kararın birer suretinin şikayetçilere ve ifadesi alınan şüpheliye tebliğine,Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde Burhaniye Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı'na itiraz yolu açık olmak üzere Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 172. maddesi gereğince karar verildi. 22/05/2009</p>	
Adnan KÜÇÜKYUMUK	
Susurluk Cumhuriyet Savcısı	
92671	

Ek-2: Tarafımızdan öneri şeklinde hazırlanan mağdurlara yönelik uzlaşma teklif formu.

<p>T.C. CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI UZLAŞMA TEKLİF FORMU</p>	
<p>A. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253'üncü maddesi çerçevesinde, soruşturma konusu suçunun uzlaşmaya tabi olması nedeniyle tarafınıza bu formun (D) bölümünde yer alan uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçları anlatılarak uzlaşma teklifinde bulunmaktadır. /...../20.... Saat:</p>	
<p>Teklifte Bulunan Cumhuriyet Savcısının Adı Soyadı Sicil No</p>	
<p>B. UZLAŞMA TEKLİFİ YAPILAN</p>	<p>1. (...) Mağdur 2. (...) Mağdurun Kanunî Temsilcisi</p>
<p>C. UZLAŞMA TEKLİFİ YAPILAN KİŞİNİN</p>	<p>1. T.C. Kimlik No 2. Adı Soyadı 3. Baba Adı 4. Anne adı 5. Doğum Yeri ve Tarihi 6. Adres ve İletişim Bilgileri</p>
<p>D. Uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçları:</p>	
<p>a) Uzlaşma, suçtan doğan zararın kısmen veya tamamen giderilmesi, eski hâlin iadesi veya hukuka uygun maddî veya manevî diğer bir edim karşılığında ya da uzlaşmayı sağlayacak diğer bir usulle iki tarafın anlaşması olup, uzlaşmanın gerçekleşmesi ve şüpheliden talep ettiğiniz hukuka uygun olması gereken edimin yerine getirilmesi durumunda sahip olduğunuz her türlü hukukî dava ve takip haklarının sona ermesi karşılığında şüpheli hakkındaki soruşturma sona erdirilecek yani dava açılmayacaktır.</p>	
<p>b) Uzlaşma gerçekleştiği takdirde yargılama için gerekli olan süre boyunca beklemenize gerek kalmadan suçtan görmüş olduğunuz zararın şüpheli tarafından karşılanmasını sağlayabileceksiniz.</p>	
<p>c) Uzlaştırma teklifini kabul etmeniz ve bu konuda karşı tarafla görüşme yapmanız sahip olduğunuz haklarınızda kayba yol açmayacaktır.</p>	
<p>ç) Uzlaştırma teklifini kabul etseniz dahi, görüşmeler sonucunda uzlaşmak zorunda olmayıp, uzlaşma sağlanana kadar uzlaşmadan vazgeçebilirsiniz. Vazgeçmeniz, hak kaybına yol açmayacaktır.</p>	
<p>d) Uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren en geç üç gün içinde teklifi yapan mahkeme hakimine kararınızı bildirmedığınız takdirde, teklifi kabul etmemiş sayılacaksınız.</p>	
<p>e) Uzlaşma teklifini kabul etmemenize rağmen karşı tarafla uzlaştığınızı gösteren belge ile en geç duruşmanın sona erdiği açıklanıp hüküm verilmeden önce mahkemeye başvurarak uzlaştığınızı</p>	

beyan edebilirsiniz

f) Teklifi kabul etmenize rağmen uzlaşma sağlanamadığı takdirde bir daha mahkeme tarafından uzlaştırma yoluna başvurulmayacaktır.

g) Uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel olmayacaktır.

ğ) Karşı tarafla mahkeme hakimi tarafından uzlaştırılabileceğiniz gibi; uzlaştırmacı olarak hakim tarafından barodan bir avukatın görevlendirilmesi istenebilecek ya da Yönetmelikte nitelikleri belirlenen hukuk öğrenimi görmüş bir kimse görevlendirilebilecektir. Tarafların üzerinde anlaştıkları bir avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş bir kişi var ise takdire göre onlar da tercih edilebilecektir.

h) Uzlaştırma görüşmeleri gizli olarak yürütülecek, görüşmelere kanunî temsilciniz veya vekiliniz katılabilecektir.

ı) Uzlaştırma görüşmelerine katılmamanız halinde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacaksınız.

i) Uzlaşma gerçekleştiği ve karşı tarafın isteğini tek seferde yerine getirdiğiniz takdirde hakkınızdaki davanın düşmesine dair karar verilecektir. Bu husus, adli sicile de kaydedilmeyecektir.

j) Uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle şüpheli hakkında tazminat, eski hâlin iadesi veya diğer bir tazminat davası açılmayacaktır. Açılmış olan davadan da vazgeçmiş sayılacaksınız.

k) Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri yargılama giderlerinden sayılır, ilgili ödenekten karşılanır. **UZLAŞMANIN GERÇEKLEŞMESİ DURUMUNDA, BU ÜCRET VE GİDERLER DEVLET HAZİNESİ ÜZERİNDE BIRAKILIR.**

l) Kararlaştırılan edim şüpheli tarafından yerine getirilmediği takdirde uzlaşma raporu veya belgesi ilâm mahiyetinde belgelerden sayılacak olup, şüpheli hakkında doğrudan icra yoluna başvurulabileceksiniz.

E. Bu formun (D) bölümünde yer alan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253'üncü maddesi çerçevesinde uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçlarını anladım. Formun bir örneğini aldım.

Şahsıma yapılan uzlaşma teklifini;

İnceleyip üç gün içinde beyanda bulunmak/...../20... Saat: İmza istiyorum.

Kabul ediyorum./...../20... Saat: İmza

Kabul etmiyorum./...../20... Saat: İmza

Ek-3: Tarafımızdan öneri şeklinde hazırlanan şüphelilere yönelik uzlaşma teklif formu.

<p>T.C. CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI UZLAŞMA TEKLİF FORMU</p>	
<p>A. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253'üncü maddesi çerçevesinde, soruşturma konusu suçunun uzlaşmaya tabi olması nedeniyle tarafınıza bu formun (D) bölümünde yer alan uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçları anlatılarak uzlaşma teklifinde bulunmaktadır. /...../20.... Saat:</p>	
<p>Teklifte Bulunan Cumhuriyet Savcısının Adı Soyadı Sicil No</p>	
<p>B. UZLAŞMA TEKLİFİ YAPILAN</p>	<p>1. (...) Şüpheli 2. (...) Şüphelinin Kanunî Temsilcisi</p>
<p>C. UZLAŞMA TEKLİFİ YAPILAN KİŞİNİN</p>	<p>1. T.C. Kimlik No 2. Adı Soyadı 3. Baba Adı 4. Anne adı 5. Doğum Yeri ve Tarihi 6. Adres ve İletişim Bilgileri</p>
<p>D. Uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukuki sonuçları:</p>	
<p>a) Uzlaşma, suçtan doğan zararın kısmen veya tamamen giderilmesi, eski hâlin iadesi veya hukuka uygun maddî veya manevî diğer bir edim karşılığında ya da uzlaşmayı sağlayacak diğer bir usulle iki tarafın anlaşması olup, uzlaşmanın gerçekleşmesi durumunda karşı tarafın her türlü hukukî dava ve takip haklarının sona ermesi karşılığında hakkınızdaki soruşturma sona erdirilecek yani dava açılmayacaktır.</p>	
<p>b) Üzerinize atılı suç için kanunda hapis/adli para cezası öngörülmüş olup, hakkınızda dava açılıp suçu işlediğiniz anlaşıldığında aleyhinize bu cezalara, yargılama giderlerine, varsa karşı tarafın vekil ücretine hükmedilecek, ayrıca karşı tarafça size karşı tazminat davası açılabilecektir.</p>	
<p>c) Uzlaştırma teklifini kabul etmeniz ve bu konuda karşı tarafla görüşme yapmanız suçu kabul etmeniz anlamına gelmeyecek ve sahip olduğunuz haklarınızda kayba da yol açmayacaktır.</p>	
<p>ç) Uzlaştırma teklifini kabul etseniz dahi, görüşmeler sonucunda uzlaşmak zorunda olmayıp, uzlaşma sağlanana kadar uzlaşmadan vazgeçebilirsiniz. Vazgeçmeniz, hak kaybına yol açmayacaktır.</p>	
<p>d) Uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren en geç üç gün içinde teklifi yapan mahkemeye kararınızı bildirmediğiniz takdirde, teklifi kabul etmemiş sayılacaksınız.</p>	
<p>e) Uzlaşma teklifini kabul etmemenize rağmen karşı tarafla uzlaştığınızı gösteren belge ile en geç duruşmanın sona erdiği açıklanıp hüküm verilmeden önce mahkemeye başvurarak uzlaştığınızı</p>	

beyan edebilirsiniz.

f) Teklifi kabul etmenize rağmen uzlaşma sağlanamadığı takdirde bir daha mahkeme tarafından uzlaştırma yoluna başvurulmayacaktır.

g) Uzlaşma teklifinde bulunulması veya teklifin kabul edilmesi, soruşturma konusu suçla ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel olmayacaktır.

ğ) Karşı tarafla mahkeme hakimi tarafından uzlaştırılabileceğiniz gibi; uzlaştırmacı olarak hakim tarafından barodan bir avukatın görevlendirilmesi istenebilecek ya da Yönetmelikte nitelikleri belirlenen hukuk öğrenimi görmüş bir kimse görevlendirilebilecektir. Tarafların üzerinde anlaştıkları bir avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş bir kişi var ise takdire göre onlar da tercih edilebilecektir.

h) Uzlaştırma müzakereleri sırasında konuyla ilgili olarak yapacağınız açıklamalar mevcut soruşturmada ve disiplinle ilgili olanlar da dahil olmak üzere, hiçbir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamayacaktır.

ı) Uzlaştırma görüşmeleri gizli olarak yürütülecek, görüşmelere kanunî temsilciniz, müdafiniz veya vekiliniz katılabilecektir.

i) Uzlaştırma görüşmelerine katılmamanız halinde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacaksınız.

j) Uzlaşma gerçekleştiği ve karşı tarafın isteğini tek seferde yerine getirdiğiniz takdirde hakkınızdaki davanın düşmesine dair karar verilecektir. Bu husus, adli sicile de kaydedilmeyecektir.

k) Uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle hakkınızda tazminat, eski hâlin iadesi veya diğer bir tazminat davası açılmayacaktır. Açılmış olan davadan da vazgeçilmiş sayılacaktır.

l) Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri yargılama giderlerinden sayılır, ilgili ödenekten karşılanır. **UZLAŞMANIN GERÇEKLEŞMESİ DURUMUNDA, BU ÜCRET VE GİDERLER DEVLET HAZİNESİ ÜZERİNDE BIRAKILIR.**

m) Kararlaştırılan edimi yerine getirmemeniz hâlinde uzlaşma raporu veya belgesi ilâm mahiyetinde belgelerden sayılacaktır.

E. Bu formun (D) bölümünde yer alan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253'üncü maddesi çerçevesinde uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçlarını anladım. Formun bir örneğini aldım.

Şahsıma yapılan uzlaşma teklifini;

İnceleyip üç gün içinde beyanda bulunmak/...../20... Saat: İmza istiyorum.

Kabul ediyorum./...../20... Saat: İmza

Kabul etmiyorum./...../20... Saat: İmza

Ek- 4: Uygulamada tarafımızca kullanılan müzakereye davet örneği

T.C.
SUSURLUK
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI

Soruşturma No: 2010/

Sayın; İsim ve kimlik bilgileri
(Adres bilgisi)

Cumhuriyet Başsavcılığımızca yürütülmekte olan suçu ile ilgili soruşturmada ŞİKAYETÇİ/ ŞÜPHELİ sıfatıyla tarafınıza yapılan Uzlaşma teklifini kabul etmiş olduğunuz görülmekle,

Susurluk Adliyesinde Cumhuriyet Savcısı huzurunda 16 Eylül 2009 günü saat 10.00' da yapılacak olan uzlaştırma müzakeresine katılmak üzere aşağıda belirtilen yer ve tarihte hazır bulunmanız gerektiği ve belirtilen tarihte gelmediğiniz takdirde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacağınız ve soruşturmaya devam edileceği hususları ihtaren tebliğ olunur. 20/08/2009

Adnan KÜÇÜKYUMUK
Susurluk Cumhuriyet Savcısı
92671

HAZIR BULUNULACAK YER VE TARİHİ:

Susurluk Adliyesi
Cumhuriyet Başsavcılığı Kalemi
Kat:3 Susurluk/ Balıkesir

16 Eylül 2009, saat 10.00

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 253/13:

"Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekil katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi halinde, uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır."

Ek- 5: Uzlaşma İle Sonuçlanan Soruşturma Sonucunda Verilen Karar Örneği

T.C

YAZIHAN CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI

Soruşturma No: 2008/143

Karar No : 2008/84

KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR

(Uzlaşma Nedeniyle)

DAVACI : K. H.
 MAĞDURLAR : 1-M.S., MALATYA, 2- H.Ş., MALATYA
 MAĞDUR-ŞÜPHELİ : C.S., MALATYA
 ŞÜPHELİ : H.H.L., Hekimhan/ MALATYA
 SUÇ : Taksirle Yaralama (şüpheli C.)
 Bilinçli Taksirle Yaralama (şüpheli H.H.)
 SUÇ TARİHİ VE YERİ : 09/07/2008, Yazihan ilçesi

SORUŞTURMA EVRAKI İNCELENDİ:

Suç tarihinde şüpheli H.H.'in, tekeri patlayan römorkunu anayol üzerinde herhangi bir uyarıcı işaret olmadan bıraktığı, şüpheli C.'in sevk ve idaresindeki 44 FR 298 plakalı aracıyla saat 20.30 sıralarında römorka arkadan çarpması sonucu kazanın meydana geldiği, kaza sonucunda mağdurlar H. ve M. ile mağdur şüpheli C.'in hayati tehlike geçirecek şekilde yaralandıkları, tedavileri sonrasında da taburcu oldukları, mağdurların alınan beyanlarında; olay günü normal hızda giderken yol üzerinde bırakılmış olan römorku karanlık olduğu için görmeyerek arkadan çarptıklarını, yolda ve römorkta herhangi bir uyarıcı işaret bulunmadığını, C.'in kusurunun olmadığını, olayla ilgili şikayetlerinin bulunmadığını belirttikleri, C.'in alınan ifadesinde; olay günü normal hızla giderken eşinin römork var diye seslendiğini, frene basmasına rağmen arkadan çarptığını, yolda ve römorkta herhangi bir uyarıcı işaret bulunmadığını, kaza sonrasında tedavi gördüklerini ve iyileştiklerini, şikayetinin bulunmadığını belirttiği, şüpheli H.H.'in alınan ifadesinde; römorkunun tekerinin patlaması üzerine tekeri sökerek takoza aldığını, havanın aydınlık olduğunu, römorkun arkasına taş bıraktığını, lastikciye giderken traktörün de tekerinin patladığını, bu nedenle geç kalarak havanın karardığını, olay nedeniyle üzgün olduğunu, suçlamayı kabul etmediğini belirttiği, C.Başsavcılığımızca şüpheli H.H.'in eyleminin bilinçli taksirle birden fazla kişinin hayati tehlike geçirecek şekilde yaralanmasına sebep olma olarak değerlendirildiği ve bu suçun takibinin şikayete bağlı olmayıp uzlaşmaya tabi olması nedeniyle taraflara uzlaşma teklifinde bulunulduğu, tarafların uzlaşmayı kabul etmeleri üzerine C.Başsavcılığımızca 29/07/2008 tarihinde taraflar bir araya getirilerek uzlaşma müzakeresi yapıldığı, müzakere sonucunda taraflar özür dileme ediminde anlaşarak uzlaştığından ve edim şüpheli tarafından yerine getirildiğinden uzlaşma raporu düzenlendiği tüm soruşturma evrakı kapsamında anlaşılmalıdır;

Şüpheli C.'in üzerine atılı taksirle yaralama suçunun takibinin şikayete bağlı olması ve C. hakkında şikayetin bulunmaması nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 172, şüpheli H.H.'in üzerine atılı bilinçli taksirle birden fazla kişinin yaralanmasına sebep olma eyleminin uzlaşma hükümlerine tabi olması, tarafların uzlaşmış ve H.H.'in belirlenen edimi yerine getirmiş olması nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253/19 ve 172. maddeleri gereğince KAMU ADINA KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA, kararın birer suretinin ifadeleri alınan şüphelilere tebliğine, karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içerisinde Elazığ Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı'na itiraz yolu açık olmak üzere karar verildi.29/07/2008

Adnan KÜÇÜKYUMUK

Yazihan Cumhuriyet Savcısı

92671